

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

528 a. 1574 8 v a
ENCHIRIDION

ETHICUM,

PRÆCIPUA
MORALIS PHILOSOPHIÆ

Rudimenta complectens,

*Illustrata ut plurimum Veterum Mo-
numentis, & ad Probitatem vitæ
perpetuò accommodata.*

Per
HENRICUM MORUM
Cantabrigiensem.

EDITIO NOVA:

Cui accessit Auctoris Epistola ad V. C.

CICERO Tusc. Quæst.

*O vitæ Philosophia dux! O Virtutum indaga-
trix, expultrixque vitiorum! Unus dies
bene & ex præceptis tuis actus peccanti Im-
mortalitati est anteponendus.*

AMSTELÆDAMI,

Apud Joannem Paullium. Prostant venales
apud Guil. Graves Bibliop. Cantab.

clō lōc xcv.

**MVSEVM
BRITANNICVM**

AD LECTOREM.

Non est quod diu te
morer, amice Lector,
præfandi causa; quan-
quam iterum te prorsus
insalutatum præ-
terire non debeo, nisi
etiam tum cum de

Moribus scribo, ipse male moratus
videri velim. Quod igitur in plerisque
meis scriptis feci, ut intelligat uti-
que Lector quæ Occasio, quis Sco-
pus, quæque tandem Ratio scriben-
dorum singulorum fuerit, idem in
præsenti hoc Opusculo breviter fa-
ciendum putavi.

Quam invito & reluctanti animo
hoc quicquid est operis aggressus sim,
ipsi norunt qui me ad illud aggredien-
dum tanta contentione stimularunt.
Multa enim obstabant quo minus vel
vehementissimis sæpiusque iteratis il-
lorum efflagitationibus me passus sim
vinci. Unum, Quod is sum qui non
multum tribuere solebam hujusmodi
aridis & strigosis Moralis Philoso-
phæ Systematis, quæ meris Defi-
nitionum & Divisionum *nomazias*
contra solidum Vitium ac Turpitudi-
nem præliari pertendunt. Vitium e-
nim.

Ad Lectorem.

nim Virtute sola debellandum putabam; Virtutem autem veram vivamque doceri non posse, ~~sed per~~ Fidem in Deum ex Deo vivo vivisque illius Oraculis esse hauriendam. Divinum enim quendam sensum subesse oportere; quem qui habet & fovet, nec eum sciens volensque violat aut vulnerat, quid in quaque re honestum sit vel turpe quasi sua sponte tandem facile diducaturum: Qui vero hoc sensu destituitur, quantumvis instructissimus sit omnimodis Virtutum Distributionibus & Definitionibus, eum nunquam tamen ad veram Virtutem perventurum, neque, cum nondum seipsum exuerit, nosciturum quid sit vera Virtus, nec fortasse crediturum quod quicquam omnino sit præter inane nomen. Quo monstrorum genere (proh dolor!) hac ætate omnia fere loca opplentur.

Alterum erat, Quod amœnissimis quibusdam studiis tempus animumque recens addixeram, à quibus me tam derepente avelli admodum ægre ferebam; præsertim cum post labefactas & arefactas vires ex nuperis quibusdam laboribus, iisque paulo solito ferventioribus, harum novarum speculationum leni roscidaque aura
miri-

Ad Lectorem.

mirifice me recreari perentiscerem & permulceri.

Postremum, quod supervacaneum fore putabam hanc operam, cum Vir quidam, prout ipsi norunt, præstantissimus doctissimusque absolutissimum *Opus Ethicum* de primaria illa *Quæstione circa immutabiles Boni Malique rationes* jam meditaretur; quod brevi in lucem proditurum me sperare dicebam. Hæc ego adversus ipsos urgebam strenue.

Illi vero contra maximi fore momenti respondebant, ut nunc sunt tempora, si quis istiusmodi *Rudimenta Ethica* concinnaret tam luculento ordine disposita & deducta, ut omnium Præceptorum ratio cuiusvis facile pateretur. Hoc enim esse præsentis seculi ingenium, ut *Causas rerum omnium* repositant, *Mentemque humanam* ad nihil obligari contendant præterquam *Rectam Rationem*. Huiusmodi *Opus* tam affabre confectum magnopere oblectaturum probos, divinosque illos animi sensus, quibus forte defunt, feliciter ingeneraturum.

Amoëniora illa porro studia quod attinet, deponi ea posse ad tempus, & postmodum resumari: nec privatæ

Ad Lectorem.

cajusvis voluptati utilitatem publicam posthaberi debere.

Quantum denique ad præstantissimi illius Viri Lucubrationes ; quamvis fat scirent accuratissimas eas fore & amplissimas, incertum tamen esse, propter multifaria illius negotia, quando finiendæ, quando mandandæ sint typis : sed & uno fere illo Argumento paulo supra nominato circumscribi. Se vero *Systema Ethicum* desiderare ; nec tamen justum Volumen, sed *Enchiridium* potius, Librum parvum, portatilem, & Tyronibus erudiendis non inidoneum.

Ad hunc fere sensum multo ultra citroque differuimus. Quibus tamen tunc temporis me nullatenus victum persensî nec vulneratum ; optimoque jure factum iri putabam, si nullo prætextu ab eis studiis revocari me paterer ex quibus tantam voluptatem percipiebam, viresque animi juxta ac corporis eis indulgendo tam mirifice recreari sentiebam & refici. Nec credibile tunc existimabam me ullis machinis hoc posse dimoveri loco. Cum tamen die postero (en humanorum consiliorum incertitudinem !) multo mane post somnum in lecto jacens, harumque rerum memoriam apud meipsum.

psum recolens, idem ego, qui pridie externa illa jacula tam fortiter repuli, internis conscientiae aculeis confossus statim succumbo. Hoc enim inter alia acriter animum momordit atque ussit meum; Quod nisi nunc, cum tanto voluptatis impetu alio raptor, me ad opus hoc (in quo spes saltem aliqua publici commodi effulget) continuo accingerem, certus esse non possem quin ad omnes illos quos hactenus in scribendo exantlavi labores *Jucandi* potius ratio quam *Honesti* me perpetuo instigasset, nec tam verae Virtutis fructus essent quam scripturientis cujusdam Cacoëthis effectus. Adeo ut illud ipsum quod me ante revocabat maxime, nunc violentissime omnium impelleret ad præsens hoc opus suscipiendum. Quoque ingratus videbatur, eo obstinatius aggressus sum, ut planius mihi ipsi de propria mea sinceritate constaret.

Verum enimvero, ut ingenue fatear quod res est, postquam semel totius operis ambitum animo meo delineaveram, (quod brevissimo feci spatio,) partemque illius absolveram, adeo mihi arridere atque adblandiri incipiebat institutum, ut, quanquam quedam accidebant in medio cursu

Ad Lectorem.

quæ alias me violenter retrahere potuissent, non possem tamen tunc desistere ab Incepto, nec à calamo manum abstinere, donec inchoatum Opus finiverim. Et, ut nihil dissimulem, hoc etiam currenti calcar. addidit, quod putabam minime dedecere hominæ qui primis & potissimis Naturalis cujusdam Theologiæ fundamentis jaciendis operam tam gnaviter impenderam, demonstrando utique *Deum existere, Animamque humanam esse immortalem*, etiam tertiam hanc partem de *Vita* atque *Moribus* hisce jactis Fundamenti superstruere. Hæc fuit Occasio.

Scopus autem, non Scribentis, (is enim est quem dixi, propriæ scilicet conscientiæ pensum ut absolvam,) sed ipsius Scripti, idem est qui debet esse omnium Scriptorum Ethicorum, Humanæ nimirum Vitæ emendatio. In eo enim errore plerique versari videntur, ut Systemata Ethica ad inutiles tantummodo Quæstiunculas ventilandas constitui debere arbitrentur, *Moralemque disciplinam* (quod ait Cicero) *Ostentationem Scientiæ, non Legem Vitæ, putent*. Cum tamen verus ac genuinus Scopus Moralis Philosophiæ sit, ut ex illius Præceptorum lectione &

Ad Lectorem.

& meditatione Animus humanus amore Virtutis inflammetur, ut ad Virtutem perpetuo anhelet, ut Virtutem denique assequatur, cumque ipsa Virtute, veram ac solidam Felicitatem.

Ex hoc fonte igitur, quod ultimo loco occurrit, petenda est tota hujus Scripti ratio. Per *rationem* enim non intelligo Methodum sive *Syntheticam*, sive *Analythicam*, sed totius Operis Formam atque Ingenium; quod ita comparatum spero, ut felicius & certius dictum scopum attingat quam pleraque alia hujus generis Scripta. Quanquam quod ad illam proprie dictam Methodum attinet, nullatenus eam neglexi, tametsi tam severiter & restricte ea in re me habendum non putavi. Semper tamen, quoad memini, quod clarius est præcedit, quodque obscurius sequitur. Quod unum omnium fere Methodorum summam in se complectitur.

Quod autem non omnia corrafi & congeffi quæ ad *Systematis Ethici* integritatem videri poterant pertinere, in eo Prudentiæ indultum est, cum hac compendiarîa ratione me citius finem affecuturum sperarem, quam si hisce efficacissimis maximeque necessariis

fariis documentis etiam ea quæ minus sunt efficacia accumulasset. Itaque ea fere selegi quæ aliquem calorem in se habent atque stimulum ad Virtutem. Quem certe illa habent maxime quæ ex intimo vivoque animi nostri sensu & experientia depromimus, non quæ ad alienorum Scriptorum exemplum excudimus externa quadam arte atque imitatione. Qualia perpauca hic occurrunt præterquam *Cartesiana* illa de Passionibus, * quas ex professo ad mentem *Cartesii* perpetuo fere definitio pariter & distribuo. Cæterum ea Ethicæ pars pure speculativa est, ita ut nihil hinc damni summo nostro scopo possit accidere.

Quanquam vero hic proprios animi mei sensus intimasque Emanationes quam maxime describere statuebam; ne quid tamen ipsis vel ornamenti vel autoritatis deesset, non solum verba, sed & sententias Veterum, in locupletius rei testimonium frequentissime adhibui; ut inde planius constaret, in hac scribendi libertate me extra cancellos non transiisse, nec tam innovasse quicquam in Morali Philosophia, quam *puram*

il-

* Lib. i. cap. 6.

Ad Lectorem.

illam atque antiquam quasi postliminio revocasse.

Siquis vero forte me cumulatius hoc fecisse & copiosius contendat quam opus erat, equidem non multum renitor. Fateor enim me omnem prensitasse occasionem exponendi ante oculos Christiani Orbis sanctum illum Virtutis sensum, qui etiam Ethnicorum animis tam alte insedit, quemque per divinas illas voces atque sententias quas literis mandarunt tam luculente testati sunt, ut merito nos Christianos pudeat, è nobis tam paucos esse qui aut tam juste vivere deprehendimur, aut tam sapide loqui; quinimo eousque cæcutiisse, ut Virtutis tum rem tum nomen, quasi data opera, proculcemos & aspernemur tanquam vile quiddam & profanum, Barbarisque Gentibus relinquendum. In quo tamen non tam Nationibus exteris insultamus, quam crassam nostram ostentamus ignorantiam.

Est enim vera Virtus Divinæ quædam Naturæ participatio. Unde & præcipua Christianæ Religionis pars est jure merito existimanda. Quamquam enim *nominibus* differunt tria illa quæ toties in sermone hominum

Ad Lectorem.

occurrunt, *Virtus, Gratia, & Divina* (quæ dicitur) *Vita*; si quis tamen in ea penitus introspexerit, re profus reperiet idem. Vocari vero hanc Animi perfectionem *Dei vitam* quatenus *viva* illius in nobis imago est, non levis & superficialia Virtutis notio & imaginatio, sed solidus potius pervicaxque rerum pulcherrimarum sensus & amplexus: *Gratiam* autem, quatenus gratuitum Dei donum est: *Virtutem* denique, ut quævis quædam Animi est qua Passionibus corporeis ita dominamur, ut in re quaque constanter prosequamur quod absolute optimum est, quemadmodum eam in subsequenti Tractatu definivimus. Quod sane monuisse operæ pretium censebam, ut fœdo ac pernicioso quorundam errori hic occurrerem, qui, exfulante *Probitate*, *Divinam* tamen *Vitam* domi se putant posse retinere, & sub prætextu *Gratiæ Virtutem* ejiciunt foras.

*Datum è Museo, pridie
K. Maji, Anno Sa-
lutis M. DC. LXVII.*

H. M.

De

De Secunda hac Editione ad Lectorem Præfatio.

1. **N**E plus forte me rearis, *o* mice Lector, in hac Secunda Editione præstitisse quam revera præstiti, quid à me in ea præstitum sit paucis tibi enarrandum censui.

2. Primo igitur nullis novis sententiis rerumve notitiis novam hanc Enchiridii nostri Editionem ornavi vel locupletavi, quanquam Libri primi Capita numero plura hæc tibi exhibet quam prior illa Editio. Quartum enim Caput in duo, septimum in quinque distribui; ut crebrior daretur legentibus interspirandi & meditando opportunitas; & ex distinctis Titulis sive Argumentis, quæ singulis Capitibus præfixi, aliquanto facilius distinctiorque viretur rerum præceptorum intelligentia.

3. Secundo, Græcæ quæ occurrunt omnia Latine reddidi; non quidem tam aride & jejune, vel, quod alii mallet appellere, tam accurate, ut verbum verbo perpetuo respondeat, sed laxè magis quoad voces, & Paraphrasticè aliquando; verum quoad sensum fideliter semper satisque relictè & circumscriptè. Hanc enim inter-

pre-

De Secunda hac Editione

pretandi rationem instituto nostro accommodatiorem fore putavimus, ut qui ex Grammaticorum Criticorumve minutiis nullam gloriam aucupantur, sed ubique sic loqui studemus, ut per sermones nostros in animi abominum, quantum possumus, amorem Veritatis Virtutisque accendamus. Porro, ipsos Textus Græci, nequid eorum oculos offendant qui Græce nesciunt, ex Enchiridio tollendos fere perpetuo curavimus, & ad illius calcem rejiciendas, Interpretamentis solummodo contenti.

4. Tertia denique, Tunc se nihil novi in hac Secunda Editione ipsi Tractatus ingressimus, Epistolam tamen nostram ad V. C. illi superadjiciendam statuimus, tanquam ad Secunda Libri Caput de Pietate non incommodatam appendicem. Ita enim comparata est hæc nostra Epistola, ut non solum idonea sit ad faciliorem Cartesianæ Philosophiæ intelligentiam Introductio, sed ad id omne quod in eo nocere possit incautis, Pietatæque ledere, satis tuta Præmissio & Præclusio.

Dua autem potissimum sunt Conclusiones in ista Philosophia à quibus maximum Pietati impendet periculum. Quarum una est, Quod illa ipsa Materia ex qua Mundus consistit non potest non existere quoquo versus indefinite extensa: quippe quod indefinita illa

Ex-

Ad Lectorem Præfatio.

Extensio, quam nos animis nostris expungere nullo pacto possumus quin existat, necessario juxta mentem Cartesii sit corporea. Quam Opinionem, quam in hac præsentis leuiter tantum perstrinximus, in prima tamen nostra secundaque Epistola ad Cartesium fuisse solideque refutauimus.

5. Et certe vel ex uno hoc argumento quod jam occurrit à Terræ motu desumpto cuius constare poterit, cui ingenium nec tardum est nec magnis præjudiciis obsessum, hanc existendi necessitatem non quidem extensæ Mundi materiæ, sed alteri alicui immateriali Extensioni, competere. Nullarum enim Speculationum in uniuersa Philosophia (ne ipsa quidem Mathematici excepta) animo scientiæque magis sum compos quam hujus unius quam nunc eo propositum. Corpus Telluris annuo suo circuitu Ellipticum quendam annulum certis semidiametris à Sole undique distantem describere, in confesso est apud omnes melioris notæ Philosophos. Jam vero cum nulla Figura nisi in aliqua Extensione describi possit, nec in externæ Mundi materiæ, Vortice puta quo deferretur Terra, hac descriptio fiat, (neque enim transit per partes Vorticis, sed cum ipso Vortice certa à Sole distantia circumuehitur ;) plane sequitur esse Exten-

* * 2

suis

De Secunda hac Editione

Sum quoddam interius intra quod jacet totus Vortex, in quo circuitus hic Ellipticus per corpus Terræ describitur, Extensumque hoc interius immobile esse, totumque in eo Vorticem moveri. Atque hoc denique illud esse Extensum cui soli illa existendi necessitas competit, ut quod siue mens siue imaginatio nostra nullis machinis è rerum Universitate exturbare novit vel exterminare, sed quocunque pervolvitur animus incidit vel invitus in hanc immobilem Extensionem.

6. Unde porro sequitur, si Cartesium audire velimus, qui toties nobis inculcat illud Dictum: Nihil nullam esse affectionem, quod immobilis hæc atque necessaria Extensio sit etiam Essentia quædam siue Substantia. Quæ cum corporea esse non possit, ut quæ Corpus siue Materiam ubique penetrat, relinquitur ut sit Incorporea siue Spiritus, vel, si mallet, immensi cujuscumque Spiritus amplitudo. Cum vero necessitas existendi nulli rei præterquam Deo soli competere potest, oportet immensam hæc Amplitudinem, quam deprehendimus necessario existere, non aliam esse quam ipsam Divinam in qua vivimus, movemur & subsistimus.

7. Quæ si ita sint, recta quadam Methodo planeque demonstrativa pervenimus tum ad Aristotelis Motorem primum

im-

Ad Lectorem Præfatio.

immobilem, quem ille appellat τὸ πρῶτον κίνησι ἀκίνητον, tum ad Anaxagoræ πρῶτον ἀμειβνῆν, hoc est, Mentem impermixtam. Nam hinc clarè constat primam omnium motuum Physicorum originem esse immobilem, Numenque Divinum non solum quatenus Mens est Materiae esse impermixtum, sed etiam quatenus Vis quaedam movens universam Mundi materiam: Immensum enim hoc Extensum immobile non circumtorquetur cum innumeris istis circumactæ Materiae Vorticibus; nec ita coalescit Deus cum Mundano corpore, (quemadmodum fit in particularibus Animalibus;) ut ipse simul aliquo cum illius motu abripiatur; sed i li tantum assistit, & sublimiori quadam magisque suspensa Magia Materiae particulis debitos motus formasque imprimit.

8. Atque hæc ita sane sint per me licet, qui ita à natura comparatus sum ut nihil revera esse concipere possim quod omni caret Amplitudine. Neque equidem eorum hominum subtilitatem quicquam moror, qui, ex eo quod Substantiæ definiatur Ens per se subsistens, concludere volunt, Aliquas dari posse Substantias quæ nec ipsæ entensæ sive amplæ sunt, nec ad aliud quodvis extensum ullam habere possunt relationem vel habitudinem, nempe, quod in definitione Substantiæ

De Secunda hac Editione

nulla istiusmodi rerum fit mentio. Hæc enim ipsorum confidentia plane oritur è rerum Dialecticarum Metaphysicarumve imperitia. Quod si quis eo suam curam intendere velit & cogitationem, ut rationes illas universalissimas omnibus rebus competentes, quas Dialectica vel Metaphysica tractat, penitus intelligat, invenit tandem omni omnino Enti quatenus Ens est aliqualem competere amplitudinem; nec id magis mirum videri debere, quam, quod materia rebus omnibus competat. Quod certe nisi esset, Causa illa quæ Materia dicitur à Dialecticis tractari non fasset.

9. Ut rem igitur comprehendam brevi. Quemadmodum omne id quod fit è quatuor Causis oriri intelligitur, Efficiente, Materia, Forma, & Fine; Efficiens vero & Finis externo dumtaxat respectu rem attingunt, Materia & Forma ipsam Essentiam rei constituunt: ita id quod constituitur, ut ratione Efficientis Effectum dicitur, ratione Finis Destinatum, sic ratione Materiæ & Formæ, quæ totam Essentiam continent, Essentiatum recte, etsi haud ita polite, dici potest, vel Essentiam habens, quod id ipsum est quod Ens. Unde Ens quatenus Ens Materiam aliquam in se complectitur. Quæ, obsecro, quidnam esse

Ad Lectorem Præfatio.

esse potest nisi Amplitudo generalissimo modo sumpta, cum nihil præter eam. Hac ratione mentibus nostris potest obversari? Materia igitur Logica vel Metaphysica amplitudinem aliquam generalens cogitationibus nostris obvertit: Forma vero distinctionem sive differentiam hujus Amplitudinis insert, idque inquit quo amplitudo ab amplitudine intime discriminetur. Atque hæc sunt duo illa Entis quatenus Ens est Principia incomplexa; non Essentia & Existentia, ut quidam imperite arbitrantur.

10. Neque me illud movet quod quidam hic proni sunt coggerere, Exinde utique consequi, nihil omnino esse in rerum Natura quod in partes revera discerpi non possit. Satis enim scia totum id ex puro puto præjudicio esse profectum, quod toties in quotidiana vitæ res extensas diffringi viderimus & difficari. Meram vero Vacuum imaginari Expansionem illam hancque voluuntur Vortices ætheri, ex eo nascitur, quod soliditatem essentia ejusque ex ea vi aestimare solentur qua afficere potest nostros sensus externos. Alioquin vel ex fontem Cartesii immobilis illa Amplitudo in qua omnia necesse est moveri statim deprehenderetur Essentia quaedam realis, quam tamen ut serpi posse omnibus animorum humanorum

De Secunda hac Editione

rum facultatibus plane repugnat. Unde manifestum est quod Indiscerpibilitas & Amplitudo in uno eodemque subjecto optime possunt consistere.

11. Verum id fieri posse in rebus creatis si quis confidentius negaverit, is homo profecto reus laesae Divinae Omnipotentiae jure merito censebitur, ut qui ea omnia Divinae potestati non tribuit quae nullam involvit contradictionem ipsi tribuisse. Quid enim? Annon potest Deus ad sui ipsius similitudinem substantiam unam per se perfecte simplicem creare? Haec vero substantia quae est per se una, & non per aliud, ut revera simplex est, nec ex ullis partibus Physice distinctis composita & coagmentata, ita in nullas discerni à quoquam potest, nec Physice dividi.

Neque ego quicquam moror eorum voces qui hic clamitant eas saltem à Deo posse divelli, quodque id nisi concedamus, Laesae Divinae Omnipotentiae nosmetipsi sumus iterum agendi rei. Nam si quid per se & immediate unum creaverit Deus, annihilare quidem potest, repugnat tamen idem eum posse dissecare; propterea quod ex eo solo quod est, unum est, per se, non per aliud quicquam quo Essentiae amplitudo conglutinetur & quasi compages fiat multarum rerum,
non

Ad Lectorem Præfatio.

non una res atque simplex ; eodemque modo ac necessitate partes coherent quo Proprietates essentielles cum Subjecto, quæ cum eo extingui quidem possunt, nec tamen realiter ab ipso distingui vel separari. Cujus nulla ratio reddi potest, nisi quod per se & immediate Subjectum sit tale ex illa ipsa Idea juxta quam illud creavit Deus.

12. Quamobrem cum Amplitudo sive Extensio aequè lato patet ac ipsa rei ejusvis Essentia, non continuo sequetur, si vel invitis nobis ante Mentis oculos semper oberret Idea quædam indefinita undique Extensionis tanquam necessario existentis, quam nullo modo animo nostro excutere possumus nec depingere, quod hæc corporeæ alicujus Materie sit Idea, quodque illi proinde existendi necessitas competat ; sed potius Ideam esse omnipresentiæ Divinæ obscuriori quodam modo representatam, cui scimus necessitatem existendi competere. Ex eo vero quod quid extensum sit, inferre statim quod etiam moveri possit, quod discerpi in partes, quod nullum aliud extensum possit penetrare, & in universum pertendere quod in unaquaque Idea aliquod primum Attributum sit essentiale à quo cætera omnia necessario possint deduci ; lepidum

De Secunda hac Editione

dum sane quiddam est & ingeniosum, sed in quo nulla solida est rationis coherencia vel sequela. Videnturque mihi qui sic philosophantur, ex eo quod primos Logice fontes ignoraverint in tam immundas lacunas incidisse, vel, quod pejus est, Fines Ususque rerum & speculationibus Philosophicis etiam data opera exclusisse.

13. Nos vero, qui scimus omnia à Deo Optimo Maximo creata esse, ignorare non possumus, cum à tam benigno ac Sapienti Principio proficiantur, Rationes Ideasque rerum omnium à Fine, à quo & Bonæ appellantur, omnino esse petendas. Est enim, quod abiter monendum censui, res quilibet, à toto collecta distinctaque à ceteris essentia Una, à Forma vero precipue Vera, & à Fine denique Bona, nominata. Quæ præclara sive Metaphysicæ sive Dialecticæ Theorematum plane innuunt, Attributa rerum inseparabilia non ab uno aliquo principali in ipsis essentialique Attribute arida quadam ac Mathematica certitudinis & necessitate derivari, tanquam si ipso posito reliqua necessario sequerentur virtute illius solius Attribute, atque ita hic fons esset ille essentialis à quo reliqua omnia Attributa immediate fluunt;

Ad Lectorem Præfatio.

sent; sed Essentiam ipsam à Deo factam creatam fontem esse immediatum omnium suorum essentialium & inseparabilium Attributorum, quorum ratio nulla distincta peti potest ab ipsa Essentia, sed à Fine solo divina mente concepto, quo collineant omnia illa Attributa que inveniuntur inseparabiliter inesse alicui Subiecto.

Neque enim unum quicquam est præter hunc Finem, quo res Bona fit, à quo rationes Attributorum ipsius deduci possunt, vel ad quod queunt ultimo reduci ab ipsove mensurari. Quod itaque Principium in dicitur appellat alicubi Aristoteles: & recte sane, cum & ipsum fontem Divinitatis, quod Platonicis & aliis nuncupant, tam manifeste videatur attingere, redolere, spirare. Sed in hac prima Conclusionem excursus est ultra quam instituitur.

14. Altera in Cartesii que Pietati videtur minus sapere Opinio hac est, Omnia scilicet Mundi Phænomena, ne Plantis quidem Organicisque Animalium corporibus exceptis, oriri posse ex Principiis more Mechanicis, nimirum ex Motu solummodo locali ac Materia; necessariaque eorum omnium causas ac rationes ab istis fontibus posse deduci. Quam male sanam

De Secunda hac Editione

sententiam multis certe in locis in hac ipsa Epistola itidem perstrinximus. Verum unica tantum Instantia (de Striatarum scilicet formatione & motu) eam aggressi hic sumus operosius refutare. Nec mirari debes quod in re tanti momenti uno contentus essem argumento, cum tam multa suppeterent. Nam in aliis meis Scriptis tam claris & perspicuis Demonstrationibus rem confeci, ut superfluum fore putarem in hac iterum Epistola eidem studio insudare. Has autem intelligo Demonstrationes quas adhibui in Libris adversus Atheos, & De Animæ Immortalitate: Qualis est illa quam desumpsi ab insigni illo Experimento magni Antlia Pneumatica Suctori appensi ponderis, ab eoque, ob extrusum aërem quasi sponte ascendente sursum subvecti; Alteraque à Descensu Gravium petita. Quibus denique addas ascensum Laminae lignae rotundae fundo Situlae; aqua impleta, fere equalis & soluta. Quae Phenomena omnia cum simplicissima sint, tantum tamen abest ut eorum ratio aliqua pure Mechanica reddi possit, ut communibus Mechanicæ Legibus planissimo repugnent: quemadmodum aperte in predictis illis Tractatibus de duobus prioribus, de ultimo alibi, demonstravimus.

15. Cum igitur in Phenomenis tam
sim-

Ad Lectorem Præfatio.

simplicibus, tam undique nudis, tamque facile animo nostro comprehensibilibus perfectæque perviis, adeo misere hallucinetur hæc nimium nunc dierum decantata Philosophia Mechanica, quam furiosa, obsecro, spes est, & insana pollicitatio, omnium eorum quæ in Mundo apparent, etiam quæ maximo & intricatissimo constant artificio, causas pure Mechanicas quæquam posse exogitare? Quod mihi non absimile videtur illius impudentiæ & temeritati, qui, cum duorum scamnorum naviculam in portu evertisset, gloriabatur tamen se in Euxino Ponto Argonautarum navem posse gubernare. Quemadmodum scite juxta ac solide sua in causa ratiocinatur apud Ciceronem L. Crassus.

16. *Quod vero ad me attinet, in eam sum sententia, quod non solum intricatissima illa Phenomena ex Principiis pure Mechanicis explicari non possunt, sed quod nulla. Quæquam ex immodico quodam amore ac studio erga Cartesium in hac Epistola aureas aliquot catenas nexu pure Mechanico coherentes ipsi concesserim. Nunc vero (quod tamen nulla animi levitate aut inconstantia feci, sed rationum pondere coprossus,) mutavi sententiam, domumquo revocavi. Neque enim quisquam est,*

De Secunda hac Editione

est, opinor, qui animum habet nullo
præoccupatum præjudicio, qui non mal-
let Principium ubique unum & homo-
geneum agnoscere, quam aliis utque aliis
in locis diversum: totoque genere disso-
rum. Ac proinde cum certus essem qua-
dam Phenomena ex Diviniore principio
originem traxisse quam quod pure Mecha-
nicum est, eo id unum inclinavit ut
crederem ex eodem utidem fonte cætera
omnia profluxisse. Deinde, cum videret
haec, sive Physicarum Monadum in
quaslibet particulas Coalescentia, vide-
tur sane res quæ omni modo Mechanico
prorsus sit inexplicabilis. Postremo, si
vel prima Mundi Rudimenta ex istius-
modi tornationibus facta sint & rasuris
quales fingit Cartesius, tanta profecto
reperiretur Elementi subtilissimi copia,
ut etiam supra Saturni Orbitam regur-
gitaret. Atque hæc rationes obiter hæc
modo subindicasse satis sit, cum hic non
sit illis immorandi locus, sed eas tan-
tummodo breviter notandi.

17. Cæterum cum eo sim animo ut
nulla Phenomena per univèrsam Mun-
dum pure Mechanica admittore possim,
necessario consequitur ut Causarum Fi-
nalianum indagaciones in Naturalem et-
iam Philosophiam introducendas esse
perlibenter statuerem. Quod quidem fa-
cere

Ad Lectorem Præfatio.

cere hominem Philosophum ita condecere putabam, ut, quod è sua eas sustulerit Cartesius, honestæ cuidam astutiæ imputare maluerim quam ulli ipsius ignorantia tam solidæ veritatis. In quo siquid sim lapsus, id certe humanitati meæ potius tribuendum est quam ulli ad officiose mentiendum vitiosæ proclivitati. Quod vero meipsum spectat, equidem censeo Finalis causæ peruestigationem jucundissimam esse Naturalis Philosophiæ partem; addo & utilissimam, tum ad alias res, tum præcipue ad Pietatem veramque Religionem, qua nihil præstabilius, nihil suavius aut dulcius, nihil denique perfectius à Deo immortalis hominibus datum est.

18. Quamobrem si quis esset, sive cæco aliquo Fato pulsus, sive propria commotus arrogantia, qui jactaret se posse omnia Mundi Phænomena ex causis pure Mechanicis deducere, hoc est, illustrissima omnia solidissimæque Divina Existentiæ argumenta quasi uno ictu Naturæ rerum præcidere, cum tamen ne simplicissimi cujuslibet Phænomeni causas quisquam pure Mechanicas revera possit proferre; annon homo hic perquam ridiculum se præberet omnibus Spectaculum? Annon subsannandum (dicam, an atrocius insultandum?) se
dus

De Secunda hac Editione

diis hominibusque propinaret? Hic utique est ille Mundorum Mechanicus conditor, qui tamen ne lapidis quidem cujuslibet descensum è rationibus pure Mechanicis explicare novit. Hic ille Navicula duorum scamnorum in portu everfor, qui tamen dignum se somniat qui præficiatur Argonavi. Hic est stupendus iste Sciolus, qui Mundorum condendorum scientiam sibi mavult arrogare, quam ut quis è Mundi conditi Phænomenis solidam Dei scientiam hauriat.

19. Nos vero interim, dum hæc canitur cantilena, quid nos faciemus, qui sumus hujus tanti Artificis tam miselli, tam humiles, tam submissi, tam timidi, tam stupidi denique tamque undique superstitiosi admiratores? quibus religio est non pie credere omnia mechanice fieri posse ex eo solo quod hæc ita fieri posse dixerit; cum tamen hæc fides parem fere vim ad impietatem habeat ac si revera ita possint fieri: qui malumus esse serviles alieni ingenii admiratores quam religiosi laudatores imper-scrutabilis Sapientiæ Dei quæ ex ipsius operibus effulget: Quid nos, inquam, faciemus? Imo vero quid ego, qui non multum absimilem Architectum, magnum illum Cartesium intelligo, tantis tamque immensis (tum in hac Epistola

Ad Lectorem Præfatio.

*stola tum ubique Scriptorum meorum)
laudibus cumulavi?*

20. Mene vero quid ego faciam rogas? Equidem dicam. Nisi ad exitum jam perducenda esset hac nostra Præfatio, longum de novo viri tam ingeniosi hic pertexerem Encomium. Nec continere me possum, quanquam in has conjectus angustias, quin breviter profitear quam elegans ille mihi Scriptor videtur, quam concinnus, quam acutus, (quod rei caput est) quam perspicuus & distinctus, usque adeo ut hanc distincte de rebus corporeis cogitandi vim ab eo nactus satis mature præviderem hac via rem succedere non posse, sed hunc eximium meum cogitandi Magistrum in eo ipso maxime falli quod ille tamen mihi videbatur deperire maxime; hoc est, Non diu erat cum clare deprehenderem, contra ac ille statuit, è Causis pure Mechanicis omnia Phænomena non posse deduci.

21. Ad quod profecto subsultabat mihi animus præ gaudio, cum ex ea Philosophia, Mechanicam intelligo, quæ Religioni omnium truculentissime semper mihi visa est minitari, de eis rebus quæ ad Religionem spectant multo factus essem confirmator. Quod quo tam immensis laudibus Philosophiam Cartesia-

De Secunda hac Editione

fianam extuli, eo consilio feci, ut alii
id ipsum, quod ego expertus sum, ipsi
mecum possent experiri, eisdemque armis
(ab hoc utique armario desumptis) om-
nium Mechanicorum Atheorum con-
fidentiam contundere & comprimere.
Audacterque pronuncio, neminem esse
qui illam Philosophiam plene perfecte-
que intelligit, quin clare perspiciat,
omnia Univerſi Phænomena in ratio-
nas pure Mechanicas resolvi non
posse.

22. Quod vero nulla possunt, id
tardius ipse consecutus sum, ob nimium
meum erga Cartesium studium atque
amorem; omnesque hortor qui serio phi-
losophari velint, ut, abjecta omni per-
sonarum admiratione partiumque studio,
totis nervis contendant ad illam quam
nos tam fideliter in hoc Enechiridio de-
scripsimus Prudentiam moralem; ut
puro sic animo sumus ac defecato, om-
nibusque præjudiciis soluto, ut recal-
lecto denique in divinam mentem & sub-
ducto, cumque ea (prout monent
Pythagorei) perquam arte cœcitate
eique penitus subiecto, ut compren-
damur quasi ab ipsa, stabilique virium
influxu ab ipsa semper dirigamur. Pa-
ralytica enim & veluti luxata est omnis
humana Ratio quam divino suo statu
non

Ad Lectorem Præfatio:

non informat ac gubernat Deus: Aliquidque sanctius & Divinius ipsa Ratione adesse oportet, facemque illi præferre, nisi eam velimus perpetuo nos induere in istiusmodi angustiis & labyrinthos, è quibus aut turpiter aliquando pedem referre cogemur, aut æternis erroribus defatigari.

23. *Intelligis tandem, amice Lector, quam opportune & utiliter hanc nostram ad V. C. Epistolam huic Morali Enchiridio adjecimus, quamque inconsultum fuisset non arripuisse hanc occasionem explicandi propositum meum in ea scribenda, pariterque enarrandi correctiora animi mei sensa eisdem de rebus de quibus in ea scripsi. Quod utique, quanquam etiamnum magni facio Cartesium, ejusque ingenium laudo, quod in immediatas rerum causas corporcas tam verisimiles incidit, quodque Systema illud Mundi antiquum & Pythagoricum Philosophiæ suæ tam eleganter intexuerit, eoque nomine ipsi Aristoteli eum antepono: tamen in eo, quod Causas Finales exulare velit è Naturali Philosophia, eundem huic vicissim antepone Aristotelem, ut qui Fines rerum in Natura Phenomenis toties urget premitque. Quod vero tam acriter contendit Cartesius*
omnia

De Secunda hac Editione, &c.
*omnia Mundi Phenomena ex solis cau-
sis Mechanicis explicari posse, id to-
tum explodo, ut quod Pietatem minus
sapere videtur, solidaque, sat scio,
adversatur Veritati.*

Libro-

I

ENCHIRIDION ETHICUM. LIBER PRIMUS.

CAP. I.

Quid Ethica.

*E*thica est Ars bene beateque vivendi.

I. Per *Artem* intelligo Methodicam comprehensionem Præceptorum homogeneorum : ac proinde, cum *Ars* quam hic tractamus *Ethica* sit, oportet omnia Præcepta esse vere *Ethica*, ad ejusque finem assequendum recte conducere ; alioqui non essent *homogenea*. Unde nulla Præcepta hic expectanda sunt quæ inutili disputationi, sed ea sola quæ vitæ recte instituendæ inserviunt.

Dico, *bene beateque vivendi*; Quoniam *bene* quis vivere potest, quamvis non adeo usque *beate*. Quos humanæ vitæ status recte *Pythagorici* etiam distinxerunt. Aliud enim est, juxta illorum doctrinam, *secundum naturam perfectum esse*, aliud *secundum vitam*. A 2. Na-

2. *Natura autem perfecti sunt qui Virtute præditi sunt. Est enim Virtus, prout illi definiunt, uniuscujusque nature summitas & perfectio. Hos autem vocant* *μὲν τὸ ἀγαθὸν, ἢ τὸ ἀμύθητον - bonos, non beatos. Vita vero perfecti sunt, qui non solum boni, sed beati etiam existunt. Definiunt enim Beatitudinem Perfectiorem vitæ humanæ; Vitam autem humanam, οὐσημὸν τῆς πράξεως, Actionum humanarum comprehensionem vel congeriem: Quarum successus cum à Fortuna dependeat, nemo potest esse vita perfectus sine bonis Fortunæ. Perficiunt enim actiones Virtus & Fortuna simul: Virtus quidem quoad usum: bona vero Fortuna quoad successum, ut recte & solide concludit Hippodamus Thurius.*

3. Cui consonat etiam sententia Archyta definiens Felicitatem *Χρᾶσιν ἀρετῆς ἐν εὐτυχίᾳ* Virtutis usum cum prospera Fortuna. Euthyphemus denique recti egregie triplici hac similitudine illustrat: Quænamadmodum vincit Imperator virtute & fortuna; Gubernator feliciter navigat arte & vento secundo; Oculus recte cernit ἀξυδῆρα (crisus acumine) & luce; ita Vita humana optima est & per virtutem ipsam & per bonam fortunam. Quibus omnibus accedit etiam Aristotelis autoritas, qui Externa bona ad perfectam Beatitudinem requirit: Quæ, tamen, absolute in nostra potestate non sunt, tamen, cum quæ in *Ethica* traduntur

rum (ut suo loco patebit) ad ea acquirenda non mediocrem vim habeant, recte ad *Ethicam* aliquo modo pertinere censentur. Etenim quantumvis sine suo aliquando & *Nauta* & *Medicus*, excidant, nemo tamen negabit quin *Artes sint* & *Medica* & *Nautica*.

CAP. II.

De Partibus Ethicæ, deque Beatitudine.

1. **E**thicæ Partes duæ sunt, *Beatitudinis Cognitio*, & *Acquisitio*. *Cognitio* continet doctrinam de natura *Beatitudinis*, earumque rerum quas illius natura aliquo saltem modo attingit vel complectitur. Unde in hac prima Parte præcipue agendum erit de *Virtutibus* & *Passionibus*, postremoque de *Bonis externis* nonnihil addendum.

2. *Beatitudo est voluptas quam animus percipit ex sensu Virtutis recteque (S ad virtutis normam) factorum conscientia.* Itaque

Ad perfectam *Beatitudinem* conducit *Bonorum*, quæ vocantur, *externorum* aliqua saltem *mediocritas*.

Beatitudinem hic definitio per *Voluptatem* potius, quam per *εὐπρεια* sive *Operationem*, quia ex communi omnium sententia *Beatitudo* censetur *maximum optimumque Bonorum humanorum*. Id autem *Ethicæ*

non Eu-

dem. non potest esse optimum maximumque quod
lib. 1. alterius sit gratia; Operatio autem est Vo-
cap. 7. luptatis gratia, unde & ipsa operatio (uti
notat *Aristoteles*) accenditur & augetur,
nempe, quod tanta & tam grata voluptas
expectatur ex ipsa operatione, tanquam
illius qualiscunque effectus.

3. Præterea, ut propius ad rem acce-
damus, *Voluptas* hæc, per quam *Beati-
tudinem* definitio, consideratur tanquam
flos, summitas & perfectio ipsius opera-
tionis secundum Virtutem, quæ præstan-
tissima est vita. In omni enim vitali fun-
ctione *Voluptas* perficit operationem,
Ethic. quemadmodum testatur Philosophus, tan-
Ni- quam internum aliquod illius complemen-
com. tum. *Voluptas vero perficit actiones, ipsam-*
lib. 10. *que adeo vitam quam cupiunt, &c.*
cap. 4.

Tertiò, Cùm omnibus animalibus sua
propria sit voluptas, quæ plane deprehen-
ditur summa esse ipsorum *Beatitudo*; pa-
ri ratione fatendum erit, *Beatitudinem* hu-
manam in humana consistere volupta-
te: Ea autem est quæ ex Virtute perci-
pitur.

Quartò, Omnes fere mortales, tam
Philosophi quam *Idiotæ*, *Beatitudinem* in
Voluptate ponunt, prout ipse notavit *Ari-
stoteles*: *Felicitatem vero omnes arbitrantur*
Magn. *voluptatem esse, & cum voluptate vivere,*
Moral. *aut saltem non sine voluptate.* Et in *Eu-*
lib. 2. *demis*; *Qui revera beatus est jucundissime*
cap. 7. *vivens, neque sine causa hoc homines arbi-*
Eu- *tran-*
dem.

Cap. 2. *Enchiridion Ethicum.* 5

trantur. Beatitudinem denique in Rhetori lib. 7.
ciſ definit *Vitam cum ſecuritate jucundissi-* cap.
am. Immo ipſi Theologi cœleſtem Fe 15.
 licitatem per non-interruptum gaudium & Rhe-
 lertiam depingunt. tor. 1.
 1.

4. Quinto, Ex ipſa definitione *Volup-* cap. 5.
tatis liquet, eo ex genere eſſe *Beatitudinem.*

Eſt enim voluptas ex ſtatu præternatu- Magn.
rals ad propriam naturam uniſcujuſ- Mo-
que reſtitutio. Plenus autem Virtutis ſen- ral.
 ſus ac poſſeſſio eſt converſio ſive reſtitutio 1. 2.
 hominis ab eo quod eſt contra ad id quod c. 7.

eſt ſecundum ſuam propriam naturam. Omne enim Vitium, quamvis ſit brutis (juxta *Trimegiſti* ſententiam) naturale & congenitum, eſt tamen revera contra naturam humanam. *Rationali enim animali* τὸν εἶς
 (quemadmodum ait *Marcus Imperator*) *ἰαυτόν*
eadem actio eſt quæ eſt ſecundum naturam, lib. 7.
quæ ſecundum rationem. Rationi vero omnis cap.
 repugnat Vitioſitas. Quod autem eſt con- 11.
 trario Virtus ſit naturalis & congenita hu-
 manæ naturæ, ex eo conſtat, tum quod
 Anima humana rationalis ſit, (quod jam
 innui) tum etiam quod *Juſtitiz ſeu perfe-*
cta Virtus, juxta ſapientiam *Ἡερακλῆδους*
ſive divinitus traditam, ſit immortalis,
 peccatumque mortem in mundum intro-
 duxerit. Nam quod ſtatus *Juſtitiz* futu-
 rus erat æternus, plane arguit eum maxi-
 me eſſe naturalem, ac proinde reſtitutio-
 nem in illum ſtatum propriam noſtram
 intimamque eſſe voluptatem.

5. Postremo, Appetitus animæ seu desiderium non fertur in objectum quatenus cognoscibile, sed quatenus bonum, seu gratum & congruum, aut saltem quatenus confert ad id quod maxime gratum est & congruum, hoc est, maxime jucundum, & quod summo gaudio & voluptate animum implet. Unde suprema Felicitas non simpliciter ponenda est in Intellectu, sed propria illius sedes *ἐν τῇ ἀγαθωδέσει τῆς ψυχῆς, in facultate animæ Boniformi,* est statuenda; nempe, in ea facultate qua sapimus id quod simpliciter & absolute optimum est, eoque unice gaudemus. Quæ quidem facultas valde affinis illi parti Voluntatis est quæ fertur ad id quod absolute est optimum, quando utique inextinguibili sit & affectu rapitur ad tam gratum objectum, illudque obtinens ineffabili gaudio ac voluptate perfunditur.

6. Qui igitur agit secundum hanc facultatem, agit *κατὰ τὸ κρείστω* vel *κατὰ τὸ θεϊότερον ἢ τὸ ἀνθρώπινον*, secundum præstantissimum vel secundum divinissimum eorum quæ in nobis sunt; quod necessarium esse ad Beatitudinem innuit ipse Aristoteles.

Ethic. *Nunc vero fieri hoc mens sit,* (inquit ille)
 Ni- *sive aliud aliquid, quod secundum Natura-*
 com. *ram videtur imperare & præesse, ac noti-*
 lib. 10. *tiam habere eorum quæ pulchra & divina*
 cap. 7. *sunt, sive ipsum etiam divinam existens*
sive eorum quæ in nobis sunt divinissimum,
hujus certe operatio secundum propriam vir-

tatem perfecta illa censenda est Beatitudo, Ubi videtur Philosophus ambigere, Intellectus sit, an alia aliqua facultas, (quæ tamen sensum habeat τὸ καλῶν καὶ θεῶν, pulchrorum & divinorum,) in cuius propria operatione vera Beatitudo consistat. Ille vero postea defleat ad Intellectum, summamque felicitatem ponit in Contemplatione intellectuali. Quæ tamen Felicitas moralis esse non potest, cum non pertineat ad omnes homines, sed Philosophos duntaxat, Physicos, Mathematicos, Metaphysicosve.

7. Ponenda igitur est Beatitudo in Boniformi facultate; tum quod illa Facultas summa sit & divinissima, eundemque fere ordinem teneat in Anima quem Platonicorum τὸ καλὸν [Bonum] in Divino Namine; tum etiam quod cultus illius facile apud omnes homines institui possit & perfici. Non est enim supra captum vulgi sincero amore Deum proximumque prosequi: quæ quidem Summa est hujus Felicitatis, (adjectâ Prudentiâ vitæque puritate,) eaque proprius Boniformis facultatis fructus: Quem ne forte quis contemnat, eudæcter dicam & libere, nullam majorem felicitatem divino hoc amore nobis obvenire posse nec in hac vita nec in futura. Sed de his alibi opportunior dabitur dicendi locus.

8. Quam animus percipit ex sensu virtutis. Est enim aliqua voluptas honesta, quam

Nicom. lib. 10. cap. 6. Magn. Moral. lib. 2. cap. 7. quam & *Aristoteles* vocat *puram* & *liberalem voluptatem*, eosque saltè deridet qui contra sentiunt. *Qui vero nullam* (inquit ille) *admittunt voluptatem esse honestam, similes illis sunt, qui, ignorantes quid sit nectar, deos vinum bibere opinantur, utpote quo nihil ipsi norunt jucundius.*

9. Dico autem *Voluptatem hanc ex sensu Virtutis* oriri, ne quis forte fructum *Virtutis* æstimaret ex imaginaria illa *Virtutis* cognitione, quæ per nudas *Definitiones* acquiritur. Quod perinde est ac si quis naturam *Ignis* æstimare vellet ex igni in pariete picto, qui ad abigendum hybernum frigus nullam omnino vim habet. *Omne vitale bonum* (ut ita loquar) *vita sensuque percipitur & judicatur.* Estque revera *Virtus* *vita* quædam intima, non externa aliqua figura, nec externis oculis conspicienda. *Si hoc unquam fuisti, etiam ipsum vidisti,* præclarum est *Plotini* monitum: Si ipse transformatus sis in hanc *Virtutis vitam*, tum demum internis sensibus illius pulchritudinem voluptatemque percipies, mirabilesque sui amores in te excitabit, & ineffabili gaudio, animam tuam perfundet. Verum usque donec ipse hunc statum assequutus fueris, experrecta demum *Boniformi anima facultate*, necessum erit ut aliis expertis credas. Neque uspiam opportunius occurrit celebre illud *Aristotelis* dictum quam hoc ipso in loco, *Oportet discentem credere.* Alioqui, si ex
pro-

Cap. 2. *Enchiridion Ethicum.* 9

proprio sensu Virtutis voluptatem æstima-
veris, verendum erit ne tam languide eam
sis prosecuturus, ut nunquam obtinueris;
sed, Divinæ Nemese relictus, æterno sup-
plicio præsentem sis expiaturus incredulita-
tem.

10. *Itaque ad perfectam Beatitudinem,*
&c. Recte ex definitione *Beatitudinis* de-
ducitur hoc Confectarium: Quippe quod,
cum *Beatitudo* consistat in *Voluptate* ex
Virtutis sensu perfecta recteque factorum
conscientia, nemo potest frui hac Beati-
tudine, si intensissimus aliquis dolor alio
animum avocet, præsentemque volupta-
tis sensum extinguat. Unde prorsus requi-
ritur ut dolorifici saltem morbi absint à
corpore, & ut victus superet necessarius.
Rerum enim necessariarum indigentia vel
penuria, uti etiam captivitas, durave quæ-
vis servitus, perfectionem Beatitudinis,
distrahendo curis animum, contemera-
bit, nec sinet tam illustres Virtutis fructus
edere.

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus
obstat*

Res angusta domi. —————

11. Est igitur opus τὸ ἐν τῷ ὀνόματι Magni.
externa serenitate sive prosperitate, quod Moral.
ait Aristoteles, cum homines simus, cor- lib. 2.
porisque necessitatibus obstricti; inte- cap. 8.
graque Felicitas ex duobus illis consistit
quæ Pythagorici vocant ἰπταῖον καὶ μακα-
ρισμὸν, *Laudem & macarismum: Laudem* Moral.
Ni-

lib. 10. *quidem quæ est ex Virtute ; Macarismum*
 cap. 9. *verò qui ex bona Fortuna. Quod abunde su-*
 pra monuimus ex eisdem *Pythagoreis. Cui-*
 Magn. *cantilenæ rursus clare succinit Aristoteles in*
 Moral. *Magnis Moralibus, Absque bonis externis*
 lib. 2. *beatum esse est impossibile.*
 cap. 8.

12. *Mediocritem tamen duntaxat re-*
 quiri idem Philosophus asserit ex sententia
Solonis ; Mediocria enim possidentibus licet
agere quæ oportet. Quod vero ad excessum
Fortunæ attinet, obest magis Virtuti quam
prodest, & adinstar vini lucisque nimix
(inquit Archytas) etiam bonos inebriat &
occæcat. Unde Aristoteles in Eudemiis A-
 Moral. *naxagora Clazomenii responsum interpre-*
 Eu- *tans, non Magnum aut Divitem beatissi-*
 dem. *imum asserit, sed qui vitam indolentem &*
 lib. 1. *immaculatam degit, divinam aliquam par-*
 cap. 4. *ticipans contemplationem. Sed de his plus*
latis.

CAP. III.

De Virtute in genere, deque Recta
Ratione.

1. **V**irtus est Intellectualis vis anima,
 quæ Impressionibus animalibus sive
 Passionibus corporeis ita dominatur, ut in
 singulis actionibus illud facile prosequatur
 quod absolute & simpliciter optimum est.

Mahui definire Virtutem vim quandam
 quam habitum. Primò, quod ipsum Vir-
 tutis nomen idem innuit; voces enim vi-
 den-

dentur militares & virtus & ἀρετή est enim ἀρετή ab Ἀρετή, & Virtus proprie Fortitudinem significat. Deinde, quia *habitus* non est de essentia Virtutis; quoniam si quis natus esset cum hac *intellectuali* vi quam describo, proculdubio Virtute esset præditus, tametsi ex crebris actibus non esset profecta. Causæ enim externæ non sunt de essentia rei, sed solummodo internæ. Postremo, quod hæc Virtutis notio animum fortius percellit & excitat ad amorem & exercitium Virtutis, innuitque Virtutem promptum esse quendam & expeditum vigorem, quo facile & irresistibiliter animus fertur ad ea quæ sunt honesta & pulchra perpetranda. Facit igitur ad excutiendum illum languorem vel torporem quem quidam fortasse sibi indulgere possunt, cum tamen ex aliquamultis honestis actibus se Virtute revera præditos somnient.

2. *Vim autem Intellectualem* appello, tum quod in *intellectuali* animæ parte sita est, non in *animali*, ut vis illa movendi membra; tum etiam quod ex *intellectuali* sive rationali aliquo Principio semper excitatur.

Per *Impressiones* vero animales intelligo omne id quod à corpore cum aliquo affectu vel impetu ita offertur animæ, ut periculum sit, ni sibi caveat, ne in aliquem errorem vel peccatum ducatur. Unde & obreptantes imaginationes, & quæcunque

animam fortius feriunt Phantasmata, ad hunc censum reducenda censeo. Per *Actiones* autem indigito quascunque animæ *Motiones* ex deliberatione profectas, (sive sint *Elicita*, sive *Imperata*, ut distinguunt Scholæ) id est, omnes *Actiones* proprie dictas *Humanas*: Quarum generi recte accensetur cujusvis dogmatis Philosophici, sive *Physicum* sit sive *Metaphysicum*, amplexatio vel repudiatio. Eademque ratio est de reliquis.

3. Porro, *Facile dico animam prosequi*, ad pleniorum explicationem *vis* hujus *Intellectualis*: Nam nisi hoc fieret, *Virtus* non esset, sed potius dispositio quædam ad *Virtutem*. *Ratio enim non nisi vi iram cohibens & cupiditatem, Continentiam facit & Tolerantiam*; ipsa vero vi rursus è via exturbata à *Passionibus* ratione carentibus, *Incontinentiam & Mollitiem*. Hujusmodi vero animæ dispositiones *semiperfectæ Virtutes* sunt, & *Vitia* itidem *semiperfecta*, inquit *Theages* *Pythagoreus*.

Ex eo denique quod dico animam prosequi id quod *absolute & simpliciter optimum* est, effulget notabilis illa distinctio *Boni*, in id quod *simpliciter bonum* vel *simpliciter melius* est, & in id quod *alicui personæ*, vel *alicui particulari alicujus personæ affectui*, *bonum* vel *melius*, hoc est, *gratum* vel *gratius* est. Id autem *absolute bonum* vel *melius* est quod ἡ ἀγαθὸν εἶναι τῆς ψυχῆς quod *Boniformi animæ facultati* (quæ

(quæ planè divina est) gratum vel gratius est.

4. Quam sane facultatem mihi videtur indigitare ipse *Aristoteles* in *Ethicis* ad *Nicomachum*, ubi asserit, *Optimum, quodcunque id demum sit, non apparere nisi viro bono.* Deprehendi, ait, quod in unaquaque re optimum est (hoc est, revera & simpliciter optimum) ab hominibus non quatenus intelligentes sunt, sed quatenus boni. Unde rectius fecisset, si hanc facultatem ὁμοια ψυχῆ, animæ oculum, appellasset, quam naturalem illam *Solertiam* quam δειρότητα appellat, quæque facile deflectitur in πικρυία id est, *Versutiam*. Hujus autem divinissimæ facultatis sensum vel sententiam cum nemo de se percipere vel intelligere possit nisi qui sit adeptus, necesse est recurrere ad medium aliquod principium, tanquam ad *Mercurium* quendam, communemque hominum & Deorum Interpretem, quam vulgo appellamus *Rectam Rationem*.

Illud itaque est *absolute & simpliciter optimum* quod in datis circumstantiis *Rectæ Rationi* maxime consonum est.

5. Est enim *Ratio Recta* in homine *Exscriptum* quoddam sive *Apographon* æternæ illius *Rationis Legisve* in mente *Divina* conscriptæ. Quæ tamen per *Naturam* non aliter nobis innotescit quam quatenus è *Recta* hac *Ratione* mentibus nostris *communicata*, vel potius *insita & congenera*,

effulget atque reflectitur. In quantum autem effulget, in tantum obligat conscientiam, non secus ac Lex quædam Divina cordibus nostris inscripta. Juxta quem sensum τὸ Δίον illud *Pythagoricum* recte videtur posse exponi: ut & eorum *Virtutis* definitio, qua ipsam definiunt ἕξις τινὲς ἢ Δίον. *Habitu* quendam illius quod fieri oportet. Neque enim solum significat τὸ Δίον id quod medium ἢ æquale est, ἢ quod nulla vel additione vel subtractione indiget, ut quod jam est id quod oportet esse: sed etiam quod obligat & devincit, ita ut quis omnimode teneatur agere secundum hanc Legem; prout præclare hac in re etiam statuit *Epictetus*, *Quod optimum apparet, Lex tibi sit inviolabilis.*

6. Summa enim Virtutis in hoc consistit, ut constanter prosequamur illud quod Rectæ Rationi visum est optimum. Quippe quod illud ipsum absolute & simpliciter optimum est, cum & Divinæ Rationi sit etiam consonum, quæ non ex impotenti aliquo affectu partiumve studio hoc vel illud imperat, sed, tamquam communis omnium *Parens*, istiusmodi Leges dicit quæ sua natura ad universi generis humani Beatitudinem conducunt. Unde apud *Aristotelem* Deus etiam appellatur Νόμος αἰδίου καὶ ἰσοκλίνας æterna Lex quoque *versum equaliter inclinans*: & tam apud *Stoicos* quam *Pythagoreos*, *Deum sequi*; & *Naturam sequi*; idem plane sonat ac Rectam sequi.

De
Mun-
do,
cap.6.

sequi Rationem, quæ propriam nostram naturam constituit, hominesque à brutis distinguit.

7. Verum enim vero, quod sæpe sæpius falsius est *Aristoteles*, quamquam facile sit ad hunc modum statuerere, id optimum esse quod Rectæ Rationi est consonum; tamen quid sit, vel quis modus sit hujus Rectæ Rationis, recte definire omnium videtur difficillimum. Nam in *Magnis Moralibus* interroganti quid & ubi sit hæc Lib. 2. cap. 10. Recta Ratio, res huc tandem devenit; Nisi apud te metipsum habes hujusmodi rerum sensum, nihil efficitur. Responsum est Medici quærenti quonam modo febricitantis pallor deprehendatur. Sed Philosophus statim subinfert, Similiter se res habet in Passionibus dijudicandis: Oportet enim ex sensu quasi quodam conjecturam capere. Tandem igitur iudicium resolvitur in Sensum aliquem internum; quem ego certe appellarem Boniformem animæ facultatem: quamvis fatendum sit quod qui hoc modo afficitur, exinde videatur *ὁμοίως πικράζει τοῖς ἐπιθυμῶσι*, (quemadmodum alibi Magn. Moral. lib. 2. cap. 8. notat *Aristoteles* de eis qui naturali quodam impetu & sine ratione feruntur in Bonum,) similiter utique affici atque illi qui divino Numine afflantur. Et certe hoc principium, quod ἀγαθολογία, Boniforme appello, omnium in nobis divinissimum est, sed minime omnium fanaticum.

8. In alio loco *Rectam Rationem* ad hunc

Moral. hunc modum definit, *Rectam* nimirum
 Eud. eam esse *Rationem* qua est secundum *Pru-*
 dem. dentiam. Cum autem ipsa *Prudentia* nihil
 lib.5. aliud sit quam *Solertia* sive *Sagacitas* illa na-
 cap. turalis (quam ille *δαιμόνιον* appellat, &
 13. tanquam *anima oculum* considerat,) ex-
 culta & purgata, iterum *Responsum* re-
 solvitur in *Sensum* quendam sive *Faculta-*
 tem internam divinatoriam, non in certa
 & distincta *Principia* juxta quæ judican-
 dum est quid in quaque re sit optimum.

Moral. 9. Sed distinctissime & apertissime hac
 Eud. de re philosophatur in ultimo *Eudemio-*
 lib.7. rum, ubi eadem proponitur quæstio, cui
 cap. in huic modum respondet: *Jam vero oportet,*
 15. *ut alias, ad Principis nutum vitam*
instituire, & ad istiusmodi habitum aspira-
re cujus ideam altu tibi representat Princeps
(sive τὸ ἰμπεριον) *jubetque in singulis*
imitari; hoc est, integram & intemerata-
tam servare conscientiam. Consistit enim
humana natura ex duabus partibus; qua-
rum altera imperare, altera subjici debet.
Unde pars subjecta, ex communi omnium
Civitatum jure, obsequi tenetur parti impe-
ratrici. Quod quidem imperium duplex est.
Aliter enim medicina, aliter sanitas impe-
rat. Hujus autem gratia illa est. Ita se res
habet in Contemplatione. Primo in loco decre-
ta edit summus Imperator Deus. Sed illud
cujus gratia est ipsa Prudentia, quam hoc
modo mentibus hominum ingenerat. Quæ ipsa
etiam decernit quid in rebus humanis opti-
imum

num est. Deus enim nullius rei indiget. Quae igitur electio & possessio naturalium bonorum maxime facit ad adjungendum contemplatione animum Deo, haec est optima, atque haec mensura pulcherrima qua in singulis deliberationibus utamur. Quae vero vel ob defectum vel excessum minime permittit nos Deum contemplari & colere, haec omnium pessima est. Quo certe Responso nullum Oraculum videtur verius ac divinius.

10 Cui tamen consonum est quod scribit in Ethicis ad Nicomachum: *Diis im-* Lib.
mortalibus universa quidem vita beata est; 10.
Hominibus vero, in quantum hujusmodi cap. 8.
operationis imago quaedam est vel similitudo. Meminisse autem eum oportebat divinam illam vitam non in sola Sapientia, sed quammaxime in Amore, Benignitate & Beneficentia consistere: qui sunt fructus divinius illius particulæ Animæ quam *Boniformem* vocamus, quaque potissimum Deo Optimo Maximo assimilamur.

11. Recte utrumque conjunxit Pytha- * Var.
goras apud * *Ælianum*: *Duo hac dona à* Hi-
Diis pulcherrima hominibus data esse, ve- stor.
rum utique dicere, beneque facere: videri lib. 12.
vero utrumque ipsis Deorum immortalium cap.
operibus simile: id est, Divinæ vitæ sum- 59.
nam consistere in Veritate & Beneficentia. Si quis igitur *Aristotelis Pythagoræque & a-*
liorum præstantissimorum Philosophorum judicio stare velit, agnoscat mensuram *Rectæ Rationis* esse, imitari, quantum pos-
su-

sumus, Divinam Sapientiam & Bonitatem. Ad quem sensum recte etiam exponi puto illud *Ticagis* Pythagorei: *Principium enim & causa & mensura humanae felicitatis est divinarum prestantissimarumque rerum cognitio.*

C A P. IV.

Noemata quadam sive Principia Intellectualia, in quæ omnis fere Ratio moralis resolvitur.

1. **C**Æterum, cum sint quorum animis exolevit omnis sensus Dei rerumque divinarum, quique nullum certum principatum in Facultatibus agnoscunt, sed ei Passioni obediendum esse contendunt quæ imperium sibi forte fortuna inter cæteras arripuerit, illiusque desideria implenda, atque in hoc Summam humanæ Felicitatis positam esse statuunt: hosce certe homines (modo homines sint, non turpissima pecora) alia adoriendum est via; mensuraque Rectæ Rationis proponenda, quæ non à divinissima illa Animæ parte petitur quam *Boniformem* appellamus, sed ex Intellectuali proprie dicta. *Est enim eorum terminorum intellectus quorum non est ratio.*

2. Depromam igitur ex hac penu Principia quædam immediate vera nulliusque indiga probationis, sed in quæ omnis fere Ratio moralis (quemadmodum Demon-

stra-

Mor-
al.
Eud.
lib. 5.
cap. 8.

strationes Mathematicæ in communes suas sententias) perspicue facileque resolvitur.

Quæ cum fructus sint illius Facultatis quæ proprie N^os appellatur, minime absonum fore putavi, si *Noemata* nuncuparem *Moralia*. Cujusmodi sunt quæ sequuntur, quæque, ne quis ab illis sibi male metuat, fidem do nullam sapere severitatem vel austeritatem, sed plane mellea esse admodumque suavia & dulcia, utpote quæ nullum bonum proponunt nisi quod gratum jucundumque est percipienti.

Noema I.

Bonum est quod vitæ alicui perceptivæ, vitæve hujus gradui, gratum, jucundum & congruum est, & cum conservatione percipientis conjunctum.

Noema II.

Quod vero vitæ alicui perceptivæ, vitæve hujus gradui, ingratum, injucundum & incongruum est, Malum est; atque si cum destructione percipientis tandem conjunctum, omnium pessimum.

Exempli gratia, Si quid aures vel oculos non modo offenderet, sed etiam surditatem & cæcitatem superinduceret, hoc pessimum esset. Esset autem suppar malum, quamvis visus inde solummodo debili-

bilitaretur, vel hebesceret auditus. Eademque ratio est de reliquis Facultatibus.

Noema III.

Es speciebus vel gradibus vitarum perceptivarum qua reperiuntur in rerum universitate, alia aliis sunt præstantiores & excellentiores.

Noema IV.

Unum Bonum potest esse altero præstantius natura, duratione, vel utrisque.

Hoc per se clarum est. Illustrari tamen potest ab hoc incommodo, quod aliter una vita non esset præstantior altera, nec una felicitas altera major. Unde æque felices essent Deus, angelus, homo, equus, & vilissimus quivis vermiculus. Quod nemo, nisi plane insaniat, ullo modo admittere potest. De Duratione ne minima quidem suboriri potest dubitatio aut difficultas.

Noema V.

Quod est bonum, eligendum est; malum vero fugiendum: Præstantius autem bonum eligendum præ eo quod minus præstat; minusque malum tolerandum ne majus subeamus.

Noema VI.

In eo quod ipsi nondum experti sumus

mus credendum est eis qui profitentur se expertos, modo vitam degant professione conformem, nullaque fraus suboleat, mundanique commodi aucupium.

Noema VII.

Absentia boni quod se habet ut octo, eligibilior est quam presentia mali quod itidem se habet ut octo, quoad pondus & durationem; & adhuc tanto eligibilior, quanto malum excedit bonum pondere & duratione.

Noema VIII.

Quod certo futurum est, rationem habere debet presentis, utpote quod aliquando revera nos presens presentes occupabit. Estque suppar Ratio de eo quod valde probabiliter est futurum.

Noema IX.

Minus praestantia Bona mensurantur à praestantioribus quoad pondus & durationem.

Noema X.

Praesens Bonum omittendum vel minuendum est ex probabili expectatione boni futuri infinitis vicibus praestan-

stantioris presenti quoad pondus & durationem; ideoque multo magis ex expectatione certa.

Noema XI.

Præsens Malum est tolerandum, ut evitemus malum probabiliter futurum infinitis vicibus majus presenti quoad pondus & durationem: Quod adhuc constantius faciendum est cum certo sit futurum.

Noema XII.

Mens affectuum præjudicio libera rectius judicat, quam cum passionibus ullisve corporeis impressionibus irretitur vel perturbatur.

Quemadmodum enim cœlum nubiluna turbidumque æquor lumen non transmittunt; ita animus perturbatus obnubilatusque passionibus vel clarissimam rationem vix admittit. Hac similitudine egregie rem illustrat *Boëthius* in illo Carmine,

Nubibus atris Funderè possunt

Condita nullum Sidera lumen, &c.

Est vero prolixius quam ut huc transcribi debeat.

3. Atque hæc fere sunt Noëmata quæ faciunt ad ingenerandum animæ *Prudentiam, Temperantiam & Fortitudinem*, quæ spectant ad officium erga nosmetipsos. Quæ sequuntur spectant ad officium erga alios,

Ho-

Homines puta atque Deum Virtutemque, ac proinde sunt Fundamenta Sinceritatis, Justitiæ, Gratitude, Misericordiæ & Pietatis. Pietatem enim numero inter morales Virtutes; cum Deus cognoscibilis sit ex lumine Naturæ.

Noema XIII.

Summum absolutissimumque Bonum affectu summo, media mediocri, minimaque minimo, prosequi debemus; nec summum summove cognata Bona mediis minimisve, sed media minimaque summo subordinare.

Noema XIV.

Quod tibi bonum præstari velles in datis circumstantiis, idem debes ipse alteri præstare in eisdem circumstantiis, quoad fieri potest citra tertii alicujus injuriam.

Noema XV.

Quod malum tibi fieri noilles, à faciendo illud alteri ipse debes abstinere, quoad fieri potest absque tertii alicujus injuria.

Noema XVI.

Bono bonum compensandum est non malo.

Noe-

Noema XVII.

Bonum est homini ut habeat unde bene beateque vivat.

Noema XVIII.

Si bonum est ut uni homini suppetat unde bene beateque vivat, ex certa Analogia planeque Mathematica sequitur, quod duplo melius est ut duobus hominibus suppetat, triplo, ut tribus, millecuplo ut mille, & sic deinceps.

Noema XIX.

Melius est unum hominem non voluptuose vivere, quam alterum calamitose ac misere.

Noema XX.

Bonum est parere Magistratui in rebus adiaphoris, etiam citra omnem supplicii formidinem.

Noema XXI.

Melius est Deo parere quam hominibus propriisque nostris cupiditatibus.

Noema XXII.

Bonum justumque est ut suum cuique tribuatur, illiusque usus & possessio ipsi sine molestatione permittatur.

Noe

Noema XXIII.

Manifestum tamen est, quod ita quis se gerere possit, ut quod acquisitione vel donatione suum est, de jure desinat esse suum.

4. Hæc horumque similia Effata recte nuncupaveris *Noemata Moralia*, ut quæ per se tam clara sunt & manifesta, si quis seposito omni præjudicio ipsa secum velit considerare, ut nullis rationum ambagibus longioribusve argumentorum deductionibus indigeant, sed primo aspectu de se vera esse deprehendantur. Habemus igitur jam in numerato quod respondeamus querenti quid sit *Recta Ratio*: Illa enim est quæ certis & necessariis sequelis tandem resolvitur in aliquod Intellectuale Principium immediate verum. Quod si porro querat exemplum ejusmodi Principiorum in *Moralibus*, præsto sunt quæ modo recensuimus.

CAP. V.

Quod datur aliquid simpliciter & sua natura Bonum, quibusque id demum facultatibus deprehenditur & percipitur.

1. **A**Tque hinc tandem liquet quod sit aliquid simpliciter & absolute Bonum quod prosequendum est in singulis actionibus humanis: cujus natura, essentia & veritas penes *Rectæ Rationis* judicium

B

est,

est, sapor autem & dulcedo *εἰς τὸ ἀγαθόν* dei in Boniformi anima facultate percipitur. Quodque omne Bonum morale proprie dictum est *Intellectuale & Divinum: Intellectuale*, quatenus ejus essentia veritasque ab Intellectu definitur & agnoscuntur; *Divinum*, quatenus ejus dulcedo in divina illa facultate (qua adheremus Deo, simplicissimo illi & absolutissimo Bono, & qui semper vult id quod absolute & simpliciter bonum est) summa cum voluptate & affectu gustatur. Divina igitur hæc Sapientia summa hominis sapientia est, summaque Felicitas. Ipsa enim anima nostræ summitate & flore conjungitur cum illo quod absolute optimum est; juxta antiquum illud Oraculum,

Objectam quædam est quæ mentis flore præbendas.

2. Quod vero attinet ad eos qui temerè aut ex composito dictorum *Neomatum* veritatem negaverint, rogato illos quam tandem Facultatem consulant, dum tam absurda Responsa depromunt. Deprehendes enim semper consulere *Appetitum animale*; quodque illi jucundissimum est, optimum esse definire. Quæ certe vox pecudis est, non hominis. Hæc autem *Temperantiam* spectant.

3. Porro quod ad *Justitiam* attinet, eodem fere modo definiunt. Nempe, quod absolute & simpliciter Bonum est (quale illud est quod sua natura iustum est) nullo modo

modo intelligo. Illud solum bonum esse intelligo quod *mibi ipsi* bonum est, de proximo nihil sollicitus. Interroga igitur porro, fatebitur aperte sibi *ipsi* gratum bonumque esse quod *animali Appetitui* gratum est; non animadvertens interim quam subdole humanam dissimulat speciem, solumque prae se fert belluinam: imo vero potius, quam ex confesso seipsum appellat belluam, non hominem. Cum tamen potiori jure id *nosmetipsos* esse exultimare debeamus quod in nobis optimum est, aut quod certe medium locum tenet. Est autem illud Intellectus, Rectaque Ratio.

4. Nam ut in numeris ultima unitas speciem constituit, ita in rebus postrema perfectissimaque differentia essentialis facit sciri esse quod est, & ab aliis distinguit. Qui igitur id solum bonum esse contendit quod *sibi* gratum est, inmens quod *suo animali* gratum est *Appetitui*, plane brutum se praedicat. Quod si innuat quod Intellectus rectaque Ratio probat, Facultati que Boniformi gratum est, id certe *ἄλλοτι ἀνθρώπῳ*, quemadmodum appellat Plotinus, id vero *Homini* (quem *hominem intellectualem* recte appellare poteris) gratum est, ab ipsoque probatum.

5. Ea est autem omnis vitae Intellectualis natura atque indoles, ut, quemadmodum non quaerit quid alicui hominum numero, quamvis inmensa, multo minus quid cuivis singulari homini *verum* videri

possit, sed quid absolute & simpliciter verum sit; ita nec quærit nec amplectitur id quod uni alicui homini vel quamplurimis *bonum* videatur, sed quod absolute & simpliciter est bonum, & quod in datis circumstantiis (quantumvis reclamante animali Appetitu) semper est eligendum ab omni intellectuali creatura: Ita ut hujusmodi quævis electio (uti in Arithmetica speciosa singularis aliqua operatio) in generale abeat Theorema, tanquam constans quædam & æterna idea illius quod agendum est in datis circumstantiis; quod æque tenemur amplecti, (appetitui animali ingratum sit quam velis maxime,) ac veritatem illam agnoscere quæ contrariari videtur externo sensui.

6. Quamobrem ut Intellectus vitium est, cum Sensui aut Imaginationi ita indulget aut obtemperat, ut quod realiter verum est minus assequatur; ita proculdubio vitium est Voluntatis, si quis Appetitu animali abreptus aut occæcatus, non amplectatur id quod simpliciter & absolute bonum est. Nam quod in præsens adeo gratum non sit Voluntati, id sua fit culpa vel defectu, quod nondum expergefecerit supremam illam diviniissimamque Facultatem qua illud quod absolute optimum est, maxime sapimus, summoque cum affectu & voluptate eo afficimur & oblectamur; adeoque illud adamamus & suspicimus, ut vel mille mortibus caput objicere malimus quam

quam nosmetipsos sinere tanta dulcedine privari, aut tam amabilem vitæ florem divinique sensus integritatem turpi quavis aut inhonesta actione offendere, lædere aut violare.

7. Quemadmodum igitur est aliquid sua natura & immutabiliter *verum*, ita est aliquid simpliciter & sua natura *bonum*: utque illius quod sua natura *verum* est veritas Intellectu percipitur; ita illius quod simpliciter *bonum* est grata suavitas & jucunditas *Boniformi* percipitur *facultate*. Qui vero quidvis, utcunque gratum est, perinde bonum esse contendunt, eamque esse humanarum actionum mensuram, plane insanire mihi videntur, ex eo, quod sapientes, stultos & maniacos eadem in conditione collocant; nisi quod forte stultos & maniacos sapientibus præferant, ut qui ipsis constantius & obstinatius, omnia alia ratione abjecta & seposita, id quod sibi gratum est, quantumlibet turpe sit & ridiculum, & quantumcunque cum periculo conjunctum, in singulis actionibus prosequantur.

8. Atque esto certe quod cautius quidam hac in re loquantur, suumque velint Sapientem, utcunque aliter insaniat, sui ipsius conservationi semper prospicere; negari tamen non potest quin hac ratione intolerabilem aliquam dementiam vel stoliditatem sapientissimæ immortalitati æquiparent.

Præterea, simplex suiipsius conservatio non est optabilis, cum tanta miseria ac turpitudine onerari possit, ut quemvis hominem nisi stupidissimum vitæ profus tæderet.

Postremo, Si præsens suiipsius conservatio bona est & optabilis, sequitur quod quæ diuturnior est ac productior est melior; productissima autem omnium optima. Et si huiusmodi conservatio unius hominis bona est, quod duorum duplo melior fit, trium triplo, & sic deinceps; ita ut juxta lumen Naturæ sequatur, quod unaquæque Creatura Intellectualis teneatur curare & promovere conservationem sui proximique tam præsentem quam futuram, quantum in se est, quantumque fieri potest citra tertii alicujus injuriam. Quod quidem non minimam *Justitiæ* partem implet, ut & *Temperantiæ* omnisque omnino *Virtutis*.

CAP. VI

De passionibus in genere, deque earum utilitate.

1. **Q**uid fit *Virtus* in genere definitivimus. Antequam descendamus ad species, non abs re erit aliquid de *Passionibus* prælibare, circa quas versantur, earumque naturam, usum & incommodum breviter explicare, itaque mentem præparare ad pleniorum perfectiorumque *Virtutum* notitiam.

2. Per

2. Per *Passiones* autem intelligo non solum eas quæ vulgo in *Mozali* tractantur *Philosophia*, sed quamlibet *Impressionem* corpoream quæ apta nata est ad pervertendum *Animæ* iudicium, mentemve occaecandam, quo minus quid in re quaque optimum est discernat. In hoc igitur numero pono omne phantasma sensumve internum falsum quantumvis pervicax, quod obreptare vel adherescere animo possit ex vi educationis, consuetudinis, vel alicuius *idivovvexocotus*, eumque in errorem adducere. Nam ad hæc etiam extendere se *Virtutem* oportet, ipsique ita dominari, ut mens nunquam vacillet in iudicio, nec avertatur à prosequendo id quod simpliciter optimum est.

Primo autem agemus de *Passionibus* proprie dictis, quales sunt *Amor*, *Odium*, *Ira*, & id genus reliquæ. De quibus omnibus contra *Stoicos* statuendum est, quod sunt sua natura bonæ, quodque *Divinæ* *Providentiæ* scopus non minus deprehenditur in ipsarum usu quam in structura organorum corporis cuiusvis *Animalis*.

3. Sed & in genere earum utilitas quadammodo edoceri potest apteque illustrari. Cum enim *Passiones* conjunctæ sint cum vehementiori spirituum agitatione, videntur quidem id præstare in homine, quem *minorem Mundum* quidam amant appellare, quod *Venti* præstant in majori. Quemadmodum enim illi aërem expur-

gant, ita & hæ sanguinem ventilant, nec sinunt eum stagnare & putrescere.

4. Porro, varia Animæ Theatra superinducunt, valdeque diversas phantasmatum Scenas ipsi offerunt, quæ judicium quidem tentant & vellicant, sed majori simul experientiæ supellectile instruunt, & mirabilem illam nobis exhibent voluptatem, quod in omnibus hisce tempestatibus, variisque & validis incurfantium phantasmatum præstigiis & insulturis, deprehendimus quod sit aliquid in nobis divinum, quam *Mentem* nuncupamus, quæ eundem sensum judiciumque per omnes hæc commotionum vices constantet retinet, nec in consensum se abripi sinit vel importunissimis Passionum tentationibus, sed ei quod simpliciter optimum est indefinenter adhæret.

5. Præterea, ex hoc conflictu & victoria detegitur quoddam Imperium sive Regnum in Anima, quodque Intellectualis pars habet quod iustitiat & erudiat, ut Venator canem, vel ut Pater filium: Quemadmodum innuit *Aristoteles*, duas partes in Anima statuens quæ quodammodo Rationem habere dicantur; una quidem proprie & in seipsa, altera tanquam quiddam sua obtemperans patri. Intelligit autem eam partem Animæ quæ ad concupiscendum & appetendum omnino impellit. Pars enim *Vegetativa* nullo modo rationis est particeps: *Concupiscibilis vero pars Animæ & in un-*
versum

Ethic.
Ni-
com.
lib. 1.
cap.
13.

versum appetitiva quodammodo particeps est, quatenus scilicet Rationi dicto est audiens, ipsiusque imperio subjicitur. Dubitare tamen merito quis potest, cum pace tanti Philosophi, an ipsa pars Animæ *Plastica*, quam *Vegetativam* hic appellat, non existimanda sit aliquo etiam modo obedire Rationi. Nam omnes illi naturales appetitus atque impetus non tam *Perceptivæ* partis quam *Plasticæ* fructus sunt & effectus.

6. Fons & Origo ipsorum in *Plastica* est, cujus præcipua sedes est *Cor*; perceptio tamen ipsorum est in parte *Perceptiva*, cujus domicilium est *Cerebrum*. Cum vero pars utraque essentialiter, vitaliter & indiscerpibiliter una sit, nihil mirum est quod pars *Perceptiva* tentetur, vellicetur, & aliquando abripiatur à *Passionibus*: quæ de se quidem cæci sunt tantummodo Naturæ instinctus, qui forte in ipsis Plantis reperiuntur, ut & Juventa & Senectus; sed percipiuntur in Animalibus, ut in avium nidificatione & incubatione; in Hominiibus vero non solum percipiuntur, sed distincte & reflexive à Mente intelliguntur tanquam ab alio aliquo profecti, sive illud sit pars *Plastica* Animæ sola, sive quatenus conjuncta sit cum universali illo plastico Principio quod *Spiritus Natura* à nobis dicitur, & fortean ab ipso *Aristotele* indigitatur in illo toties repetito axioma, *Natura nihil agit frustra.*

7. Est enim Principium efformativum

omnium Plantarum, corporumque omnium Animalium, quibus in sevit excitatque istiusmodi instinctus qui tendunt ad salutem uniuscujusque individui Plasmatis, sed maxime omnium eos qui faciunt ad conservationem Speciei: quales sunt cocundi appetitus, affectusque erga foetus quem Graeci *σοφρον* vocant. Cujus vis mira deprehenditur in cane foeta viva dissecta. Nam si coram ipsa filium laedis, latrat, vociferatur; sin illum ori illius admoves, proprii doloris oblita silet, atque magna pietate lambit. Quod mirandum spectaculum saepius se in publicis Theatris ostendisse scribit optimus ille Anatomicus *Realdus Columbus*.

De re
Ana-
tomi-
ca lib.
14.

8. Omnes igitur animales Insuperus & Instinctus ad Regionem Naturae pertinent, suntque quasi quaedam imperfectiores umbrae ac vestigia Sapientiae & Bonitatis Divinae, quae in haec obscura Regione sublucescunt. Atque hoc est illud Principium cum quo ex participatione purioris ac divinius luminis colluctantur quoties limites excedit hujus supernae legis. Nempe, *Intellectus* pars animae contendit cum *Plastica*, quae *Spiritus Naturae* habet acerrimum Instigatorem & Fautorem, praesertim in quibusdam affectibus; sed ex altera parte vis quaedam Divinior instat, urgetque fortiter resistendum esse omnibus Naturae incantamentis & illecebris, & illud quod honestum est de simpliciter opti-

optimum rationem semper esse habendam.

9. Animæ vero præsentiam primo exiguis illis *Comarii* cancellis circumscribere, & deinde animatam hanc glandulam fingere (ad instar homunculi cujusdam cum penula & bacillo contra ventum sitentis) ex una parte ab anima inhabitante, ex altera à spirituum impetu flaturæ impelli, atque in hoc consistere luctam illam & conflictum inter partem inferiorem animæ & superiorem, sive inter *carnem & spiritum*, prout loquuntur Theologi, Commentum certe perquam lepidum est, sed, quod sat scio, nihil in se habet solidæ veritatis. Verum ea de re non est hic dicendi locus.

10. Palam est igitur, Regnum quoddam in nobis esse sive Principatum, Animumque nostrum rem esse non adeo solitariam, sed satis numeroso stipatam satellitio, nec in proprias solum Passiones imperium habere, sed in ipsum *Naturæ spiritum*, cujus incantamenta & illecebras, diviniori quadam magia fretus, comprimere potest vel extinguere.

11. Ex quibus insuper sequitur quod per Passiones fit quod vita sensusque in nobis plenior fit, multoque subinde excitatior: Sunt enim Affectus Animi quasi alæ vel quadrigæ, quemadmodum olim in *Phadro* suo notavit *Plato*.

12. Neque illud prætereundum est quod ingeniose innuit *Cartesius*, quod Passiones videntur certissimus & solidissimus animæ

nostræ thesaurus. Cum enim in aliis plerisque perceptionibus decipi possimus, nec certi esse an id revera sit quod repræsentant, nullus locus est deceptioni (inquit ille) quoad Passiones; quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei impossibile sit illas sentire, quin revera sint quamdiu eas sentit. Unde mirifica illa pax animi & tranquillitas, permanensque ac nunquam pœnitenda dulcedo & voluptas, quæ ex sensu Virtutis percipitur, non solum supra omnes illas voluptates quæ aptæ natæ sunt pœnitentiam & amaritudinem animæ postea superinducere, sed etiam supra omnes opiniones & speculationes Philosophicas, æstimanda est, cum ob alias causas, tum maxime quod de eis ut plurimum dubitare quis possit; de hac vero, cum Passio sit, non Opinio, nulla subesse possit dubitatio.

13. Postremo, præter usum illum omnium fere Passionum communem, quod objecti imaginem firmiter animæ imprimunt, ipsique quasi inurunt, est certe alius minime contemnendus; quod ex Passionibus possumus apud nosmetipsos æstimare quanto pretio habemus ea quæ pulchra sunt & honesta, quamque vere ac vitaliter anima nostra cum ipsis conjungitur. Est enim intimus maximeque immediatus vitæ fructus, affectus; sine quo tamen superficialia quadam & imaginaria approbatione res optimas ornare possumus, non pos-

possumus tamen sine illo per modum vitæ sensusque animam nostram cum ipsis conjungere, nec conjunctam esse certo judicare, nisi æquali *ἀντιπαθεῖν* à rebus turpibus & inhonestis abhorreamus, sive hæc in nobismetipsis occurrunt, sive in aliis. Ea enim est Virtutis ratio, ut amet quæ optima sunt, & à pessimis abhorreat; non quod quis in se una reperiat, altera in aliis, sed simpliciter quatenus sunt talia. Estque perfectissimus vitæ status bonum amare, malum autem horrore aut indignatione excipere, ubicunque emicuerint. Hoc enim arguit inferiorem animæ partem in consensum rapi à superiori, totumque hominem igneis quasi affectuum quadrigis, *Elia* instar, usque ad Cælum Deumque subvehi.

14. Quod si quis, sub prætextu nescio cuius affectatæ animi tranquillitatis, prudentiæ, pacisve studii, tolerare posset sine omni animi commotione quod turpiter commissum est contra communia humani generis jura & æternas Virtutis leges, cum tamen privata quavis injuria in seipsum immilla satis uri & commoveri soleat; insigne certe hoc esset specimen Hypocriseos, quæ non tam ridenda esset, quam ab omnibus mortalibus execranda.

15. Sunt igitur Passiones bonæ, maximeque vitæ humanæ complementa, modo hæc duæ leges observentur, Prima, ut Affectus ferantur ad Objectum debitum, quæ

quæ *ἰσπράτεια* (sive *rectus passionum impetus*) dici potest: Contra quam qui peccant, inhumanissime omnium peccant. Quales sunt invidi, & qui sævitia & crudelitate se oblectant, & id genus reliqui homines.

Secunda lex est, ut Affectus sit commensuratus Objecto & Fini, hoc est, ut (juxta Noema decimum tertium) summo affectu optima maximaque, mediocri mediocria, minimoque minima, prosequamur; sed ut nusquam in tantum commoveamur, ut Affectus violentia lumen Rationis intercipiat aut minuat, quo minus finem assequamur ad quem collineat Natura in singulis affectibus quos animabus nostris indicit: Quam proinde legem *μετριοπάθεια* (sive *moderatum passionum impetum*) appellare poteris.

16. Qui vero obtentu exterminandæ discordiæ ex anima, & finiendi illam luctum & conflictum quo aut Passiones cum Ratione, aut inter se invicem, præliantur, omnes Affectus tolli volunt, perinde mihi facere videntur ac si quis, ne fiat ulla dissonantia in Lyra, omnes illius chordas discindi velit; & ne ulla corpus invadat intemperies morbida, humores omnes pharmacis exturbari. Quemadmodum recte & eleganter jam olim monuit etiam Theages Pythagoreus; nempe, *Quod in commendis animi passionibus, voluptate utique & dolore, Virtus non contingit, sed in hisce vix*

contemperandis. Et deinde duplicem illam similitudinem copiosius adhibet ab humoribus corporis recte commiscendis, chordisque Musicis scite coaptandis contemperandisque, desumptam, quam nihil necesse est repetere, cum jam satis expresserimus.

17. Quis autem modus vel mensura sit ad quam componi & temperari Affectus debeant, duæ supra dictæ leges satis edocent, ὁρμηθες καὶ μετρηθες complexæ. Ad quarum alteram referenda est præclara illa *Ciceronis* sententia: Ergo is ^{Quæst.} quisquis est qui moderatione & constantia ^{Tus-} quietus animo est; sibi que ipse placatus, ^{culan.} ut neque tabescat molestiis, neque ^{l. 4.} frangatur timore, nec sitienter quid appetens ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens quem quærimus; is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animum, aut nimis lætabile ad effe-
rendum, videri potest. Quem vere ambitione aut libidine inflammatum & furem videmus, omnia rabide appetentem cum inexplebili cupiditate quoque affluenti-
us opes aut voluptates undique hauriat, eo gravius ardentiusque sitientem; nã ille homo est quem nemo sapiens dubitaverit existimare omnium mortalium infelicissimum.

CAP. VII.

*De Passionibus, in specie
proprie dictis.*

1. **P**assionum species cum nemo, quod sciam, accuratius enumeraverit quam insignis ille Philosophus *Cartesius*, nec definiaverit distinctius, in hujus fere vestigiis hac in re semper insistam, nisi magna aliqua causa impediverit. Cæterum non abs re erit primo plenior *Passionis* definitionem proferre, subsequentibusque speciebus præfigere.

2. Est igitur *Passio vehemens animæ Sensatio qua speciatim ad ipsam animam refertur, & cum extraordinario spirituum motu conjungitur. Sensatio recte Passio dicitur, quoniam in Passione anima sentit se pati; & vehemens, quia vehementer: ad ipsam animam autem speciatim referri hæc sensatio, ut distinguatur ab aliis sensationibus; quarum aliæ referuntur ad objecta externa, puta, Odores, Sonos, Colores; aliæ ad corpus nostrum, ut Fames, Sitis, Dolor. Conjugi denique hanc sensationem dico cum spirituum motu, potius quam ab ipso produci; quoniam illud semper contingit, hoc non semper, imo forsan rarius, si excipias illum motum qui oritur ex potu & cibo, atque aëris mutatione. In externis enim objectis à quibus Sensus vel Imaginatio percellitur Anima movet spiritus, non spiritus Animam.*

3. Om-

3. Omnes Animæ Passiones ad sex principalia ac primitiva genera revocat *Cartesius*; *Admirationem*, *Amorem*, *Odi*um, *Cupiditatem*, *Latitiam*, *Mærorem*. Quorum ordo & distinctio hac ratione apprehenditur. Nam quamprimum aliquod novum objectum, circumstantiave aliqua nova modificatum, nobis occurrit, Animadversivam facultatem sistit & definit, & in extraordinariam quandam attentionem rapit, quæ ipsa hæc *Admiratio* est: Quæ, cum contingere possit antequam cognoscamus utrum objectum, gratum futurum sit an ingratum, Passio merito omnium prima habenda est.

De
Pas-
sion.
Anim.
2. Ar-
tic.
69.

4. Postea vero, si anima considerat objectum sub ratione grati vel ingrati, quod idem fere sonat quod boni vel mali, unam *Amorem*, alterum *Odi*um excitat. Bonum autem hoc atque malum si considerantur ut futura, *Cupiditatem* in nobis accendunt; illud, unjendi cum illo sive illud possidendi, hoc, evitandi ipsum aut à nobis amoljendi. Primum Scholæ *Desiderium* vocant, alterum *Fugam*; & certe non male. Denique, si ut præsentia considerantur, Bonum *Latitiam*, Malum *Mærorem* gignit.

5. Verum, tamen si satis recte mihi videtur *Cartesius* calculum subduxisse in hac Passionum enumeratione, non video tamen quin pari jure ad breviorum numerum reduci possint, nempe, ad tres illas primas,

mas, *Admirationem*, *Amorem*, & *Odiūm*.
 Quid enim est *Desiderium*, nisi Amor
 porrectus versus bonum futurum? Quid
Fuga, nisi Odium se avertens ab imminen-
 ti malo, vel se muniens contra ipsum?
 Quid denique *Letitia*, nisi Amor exultans
 præsentia boni adamat? Quid *Mæror*
 five *Tristitia*, nisi Odium præsentis mali
 oppressum & implicatum? Manifestum e-
 nim est, omnibus hisce circumstantiis sem-
 per subesse & in fundo quasi latere *Amorem*
 & *Odiūm*.

6. Unde porro elucet, quod Scholasti-
 ca illa Passionum reductio ad duo illa capi-
 ta, *Irafcibile* scilicet & *Concupiscibile*, mo-
 do recte interpretemur, non tam severiter
 sit explodenda, præsertim cum optimo-
 rum antiquissimorumque Philosophorum
 auctoritate munita sit & corroborata. Intél-
 ligo autem hinc eas Passiones solas quæ pro-
 prie in *Corde* sedem habent, non quæ in so-
 lo *Cerebro*, qualem unicam illam agnoscit
Cartesius, *Admirationem*, Cæteræ mihi
 satis recte videntur reduci posse ad Pytha-
 goreorum *ἰνδυμῖος* ἢ *ἰνύον* quæ plane
 respondent Scholasticorum *Concupiscibili* &
Irafcibili, quæque non inscite reddi pos-
 sunt *Concupiscentiæ* & *Excandescentiæ*.
 Quarum posterior est ille animæ affectus
 quo excandescit contra quamlibet speciem
 mali vel ingrati: quam si absque respectu
 ad tempus considerat, est *simplex Odium*;
 si imminet malum, *Fuga*, five *Cupiditas*
 amo-

annoliendi vel quolibet modo evitandi illud; si præsens sit, *Mæror*, *Tristitia* vel *Ægrotudo animi*, quæ nihil aliud est nisi hæc Excandescencia malo præsentis implicata & illigata, misereque illo vexata.

7. Eademque ratio est de *Concupiscentia*, quæ, si cum aliqua specie boni vel grati amice conjungitur, seposito omni temporis respectu, *Amor simplex* est; si consideratur bonum ut futurum, *Cupiditas* est, sive proprie dicta *Concupiscentia*; si ut præsens, *Lætitia* sive *Gaudium*. Nec tamen definit esse *Concupiscentia*, quoniam, nisi superveniat fastidium, Amor hic cupit continuationem sui status, ac proinde semper subest aliqualis *Concupiscentia*.

8. Possunt igitur tantum dicitur esse Passiones principales & primitivæ quæ proprie in *Corde* sedem habent, sive eas *Amorem* & *Odium* cum *Cartesio*, sive *Concupisibile* & *Irascibile* cum *Scholis*, sive *involuntaria* & *voluntaria* cum *Pythagoreis*, appellare libet. Quod certe notatu non est prorsus indignum, ut mox ex usu illius clarius patebit.

9. Interea loci, ad pleniorum Passionum intelligentiam, eodem ordine ac distinctione qua proposuit *Cartestus*, sex supra nominata genera definiam, singulisque suas proprias species subnectam. Prima est *Admiratio*, quæ est *Passio anime novitate alicujus Objecti percussæ, in eoque contemplando attentissime occupatæ.* *Admiratio duplex est, Existimatio & Despectus.* *Existimatio*

Passionum
prima
Classis.

matio est Admiratio magnitudinis vel valoris alicujus Objecti: *Despectus* vero Admiratio parvitas vel vilitatis Objecti. Hinc facile intelligitur quid sit Existimatio sui & sui Despectus, nempe quando quis cum affectu inhæret contemplationi propriæ dignitatis vel vilitatis. Eademque ratio est de Despectu & Existimatione aliorum; quarum prior *Dedignatio*, posterior *Veneratio* dicitur.

Est autem *Veneratio* Existimatio alicujus liberi Agentis, quod nobis bene vel male facere posse opinamur, cum voluntate nosmetipsos illi subjiciendi conjuncta. *Dedignatio* vero est Despectus liberi Agentis, quod, cum capax sit bene vel male faciendi, adeo tamen infra nos esse judicamus, ut nobis neutrum facere possit.

10. Secunda classis est *Amor & Odium*.
 Secunda Classis Passio-
 num. *Amor* est Passio animæ quo excitatur ad se voluntate jungendam cum Objectis quæ ipsi videntur grata. Voluntate autem hic se adjungere non est idem quod cupere, id enim ad Cupiditatem spectat; sed cum affectu quodam agnoscere rem esse gratam bonamve. *Odium* est Passio animæ qua incitatur ad separandum se voluntate ab Objectis quæ ipsi videntur ingrata vel noxia. Amans cum Objectum minoris æstimat seipso, simplex Propensio vel *Benevolentia* dicitur; cum æque ac se æstimat, *Amicitia*; cum majoris facit, *Devotio*. *Amor* qui fertur in res bonas simpliciter, *Amor*; qui in res pulchras,

chas, *Complacencia* dicitur. Item *Odiu* quod refertur ad mala simpliciter, *Odiu*; quod ad deformia, *Horror* aut *Aversio*. Nec omitti hic debet nobilis illa *Amoris* species quæ *ἄσπυη* appellatur; aut illa *Odi*, quæ *Antipathia*.

11. Tertia classis *Cupilitas* est cum sua ^{Passio-}propagine. *Cupiditas* est *Passio animæ quæ* ^{num}
in bonum fertur quatenus futurum. Itaque ^{tertia}
cum absentia mali æque ac præsentia boni ^{Classis}
bona sit, in utramvis ferri potest *Cupiditas*
quatenus sunt futuræ. Si quis autem *Cupi-*
diratem circa posterius *Objectum Deside-*
rium, circa prius *Fugam*, mallet appellari,
nihil reuo. Inter *Cupiditates* hic excellunt
illæ quæ nascuntur vel ex horrore vel ex
complacencia ut facile intelligitur ex ante-
dictis. Nihil enim ita accendit *Desiderium*
ut *Pulchritudo*, nihil adeo accelerat *Fugam*
ac horrenda quævis *Deformitas*: omnium
autem rerum maxime horrenda vulgo exi-
stimatur *Mors*.

12. Ad *Cupiditatem* reducuntur primo,
Spes, *Motus*, *Zelotypia*, *Securitas*, &
Desperatio: Deinde *Animi fluctuatio*, *Ani-*
mofitas, *Audacia*, *Æmulatio*, *Presillani-*
mitas, & *Consternatio*. Priorès illæ species
in hoc conveniunt, quod earum *Objectum*
offert se sub ratione *Facilis* vel *Difficilis*, nec
tamen includit ullam à nobismetipsis event-
dependentiam. Posteriores in eo conve-
niant, quod *Objectum* offertur ut pendens
à nobis, cum difficultate vel in electione
me-

mediorum, unde provenit *Animi fluctuatio*, vel in executione, quo cæteræ illæ spectant.

13. *Spes* est *Passio* anima qua disponitur ad credendum id eventurum esse quod cupit: *Metus* vero, qua disponitur ad credendum non eventurum esse quod cupit. *Spes* omnem metum excludens dicitur *Securitas*, vel *Fiducia*; *Metus* vero omnem *Spem*, *Desperatio*. *Zelotypia* est *Metus* perdendi bonum quod magni æstimamus à minimis suspicandi causis ortus.

14. *Animi fluctuatio* est *Metus* errandi in electione mediorum ad aliquem destinatum finem. *Animositas* est *Passio* qua disponit animum ad agendum viriliter in executione rerum ad quas accingitur. Quæ si in rebus cernitur quas aliquod magnum periculum comitatur, dicitur *Audacia*: si vero ex consideratione successus aliorum excitatur, *Emulatio*.

Animositati autem opponitur *Puffillanimitas*, ut *Consternatio* *Audacia*. Est vero *Puffillanimitas* languida quædam & frigida. Animæ *Passio*, quæ eam impedit ne feratur ad ea peragenda quæ alioqui facere posset. *Consternatio* autem est *Puffillanimitas* cum perturbacione & stupore conjuncta, quæ animæ aufert facultatem resistendi malo imminenti.

Quarta Classis Passionum. 15. Quarta classis est *Gaudium* & *Tristitia*, quæ respiciunt bonum malumve præsens. *Passiones* quæ ad hanc classem reducuntur.

cuntur discriminantur hisce præcipue circumstantiis. Primo, simplici respectu ad nosmetipsos vel ad alios. Bonum enim præsens prout nosmetipsos spectat parit *Gaudium*, Malum *Tristitiam*: Si malum alteri qui eo dignus est accidit, *Irrisionem* parit; si indigno, *Commiserationem*; si vero bonum indigno obvenit, *Invidiam*; bonum autem contingens alteri quod in nostram etiam utilitatem aliquo modo redundet, *Congratulationem*.

16. Porro, considerantur Bonum & Malum, sive ad nos sive ad alios spectant, primo, ratione causæ. Bonum enim a nobismetipsis factum parit Satisfactionem sive Animi Acquiescentiam, Malum Pœnitentiam, *Dubium* Conscientiæ morsum. Sed Bonum ab aliis præstitum parit *Favorem*, quamvis id nobis non sit factum; si vero nobis, *Gratitudinem*. Ut Malum ab aliis patratum, si in nosmetipsos non committitur, solum *Indignationem*; sed si nosmetipsos tangat, *Iræ*.

Rursus, respectu opinionis aliorum. Bonum quod habemus excitat in nobis *Gloriam*, Malum *Pudorem*.

Denique, respectu temporis. Bonum duratum parit *Satiæ* parit sive *Fastidium*, ut Mali duratio minuit *Tristitiam*. Ex bono autem præterito nascitur *Desiderium* proprie dictum, & ex malo præterito *Hilaritas*.

17. *Gaudium* est *juvanda anime commotio*, sive *Passio*, in qua consistit *Fructio boni*

boni quod ipsa concipit ut suum. Tristitia est ingrata anima Passio, in qua consistit Incommoditas mali vel defectus quem ipsa concipit ut suum. Irrisio est Lætitia orta ex prehensione levis alicujus mali in persona quæ eo digna putatur. Si sit ex majoribus causis & cum apertiori contumeliæ inferendæ studio conjuncta, rectius appellatur *Insultatio*. *Invidia* est Tristitia orta ex consideratione boni indigno alicui contingenti. *Commiseratio* est Tristitia orta ex consideratione alicujus mali quod ei qui indignus est accidit. *Congratulatio* est Lætitia orta ex bono alicui obveniente, quod tamen accidisse nostra aliquo modo interesse putamus. *Satisfactio* sive *Acquiescentia in seipso* est Lætitia omnium jucundissima, ex opinione alicujus facti quod quis recenter fecit, profecta. *Pœnitentia* est Tristitia omnium amarissima, ex conscientia mali alicujus perpetrati orta. *Morsus conscientie* est Tristitia orta ex dubitatione an quod fecimus bonum sit necne. Est autem effectus temeritatis, quando adorimur aliquod opus antequam omnis deposita sit *Hæsitatio* vel *Animi fluctuatio*.

18. *Favor* est læta quædam Benevolentia erga eos quorum recte factis oblectamur: *Gratitudo* est læta quædam Cupiditas benefaciendi illis qui nobismetipsis benefecerunt. *Indignatio* est Tristitia accensa contra illos qui aliquid mali fecerunt. *Ira* est indignatio contra eos qui aliquid mali nobis
ipsis

ipsis intulerunt, cuius & ulciscendi cupiditate tenemur. *Gloria* est *Laetitia* orta ex opinione aut spe laudis apud alios obtinenda. *Pudor* est *Tristitia* ex opinione aut metu vituperii. *Fastidium* est *Tristitia* ex eadem causa orta ex qua ante *Laetitia* emaravit. *Desiderium* proprie dictum est *Tristitia* ex bono amisso nunquam recuperando. *Hilaritas* est *Laetitia* ex recordatione mali praeteriti.

19. Atque haec fere est *Passionum* enumeratio apud *Cartesium*, (tam *Primitivarum*, quam a *Primitivis* ortarum, vel ex ipsis *complicatarum*,) cum ipsarum definitionibus ad sensum saltem eximii Philosophi, quam proxime potui, accommodatis. Ipsam vero complicationem *Passionum* a primis derivatarum, brevitatis ergo, in praesens omisi, mox opportunius subindicaturus.

Quod vero ad *Causas Passionum naturales* attinet abstrusiores magisque reconditas, quae referuntur ad *Cervicium*, ad *Cerebrum*, ad certos quosdam motus *Sanguinis* & *Spiruum*, ad orificia *Cordis* nunc strictiora, nunc latiora, ad *nervos Intestinorum* & *Stomachi*, *Lienis* & *Jecoris*, ipsiusque denique *Cordis*; has omnes prudens sciri neque praetero, tum ob alias rationes, tum maxime quod ad *Naturalem Philosophiam* potius quam ad *Moralem* pertinere existimo. Efficitur tamen, *Ufus* & *Finesque Passionum*, tantum abest ut existimem.

stimem ad exhibendam non spectare, ut è contra potius arbitretur selectiorem illius partem certum rerum Nonnullam haberi debere.

CAPITULUM VIII.

Passionum Usus & interpretatio; primòque Admirationis cum sua Classe, & reliquarum quinque primitivarum Passionum.

QUOD igitur Fines Ususque Passionum attinet, non abs te erit aliquanto fultus eos prosequi; Naturæque vocem in omnibus quam fidelissime potero interpretari. Non partim enim habiturum est momenti ad recte Passiones moderandas & utendas, (quæ certe Virtutis maxima pars est,) si intellexerimus ad quem finem Natura, Naturæve Parens Deus, singulas destinaverit, quantique opera sua ipse æstimet, aut ab aliis æstimari velit. Neque enim à nobis ipsis sunt hi affectus, nec à libetis nostris cogitationibus aut commutationibus profecti, nec alio aliquo modo assumpti vel acquisiti, cum omnem actionem cogitationemque nostram anticipent, à Parente Natura Deo simul cum vita nostra nobis inditi, ut voluptas edendi & bibendi; quam proculdubio Natura omnibus animalibus iniecit, ad vitæ suæ conservationem, & ad corporis sanitatem, jucundumque Facultatuni vitæ exercitium. Unde clare sequitur nihil temere occiden-

dum

dum esse & sine causa, nec ita voluptati c-
dendi potandive indulgendam, ut perda-
mus finem illius voluptatis, & inurbana
mortemve nobis conciliemus.

2. Atque hoc id ipsum est, quod in-
nuunt Pythagorei, *τὰ ἀσώγητα ἔχουσιν*,
ἀσπασίμους τερμαίνουσι. Nam *ἐὸ ἀσπ-
εγῶν*, sive *intemperatem*, illi in Passionibus
ponunt; in Virtute & Ratione *τὸ ἰσχυρὸν*,
sive *Terminusum*. Natura vero largiori manu
nobis hujusmodi affectus indidit, ut ha-
beat Ratio quod amputet, terminet & cir-
cumscribat; nec facile Anima ad proprias
voluptates (id est, Intellectuales) prole-
quendas tam integre conservatur, ut atti-
malom vitam prioris negligat. Unde vidi-
mus ferium esse quoddam & pervicax Na-
turæ propositum atque consilium, ut sta-
tio hæc animis à mentibus humanis non
omnino deseratur. Sed hæc obiter de Affe-
ctibus qui ad corpus spectant. Ad Passio-
nes proprie dictas recurramus, earumque
Fines & Usus noscete quo propositimus or-
dine perpendamus.

3. Primo igitur, de *Admiratione* mani-
festum est, quod inserviat ad fortius im-
primendum memoriæ rerum novarum ob-
servaciones, ut hæc suppellectile anima satis
instructa perveniat ad cognitionem utilissi-
marum veritatum. Unde si quis teneatur
avidine contemplantis res novas eo solum
fine ut admiretur, plane perdit finem hu-
jus Passionis, & in merum abit Mirionem.

Quod autem Natura nobis indidit affectus *Existimationis & Despectus*, innuit non omnia perinde in eodem pretio à nobis esse habenda. Quod si sit deterius & melius, est certe illud quod optimum est, & ad quod nos oportet, Natura duce, aspirare.

4. *Sui ipsius Existimatio* Passio mixta est ex *Admiratione*, *Lætitia*, & *Amore propriae conditionis*. *Sui* vero ipsius *Despectus* ex *Admiratione*, *Tristitia*, & *Amore proprio cum Odio defectuum suorum conjunctus*. Utraque Passio innuit omnem hominem aut esse aut debere esse aliquid, eoque loco haberi ut sit supra omnem injuriam & contemptum. Nam cum tam facile addecimus credere nosmetipsos esse aliquid, cum tamen non ita multum ab aliis differamus, certe æquum est ut alios etiam homines aliquid esse existimemus, & humaniter & officiose tractemus. Humanitas igitur morumque civilitas æque ac diligentia atque industria ad assequendas res optimas hisce Passionibus à Natura indignantur.

5. Quod vero ad eam spectat *Sui ipsius Existimationis* speciem quam *Generositate* *Cartesius* appellat, qua quis se, æstimat ex sincero, ut liberi sui arbitrii, putatque se non debere contemni cum Virtutem sequatur quam perfectissime potest, nec careat voluntate suscipiendi & exequendi quicquid recta Ratio præscripserit, hujus certe Passio-
nis usus, quam nobis indidit Natura, maxime omnium insignis est, cum tantum

calcar

est: sic ad summam assequendam felicitatem. Maxima enim refectio & corroboratio animi est contra omnes hominum contemptus asperasque fortunas. Sinceritatis suæ conscientia.

6. *Veneratio* Passio, complicata est ex *Admiratione* & *Timore*. Utriusque refertur ad Politicas Societates & Religiones; hoc obscure indicat obediendum esse Magistratui, Denique esse ac Divinam Providentiam.

Dedignatio componitur ex *Admiratione* & *Securitate* vel *Audacia*. Hæc Passio non omnino inutilis est ad pacem animi & tranquillitatem, dum non sinit se vel minus, vel pollicitationibus hominum impotentium ad virtutem veritatemque deserendam moveri. Hujusmodi fuit in *Socrate*, contemptus erga *Arctum* & *Melitem*, cum securus esset, quod, tamen si eum occidere possent, non possent tamen lædere. Atque hæc breviter de *Admiratione*.

7. Quod ad sequentes quinque Passiones primitivas attinet, *Amorem*, *Odiū*, *Gaudium*, *Tristitiam* & *Cupiditatem*; Ufus earum manifestissimus est, binæque priores in quintam semper desinunt. Nam quicquid grati accidit excitat Gaudium sive Voluptatem; Voluptas quæ sentitur conciliat Amorem illius quod eam excitat; Amor demique Cupiditatem augendi, continuandi, aut repetendi aliquando hanc voluptatem. Ita si quid ingrati accidit,

Tristitiam sive Dolorem patit; Dolor Odium causa hujus doloris; Odium vero Cupiditatem amovendi se ab hac causa. Atque in his solis fere consistit fatus & conservatio omnium Animalium. Et, quod notatu dignum est, illæ Passiones quæ maxime omnium sunt ingratae non minus hoc officium præstant quam quæ gratissimæ, Tristitiam intelligo & Odium; propterea quod Vita hæc malorum præsentia æque ac defectu bonorum perditur.

8. Imo vero Natura videtur majori cum sollicitudine amovendis malis prospexisse quam voluptati fruenti: ut videre est in efficacissima illa eloquentia qua pleraque Animalia instruit ad movendam commiserationem operaque impetrandam quando tristitia & dolore opprimantur. Qualis est ille querulus debilisque Vocis tonus, Oculus vultusque moestus & dejectus, Ejulatus, Gemitus, Lacrymæ, Suspiria, & id genus reliqua; quæ certe vim maximam habent ad permovendum miseratione animum quo promptius opem feramus, aut maturius abstinemus ab incepta injuria.

9. Neque omnino deest Natura in ea parte quæ ad Voluptatem conciliandam pertinet. Actio enim oculorum vultusque quando lætatur multo gratior est aspicienti multoque jucundior. Quod Lætitiae effectum tanquam illecebras quasdam ad sanorum urbanitatem mutuumque placendi

Cap. 8. *Exhibitione Ethicorum.* 77

studium: Natura destinavit, quemadmodum
dicitur priora illa: Dolens, effecta ad asseren-
dum, nec ab omni iniuria immoventer
inferenda, & ad excitandum nos
ad operam mature ferendam miseris & cala-
miosis. Quod vero *Lentitiam* extrema ef-
fectum sit aliquando *Lipathymia*, nescio
an non Natura inde nobis subinsinuasit ve-
lit, quod anima nostra majoris sit capax
voluptatis & felicitatis quam forte potest
præfens hujus terrestria corpora statum.

Quod igitur ad *Amaram* & *Odium*, *Do-
lerem* & *Lentitiam* atinet, interpretatio
eorum hæc est, ut, quod bonum est no-
bismetipsis aliisque, quantum possumus,
consequamur atque procuremus; neminem
vero lædamus, sed à contra malum rursus à
nobismetipsis nun ab aliis quam diligentis-
sime & officiosissime amollamur.

10. Omnis autem Diligentia animatur
à *Cupiditate*, quæ *Passionum* excitatissi-
ma est, utpote quæ, cum cor agitet vio-
lentius quovis alio affectu, plures spiritus
cerebro suppeditat, qui redundantes in
membra corporis agilius ipsum efficiunt &
vegetius, animamque gratæ cuidam acti-
vitati & alacritati affluat, quæ alias de-
fectu objecti quod eam excuset hæcesce-
re posset & torpescere. Nam, (quemadmo-
dum recte alicubi monet *Verulamius*,) *Vita
humana sine proposito vaga est & languida.*

Sed si feliciter & cum successu *Cupidita-
tem* ferri velimus, cavendum est ne in ca-

derivetur objecta quæ non sunt in nostra potestate; nec vehementiori impetu ferantur in ea quæ sunt, quam corpus hoc caducum & mortale patiatur.

Nam ea quæ in nostra potestate sunt absolvi cupere festinantius quam vires ferunt, consimile esset atque si rursus irretiremur iis rebus quæ simpliciter in potestate nostra non sunt. Unde malefana hæc Cupiditas non tam alacritatem pareret quam anxietatem & cruciatum.

Denique, cum tam clare pateat qui sit Cupiditatis finis, nempe, ut vires accendat ad executionem Instituti, deponenda omnino est hæc Passio, nisi cum in pro-cinctu stamus ad exsequendam ea quæ agenda decrevimus. Alioqui inutilis hic ardor, (præsertim in reaniori corporis constitutione) inflammando spiritus, vires exhauriet, corpus arefaciet, sanitati que illius maximopere officiet.

CAP. IX.

Usus & Interpretatio Passionum quas secunda Classis complectitur, Amoris scilicet & Odii.

1. **I**nter Amoris species præcipue considerandæ sunt *Devotio, Complacentia, & amor*. Inter species Odii, *Horror, & Antipathia*. Per *Devotionem* erudimur tanquam per vivam Naturæ vocem ad credendum aliquid esse quod nobismetipsis

charius & antiquius habere debeamus, & pro quo capita nostra devovere non dubitemus. Hujus igitur Passionis usus ad Politicam potissimum spectat & Religionem, quæ sine Virtute nulla est: Debeantur igitur hujus Affectus officia Principi, Patriæ & Religioni, hoc est, Deo, veræque Virtuti. Unde palam est eos errare contra lumen Naturæ qui docent summam Sapientiam in eo positam esse, ut quis se vitamque suam ceteris rebus omnibus ubique præponat.

2. Ex *Complacentia* & *Horrore* inveniuntur res quasdam esse pulchras, alias deformes, contra sordidam istam quorundam opinionem qui hoc rerum discrimen explodunt, & ut plurimum, cum illa Vitii Virtutisque, quæ fere nihil aliud est quam Symmetria Passionum quoad gradus & objecta, ut externa corporis Pulchritudo Symmetria partium cum decore quodam gratoque earum gestu & actione conjuncta. Quod id ipsum fere est quod etiam in *Legationibus Tusculanis* notavit *Cicero*. Et ut Lib. IV. Corporis est quædam apta figura membrorum cum coloris quædam suavitate, eaque dicitur Pulchritudo: sic in Animo opinionum judiciorumque æquabilitas & constantia cum firmitate quædam & stabilitate, Virtutem subsequens aut Virtutem ipsam continens, Pulchritudo vocatur. Naturalis igitur hæc Complacentia atque Horror deducere nos debent ad amorem Virtutis,

& Vitii averfationem; quarum altera rerum omnium pulcherrima est, altera maxime deformis.

3. Usus vero peculiaris filius Complacenzæ quæ vulgò *Amor* dicitur manifesto refertur ad propagationem liberorum. Quæ Passio, si sit omnium importunissima, ostendit Naturæ sollicitudinem de continuanda humana specie. Quod sane facit tanto astu & industria, ac si mallet prestigiatrix videri atque incantatrix, quam homines ad opus tam necessarium non efficaciter rapere. Sed cum finis hujus ardoris tam conspicuus sit, monemur ad quam mensuram sit moderandus.

4. Quemadmodum vero Amor liberos gignendos respicit, ita *solus* genitos. Quæ si sit major in parentibus erga liberos quam vicissim, plane inuit hujusmodi Passiones pro usu ipsarum magis minusve à Natura Creaturis inferi. Major enim utilitas est affectus parentum erga Liberos (ut qui multo præstant consilio & viribus) quam affectus liberorum erga parentes; multoque rarius accidit ut hi ipsorum opè indigeant quam ut illi horum. Atque hinc mensuram sumere debemus attemperandæ huic Passioni, ne nimia indulgentia viventes lædamus, mortuosve affectu nimio inutiliter prosequamur.

5. Denique, *Antipathia*, quæ *Odis* quædam species est, sed ex causis nata magis abditis; hunc usum habet, ut, quasi

dato

dato signo, nobis ab eo caveamus inter quem & nosmetipsos hunc Naturæ dissen- sum percipiamus intercedere, præsertim nisi sit vir bonus; qualis si sit, suspican- dum est ne ipse sis malus. Unde obfirmato animo amicitiam cum ipso colas; si pos- sis; nihil enim periclitabitur præter impro- bitatem tuam.

C A P. X.

Passionum tertiæ Classis, quas Cupi- ditas ducit, Usus & Interpretatio.

1. **C**upiditatis species primæ sunt *Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio*; alteræ, *Animi fluctuatio, A- nimositas, Audacia, Æmulatio, Pusilla- nimitas, & Consternatio.*

2. *Spes* ex Lætitia & Cupiditate compo- nitur, *Metus* ex Cupiditate & aliquali Tri- stitia. Est enim Imaginatio debilis quidam sensus; ut ait *Aristoteles*; Sensus vero præsentium, ut etiam Tristitia & Lætitia. Eventus autem animo præsentés sunt; quamvis non sint re ipsa; ac præterea & præsentés & absentes sunt, possuntque es- se objecta tam Lætitiæ vel Tristitiæ quam Cupiditatis. Usus *Spei* est, ut profectemur ad agendum; *Metus* ut caute & diligenter agamus.

3. Est autem usus quidam specialis & præcipuus hujus Passionis qui refertur ad res Politicas, Cum enim maxima pars ho-

minum impii sint, vix ulla Civitas stare posset, si pœnarum formidine in officio non continerentur.

4. *Zelotypia* componitur ex Cupiditate, Tristitia & Existimatione. Ejus proprius usus ceruitur in evandis & tutandis rebus maximi momenti. Unde eam adhibere rebus minoris pretii inhonestum esset & ridiculum.

5. Ex quibus Passionibus *Securitas* componitur & *Desperatio*, plane liquet ex antedictis: cum *Securitas* nihil aliud sit quam *Spes* omni metu libera; *Desperatio* nihil nisi *Metus* omni spe destitutus. Prioris usus est contra nimiam vel superfluam curam & diligentiam. Posterior inservit avellendo animo ab Instituto non successuro, ut ad ea quæ melius succedere possint convertatur.

6. *Fluctuatio animi* componitur ex Cupiditate & Tristitia. Usus illius est, ut in electione rerum non erremus. Vexatio autem illa quæ eam comitatur, à Natura Indicatio est quod una res alteri multo præstat, quodque mature omnem diligentiam adhibere debemus ad dispiciendum quid sit optimum, & quæ maxime ad illud assequendum aut retinendum accommodata; atque adeo vitam nostram ex deliberatis quibusdam destinatisque Principiis & Judiciis instituere, à quibus certo & confirmato animo apud nosmetipsos decrevimus non esse recedendum.

7. *Animositas & Audacia*, utraque componuntur ex Cupiditate, Lætitiâ & Tristitiâ; sed ita ut Lætitiâ Tristitiâ multum superet: cum Tristitiâ sit ex objecto periculo, quod tamen præ excellentiâ finis aggrediendi periculi fere contemnitur; Lætitiâ ex certitudine finis assequendi. Hujus affectus usus præcipuus est in liberando Patriam aut Principem ab hostibus; & in testimonio perhibendo Veritati quantumvis cum extremo vitæ nostræ periculo, ut aut immortalem gloriam, aut æternam vitam, consequamur.

8. *Æmulatio* componitur ex Cupiditate, Lætitiâ & Existimatione. Usus cernitur in præclaris Virtutum exemplis ad quæ imitanda hoc affectu nos stimulat Natura. *Puſillanimitas* componi videtur ex his omnibus, Cupiditate, Spe, Metu & Existimatione; sed gradu valde remisso. Hujus præcipuus usus est circa objecta non magni sane pretii, quamvis à quibusdam forte hæud parvi æstimantur. *Consternatio* componitur ex immensa Admiratiõne, Cupiditate & Tristitiâ. Videtur autem esse quædam à Natura Exprobratio & Monitio, quam turpiter ea animi præsentia careamus qua semper cinctos & armatos nos esse oportet contra omnes inopinatos Fortunæ incursus. Idemque fere illius usus est & significatio quæ *Animi fluctuationis*, ut bene subductis rationibus in numero habeamus quid agendum sit in unoque casu, quid-

quidque patiendum, & quo utrumque de-
mum modo.

9. Porro, subinsinuare videtur hor-
rendum aliquid & stupendum in Natura
periculum latere, quod maxime proprium
hujus Passionis sit objectum, ad quod ta-
men parati semper esse debemus; (sive hoc
sit uniuscujusque Mots particularis, sive
Universi Solutio, de qua non solum fabu-
lati sunt Poëtæ, sed & Sapientes serio philo-
sophati,) ut,

*Si fractus illabatur Orbis,
Impavidos feriant ruinae.*

Hoc enim videtur Sinceritatis & Innocen-
tiæ ab ipsa Natura promissum præmium.
Atque hæc de Passionibus tertiæ Classis.

C A P. XL

*Interpretatio & Usus Passionum
quarta Classis, quam constituunt
Gaudium & Tristitia.*

1. **Q**uarta Classis Passiones sunt; Pri-
mo, *Irrisio*, *Commisseratio*, *In-
vidia*, *Congratulatio*: Deinde, *Satisfactio*,
Pœnitentia, *Morsus Conscientiæ*; item *Fa-
vor*, *Gratitudo*, *Indignatio*, *Ira*: Tertio,
Gloria & *Pudor*: Postremo, *Fastidium*, *Desi-
derium*, & *Hilaritas*.

2. *Irrisionis* utilitas præcipue refertur ad
leviusculas humanæ vitæ sordes ac defor-
mitates everrendas & detergendas. Ex hoc
fonte emanavit *Pœsis Satyræ*; quemadmo-

dum

dum ex Amoris effectis & Audacia *Epica* originem dant & *Tragedia*. Neque enim *Satyrice* tam ipsa *Vitia* quam circumstantias ipsorum maxime ridiculas infectatur.

Iris componitur ex *Lacrima* & *Odio*, & si malum ex inopinato accidit, comitatur *Euchimus*. Est autem *Objectum Risus*, quemadmodum *Aristoteles* (si recte meminim) alicubi monet, *verbum in Objectu, malum maxime existit*. Unde non dubito quin suboriri possit ubi nullum omnino subest odium. Potest enim solummodo esse *Congratulatio* quaedam & *Hilaritas* quod malum non magnum erat, quamvis inopinatum, & quod tam expedite & dextere erat superatum.

3. *Objectum* igitur illius in hisce locis bonum est: Et quodammodo etiam ubi malum non superatur, hoc est, ubi res non redintegratur, si jactura ejus non magni sit momenti. *Parvum enim malum rationem habet boni*. Unde videtur *Risus* quasi vox *Naturæ* sibi ipsi plaudentis, quod, cum sit propensio quaedam effrenis lubricæque *Materiæ* ad magna multifariæque *Infortunia*, ita tamen a *Consilio Divino* prospectum sit, ut in valde leves & tolerabiles *Offensivunculas* abeant. Quod certe merito *Lacrimam* excitet.

Quod si quis oblectare se potest *Fatuorum* aut *Maniacorum* spectaculis & deliriis, indicium est ipsum non satis magni aestimare *Mentis* sanitatem. Quod si faceret,

ret,

ret, contristaretur magis ex horum conspectu quam laceri cujusvis cadaveris misereque dilaniari.

4. *Commiseratio* miscetur ex Amore & Tristitia. Ejus usus manifeste refertur ad miseros succurrendos & ad Justitiam tuendam, ne quis insons, extremo pleatur supplicio, cum tam immane facinus ipsa Naturæ viscera lancinaret, gemitusque & suspiria ex omnium mortalium præcordiis eliceret. *Invidia* componitur ex Tristitia & Odio. Ejus utilitas præcipue refertur ad munera honoresque recte distribuendos. Neque enim hæc Passio vitium, illud est quod merito omnes explodunt, sed optimus a Deo datus affectus. Quem & ipse plus semel notavit *Aristoteles* *Nemesin* appellari, *ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἀνελευστεία*, a justa cuique distributione, officiumque boni viri esse contendit, in *Rhetoricis*, condolere iis qui immerito infelices sunt, eorumque misereri; us, vero qui immerito felices sunt indignari, sive invidere. *Injustum enim est,*

Lib. 2. inquit ille, quod præter meritum fit: unde cap. 9. *Diis ipsis hanc indignationem attribuimus.*

Quæ tamen eadem Passio est atque hæc *Invidia* quam supra definivimus.

Ex hisce Passionibus igitur *Commiserationis* & *Invidia* monemur tanquam ipsius Naturæ voce aliquid esse iustum, & iniustum, vel æquum, & iniquum; atque hoc fugiendum esse, illud vero amplectendum.

5. *Congratulatio* componitur ex Amore & Læticia, potestque esse stimulus ad communem Beneficentiam. Nam qui hac virtute præcellit, debetur illi prosperitatis suæ communis omnium *Congratulatio*.

Satisfactio sive *Acquiescentia in seipso*, quemadmodum etiam *Pœnitentia* & *Conscientiæ morsus*, manifesto omnes faciunt ad servandam bonam Conscientiam. Indicant porro planissime discrimen Benefactorum & Malefactorum: liberoque nos præditos esse Arbitrio. Est enim hæc *Acquiescentia* sive *Satisfactio* nihil nisi plausus quidam & exultatio animæ ex recte facti conscientia. Qui certe affectus valde stolidus esset, si non essent quæ recte fiunt, quæque secus. Quanquam fatendum est plerofque homines foeditissime aliquando hallucinari circa Objectum hujus Passionis, si bique tum maxime applaudere tanquam re bene gesta cum atrocissima Flagitia commiserunt.

6. Cujus dementiæ nullum est insignius specimen, quam quod ipse *Cartesius* nobis ante oculos ponit de Hypocritis quibusdam & Superstitiosis, qui, eo quod sæpe frequentent templa, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, à cibis abstineant, eleemosynas largiantur, se plane perfectos putant, omneque quod ipsis sua Passio suggerit bonum zelum esse; etsi quandoque suggerat maxima crimina quæ in homines cadere possint, ut prodere urbes, trucidareq;

De
Pass.
Anim.
part. 3.
Artic.
190.

Principes, exterminare integros populos, ob id solum quod suas opinionones non sequantur.

7. Quod vero *Penitentiam* attingit, si omnia fierent *necessario*, perinde ridiculus esset omnis ex malefacti conscientia dolor, ac si Rusticum peniteres quod non natus sis Nobilis; aut feminam quod non nata sis mas. Eademque ratio est de *Morsu Conscientiæ*, qui plane inquit, si in electione erreramus, quod id culpa nostra fit, quodque poteramus meliorem fecisse electionem. *Favor* etiam & *Indignatio* idem fere significant. Ex hoc enim illæ oriuntur *Passiones*, quod quædam recte ab hominibus fieri arbitrentur, quædam contra.

8. *Gratitudo* vero videtur pars quædam naturalis *Justitiæ commutativæ*; ut *Commissio*, *Invidia*, *Favor*, *Indignatio*, *Justitiæ distributiivæ* partes quasi quædam naturales videri possunt. Ipsa vero *In* præter cæteras. Est enim *Vindicta Justitiæ punitivæ* pars conspicua, quam *civitas* *republicana* potissimum collocant *Pythagoræ*, teste *Aristotale*.

Ad *Fortitudinem* etiam *Ira* facit perinde atque *Audacia* & *Animositas*; quemadmodum inquit non inelegans illa *Thægis* sententia: *Ira* enim & *Cupiditas* ad principem *Animæ* partem ita ordinantur, ut altera illius quasi *satelles* sit corporisque *custos*, altera *æconomus* & *curator necessariorum*. *Cupiditatem* *Opsionatorum*, *Inacundiam* *Militum*

comparat. Est autem *Ira* Passio composita ex Odio, Cupiditate & Amore sui ipsius, directe *Gratitudini* opposita, ut *Indignatio* *Favori*. Sed hisce aliis tribus Affectibus longe vehementior est, quia Cupiditas repellendi res noxias & sese ulciscendi est omnium urgentissimum, ut recte monet *Carneades*.

9. Neque eo magis abhorrendum est ab hac Passione quod miscetur cum Odio: Est enim totius *Homocidii* five *Irascibilis* (quod Scholæ vocant) familia valde utilis & necessaria, cum nostra magis interfit amoliri mala quam gaudere bonis non necessariis. Qui igitur se totum ad *Concupiscibilis* motus componit, prætexendo nescio quam speciem pacis & dulcedinis, caveat ne evadat *Pietatis* *Bonique* publici proditor. Nam si *Irascibile* quis in integrum deponit, vaser est, aut mollis, aut uterque, & qui nunquam esse poterit *δορυφόρος* *ικανός* *παιστήριον* *εργαστοφύλαξ* *της* *αριτης*, (quem admodum loquitur *Theages*;) hoc est,

Virtutis *verus* *custos* *rigidusque* *satelles*,

10. Est etiam *Glorie* & *Pudoris* usus excellentissimus. Prior enim ad omnia præclara perpetranda stimulat; posterior à rebus turpibus avocat & dererret, adeo ut sit quasi *Atx* quædam *Virtutis* arque *Vallum*. *Gloria* ex *Lætitia*, *Amore* sui ipsius & *Exultatione* componitur: *Pudor* ex *Tristitia*, *Amore* sui ipsius & aliquali *Despectu*. Unde *Pudor* nec in pessimos nec in optimos

cadit. Nam qui sibi conscius est se libero suo arbitrio constanter uti ad ea quæ optima sunt, novit se non debere contemni, ac proinde omni contemptu superior ipsummet contemnit contemptum; quæ magna pars est *Generositatis*: in improbis vero summum *Improbitalis* fastigium; Impunitas enim peccatorum data videtur eis: qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.

Tuf-
cul.
Quæ
lib. 4.

11. Est igitur harum *Passionum*, *Pudoris* nempe atque *Gloriæ*, satis facilis Interpretatio. Utræque enim indicant communi hominum iudicio potius standum esse quam proprio. Quod multum facit non modo ad *Morum* venustatem, sed ad *Obedientiam Politicam*. Nam ex hoc instinctu *Naturæ* docemur quod nemo privatus debet quicquam contra *Leges* committere, quoniam *Lex est totius populi, de rebus, sententia vel opinionis testimonium, indicans quomodo agenda sint singula, deficiente Aristotele.* *Pudor* autem ille naturalis sive *Verecundia* quæ est circa voluptates corporis, nos monet, eas non satis esse dignas hominis præstantia, ac proinde contemni & rejici oportere; quod scite alicubi innuit *Cicero*.

Rhet.
lib. 1.
cap. 1.

12. Quod vero etiamnum in nobis obtinent instinctus illi *Pudoris* ac *Gloriæ*, cum tamen ubique terrarum quasi maximum quendam *Turpitudinis Magistrum* ac *Favorem populum* habeamus, atque omnem

un-

indique ad vitia consentientem multitudinem; subindicare videtur quod humanum genus in præstantiori aliquando positum fuerit statu & conditione.

Cæterum; ut res nunc sunt, summo-
 pere cavendum est ne præ pudore aut po-
 pularis gloriæ aucupio id quod revera ho-
 nestum est deseramus; qui perniciosissimus
 esset harum Passionum abusus. Nullum i-
 gitur Theatrum Virtuti Conscientiâ ma-
 jus habendum est, quæ dum tibi ob tua re-
 cte facta plaudit, reliquorum mortalium
 sibilos & obloquia omnino contemnere
 Heroicum est. Illi pudore suffundi debent
 qui male faciunt, non qui ob bene facta
 male adiciunt aut iniqua patiuntur. Est e-
 nim vera Virtus; ut & ipsa Philosophia,
 paucis, quod ait Cicero, contenta judici-
 bus, multitudinem consulto ipsa fugiens,
 eique ipsi & suspecta & invisa. Contem-
 namus igitur omnes ineptias; prout ille
 monet, totamque vim bene vivendi in a-
 nimi robore ac magnitudine, & omnium
 rerum humanarum contemptione & de-
 spicientia, conculcatisque vatis falsisque
 hominum opinionibus; in omni demum
 Virtute veritateque ponamus.

Tuf-
 cul.
 Quæ.
 lib. 2.
 Tuf-
 cul.
 Quæ.
 lib. 2.

3. Denique, quantum ad *Fastidium*,
Hilaritatem & *Desiderium*: *Fastidium* utili-
 tas refertur ad *Temperantiam*. Ea enim
 fere iuxta quæ fastidire solemus, quorum
 uti aliquando plus iusto indulsumus. Mo-
 nemur porro, ex eo quod omnium rerum

corporearum usus diuturnior fastidium parit, animum ad res intellectuales convertere, maximeque omnium ad Deum.

Hilaritatis usus præcipue ad *Tolerantiam* spectat. Debemus enim eo libentius quæ ingrata sunt sustinere, quoniam majori tandem compensabuntur lætitia. Quo genere argumenti videtur usus esse *Æmii* ad suos *Comites*.

Durate, & vastæ rebus servare secundis.

14. *Desiderium* componitur ex *Tristitia*, *Amore*, *Desperatione* & *Cupiditate*. Usus illius est ad acuendam diligentiam in conservando bono quod possidemus, cum illius jacturam taurus comitatus sit sturciatus. Vis hujus affectus præcipue occurrat in obitu amicorum, aliorumque hominum pulchritudine corporis animique, dotibus præcellentium, & de humano genere ex præclare gestis optime meritorum.

Quis desiderio sit pudor aut modus

Tam chari capitis? præcipe lugubres:

Cantus, Melpomene, cui liquidam Pater

Vocem cum citharæ dedit,

15. Hæc Passio igitur prima docuit incertos mortales *Pompam* funebrem instruere, *Stibilibusque* *Threnodiis* dulcem illam & decoram animi amaritudinem majorem in modum accendere; *Memoriam* mortuorum *elogiis* & *monumentis æternitati* consecrare; tandemque (quod tametsi omni funere magis dolendum est) eo insu-

niz

Horat.
lib. I.
Ode.
24.

nis erumpere, ut templa & aras defunctis
extruere non dubitarent, &, tanquam si
Dii statim facti essent, postquam homines
esse desierant, invocare ipsos, vota que
noncupare, adeoque humanam vitam cur-
pissima Superstitione & Idololatria con-
spicere. Qui omnium pessimus est hujus
Passionis abusus.

C A P. XII

Quod proprie dicta Passiones omnes in
se bonae sunt, quodque ex ipsarum
Interpretatione constat aliquid esse
sua natura bonum & malum; &
que tandem sit illa natura sive
essentia Boni Malique.

Ceterum quod in se tam haec tum re-
liquae proprie dictae Passiones omnes
bonae sint, si non eis abutamur, ex pra-
dictis clare constat, Affectusque esse
(quemadmodum monet Theages) impetu
impetum quendam & Enthusiasmum
ab omni electione & deliberatione mota.
Enthusiasmi enim est impetu ferri absque
ratione ad agenda aliquid, ut supra no-
tavi ex Aristotele. Itaque cum omnem de-
liberationem & electionum nostram Affectus
ab omni electione & deliberatione mota
Naturae, ad praevidendum illud quod illi
bonum & quomodo esse indicant esse revera
bonum

Magn.
Moral.
lib. 2.
cap. 8.

bonum æquumque, & quod amplectendum est & prælaudum à nobis tam erga nosmetipsos quam erga alios, quousque fieri potest citrà tertii alicujus injuriam.

2. Est enim hæc lex Naturæ in *Animali Regione* regnans confusum, quasi quoddam murmur & susurrus diviniõis cujusdam legis, cujus vox multo articulatiores est in Regione Intellectuali. In inferiori autem hac Regione illè causæ status sæpenumero occurrit qui à Jurisperitis vocatur *Causa omissus*. Unde crebras oportet fieri Provo- cationes ad Rationis Tribunal de tempore, de mensura, deque aliis Actionum circumstantiis. Ea enim est Rationis natura, ut & *distinctius* & *separatius* dijudicet quam Lumen Animale sive Lex Passionum. *Distinctius*, ut quæ facultas est quæ examinare potest naturas rerum earumque circumstantias, cum Passio sit cæcus tantummodo & indefinitus Impetus ad rem sine omni naturæ rei notitiâ: *Separatius* & *abstractius*, ut quæ non quærit quid bonum vel gratum sit huic vel illi personæ, sed quid simpliciter bonum meliusve est & gratum gratiusve esse oportet in datis circumstantiis.

3. Hæc enim est indoles omnis Intellectualis facultatis, prout supra monui non quid huic vel illi, sed quid simpliciter verum bonumve est, percipere & definire. Unde palam est, quicquid Intellectuale verique Morale est, esse divinum quiddam

Deo-

Deoque affine, quem scite admodum appellat *Aristoteles* $\nu\iota\mu\omicron\nu\ \iota\sigma\omicron\kappa\lambda\iota\nu\acute{\iota}$, *Legem quoque versum aequaliter inclinantem.*

4. Quam autem Divinum illud esset & Intellectuale Documentum, *Licitum esse quicquid Passio suadet*, quamvis alicujus ratio pertenderet id abstracte & in genere definiri posse tanquam præcipuum humanarum Actionum Fundamentum, nemo non videt. Quis enim nisi turpe aliquod Passionum mancipium tam insanam sententiam proferret? Unde palam est, non ex Ratione, sed Affectu, depromi. Nunquam enim committet recta Ratio, ut tale Fundamentum humanarum actionum ponat, quo nihil efficacius est non solum ad perturbandas, sed ad evertendas res humanas penitusque delendas.

5. Nam ex hoc Principio statim sequetur, quod quis recte & licite non solum domum, sed totam urbem ubi habitat, noctu clam faces ædificiis submittens, incendiis posset vastare, puteos publicos venenis inficere, uxorem & liberos trucidare, vel oculos ipsis effodere, & manus naresque amputare, sine omni causa, nisi quod hoc volupe est, præsentique scilicet Passioni. Quod Fundamentum cum omnium sit falsissimum, & à Natura humana maxime alienum, continuo sequitur, proprium cujusque Affectum non esse mensuram boni vel mali, sed Affectus ipsos ab alio aliquo Principio limitari debere.

6. Proximum autem Principium quo limitentur Passiones, & quod in datis circumstantiis quid bonum est vel malum novit definire, *Ratio* est. Quod vero recte Rationi bonum vel malum videtur, id revera suaeque natura bonum est vel malum. Est enim hæc à mente nostra recte concepta Ratio ipsius rei formalis ratio, sive natura vel essentia sibi repræsentata: quemadmodum Trianguli natura vel essentia illa est quam recta Ratio sibi repræsentat.

7. Unde clare constat esse certas quasdam fixasque Boni & Mali Notiones vel Ideas, quemadmodum sunt Figurarum in Mathematicis, quas Affectus non magis definit quam Sensus Figuras; sed utrasque Ratio & Intellectus circumscribunt; has ex certo ductu & complexu linearum, illas ex debito & indebito circumstantiarum concursu, ex quo variæ species & denominationes boni & mali oriuntur. Unde demum patet, quod dixi, Principium illud, quo bonum malumque Morale dijudicatur, Intellectuale esse, & quodammodo Divinum.

8. Quod cum sit, non potest non deprehendere Divinum aliquid etiam in lege Animalis (quæ à Natura Naturæque Parente Deo profecta est) latitare, ipsiusque Indicationes nos semper sequi debere, nisi quid melius, omni affectu & præiudicio seposito, dijudicetur. Quo uno dato, (quod tamen nemo nisi mente captus negare potest,) infinita seges inde succrescet In-

stan-

stantiarum earum rerum quæ suâ natura justæ vel injustæ, honestæ vel turpes, dicendæ sunt, ut cuius percurrenti præcipuas Passionum Indicationes, quas supra notavimus, plane constabit. Nam proculdubio ea natura justa sunt vel injusta, honesta vel turpia, quæ vox Dei in Natura ita esse declaravit. Quod Porissima in humana vita inæstimabilem usum habet, ad contundendam eorum audaciam qui tam perfriçta fronte contendunt omnia periside, si lubet, licere.

9. Verum interea videmus tantum abesse ut Affectus animi exterminandi sint, ut potius (quod & supra innui) eodem fere loco sint habendi quo ipsa corporis organa, cum æque distinctos usus ac illa habeant, cumque non solum sint virtutum materia, sed ex illis effulgeat non prorsus evanidum ipsarum Virtutum Simulacrum vel Imago. Ipsæ igitur Passiones nos ad Virtutem ducunt tanquam *δαδύχοι* quædam sive *λαμπάδες*, tanquam faces lampadasve nobis præferentes, si recte eas norimus interpretari. Nec facile possumus sine illis eo ferri, quantumvis à Ratione provocati, non magis quam ambulare sine pedibus, vel absque alis volare.

Unde dispicere quis potest, quatin non temere id dictum sit à *Træage*, *Quod Virtus oritur ex Passionibus, & cum ipsis rursus consistit & conservatur.* Maxima enim pars Virtutis in *μετεωραφεία* posita est, ita ut

nec sine Passione quispiam fit; nec Passionibus nimium emotus. Impassibilitas enim tollit omnem illum animæ impetum & Enthusiasmum erga illud quod pulchrum est; nimia vero animi emotio perturbationem superinducit rationisque defectum; ut idem monet Philosophus.

10. Concludamus igitur tandem cum *Archyta Pythagoro: Itaque contendendum est ut ad moderatam Passionum usum habitumque perveniamus, adeo ut indolentiam a quo studio vitemus ac nimiam animi emotionem, nec majora quam nostra fert natura fastuose profiteamur. Quæ certe sunt multo æquiora atque humaniora quam quæ repetias apud Stoicos & quosdam Platonicos. Ceterum semper meminisse oportet *μετριοπάθειαν* hanc, ad quam aspirare debemus, in eo potissimum consistere, quod non amplius affectibus indulgeamus quam in quantum inserviant illi fini ad quem à Natura destinantur. Atque hæc de *Passionibus* proprie dictis.*

C A P. XIII.

De reliquis Passionibus, sive Impressionibus corporeis.

1. **Q**UOD reliquas *Impressiones corporeas* attinet, earum genera ad has duas fere Classes referri possunt; nempe, vel ad *Sensationem, Imaginationem, ιδιοσυγκρασίαν, sive Peculiarem corporis temperiem,*

riem, & Consuetudinem; vel ad Educationem, ἰδρωσάθειαν, sive Affectum proprium, & Profopolepsiam. Primæ classis Impressiones in eo conveniunt, quod considerantur citra omnem affectum proprie dictum. Secundæ; quod eas affectus aliquis proprie dictus concomitatur. Per *Sensationem* hic intelligo non ipsum sentiendi actum, quæ est propria vocabuli significatio, sed labem illam pravamque quam illa imprimit animæ propensionem ad errorem. Et sic fere de cæteris.

2. Est igitur *Sensatio Impresio corporeæ* qua propendet Anima ad cogitandum, res tales esse in sua propria natura, quales externo sensui apparent. Ut si quis, ex eo quod aliquid suo Gustui gratum animadvertit, statim concluderet, illam suavitatem vel dulcorem ipsi rei inesse quam gustat, ac proinde omnibus tam brutorum quam hominum gustibus illud æque gratum fore.

Eademque fallacia animæ videtur obtrudi in Visu, dum cogitat lucem vel colores quos percipit esse revera in rebus ipsis quas videt; cum tamen perinde falsum est ac si cogitaret dolorem illum quem sentire possit in pedibus, dum per loca aspera ambulat, esse in ipsis lapidibus, vel eum quem sentit ex tactu subjecti calidi esse in subjecto illo calido quod tangit. Calor autem non magis in subjecto est quam dolor; cum utraque creentur ex particularum agitatione:

quæ si moderatior sit, calorem percipimus sine dolore; si ad sensus nostros immoderatio, necesse est dolorem percipere simul cum calore. Calor igitur & dolor tantum gradu differunt, ac proinde sunt in eodem subjecto, id est, in nobismetipsis. Et sic de reliquis externorum sensuum Objectis.

3. *Imaginatio est Impressio corporea, qua propendet Anima ad credendum ea aut esse aut fore, qua tamen nec sunt nec futura sunt unquam.* Ut *Sensatio* animam, ni sibi cavet, facile in errorem ducit circa naturas rerum: ita *Imaginatio* circa earum existentias, sive præsentis sive futuras. Nam quemadmodum vigor *Sensus* nos securos reddit de reali alicujus rei præsentia & existentia; ita *Imaginationis* vehementia, quæ ipsum *Sensum* quodammodo æquare possit, aut saltem imitari, facile falsam animæ obtrudit securitatem rem aliquam veram esse vel fore, ex eo solo quod ita esse vehementius imaginatur. Sed quomodo hæc obreptantia phantasmata varaque vigilantium insomnia detegi possint & evitari, fusius edocuinus in Libro de *Enthusiasmo*, quo remittendus est Lector.

Sect.
51, 52,
53.

4. *Ἰδιοϋπερθεωρία* est *Impressio corporea ex toto fere corporis temperamento naturalique constitutione orta, qua perceptio animæ impeditur vel pervertitur in quibusdam rebus contemplandis.* Hujusce labis corporeæ multa produci possint exempla. Nos uno & altero contenti erimus. Hinc igitur est quod
quod

quosdam videmus satis habiles, si non insignes, Mathematicos, qui tamen valde scævum & ineptum habent ingenium ad res Theologicas vel Metaphysicas; quique dum naturam *Corporis* tam integre & perfecte se intelligere gloriantur, profitentur interim quid *Spiritus* notio vel significatio sibi velit se profus ignorare, nec ullo modo posse percipere: cum tamen alii tam immoderato impetu ferantur ad imaginandum præsentiam *Spiritus* in omnibus mundicis locis, ut vix credant tonare vel pluere posse sine ipsorum ministerio; imo istiusmodi aliquando *Spiritus* Ideas sibi fingunt tam operosas & inexplicabiles, ut cujuscvis alterius mentem valde sudare & æstuarè oporteat, si velit apud se eisdem conceptus expedire.

§. Hæc autem ineptitudo cogitandi æpravitas, quantum ego existimare possum, oriri videtur ex ipsa corporis temperie: quæ in uno homine *Spiritus* reddit magis viscosos, crassos & tenaces; in altero inæqualiter & indomite aggratos & volatiles. Quod si quis (quemadmodum Chymici vulgo jactant de Arcano quodam faciendi volatile fixum, & fixum volatile, quo sibi montes plane aureos pollicentur,) *Spiritus* suos ad satis perfectam subtilitatem & volatilitatem reducere possit, & cum veller denuò immobili quodam obtutu; sine omni vibratione vel fluctuatione, in Ideam quamlibet vel Objectum quod contemplari ve-

lit defigere ; haberet sane illam Facultatem , qua nulla majorem vim habet ad acquirendam accuratissimam rerum omnium Notitiam,

6. *Consuetudo est Impressio corporea , qua valde inclinatur anima ad judicandas res veras esse bonasve & decoras , ex eo solo quod consueverit ita existimare , juxtaque hanc opinionem agere , cum alias nulla subesset ita existimandi & agendi ratio.* Hujus depravationis instantia maxime illustris reperitur in Anthropophagis , qui sine omni horrore humana vescuntur carne. Sed hæc depravationis vis in singulis fere rebus se prodit , Consuetudine in alteram abeunte Naturam , ut Cicero recte ex Aristotele notat. Unde inveteratæ Opiniones communium Notionum locum habent apud plerosque homines , & Mores assueti , quantumvis pessimi , rationem Legis cujusdam naturalis. Quamobrem mature cavendum est ne rebus malis falsive nos assuefaciamus , nec immisceamus nos eorum societati qui malis moribus pravive opinionibus sunt imbuti. *Sensus enim bonarum rerum ex conversatione & familiaritate cum hominibus improbis paulatim deteritur & abluitur.*

7. *Educatio est Consuetudo cum notabili aliquo affectu conjuncta.* Solent enim qui juvenes instituunt ingenerare ipsis amorem & existimationem earum rerum quibus animos eorum imbuere velint , quasi maxime ipsorum interesset sic erudiri. Unde non

solum propensi sunt ad credendum eas res-
 veras bonasque esse, sed magno se studio
 ardoreque animi ipsas tueri debere, valde-
 que sibi metuere, si quis eos tentet ab as-
 suetis cogitationibus avellere. Atque hoc
 pacto quamplurimi homines foedis errori-
 bus execrandisque impietatibus ex mala e-
 ducatione contractis insenscunt & immo-
 riuntur. Ita ut multo prastitisset eos soli
 Naturæ Deoque relictos fuisse, quam in-
 tam miseros incidisse magistros, quorum
 imperitia aut perfidia primi virtutis verita-
 tisque igniculi in alumnorum animis ex-
 tinguntur.

Qua de re etiam alta voce olim conque-
 stus est Cicero: *Sunt enim inquit ille, in-
 geniis nostris semina innata Virtutum, quæ
 si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam
 vitam Natura perduceret.* Nunc autem
 simul atque editi in lucem & suscepti su-
 mus, in omni continuo pravitate & sum-
 ma opinionum perversitate versamur, ut
 pene cum lacte matris errorem suxisse vi-
 deamur. Cum vero parentibus redditi, id
 est, magistris traditi sumus, tum ita va-
 riis imbuimur erroribus, ut vanitati veri-
 tas, & opinioni confirmatæ Natura ipsa
 cedat.

8. Ut *Educatio ad Consuetudinem* refer-
 tur, ita *Idiopathia ad ιδιοσυγκροσια*. U-
 træque enim à Natura sunt: Estque *Idiopa-
 thia* istiusmodi *Impressio corporea qua quis
 specialiq; nodam modo & extraordinario certis*

quibusdam rebus percellitur & afficitur, ita ut summam fere humanae felicitatis & perfectionis in eis positam esse existimet, omnesque mortales qui illis carent miseros esse, aut saltem turpiter tantos. Ita fieri potest ut *Arts Oratoria, Musica, Militia, Politica, Poesis, Philosophia naturalis, Geometria, Linguarum peritia*, aliarumve rerum confimilium una aliqua ita alicujus animum abripiat & possideat, ut reliquarum cultores praeseipso plane despiciatui habeat. Quod tamen valde ineptum & insulsum hominis demonstrat ingenium. Quasi vero alii eis studiis, ad quae rapiuntur, non possint aeque oblectari ac ipse suis, paremque voluptatem & felicitatem inde haurire.

9. Omnia igitur laudare & comprobare debemus in quibuslibet hominibus quae honestum aliquem usum habent aut voluptatem; & quod ad nos ipsos attinet, summopere cavere, ne, quo maxime percellimur, ab ipso tandem vulneremur, aut in miseram quandam abducamur captivitatem, tandemque in nostras *Idiopathias*, tanquam in arctos quosdam carceres, compingamur, earumque vi a sensu rerum optimarum maximeque necessariorum in integrum alienemur. Nemo enim revera beatus esse potest, nisi illud nactus sit quo omnes fiunt beati; quod ad *Idiopathias* non spectat, nisi quis ita forte natus sit, ut ipsius *Idiopathia* speciatim ad Virtutem ferat: quae captivitas omni libertate longe dulcior esset, longeque amabilior.

10. Sunt etiam *Ætatum Idiopathiæ*, aliaque Idiopathiarum Objecta multa præter vitæ studia, in quibus homines suam *intractabilem animique impotentiam* prodeant sed infinitum esset omnia percurrere.

11. *Prosopolepsia* est *Impressio corporea* quæ abripitur animus ad amorem vel odium, ad existimationem vel despectum rei vel personæ, ex leviculis quibusdam externisque circumstantiis. Non est igitur hæc *Prosopolepsia* illa personarum acceptatio quæ oritur ex aliquo antecedenti affectu, amore puta vel odio, vel alia aliqua Passione consimili; cum istiusmodi affectus consequantur hanc Impressionem, non antecedant. Nec taxatur hic veterum Sapientiam, & nominatim *Pythagoreorum*, *Physiognomia*, qua Noct. de oris virtusque ingenio, ut memorat Attic. *Gellius*, de quæ totius corporis filo atque habitu, mores naturasque hominum sciscitabantur. Est enim illa ars non omnino contemnenda, cum tam certas habeat conjecturas, ut valde difficile esset cuiquam mores indolemque suam occultare coram sagaci corporis Inspectore. lib. 1. cap. 9.

Præfens vero animæ labes est; cum præceps fertur sine ulla deliberatione ad amorem vel despectum alicujus rei vel personæ ex superficialiis quibusdam circumstantiis nihil boni vel mali morales indicantibus, nihil perfectionis vel imperfectiōnis naturalis. Unde sæpenumero fit, ut ex solis verum personarumque nominibus inclin-

tur affectus erga unas magis quam erga alteras, ex meritoque vocis tono res vel personae de qua quis loquitur aestimetur vel vilescat. Tam lubrica res est anima humana, tamque mobilis & impressibilis.

22. Minuta, dicit aliquis, sunt haec. Fateor. Sed sunt quantumvis minuta, non parum tamen habent momenti ad recte omnia dijudicanda; quod viri boni prudentisque officium esse existimo.

LIBER SECUNDUS.

C A P. I.

De Virtutum Primitivarum numeris.

1.

Actenus de *Virtute* in genere, deque *Passionibus*, reliquisque *Impressionibus* corporeis. Sequuntur *Virtutes* in specie. Quarum aliae, sicut & ipsae *Passiones*, sunt *Primitivae*, aliae *Derivativae*. *Virtutes Primitivae* sunt tres: *Prudentia*, *Sinceritas*, & *Patientia*. Quae quodammodo respondent & succedunt tribus *Primitivis Passionibus*, ut earum vel perfectiones vel correctiones; *Prudentia* *Admirationi*, *Sinceritas* *Concupiscentiae*, *Patientiae* denique *Excandescenciae*.

h

In quam Virtutum triadem ut constet nos non fortuito incidisse, sed Naturam potius rectamque Rationem eas nobis præmonstrasse, non abs. re fore putavi in lucem proferre quæ hac de re apud veteres Scriptores occurrunt. Nam sæpius hunc sive Virtutum sive Officiorum numerum summarium iudigare videntur, quamvis eisdem proorsus nominibus non insigniant. Sed dum re conveniunt, satis indicant primam hanc Virtutum tripartitionem valde esse naturalem.

2. *Metopus Pythagoreis* tres esse Virtutes ex tribus Animæ partibus innuit; quarum primam τὸ λογικὸν *Rationale*, alteram τὸ θυμειδὲς *Irascibile*, (quam tanquam defensivum quid & propugnativum contra ea quæ ex propinquo sunt describit,) tertiam τὸ ὀρεκτικὸν καὶ ἐπιθυμητικὸν *Appetitivum & Concupiscibile*, appellat. Et in principio illius Fragmenti; *Necesse est omnem Virtutem tria hæc habere, Rationem, Vim vel Robur, & Appetitionem vel Electionem. Rationem quidem, qua judicat & speculatur; Vim vero, qua resistit & vincit; Appetitionem denique, qua quid amat & amplectitur. Quibus tres nostræ primitivæ Virtutes plimissime respondent.*

3. Easdem partes etiam enumerat *Theages*, addens insuper, *Rationalis quidem partis anima virtutem esse Prudentiam, Irascibilis vero Fortitudinem. Est enim habitus contrahendi & sustinendi gravia. Arque*

hæc est illa ipsa Virtus quam ego appello *Patientiam*. Est enim *ὑπομονή*, etiam ex vi nominis, Virtus *ὑπομονή* καὶ *ὑποστασία* καὶ *ὑποτάξις*. *Patientia* est Virtus quæ *sustinet & bajulat gravia omnia & ingrata*. Pro *Temperantia* autem, quæ est Virtus *derivativa & particularis*, *Sinceritatem* pono, ut quæ prima est & simplicissima virtus. *ἰσότης*, hoc est, *Appetitivi*, qua ad illud quod est simpliciter & absolute optimum fertur, idque illius solummodo gratia.

4. Huc etiam faciunt quæ alibi planius & apertius idem *Theages*: *Principia omnis Virtutis sunt Cognitio, Potentia, & Appetitio*. Et *Cognitio* quidem ea est qua res *contemplamur, easque judicamus*. *Potentia* vero est quasi robur quoddam corporis qua in rebus *subsistimus eisque immoramur*. *Appetitio* vero quasi manus animæ quædam quibus *impetum facimus in res, easque percussiamus*. Cui *Facultatum Tripartitioni* accuratissime rursus respondet nostra hæc *Virtutum primitivarum Trias, Prudentia, Sinceritas, Patientia*.

5. Quin & idem *Virtutum numerus & planius & frequentius apud Marcum Antoninum* indigitatur, qui in *Meditationibus* *Philosophiam* in hisce tribus consistere docet. Primo, in *conservando τὸ εἶδος τοῦ σώματος*, *Deum nostrum domesticum*, id est, *Animam*. *ψυχὴ* enim & *δαίμων* apud *Veteres* idem sonant, ab *illecebris corporis illasam* atque

atque integram, ita ut nec à voluptate nec à dolore vincatur; quæ vera est Patientia, Tolerantiam & Continentiam in se complectens: Deinde, nihil agentem temere; quod officium Prudentia est: Postremo, neque fucate & cum Hypocrisis; quod est officium Sinceritatis.

6. Rursus libro septimo: Primum & Sect. principale in hominis constitutione est amare SS. communionem. Illud nimirum sapere quod ad *Αἰγιονορία* ad bonam Universi administrationem attinet; quod (ut sæpius ille indicat) nihil aliud est quam libere & integre illa acceptare & affectare, non quæ sibi, sed quæ simpliciter sunt optima, & communi Naturæ Rationisque legi maxime consona. Hoc enim est seipsum præbere simpliciter obsequentem Rationi ac Deo, ut alibi loquitur; quod summæ Sinceritatis est. Alterum vero, corporeis affectibus nunquam cedere; quod Patientia est. Tertium denique, in nulla re precipitem ferri & falli; quod est Prudentia.

7. Sunt & alia loca quæ hæc faciunt. U- Lib. 8. nicus autem restat quem præterire non pos- sect. sum, lib. 10, ubi explicat tria illa nomi- 26. na, *ἔμφρων*, *σὺμφρων*, *ὑπερφρων*, quæ Sect. idem fere sonant quod, *Animo esse intento*, 8. contento, &, si fas sit ita loqui, *superextento*; quæ mihi plane videntur complecti tres hæc Primas Virtutes, Prudentiam, Sinceritatem, Patientiam. Nam ἐμφρων, sive *Animus intentus*, significat, prout il- le

le interpretatur, *moram illam deliberativam accuratamque disceptationem circa singula; quod Prudentia est. Animus vero contentus, voluntariam acceptationem eorum quæ à communi Natura nobis adjudicantur. Acceptare autem quicquid nobis injungitur à communi Naturæ lege, juxta mentem sapientissimi Philosophi, est obedire communi Rationi quæ in Deo est, ip-*

Marc. Antoin. *Lex est qua universa administrat, tribuens cuique qua ipsi competunt, uti ille loquitur:*
 8. Qui igitur libens amplectitur, non quæ sibi suisque affectibus grata, sed quæ Divinæ Providentiæ visum est ipsi imponere, sive externo aliquo casu, sive per vim propriæ conscientiæ, quæ, ut hæc honesta, dura tamen dicat aliquando & animali appetitui valde acerba; hic recte *σὺμφρον* dicitur, tanquam *σὺμφρον τὸ πάντα δεξι-*
 10. *χον ἰσπερ*, consentiens Intellectuali illi potestati quæ complectitur omnia, ut alibi in-

Lib. 8. *Antotinus. Mundus enim, inquit ille, unus est per universa; & unus per omnia Deus, & Essentia una & Lex una, quæ est communis Ratio omnium Intellectualium Animantium, & Veritas una, siquidem perfectio una est omnium congenerum eandemque Rationem participantium Animalium.*

9. Unam igitur communem Rationem vel Legem per omnes Intellectuales Substantias percurrere docet, ipsasque Crea-

turas.

turas rationales hoc pacto fieri quodammodo *ἰσινόμους Θεῷ*, quasi concives Dei, nisi stationem suam deserant, Legisque communis vinculum detrectent vel excutiant. Quod si omnia quæ ex Divina Lege immutabilique Ratione ipsis obveniunt lubentes amplectuntur, neque ea aliter fieri cupiant atque fiunt, non solum *σύνθετοι*, Marc. Antoin. τῶν contenti vel consentientes, sed *ἠεὶ ἄφρονοι*, eis ἰσινόμους Deo abrepti, dicuntur, ut qui eadem *ἴσονται* lib. 12. sect. 23. sententia feruntur. Quæ maxima pars est Sinceritatis. Hoc enim est sequi quod simpliciter optimum est, ipsiusque solius gratia eo nitendoque anhelare.

10. Postremo *Animus superextentus* Lib. 10. sect. 8. significat *superextentionem illius partis qua sapiamus supra omnem laevam motionem carnis & asperam, supra gloriolam mortemque, & id genus alia.* Quæ satis ampla descriptio est officii *Patientia*. Hac enim Virtute omnibus istis sumus superiores, molles corporis motiones & asperas perinde habemus; nec infamiam mortemve ipsam recusamus, si alia lege evitari non possunt quam committendo quod turpe est & communi Rationis legi contrarium.

Abunde igitur patet quam non temere hæc tres Virtutes, *Prudentiam, Sinceritatem & Patientiam*, primos omnium Virtutum fontes statuimus. Quod adhuc plenius intelligetur, postquam singularum naturas accuratius definiimus.

C A P. II.

*De prima Virtute Primitiva,
Prudentia.*

1. **E**st igitur *Prudentia animæ Virtus,* qua *Passionibus proprie dictis omnibusque omnino Impressionibus corporeis ita dominatur,* ut per illas non stet quo minus in singulis deliberationibus *Mens recte dispi- ciat,* feliciterque deprehendat quod absolute & simpliciter optimum est. Demonstratio hujus Virtutis petenda est ex *Noemate 12.*

Itaque *Prudentiam* comitantur *σοφία,* *δεινότης,* *ἀβουλία,* *γνώμη,* *ἀσυχία,* *ἀγχινοια,* *αἰθεσις,* & *ἡ ἐρῶ λόγου ἐπιτηδὸς* hoc est, *Intelligentia,* *Solertia,* *Felix consilium,* *Æqua sententia,* *Recta conjectatio,* *Ingenii presentia,* *Sensus rectæque Rationis definitio.*

2. *Σοφία,* id est, *Intelligentia,* *Prudentiæ* comes est, quoniam intelligere nihil aliud est quam recte percipere & judicare de eis quæ alii nos monent. *Prudentia præcipit,* *Intelligentia solummodo judicat,* inquit *Aristoteles.* Atque hinc venit nomen *Intelligentiæ,* secundum quam intelligentes dicuntur, nempe, ex facilitate percipiendi quæ docentur. Itaque prudentes sunt maxime intelligentes, quoniam nullo *Passionum* aliarumve corporearum *Impressionum* præjudicio aures animi recte monentibus obferant vel obturant; ex quo fit, ut veri-

tatem

Ari-
stot.
Eu-
dem.
lib. 5.
cap.
10.

tatem in singulis rebus rite propositam facile assequantur & amplectantur.

3. Διύοτας, sive *Solertia*, perspicitur in mediis celeriter consequendis & ad scopum applicandis, ut docet *Aristoteles*. Si vero scopus malus est & turpis, dicitur *παίγνια*, *Versutia*. Unde apparet esse quædam ingenti versatilitas in *Solertia*, quæ non potest deesse prudenti, propter spirituum subtilitatem quæ oritur ex purificatione corporis atque animi ab omni Passio- num & Impressionum crassiorum inamunditie atque fæce.

Cum vero *Solertia* hæc non desit, nec *ἄσπλα* sive *felix Consilium* deesse potest, quæ, definiente Philosopho, dicitur *ῥητι- tudo consilii id quod bonum est præcipiens*. In *ἄσπλα* summam requiritur ut finis sit honestus, media licita, deliberatio nec præceps nec nimis tarda. Quæ, ex definitione *Prudentiæ*, facile intelligentur inesse viro prudenti. Vir enim prudens, cum dominus sit affectuum, semper observabit illud *Antonini* præceptum, *Μὴ ἐπιβό- ρωσαι*, *Non temere exsilire*, & ex purificatione spirituum nec tardus nec præceps erit, (tenuitas enim eorum ac puritas ad *Mansuetudinem* conferunt & *Patientiam*;) multo minus injusta molietur, aut justa modis injustis, cum hæc fieri soleant ab his qui affectibus indulgent, eisque sedu- cuntur.

4. Ἐὐσέβεια autem, sive *Æquis sententia* ma-

Ethic. Ni-
com.
lib. 6.
cap.
11.
maxime est affinis Prudentiæ. *Est enim ip-
sius Æqui recta dijudicatio.* Quis autem tam
idoneus esse potest ad judicandum ex æquo
& bono quam ille qui non solum omnibus
affectibus dominatur, sed & reliquas omnes
Impressiones corporeas anima sua abster-
sit, omnique inveteratarum consuetudi-
num vi atque præjudicio prorsus evasit su-
perior?

Ethic.
Ni-
com.
lib. 2.
cap. 9.
Quod vero ad *ἀσχυρία* attinet, hoc est,
rectam Conjectationem, eum moralis Virtus
nihil aliud sit quam *habitus quidam recta
collineandi ad debitum illud medium quod
haberi oportet in passionibus & actionibus*,
quemadmodum docet *Aristoteles*, quis re-
ctius conjectare potest ubi consistat τὸ μέτρον
vel τὸ δίκαιον quam vir prudens, qui Passio-
num dominus est, cujusque spiritus tam
puri sunt ac defæcati, ut mira inde emer-
gat sagacitas rerumque quasi subitanea que-
dam præsentatio. Neque enim hic proprie
deliberatione utitur. *Absque enim ratione
& subitaneum quiddam est recta conjectatio.*
Eademque plane ratio est de ἀσχυρία, sive
Ingenii præsentia: *Est enim quadam recta
conjectatio*, inquit *Aristoteles*. Passiones ve-
ro sordidesque corporis intervallum quoddam
faciunt inter mentem & veritatem. Unde
qui non sunt prudentes ἀσχυρία hac pro-
fus destituuntur.

5. Quemadmodum etiam *sensu illo dis-
criminativo*. Nam vim illam *σοφία* eor-
dem capite Philosophus videtur appellare

Sen-

Sensum: Talia autem in singularibus & in Ethic. sensu est iudicium. Quod de Dolore, Ira, Ni- & id genus reliquis enunciat. Quod iterum com. 1. 2. repetit in Magnis Moralibus: Nam nisi apud c. 9. teipsum huiusmodi rerum sensum habeas, frustra laboras: quod & supra notavi. Hanc, Jam- Pythagorei apud Jamblichum vocant τῆς blichii ἀκούστικῆς, bonam sensationem. Est enim, Pro- inquit illi, Intellectus nostri practici qua- ptic. dam quasi bona sensatio, per quam fit ut ne- cap. 2. que in eis quæ patimur fallamur in sensu, nec circa ea quæ agimus perperam ratiocine- mur.

Ex subjugatione igitur Passionum, corporisque atque animæ purificatione, nova quædam suboritur Animi Spiritusve Sensi- bilitas, si ita fas sit loqui, quæ soli compe- tit Prudenti, qua fretus facile percipit ubi consistat τὸ μέτρον quod dixi, vel τὸ δίκαιον medium illud debitum in singulis actioni- bus: Imprudens vero & impurus homo non percipit.

6. Postremo, Ἡ ὀρθὴ λόγου ὁριστικὴ, Recta Rationis definitio, non minus recte quam frequenter ab Aristotele prudenti at- tribuitur. Ubique enim apud ipsum occur- rit de recta Ratione, ὡς αὖν ὁ φρόνιμος ἐπι- σκεῖν, prout vir prudens definiaverit. Quæ certe vox non surda est si ad Prudentem no- strum applicatur. Nulla enim omnino recta Ratio est, si in illa non inveniatur quam nos definivimus Prudentia. Unde nihil miror, si nec Pythagorici nec Platonici nec ipse Ari-

Ethic.
Eu-
dem.
lib. 5.
cap.
13.

Stoteles multum sudaverint in definienda *recta Ratione*, cum universi intellexerint eam demum esse *rectam Rationem* quæ ita viro purgato & prudenti esse videtur. Supponunt enim Mentem humanam, si Passionum omniumque corporis inquinamentorum præjudicio rite purgetur, æque naturaliter discernere quid verum justumque est, atque oculus nullo morbo affectus colores distinguit. Recte igitur definit *Aristoteles* τὴν ὀρθὸν λόγον, τὴν κατὰ τὴν φρόνησιν, *Rationem rectam eam esse quæ est secundum prudentiam*, si *Prudentiam* eo modo, quo nos supra, descripseris.

7. Cæterum duo interim hinc notanda emicant. Primum, quam profecto inepte & insulse se gerunt illi homines qui, cum satis idonei rerum judices esse non possint, utpote qui moralem hanc *Prudentiam* nondum sunt assecuti, tamen non solum non amplectuntur pro veris justisque quæ omnes omnium ætatum omniumque gentium Sapientes vereque Prudentes vera justaque statuerunt, sed impudenter contendunt, nihil esse sua natura justum vel injustum, nihil honestum vel turpe. Quod perinde est ac si quis cæcus omne colorum discrimen negaret; cum oculis prius mederi oporteret, deinde de coloribus judicare.

8. Alterum est, quod *Prudentia* non sit aliqua particularis rerum externarum *Scientia*, sed solummodo Peritia quædam animæ, qua ita sibi cavet ab omni inquina-

mento corporis Passionumque sive Impres-
 sionum corporearum, ut iudicium ab eis
 nunquam impediatur vel obfusceretur. Hoc
 enim unicum ubique præstat *Prudentia*.
 Rerum vero cognitionem aut *Sensus*, aut
Experientia, aut *Philosophia naturalis*, aut
Ars militaris, aut *Juris denique peritia*,
 suppeditat. Atque hoc ipsum est quod ali-
 cubi innuit *Aristoteles*, ad prudentem scili-
 cet non spectare *particularia*, sed ea quæ
universaliori quodam modo ad recte vitam
instituendam pertinent. Ac proinde *Pru-*
dentia est tantum generalis quædam per-
 fectio ἡ λογικὴ sive *rationalis partis ani-*
mæ, ut *Sinceritas* ἡ ἐπιεικὴ sive *appetiti-*
væ; prout supra vidimus ex *Fragmentis*
Pythagoricis.

Ethic.
 Eudem.
 l. 5.
 c. 5. &
 ad Ni-
 com.
 l. 6.
 c. 5.

C A P. III.

*De reliquis duabus Primitivis Virtu-
 tibus, Sinceritate & Patientia.*

1. **E** St autem *Sinceritas virtus animæ*,
 qua *Voluntas integre & sincere fertur*
ad illud quod Mens iudicavit esse simpliciter
& absolute optimum. Per integre vero *sin-*
cereque ferri intelligo *perfectè & adequate*.
Perfectè, hoc est, ex tota anima. Ex toto
animò justa facere & vera dicere, inquit
Antoninus. *Adequate*, hoc est, simplici-
 ter, & sine omni extrinseco respectu vel ad
 lucrum vel ad famam. Imo ita affici debet
 Anima erga illud quod simpliciter opti-
 mum

ταύτ.
 εἰς ἱ-
 αυτὸν.
 lib.
 12.
 sect.
 29.

num est, ut non desinat illud proficere
 quantumvis cum damno & ignominia. Nam
vi opprimi in bona causa est melius quam
male cedere, ut recte alicubi ait *Cicero*.

Hujus Virtutis ratio resolvitur in *Noe-*
mata 3, 4, 5 & 13. Illius vero perfectio &
 pulchritudo à nemine ne fingi quidem po-
 test qui non sit expertus. De hac animæ re-
 ctitudine & simplicitate aptissime usurpetur
 illud *Aristotelis*, *Non Hesperus nec Phospho-*
rus ita pulcher & admirabilis. Hæc est enim
 simplicissima & divinissima lux animæ,
 omni externa luce longe pulchrior & ama-
 bilior.

2. Ad hanc *Simplicitatem animæ* vel *Sin-*
ceritatem refertur illa *Antonini* cum seipso
 expositio: *O chara anima, quando una*
eris & nuda & simplex? Uti etiam illa *Præ-*
 cepta ad seipsum & Hortationes; *Noli teip-*
sum turbare limumque excitare; Simplifica
teipsum. Hæc enim *Sinceritas* limpidissi-
 mus quidam fons est & perennis deliciarum
 vitæ internique gaudii. Hæc *Simplicitas*
 Pax æterna & ineffabilis, nullis distrahen-
 da curis aut suspicionibus, nullis turbanda
 animi fluctuationibus. In uno enim nulla
 est distractio, sed perfectus amor altissima-
 que quies. Unde merito beatos illos prædi-
 cant *Pythagorei* qui hanc *Analyticam* didi-
 cerunt, qua possunt omnia *in unum idem-*
que Principium resolvere; quam *Monadem*
 ipsi palam profitebantur esse Deum, ipso-
 rumque vitam integre ad unum illud ordi-
 na.

Tōv
 eis i-
 αὐτόν.
 lib.
 10.
 sect. 1.
 Lib. 4.
 sect.
 26.

Jam-
 blich.
 Pro-
 tre-
 ptic.
 cap. 4.

nabant, *ὡς τὸ ἀκολουθεῖν τοῦ Θεοῦ*, ad sequendum vel obsequendum Deo.

3. Sed revera Deum sequi est illud quod simpliciter optimum, non quod animali appetitui gratissimum est, constanter & sincere prosequi. Neque enim quis quatenus Creatura, sed quatenus divino quodam imbuitur spiritu sensuve, id quod simpliciter optimum est sincere constanterque prosequi potest. Illud enim non ad particularem aliquam Creaturam primo pertinet, sed ad Deum, communem omnium. Patrem, legemque Universi, quam definit apud Laertium Zeno, *Rectam Rationem per omnia pervadentem, eandem etiam in ipso Jove, supremo administrandis Universi Rectore ac Duce.*

4. Quo spectat etiam illa Antonini Ad-^{των} *ἡ* hortatio; *Non conspire diutius solummodo cum ambientis aere, sed cum Intellectuali illa vi qua universa complectitur mente animoque consentire.* Quod perinde est ac si dixisset, *in unum cum Deo consensum rapi.* Qui viri vere divini affectus est, & quo solo quis evadit revera divinus. *Qualis enim cujusque animi affectus est, talis est homo.* Simplex vero Intellectio hoc non præstat, sed debet esse resuscitatio quædam *Boniformis facultatis*, in qua latet Divinus hic Sensus atque Sapor in quo consistit summa animæ voluptas, summa pulchritudo, summa perfectio. Hoc enim illud ipsum est quo Deum spiramus, quo Deo adhæremus,
 E quo-

quoque ipsi Deo (quantum capit natura nostra) assimilamur, qui summa Bonitas est, summa Puritas, summaque Simplicitas. Quæ omnia imitatur pro suo modulo hæc ipsa de qua agimus *Sinceritas*, quæque est Voluntas sive *ἐπίθεσις* nostræ, quam appellant *Pythagorici*, summa & absolutissima perfectio; quemadmodum *Patientia* illius Facultatis quam appellant *τὴν δύναμιν κατὰ τὴν ἀλλοτρίαν τῆς ψυχῆς*, vim atque rationem.

Est autem *Patientia* animæ *Virtus*, qua, ex amore illius quæ simpliciter & absolute optimum est, omnia potest subire & perferre, etiam quæ quam maxime Animalis Naturæ dira sunt & ingrata.

Per *Patientiam* igitur intelligo non nudam aliquam Passivatem stupidative Indolentiam; sed positivum quoddam robur animi & firmitudinem *ἰσχυρὸν καὶ ἀνεκτικὸν τὸ δεινόν*, (prout supra notavimus. ex *Metaph. Pythagorico*,) qua quis obfirmato animo se subdit vel substituit rebus durissimis, vel periculosissimis sustinendis, nunquam cedens, sed constanti & invincibili conatu obtinens contra omnes dolorificas Passiones & sensationes quæ Voluntatem à sincera prosecutione illius quod simpliciter optimum est, revocare possint vel deflectere. Ac proinde hæc *Virtus* significantissimo vocabulo à Græcis vocatur *ὑπομῆσις*, cui opponuntur *ἐνδοσις καὶ θυγῆ*.

6. *Patientiæ* duæ sunt partes sive species,

Con-

Continentia, & *Tolerantia*. Per has enim intelligo non duas illas *Semivirtutes* quas tam *Pythagorica* quam *Aristotelica* Schola commemorat, sed *Virtutes perfectas*.

Continentia igitur illa pars sive species *Patientia* est, qua *Anima* facile & constanter, ob amorem illius quod simpliciter optimam est, omnem dolorem ac molestiam perfert, quam sentire possit in abstinendo ab eis rebus quae gratisissima sunt animalis vite atque jucundissima.

Tolerantia autem illa *Patientia* species sive pars est, qua *Anima* durissima quaeque & animalis vite ingratisissima facile & constanter perferre potest, ob amorem itidem illius quod simpliciter & absolute optimam est.

7. Demonstratio hanc *Virtutum* petenda est ex *Normatis* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. Usus vero earum latissime patet, & ad omnes fere actiones morales se diffundit. Itaque *Aristoteles* universim, Circa voluptates & dolores omnis *Virtus* versatur moralis. thic. Nicom. lib. 1. c. 2. & Magn. Moral. 1. 1. c. 6. Nam propter voluptatem quae turpia sunt perpetramus, & propter dolorem ab eis quae honesta sunt nosmetipsos subducimus. Unde & *Epictetus* totius *Moralis Philosophiae* summam in brevi hoc praecepto consistere voluit, ἀνίχη καὶ ἀπίχη, *Sustine* & *abstine*; altera praecepti parte *Tolerantiam*, *Continentiam* altera indigitans.

8. Non solum igitur *Virtutes* sunt *Continentia* & *Tolerantia*, sed praecipuae, maximeque propriae; quemadmodum vel ip-

farum nominibus innui videtur, dum appellantur *ἰγκράτεια* & *καρτερία*. Utraque enim appellatio à *κράτος* est, quod *vires* atque *robur* significat: omnem autem Virtutem *vim* quandam animæ esse supra definivimus. Has vero duas ad illam animæ partem maxime referri manifestum est quam *Pythagorei* vocant τὰν δύνειν καὶ τὰν ἀλκὰν τῆς ψυχᾶς, *vim atque robur animæ*; qua sistere se potest, vel in motum excitare. Ad hanc igitur facultatem potissimum spectant illa præclara *Marci Antonini* præcepta, *Absterge imaginationem; Neurospasti tui motum siste.* (Corporis puta quod movetur per nervos.) Quod officium *Continentiæ* sive *ἰγκρατείας* valde est genuinum; addo & *καρτερίας* sive *Tolerantiæ*.

τῶν
εἰς ἑ-
αυτόν.
lib. 7.
sect.
29.

9. Cæterum de tribus *Primitivis Virtutibus* dictum est satis. Id tantum monebimus, eas ita *Primas esse Matresque* reliquarum, ut in eis solis omnis vis atque essentia omnium Virtutum contineri videatur; neque possit quisquam qui hisce rite imbutus sit in reliquis acquirendis ullam reperire difficultatem. Quod innuendum duxi, ne frustra in multa distrahatur animus, cum perpauca hæc objecta sufficiant ad eum exercendum, & ad excipiendum omnes illius anhelitus sincerosque conatus ad possidendam Virtutem veramque cum Virtute Felicitatem.

10. Addo tantummodo, sine his neminem posse ulla Virtute revera esse præditum,

tum, sed omnia esse simulata & fortuita. Virtus enim omni errore carere debet; quod tamen fieri non potest absque illa quam supra descripsimus *Prudentia*. Quod si quis sine ipsa quicquam recte fecerit, id profecto non tam *Virtuti* imputandum est quam *Casui* vel *Fortunæ*.

11. Porro, nec deesse potest *Virtutibus Sinceritas* sive *Simplicitas*, sine qua illæ non tam *Virtutes* quam *Virtutum* quædam umbræ vel inanima simulachra haberi debent. Nam si quid ita admiscetur honeste factis, ut sine illo fine extrinseco & adventitio incertum sit an fuissent unquam incepta vel perfecta; manifestum est istiusmodi facinora & nomen & naturam *Virtutis* prorsus perdidisse. Hoc enim non esset prosequi quod simpliciter & absolute optimum est, sed quod sibi ipsi utilissimum est vitæque animali jucundissimum. Quod *Virtutis* officium non est, sed naturæ animalis impetus & astutia. Cum è contra quod verum, simplex sincerumque sit, id naturæ hominis est aptissimum, hoc est *Rationi* maxime consonum, ut recte nos monet *Marcus Cicero*.

12. *Patientia* denique minime omnium *Offic.* viro probo deesse potest, cum sine illa nul. lib. 1.
la omnino sit de reliquis *Virtutibus* securitas. Nam qui mollis est vel ambitiosus, vel ullius affectus animalis mancipium, nemini fidelis esse potest, non *Principi*, non *Patriæ*, non *Religioni*, non *Amicis*, non

sibi ipsi, non ipsi denique Deo, omnes proderet, omnes omnibus quibuscunque periculis damnisque exponeret, si vel minima spes suffulserit seipsum expediendi ab illis molestiis vitæque difficultatibus quas adeo timet atque horret. Quod quidem genus hominum omnium pessimum est & à societate humana omnique vera amicitia & justitia alienissimum. Nemo enim (*quod ait Cicero*) *justus esse potest, qui mortem, qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem timet, vel qui ea qua his sunt contraria aequitati anteponit.* Tantam vim ad Probitatem habet unica hæc Virtus quam *Patientiam* appellamus.

13. Cujus etiam partes indigitare videri summus Orator & Philosophus, dum ait, *Ea quæ eximia plerisque & præclara videntur, parva ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum est: & ea quæ videantur acerba, ita ferre, ut nihil à statu naturæ discedas, nihil à dignitate sapientis, robusti animi est magnæque constantiæ.* Prior sententiæ pars *Continentia* speciem quandam subindicat, posterior *Tolerantiam* sive *negotiorum*. Breviter vero tandem addit, *Non esse consentaneum, qui metu non frangatur, eum frangi cupiditate, nec qui in victum se à labore præstiterit, vinci voluptate.* Quibus iterum verbis duæ illæ Patientiæ partes planissime significantur, *Continentia*, & *Tolerantia*. Atque hæc de tribus *Primitivis* Virtutibus breviter dicta sunt. C. A. P.

C A P. IV.

De primatium Principalium Virtutum Derivatarum, Justitia, idque in genere.

I. **V**irtutes Derivatae Principales tres iidem sunt, *Justitia, Fortitudo, Temperantia.* *Justitia* à Jurisconsultis non imscite definitur: *Constans & perpetua voluntas suum cuique tribuendi.* Ad quem ferre sensum ipse *Aristoteles* etiam eam definit, Unde manifestum est foras eminere hanc Virtutem, recteque ab *Aristotele* ἀδικία καὶ ἀδικία τὸν ἀλλοτρίου καὶ τὸν ἀλλοτρίου Bonum alienum appellari: præsertim si eam partem spectes quæ officia erga homines complectitur. Pars enim ea continet quæ debentur Deo, cui tamen nullis nostris officiis prodesse possumus, nec felicitatem illius ullis injuriis frangere vel diminueri. Principia *Justitia* petenda sunt à *Noematis* 13, 14, &c. usque ad *Noema* 23.

2. Quod hæc Definitio *Suum* vocat, *Jus* etiam sæpissime à Jurisconsultis appellatur. Est autem *Jus* id omne quod ex justa quadam habitudine & congrua ad aliquem pertinent tanquam ipsi proprium. Habitu- do autem hæc oritur ex Fundamento aliquo in persona cui hoc jus debetur vel attribuitur, sive illud qualitas sit, sive actio, sive passio aliqua latissimo sensu sumpta. Nam quod quis pauper sit & probus, jus quoddam habet ad eleemosynas. Si quis honesta

industria aliquid acquisiverit, id jure possidet: Itidem, siquid alicui dono datum fuerit. Et sic in cæteris.

3. Tametsi vero à rebus ipsis oritur omne jus, clare tamen non intelligitur nec discernitur sine respectu ad *Legem* aliquam. In Lib. 5. cap. 9. illis enim *Jus est in quibus* & *Lex ponitur*, inquit *Andronicus Rhodius* ex mente *Aristotelis*. *Lex enim* & *Judicium est discriminatio justis & injustis*. *Lex autem non una est, ut neque Jus*. Est enim *Jus* ipsum $\Phi\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{o}\nu$ vel $\nu\omicron\mu\iota\kappa\acute{o}\nu$, *naturale* vel *legale*, & *Lex* ipsa vel $\Theta\upsilon\sigma\iota\kappa\acute{o}\nu$ vel *Jenna*, *naturalis* vel *positiva*. Ex prima oriuntur *Jura civitatis* $\alpha\iota\upsilon\iota\tau\acute{\alpha}\beta\lambda\eta\tau\omega\varsigma$ $\pi\omicron\upsilon\lambda\iota\kappa\acute{o}\nu$, ut loquitur *Andronicus*; ex altera *Jura mobilia & mutabilia*, quæ ubique nec obtinent nec obtinere debent.

4. *Naturalem illam Legem* verbis sane perquam magnificis, sed veris tamen aptisque, delineavit *Cicero* primo de *Legibus*: *Constituendi vero Juris ab illa summa Lege capiamus exordium quam seculis omnibus antenata est quam scripta Lex ulla, vel quam omnino civitas constituta*. Quod autem postea *Dei immortalis natura, ratione, potestate, mente, numine naturam omnem divinam regi velit*, (qualem animum nostrum aperte profitetur,) in eo optimæ perfectissimæque *Legis fontem nobis aperuit*.

Quid est enim, inquit ille, non dicam in homine, sed in omni cælo atque terra, Ratione divinius? qua cum adolevit atque perfecta est, nominatur vero Sapientia. Est igitur

tur (quoniam nihil est Ratione melius, ea- que est in homine & in Deo) prima homini cum Deo Rationis societas. Quæ cum sit Lex, Lege quoque consociati homines cum Diis pu- tandi sumus. Unde plane innuit summam illam supremamque Legem Deorum pari- ter atque hominum communem rectam esse Rationem; unde & homini cum Deo simi- litudinem esse contendit.

5. Et rursus in libro secundo, hanc Le- gem naturalem describens, Rationem eam ait esse à rerum natura profectam, quæ non tum denique incipit Lex esse cum scri- pta est, sed tum cum orta est; ortam autem simul esse cum mente Divina; ac proinde Legem veram atque principem, aptam ad jubendum & ad vetandum, Rationem esse rectam summi Jovis. Quæ sententia consi- milis est illis quas ex Zenone supra citavimus Marcoque Antonino.

6. Omnes autem pariter indicant sum-
mam Legem esse Rectam Rationem: Ra-
tionem vero rectam, ut quæ divinum quid-
dam est, ex se immutabilem esse, sibi que
semper similem. In subjecto autem muta-
bili, qualis est humana natura, non tam
mutatur quam destruitur vel extinguitur.
Sed in Deo ipso beatorumque Spirituum
cœtu, quos ille Deos immortales vocat,
semper incolumis conservatur.

Quod id ipsum est quod mihi innuere
videtur optimus ille Aristotelis Interpres
Andronicus in sua Paraphrasi: Tamen si e-
nim

nim apud homines omnia Jura essent mutabilia, apud Deos tamen necesse est ut sit Jus immutabile, ac proinde ut Jus sit aliquod naturale. Imo vero etiam apud homines qui recte atque sane se habent est Jus immobile, quod Naturale dicitur. Quod si mente morbidis ac perversis justum non apparet, nihil refert. Neque enim qui dicit mel dulce ideo fallitur quia aegrotantibus ita non videtur.

Est igitur quædam æterna atque immutabilis Lex Deo hominibusque quodammodo communis, quæ *Recta Ratio* dicitur, quæque tametsi homines improbos tanquam morbidos & vitiosos fugere potest, semper tamen innotescit hominibus sanis vereque prudentibus, quemadmodum * supra fusius explicavi; unde nihil necesse est hic diutius hinc immorari.

* Cap.
2.
Sect.
1,6,7.

7. Ex hac autem suprema immutabilique Lege omnia derivantur Jura, etiam illa quæ dicuntur mutabilia, quæ nullam vim haberent nisi virtute hujus summæ & æternæ Legis, cujus pars conspicua est rerum contractarum fides.

Virg.
Æ-
neid.
lib. 8.

— *At tu dictis, Albane, maneres.*

Ex eo igitur quod quisque tenetur pactis stare, obligatur ad ea Jura quæ talia Natura non sunt, sed Lege, cum Lex ipsa pactum sit, modo nihil sit pactum contra supremam illam & immutabilem Legem: Hujusmodi enim pacta nulla autoritate vim Legis habere possunt. Quod enim sua natura injustum est, nulla externa consideratio justum efficere potest.

Qua

Qua de re prælatæ Cicero: Quod si populorum jussis, si Principum decretis, si sententiis Judicum Jura constituerentur, jus esset latrocinari, jus adulerare, jus testamenta falsa supponere, si hæc suffragiis vel scitis multitudinis probarentur. Quæ si tanta potentia est stultorum sententiis atque jussis, ut eorum suffragiis rerum natura vertatur, cur non sanciant, ut quæ mala & perniciosa sunt de repente fiant bona & salutaria? Quæ quidem tam malefanz opinionis condigna est reprehensio & irrisio.

8. Pater interim ex dictis, quod ex supra illa Lege quæ *Recta Ratio* dicitur omnis profecta est perfecta Juris cognitio; ex Juris autem observatione omnis Justitia.

C A P. V.

De Pietate.

1. **J**ustitia has duas partes in se complectitur, *Pietatem*, & *Probitatem*. Nam & ipsa Pietas *Justitia* quædam est, quæ Deo tribuimus quod suum est, hoc est, quod jure illi debetur. Jus autem Dei vulgo *Genus* illius dicitur, quemadmodum apud *Platonem* *Euthyphro* illud appellat *υἱοῦ θεοῦ*. Quod quidem in eo consistit maxime, ut non segniter contendamus eum recte cognoscere, ut ritè cognitum toto animo amemus & honoremus; cumque

ab eo toti finis ab ejusque nutu pendeamus, ut *omnes* totos, id est, omnes animi corporisque vires, illi devoteamus & consecremus, nos nostraque omnia illius voluntati submittamus, ipsiusque confidamus Providentiæ; ut illius denique jussis præceptisque (sive externo alicui codici inscripta sunt, sive mentibus nostris insculpta) adeo adhaereamus, ut omnem infamiam, egestatem, cruciatum, mortemque denique ipsam, subire malimus, quam integritatem conscientiae nostræ contra ipsum peccando violare. Hæc sunt Jura Dei, ex quibus si quis detrahere quid velit, necesse est ut, quantum in se est, Deum ipsum afficiat injuria.

2. Quod autem in hisce ipsis præcipuus Dei cultus consistat, ex eo manifestum est, quod omnes ferè per *cultum* intelligunt honorem Deo exhibitum. Deum autem maxime honorant qui, cum præstantiam Divinæ Naturæ recte intelligunt, quantaque inter ipsum Mentemque nostram intercedit affinitas & similitudo, omnibus nervis contendunt ut illa pars animæ nostræ expoliatur & corroboretur qua maxime Deo similes sumus. Itaque erga hanc sanctissimam Dei imaginem affecti sunt, ut vel acerbissimam quamvis mortem oppetere malint, quam eam unquam sinere vitio quovis vel peccato lædi aut contaminari.

3. Nullum, inquam, hoc majus honoris atque amoris nostri erga Deum indicium

cium esse potest, quantive nos ipsum æstimamus luculentius *τεταυρον ομοι.* Quippe quod dum vel hanc qualemcunque illius effigiem & similitudinem tanti facimus, ut non dubitemus omnes hujus vitæ voluptates, vitamque adeo ipsam, illius diviniore vitæ sensusque (quæ in Ratione recta veraque Virtute cernuntur) sanctitati suavitati que postponere, clare demonstramus Deum ipsam, qui infinitis vicibus hac ipsius umbra & imagine excellentior est, affectu infinitis, si fieri potest, vicibus majori à nobis honorari atque coli. Cum interim qui Mentis cultum negligunt plane indicant se aut Deum non nosse, aut Divinam Naturam non quanti debent æstimare.

4. Quod autem Virtus divinum quidam sit, veraque Dei imago, ex ipsius definitione satis intelligitur; cum Virtutis sit semper illud prosequi quod simpliciter & absolute optimum est, non quod animali vitæ gratissimum. Qui quidem rerum sensus plane divinus est, supraque naturam animalem positus.

Quod autem hujusmodi sit Virtus, purgatusque intellectus, abunde testimoniorum est apud veteres Philosophos. Ut apud *Platonem in Theateto*, ubi docet tum demum finem fore miseris, quando quis ex hoc mortali statu fugerit ad Deos. *Fuga vero* (inquit ille) *est Deo similem effici, quantum fieri potest: Similitudo vero, justum*

sanctumque fieri. cum: Prudentia. Ex paulo post; Deus nulla omnino modo injustus est; sed quam fieri potest justissimus: vixitque illi similis quam quovis e nobis que rursus factus sit quam justissimus.

5. Rursus, in Epistola octava ad Dionis propinquos & familiares, Divinam Naturam hominibus frugi Legem nominamque statuit. *Deus hominibus probis ac prudentibus Lex est, insipientibus vero Volutas.* Ad quem sensum iterum loquitur quarto de Legibus: *Rerum omnium mensura nobis Deus sit maxime; multoque magis quam homo quilibet: Minime vero omnium Animalis homo. Et paulo post; Quicumque probus prudensque est, Deus est. amicis: est enim illi similis. Qui vero probus prudensque non est, dissimilis est, dissidens & injustus.* Quibus omnibus innuit Plato divinum quiddam esse Virtutem, ipsique Deo conformem & cognatam.

Quæ. Tulcul. lib. 5. 6. Ex hoc etiam est quod Cicero tam magnifice de animis humanis philosophatur. Humanus autem animus decerptus ex mente divina cum alio nullo nisi cum ipso Deo; si hoc fas est dictu, comparari potest. Et in primo de Legibus Delphicum illud Oraculum, *Nosce teipsum*, aliquanto fusius interpretans, *Nam qui se (inquit) ipse novit, statim aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumque in se suam fiet simulacrum aliquod Deo dedicatum putabit, tantoque Dei munere semper dignum aliquid & faciet & sentiet.*

7. Qui-

7. Quibus denique consona sunt que passim apud *Marcum Antoninum* reperiuntur. Ut lib. 12. *Agnaſce tandem quod ali-* Tōy
quid prestantius & divinius in te habes quam ſiſi-
que Paſſiones movent, quamque qua, ut αυτῶν.
verbo dicam, ad inſta Neuroſpaſti membra lib. 12.
tua per nervos trahunt agitantque. Et pau- ſect.
 lo poſt, *Mens cujuſque Deus eſt, atque* 19.
illius effluxit. Et ruruſus, Lib. 8. *Quid* Sect.
amplius quaris quam preſens opus Intelle- 2.
ctualis animalis quod communionem amat,
eiſdemque gaudet legibus quibus ipſe Deus?

Denique, Libro quinto, (inſinitum e- Sect.
 nim eſſet omnia congerere,) quid ſit verſa- 22.
 ri cum Diis immortalibus breviter indi-
 cans, *Ille vitam,* inquit, *agit cum Diis,*
qui ea facit qua vult Deus ille quem unicum-
que dedit Jupiter Praſidem ac Ducem. Hic
vero uniuſcujuſque eſt Intellectus atque Ra-
tio. Quem adeo Deo cognatum autumat,
*ut etiam ipſius *δὴν αὐτῶν* partem avul-*
ſam appellitet: quanquam id ſane haud ita
philoloſphice ab ipſo dictum ſit.

8. Cum igitur tanta ſit in Virtute men-
 teque noſtra divinitas, palam eſt, ſi Vir-
 tutem colamus *μὴ τ' ἀναφορὰς πρὸς τὸ Θεόν,*
 (cum relatione ad Deum,) tanquam vivam
 Dei imaginem, quod ipſum Deum modo
 optimo & preſtantiſſimo colimus, quod-
 que, cum alii Ritus variari poſſint nec æ-
 terni fuerint, hoc unicum Jus ſit Dei im-
 mutabile & æternum. Ita ut ſumma fere
 naturalis Religionis in eo *Antonini* præce-
 pto

Tū
 eis i-
 αὐτόν.
 lib. 10.
 lib. 6.
 sect. 7.

pro constituta videatur; *Meminisse Dei*,
 quodque ille non amat demulceri adulationi-
 bus, sed Rationalia omnia sibi similia ef-
 fici: vel, quod alibi monet, *In hoc uno*
oblectari & acquiescere, in transeundo sci-
licet ab una actione qua bono publico inservit
ad aliam publicam actionem cum recorda-
tione Dei. Hoc enim est Jus Dei maxime
immutabile & immobile, ut cum ex amore
 ipsius perfectionis, quantum possumus,
 imitemur.

9. Quod tamen alia Jura non excludit,
 siue illa fuerint per divina aliqua oracula
 patefacta, siue summi Magistratus jussu
 stabilita. Quales esse possunt varii Ritus &
 Ceremoniæ, cæteræque id genus divini
 cultus circumstantiæ, quæ virtute legis
 jura etiam sunt divina; quæ violare fas non
 est, priusquam legitima autoritate abro-
 gentur, modo nec divinis oraculis nec su-
 premæ Virtutis Legi repugnent.

10. Quid igitur sit *Pietas* ex dictis satis
 intelligitur. *Sanctum enim Jus* pars est,
 definiente Platone. Ad quem fere sensum
 eam etiam definit *Andronicus Rhodius*,
Scientiam fideles nos præbentem & servantem
Divini Numinis jura. Unde facile percipi-
 tur quid sit *Impietas*, & quam recte in hos
 modos dispesci possit, *Superstitionem* puta,
Prophanitatem, *Enthusiasmum* siue *Spiri-*
tualitatem, & *Ritualitatem*.

11. Est enim ipsa *Superstitio* quædam
Impietatis species siue modus, cum ea Deo
 affi-

affingat, quæ ad illius faciunt contumeliam; quod plane est injuria Divinum Numen afficere. Est igitur *Superstitio Impietas* qua Deum ita levem aut iracundum quis cogitat, ut rebus nihil placari eum putet, eisdemve ad iram commoveri.

Prophanitas autem *Impietas* est qua quis audacter & impudenter omnia jura divina violat, tam mobilia quam immobilia. Qui morbus aliquando eousque adolescit, ut in perfectum abeat *Atheismum*, quo nullus animæ status esse potest funestior aut deploratior.

12. *Embugiasmus* est *Impietas* qua quis, dum magno sane animi studio atque impetu ad internam illum spiritualesque Deum cultum fertur; exteriora interim illius jura audacter violat, foedeque conculcat.

Ritualitas autem est *Impietas* qua quis, dum exteriora illa Dei jura observat, Ritibusque & Ceremoniis non sine aliqua conscientia & studio adhæret, in eis tamen quæ ad spirituales illum internamque Deum cultum spectant friget plane stupetque, nihilque prorsus sapit.

13. Hæc sunt fere Vicia circa Religionem quæ mihi in præsens occurrunt. Si quis se putet per otium alia posse excogitare, nihil abnuo. Hæc mihi sufficiunt, cujus institutum est non tam de Vitiis quam de Virtutibus tractare, cum ex his illa satis facile intelligi possint. Est enim *avorum judex Norma*, quemadmodum monet *Aristoteles*.

De Anima.
l. i. c.

Præ-5.

Præsentis vero Virtutis demonstratio speciatim resolvitur in *Noemata* 13, 16, 21; item in *Noemata* 5, 8, 10, &c. Quod autem Deus existit, Animaque nostra immortalis est, abunde demonstravimus in *Libris adversus Atheismum, deque Animæ Immortalitate.*

C A P. VI.

De Probitate, sive de Justitia proprie dicta.

1. **A**ltera pars *Justitiæ* est *Probitas*, quæ hominibus quæ sua sunt tribuimus. Illa in tres partes distribui potest, *Politica*, *Oeconomicam*, *Ethicam*. *Politica* continet officia Magistratus erga Populum, Populi que rursus erga Magistratum. *Oeconomicam* Patrifamilias erga uxorem, liberos famulosque, atque horum inter se erga Patrem familias. *Ethica* denique Privatorum, aut saltem parium, erga se invicem. Quæ si gillatim prosequi nimis prolixum esset.

2. Summatim tantum dicam, Magistratus esse nihil ex libidine contraque rationem committere, sed omnia agere ex Legis præscripto rectæque Rationis. Est

Ethic. enim Magistratus *ἡμῶν ἐπιψυχῶν*, Anima
Ni- quasi Legis, atque Spiritus, ut in *Ethicis* ali-
com. cubi notat *Aristoteles*, rursusque ab ipsis Le-
lib. 5. gibus debet animari ac dirigi, quemadmo-

Dē Le- dum recte monet *Cicero*. Viderisne Magi-
gibus stratus hanc esse vim ut præcip, præscribat:
lib. 3.

recta

recta & utilia & conjuncta cum Legibus? ut enim Magistratibus Leges, ita populo præfunt Magistratus.

Populi autem officium est parere Magistratui, sumptusque administrandæ Reipublicæ libere atque alacriter suppeditare; de rebus adiaphoris quæ in jura abiere non contendere, sed pacem ubique colere, moxemque atque ordinem servare.

3. Patrisfamilias est Familiæ prospicere; necessariaque procurare; uxorem, liberos famulosque mansuete & clementer tractare; omniaque mala & perniciofa exempla quam mature suppressere, aut domo exturbare. Familiæ contra, debitam ipsi observantiam præstare, nec cum illo temere, licet in re paulo justiori, contendere aut altercari; quemadmodum monet *Pittacus*, *Noli concertare cum parentibus, justa sint licet quæ loqueris.* Quod ad Magistratum etiam recte transferri potest, & ad omnes omnino qui nobis superiores sunt sive ætate sive Cognationis ordine; quales speciatim sunt parentum fratres; quos Græca Antiquitas *ἄδελφοί*, quemadmodum parentes ipsos *πατέρες*, appellabat, quod alicubi notat *Simplicius* in *Epictetum*.

4. Privatorum denique sive Parium officium est, vel potius omnium, mutuo sibi, ubi opus est, opitulari pactis stare, omniaque erga se invicem bona fide peragere, nec suum ullibi commodum alieno quærere incommodo.

5. Ad

5. Ad *Politicam* præcipue spectat celebris illa *Justitia* Divisio in *Διαιρητική* & *διορθωτική*, id est, *Distributivam* & *Correctivam*. In istis intelligitur *Aristotelicum* illud, τὸ ἴσον δίκαιον, quodque *Justitia* quædam sit *æqualitas*. Est autem *æqualitas* quam affectat *Justitia* illa quæ in *proportione* cernitur. Est enim *proportio*, sive *ἀναλογία, ἰσότης τῶν λόγων*, *Rationum æqualitas*.

6. *Analogia* autem, sive *Proportio*, *Geometrica* est, vel *Arithmetica*. *Geometrica proportio* est, quando quatuor magnitudines vel numeri ita comparantur, ut intelligatur tertius toties continere quartum, vel ab ipso contineri, quoties primus secundum continet, vel ab eo continetur. Ut in 2. 6: 4. 12. vel in 6. 2: 12. 4. Hæc *proportio* ad *Justitiam Distributivam* spectat. Nam ut persona ad personam, puta *Ajax* ad *Achillem*, sic honor ad honorem se habere debet. Quæ est *proportionis æqualitas*. Quod si merita *æqualitatis rationem* haberent, etiam præmia non solum *ratione*, sed *magnitudine*, deberent esse *æqualia*.

7. *Arithmetica proportio* est, quando ita comparantur quatuor numeri vel magnitudines, ut idem excessus vel defectus sit binorum priorum unius ad alterum qui unius binorum posteriorum ad alterum est, hoc est, ut sit utrobique excessus vel defectus *æqualitas*. Ut in 5. 7, 9, 11. quæ spectat ad *Justitiam Correctivam*.

Quamquam, ut ingenue fatear, quod res est,

est, non tam facile apprehenditur in *Correctiva Justitia* hujus *Arithmetica* proportionis in hujusmodi quatuor terminorum distinctione satis expressa Imago. Ipsi enim excessus vel defectus æquales è numero terminorum non sunt, quod tamen innuere videtur *Andronicus Rhodius*. Sed si quatuor terminos fingere velimus, necesse esse videtur ut binos priores statuamus tum hunc cui injuria illata est, tum eum qui intulit injuriam; verum hac ratione, ut intelligatur nondum esse ad Judicem factam appellationem, nec contra reum sententiam latam. Quatenus autem injuria affectus Actor postea fit, quique affecit eum injuria Reus, alteri bini termini emergunt, & post latam à Judice sententiam excessus ille qui est inter injuria affectum atque hunc qui eum injuria affecit invertitur; hoc est, bonum illud quod unus ab altero injuste abstulit ad alteros binos sic transfertur, ut quemadmodum ille qui alterum affecit injuria hoc bono alterum superabat, ita, post latam sententiam, eodem bono ab illo itidem superetur, id est, tanto mulctetur vel minuatur bono quanto alterum spoliaverat: Unde necesse est ut tanto superet Actor Reum, quanto affectum injuria is qui affecit eum superaverat, vel saltem ut æquentur: quæ plane est proportio *Arithmetica*.

8. Quo etiam collineare mihi videntur illa *Andronici* verba quibus explicare cupit hanc

hanc proportionem: *Est enim ut is qui injuriam intulit ad affectum injuria, sic Juxta ad eum qui intulit injuriam. Nam que fecit adversus affectum injuria is qui injuriam intulit, his aequalia patitur à Judice. Quæ intelligi debent tam de defectus quam excessus æqualitate. Qui has minutias sectari velit, adeat dictum Paraphrasten, qui fusius & operosius inutili huic subtilitati insudat. Nam quod ad me attinet, in ea sum sententiâ, quod nihilo pejus quisquam Justitiam correctivam exerciturus esset, licet de proportione Arithmetica nihil quicquam à quoquam unquam audivisset.*

9. Ad rem nostram magis faceret si notaretur illa *Justitiam* inter atque *Æquitatem* tam distinctio quam cognatio, quæ utræque simul comprehenduntur ab *Andronico* hac sententiâ: *Æquum enim & justum est, & præstantius etiam quodam justo. Neque tamen ut diversi generis à justo est ipso præstantius, sed tanquam pars, altera particula sub eodem genere posita. Postea vero, Æquitatis naturam plenius & distinctius definiens, Hac vero, inquit, est æquitas secundum quam defectus Legis suppletur, errorque corrigitur, & restrictio, quam illa præterierat, quia omnia particulatim prævidere non poterat, superadditur.*

10. Quam *Æquitatis* definitionem operæ pretium erat notare, cum aliquid sua natura justum esse tam plane arguit. Nam

fi

Lib. 5.
cap.
16.

si nihil justum esset nisi virtute Legis alicujus scriptæ, quid, obsecro, opus esset hac Legis emendatione, cum ipsa Lex qualiscunque sit rem quamlibet justam efficeret? *Æquitatis* autem est ipsam Legem corrigere, eaque in datis circumstantiis scaturere qua, si illas cognovisset, ipse *Legislator* scivisset, quemadmodum monet *Aristoteles*. Quæ tamen sententia valde ridicula esset, si natura *Justi & Injusti* ab arbitrio Legislatoris profus penderet, non ab ipsa natura rerum & circumstantiis. Atque hæc de *Justitia*.

Ethic. Nicom. lib. 5. cap. 14.

C A P. VII.

De reliquis duabus Principalibus Virtutibus Derivativis, Fortitudine & Temperantia.

1. **F**ortitudo & Temperantia in eo conveniunt, quod ad nosmetipsos immediatius spectent; quanquam earum, perinde ac reliquarum omnium Virtutum, utilitas proximo etiam applicari potest, in eumque quodammodo redundare, quam *Universalem Justitiam* appellant. *Omnibus enim Virtutibus ad proximi commodum uti*, hac est *justitia*, inquit *Paraphrastes Rhodius*. Sic ab aliena abstinere uxore *Justitia* perinde est ac *Temperantia*, & hostem à Patriæ finibus amoliri *Justitia & Fortitudo*: Id enim officium Patriæ debetur, nec sine Fortitudine præstari potest.

lib. 5. cap. 1.

2. Quid

De
Offic.
lib. 1.

2. Quid autem *Fortitudo* sit, ex viri *Fortis* descriptione, tum apud *Ciceronem*, tum apud *Aristotelem*, facile constabit. *Fortis enim animi* & constantis est (inquit *Cicero*) non perturbari in rebus asperis, nec tumultuantem de gradu dejici, sed presentis animi uti consilio, nec a ratione discedere. Illud vero ingenii magni, precipere cogitatione futura, & aliquando ante constituere quid accideret possit in utramque partem, & quid agendum sit cum quid eveneret, maturius deliberasse. Hæc sunt opera magni animi & excelsi, & prudentia consilioque fidentis. Temere autem in acie versari, & manu cum hoste confligere, immane quiddam & belluarum simile est. Sed cum tempus est necessitasque postulat, decertandum manu est, & mors servituti turpitudinique anteponenda. Nunquam enim periculi fuga committendum est, ut imbelles timidique videamur. Sed fugiendum etiam illud est, ne offeramus nos periculis sine causa, quo nihil potest esse stultius. Hæc *Cicero*.

Lib. 3.
cap. 7.

3. *Andronicus* vero ex mente *Aristotelis* unam *Fortis* viri partem definit, quod intrepide maxima adire audet pericula. *Fortis* itaque est qui maxima malorum non timet. Unde iterum & ipse *Cicero*; *Fortitudinis* munera duo maxima sunt, mortis dolorisque contemptio. *Andronicus* vero accuratius circumstantias describit, addens porro oportere esse in hujusmodi constitutum periculis in quibus inflexibili quadam animi vi

im-

Impetuque voluntatis usus est, vel ubi mors honorifica est. Proprie enim fortis est qui praestantissimam mortem lubenter tolerat.

Andr.
Rhod.
lib. 3.
cap. 8.

Et paulo supra Fortem describit ex eo quod sit circa pulchram mortem intrepidus. Mortem vero illam pulchram esse quae Virtutis, non affectus alicujus causa, appetitur. Nam qui insistant & irascuntur non propter id quod honestum est, sed solummodo ex passione, fortes verè non sunt, sed pugnaces. Ex quibus omnibus efficitur, Fortitudinem Virtutem esse, quia quis constanti animo summa vitæ pericula; ipsamque adeo mortem, subire potest honestatis causa, si ve ex amore illius quod simpliciter & absolute optimum est.

4. Constanti autem animo dico, non indolenti: Dolere enim & mori ab acerbis nihil prohibet quo minus quis fortis sit. Quanto enim magis quis gravatur & gravatus sustinet boni causa; tanto magis proprie hic fortis est habendus, ut recte & ad mentem Aristotelis monet Paraphrastes Rhodius. Ad Lib. 3. do etiam, honestatis causa. Animus enim paratus ad pericula, si sua cupiditate, non utilitate communi, impellitur; Audacia potius nomen habeat quam Fortitudinis.

5. Fortis igitur Animus & magnus duabus rebus maxime cernitur: Quarum una in rerum externarum despicientia ponitur; cum persuasum sit, nihil hominem, nisi quod honestum decorumque sit, aut admirari aut optare aut expetere oportere.

nullique neque homini neque perturbationi animi nec fortunæ succumbere. Altera est res, ut cum ita sit affectus animo, res insuper gerat magnas maximeque utiles, sed & vehementer arduas, plenasque laborum & periculorum tum vitæ, tum multarum alienarum rerum quæ ad vitam pertinent. Quæ præstantissima Ciceronis sententia definitionis nostræ hanc incommoda Paraphrasis esse potest.

6. Quemadmodum vero *bonestatis causa* vel maxima subeunda sunt pericula, ita ejus solius causa prætermittendæ sunt corporis voluptates; alioqui non tam *Temperantia* esset, quam *Stupiditas* quædam animi vel *Morositas*. Vera enim *Virtus* nulla esse potest, quæ pro fine non habet id quod honestum est sive simpliciter bonum.

Temperantia igitur ita definienda est, ut sit *Virtus* qua quis *Voluptates* corporis in eum finem amittit, ut illa voluptate quæ ex recte factorum conscientia proficitur, facilius constantiusque fruat. Nam solius sanitatis corporis conservandæ gratia *Temperantiam* colere, *Virtus* sane pecudis esse potest, *Homini* vero nullo modo; quippe quæ non pertingit ad illud quo homines sumus, sed ad id solum quod nobis cum brutis animalibus commune est.

7. Per *corporis autem voluptates* hic intelligo, non eas quidem leviores purioresque quæ visu, auditu, vel olfactu hauriuntur; sed,

cum

cum *Aristotele*, crassiusculas illas quæ per Ethic.
cipiuntur gustu tactuque, quæque ad *Vene-* Ni-
rem referuntur, & ad illius fautores & co- com.
mites *Bacchum Cereremque*. Hisce cancel- lib. 3.
lis plerique omnes claudunt *Temperantiæ* cap.
13.
obiectum; Unde plane constat eam parti-
culam duntaxat esse illius *Primitivæ* Virtu-
tis quam *Continentiam* appellavimus, quem-
admodum *Fortitudinem Tolerantiæ*.

Rationes *Temperantiæ & Fortitudinis* pe-
tendæ sunt è *Noematis* 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
12; uti & *Probitatis* è *Noematis* 14, 15,
16, 17, 18, 19, 20, 22, 23: prout cuius
qui periculum fecerit clare patebit.

C A P. VIII.

De Virtutibus Reductivis.

1. **E**xplicata est natura trium principa-
lium *Virtutum Derivatarum*, ea-
rumque rationes è *Noematis* breviter in-
dicatæ.

Ad has tres *Virtutes* reliquæ quæ super-
sunt omnes non incommode reduci pos-
sunt, unde *Virtutes Reductivas* eas hæud
immerito appellare poteris. Rationes vero
singularum ex eisdem fere *Noematis* peten-
dæ sunt quibus *Virtutum* principalium ad
quas reducuntur.

2. Ad *Iustitiam* revocantur *Liberalitas*,
Magnificentia, *Veracitas*, *Gratitudo*, *Can-*
dor, *Urbanitas*, *Fidelitas*, *Verecundia*,
Humanitas, quæ *φιλοπονηία* dicitur,
F 2 Hospi-

Hospitalitas, quæ *φιλοξενία*, ipsa denique *Amicitia*, & id genus reliquæ quæ officia erga alios continent, ut *Affabilitas*, *Comitas*, proprieque dicta *Officiositas*, quæ *Humanitatis* etiam quidam modi sunt. Nam cum ad alios spectent harum Virtutum omnium effecta, & à Recta Ratione, quæ ad instar Legis cuiusdam est, dictentur, *Iustitiæ* quasdam partes esse necesse est.

Ad *Fortitudinem* revocantur *Magnanimitas*, & quæ huic affines sunt, *Generositas* & *Lenitas*, *Constantia* etiam & *Diligentia*; quibus addas, ex *Andronico*, quas ille appellat *ἀψυχία*, *λήμνα*, *ἀρρηρότητα*, *ἀνδραγαθία*, hoc est, *Vivacitatem*, *Animi presentiam*, *Strenuitatem*, & *Virilitatem*.

Ad *Temperantiam* denique referuntur *Frugalitas*, *Humilitas*, *Modestia*; *Αὐσπλία* sive *Austeritas*, cæteræque quas huic generi accenseret idem *Andronicus*, ut *Εὐτέλεια*, *Διότις*, *Κοσμιότης*, *Αὐτάρχεια*, id est, *Victus facilitas* & *Tenuitas*, *Gestus inculpabilitas*, *Animusque contentus*.

Virtutum hæc sunt potissima *Reductivorum* nomina quæ occurrunt. Omnia enim corradere instituti nostri non erat, nec corrasa accuratius definire; cum earum natura satis possit intelligi ex *Virtutibus Principalibus* vel *Primitivis*, ad quas referuntur.

3. Cæterum non abs te erit singulas le-

vioni

viori aliquo modo καὶ ὡς ἐν τῷ πρῶτῳ describe-
 re, postquam monuimus summam quod
 ad omnes eas pertinet, præsertim quæ ad
Justitiam referuntur, quod sunt partes il-
 lius *Justitiæ* quam *Rhodium* ille interpre-
 s ἀπομορφώτω vocat, definitque δικαιο-
 σωτέω ἐκείνου *Justitiam voluntariam*. Un-
 de cujusque probitas in hisce magis specta-
 tur ubi impune peccare potest, quam in eis
 ubi si peccat pessime audit, aut in ius tra-
 hitur pœnasque luit.

4. *Liberalitas* versatur circa pecuniarum
 usum. *Pecuniarum vero usus nihil aliud est* Andr.
quam earum sumptus & largitio. Si quis igi- Rhod.
 tur καὶ ἀναλογίᾳ τῆς εὐσείας, pro ratione sua lib. 4.
rum opum, iubens hilarisque sumptus fa- cap. 1.
 cit, ubi, in quæ, & in quem finem o-
 portet, *liberalis* est: qui sine mensura &
 discrimine dat, *prodigus*; qui citra hanc
 legem & mensuram, *illiberalis*.

5. *Magnificentia* etiam circa sumptus
 versatur, sed solos, eosque magnos, quod
 & nomen innuit. Atque ratio etiam hic
 habenda est tam personæ quam operis & fi-
 nis. Neque enim quemvis hominem decet
 magnos sumptus facere, nec qui facit, nisi
 in magna opera & splendida, præclarosque
 in fines, faciat, proprie *magnificus* est.
 Igitur pleraque sunt εἰς τὸ κοινὸν, καὶ εἰς Ethic.
 τὸ θεῖον, ἢ *Publicum*, inque *Divinum* Ni-
numen, ut monet *Aristoteles*. com.
 lib. 4.
 cap. 5.

6. *Gratitudo* est pars *Justitiæ* præstan-
 tissima & liberrima, qua, qui beneficium

recepit, prompte & perlubenter quam primum poterit rependit etiam cum scœnore.

7. *Veracitas* est *Virtus* qua quis se talem *ἔσθ' ὡς ἔστιν*, verbis factisque, exhibet, qualis revera est, nihil simulans dissimulansve. Quorum tamen posterius tolerabilius est & venustius, si moderate fiat, soloque studio fugiendi τὸ ὑπερηφανῆσαι τὸ μὴ εἶναι ὅσα δόξει, hoc est, omnem speciem tumidi & ampullosi. Quod si fiat immoderatus, *Arrogantiam* sapit. Est enim & *Elatio*, & nimium affectata *Diminutio* sui ipsius, ostentationis indicium; ut in *Laconico* vestitu; quemadmodum notat *Philosophus*.

13. Ceterum quamvis satis elegans sit illud *Aristotelis* divina singularis *Virtutibus* *Vitia* opponendi studium & affectatio; utilis tamen mihi videtur si quis *Veritati* unicum illud *Vitium* opponeret quo quis alienam induit personam ut occultet suam, quod significantissimo vocabulo *Hypocrisis* dicitur. Quod quidem malum multas in humana vita frustrationes parit & molestias, quibus ipse *Hypocrita*, pariter atque alii quibus imponit, implicari solet.

8. *Candoris* est, tam dicta quam facta in hominum congressu quæ ferri possunt candide & benigne excipere: quæ secus, honesta quadam & decenti libertate reprobare vel reprehendere. Huic igitur *Virtuti* opponitur *Morositas*; (quæ *δυσκολία* dicitur

tur apud *Aristotelem*,) & *Blanditia*, quæ, si luctum queritur, dicitur *Adalatio*.

9. *Urbanitas* est, cum vel ipsi honeste jocantur, vel alios honeste jocantes lubenter patimur. Qui vero nec jocantur ipsi nec alios concinne jocantes lubenter audiunt, sed offenduntur, appellantur ab *Aristotele* *ἄγροιοι καὶ ἀκαταστοί*, rustici & asperi. Qui vero præter modum & decorum jocantur, nemini patientes, *Sciura*.

10. *Fidelitas* cepitur in reddendo De-
positum standoque promissis, ubi nos Lex
scripta vi cogere non potest.

11. *Verecundia* est constans & perpetua decori observatio. Videtur igitur quasi flos *Justitia*, vel quiddam ipsa *Justitia* perfectius & delicatius. *Justitia* enim est non violare homines; *Verecundia*, ne offende-
te quidem. In quo maxime perspicitur vis decori, inquit *Cicero*. Apud quem *Decorum*
etiam optime definitur, id esse quod con-
sentaneum sit hominis excellentiæ in eo in
quo natura ejus à reliquis animantibus dif-
ferat. Quibus monemur nihil committere
natura nostra indignum, nec ad brutorum
mores nosmet unquam demittere.

Verum præter hoc generale Decorum, sunt etiam specialia quædam cujusque ordini & conditioni propria; ut Principi, Sacerdoti, Viro, Fœminæ, Seni, Juventi, Philosopho, Plebeio, & id genus reliquis. De quibus omnibus statuendum est, quod cuique agendum est secundum illum

modum qui ipsis ex communi hominum sententia convenit, ne videatur eorum iudicium contemnere & expectationem frustrari. Negligere vero quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti.

Est igitur *Iustitia* pars debitam adversus homines adhibere reverentiam, nec in ejusmodi motus gestusque vel sermones nos pati diffluere quibus adstantium aures vel oculi offendi possint.

12. *Humanitas* est Virtus qua erga omnes homines benevole & officiose afficimur ex præstantiæ humanæ naturæ sensu communisque nostri omnium cognationis.

Hospitabilitas, sive *φιλοξενία*, est Virtus qua benevole & officiose afficimur erga peregrinos, non solum quod homines sunt, sed quod quibus commodis domi fruuntur, jam peregre profecti destitui possunt.

13. *Comitas* est Virtus qua quis homines ex communi humanitatis sensu blande in congressu benigneque alloquitur.

Affabilitas vero, qua alios ipsum convenientes & alloquentes facile & benigne excipit.

Officiositas autem, qua quis promptus est ad minora quævis officiola superioribus, aut saltem paribus, præsens præsentibus præstanda.

Hæ Virtutes omnes recte accensentur *Humanitati*: Cui non solum opponitur *Inhumanitas*: sed illa nimirum erga quoslibet

bet humanitatis, affectatæ ostentatio, qua quis singulos quibuscum versatur demereri studet, sibi que devincire tanquam homini ad omnia erga omnes humanitatis officia præstanda paratissimo, erga ipsos vero præter cæteros, cum tamen nihil solidi, sincerive subsit enormi huic observantiæ & blandiloquentiæ. Quæ certe *Injustitiæ* pars est maxime conspicua, dum in hunc modum per fictos nostros & imitatos affectus sincerum alterius amorem suffuramur, quo tamen nemo quisquam thesaurum possidet pretiosorem. Quod igitur crimen quovis furto vel rapina non minus turpe haberi debet.

14. Denique, *Amicitia* vera ex genere Virtutum est; quanquam vulgaris illa quæ cernitur ut plurimum nihil sit aliud quam paucorum conspiratio contra reliquos vicinos, dum alternis dolis falsive judiciis vel testimoniis, quibus speciosa officiorum *Amicitia* nomina obtendunt, mutuis interserviunt commotis, magno sapissime cum aliorum incommodo. Quæ rursus putidissima pars *Injustitiæ* est, eoque magis, quanto conjunctior est injuria cum Hypocrisi, nec tam læsisse vicinum videri volunt, quam amico profuisse. Vera autem *Amicitia* nihil sanctius est, nihil divinius, quæ & ipsa Virtus est, (non minus quam *Humanitas* vel *Hospitalitas*,) solosque inter eos reperitur qui reliquis Virtutibus omnibus sunt præditi: eaque officia

cia complectitur quæ non solum hominibus probis debentur, sed quæ illis præcipue quos diuturna conservatio clareque perspecta probitas, fructuumque illius perceptio frequentior atque usus, nobis merito reddidit cæteris mortalibus chariores.

Iamblich. de vita Pythag. cap. 33. Optimus autem *Amicitia* fructus est mutua ad *Virtutem* stimulatio. Qualis olim apud *Pythagoreos* cernebatur, quem admodum commemorat *Iamblichus*. Horrebantur enim crebro se invicem, ut non divellerent se ab illo qui in ipsis erat Deo. Quamobrem ad incorporationem quasi quandam Unionem cum Deo & communionem cum Intellectu Divinaque Anima omne spectabat eorum amicitia studium tam per opera quam per sermones. Quibus statim subjicit; Hoc vero nemo potest aliud quicquam invenire melius aut dictum in colloquiis, aut in rationibus viva factum. Credo vero quod & omnia vera *Amicitia* officia in se complectitur.

Ethic. Nicom. lib. 9. cap. 8. Quibus tamen non multum absimile est illud *Aristotelis*, quo monet præcipuum *Amicitia* fructum ac voluptatem in eis consistere quæ ad nos pertinent quatenus homines sumus, hoc est, rationis sermonisque participes. Hic enim *Convivium* apud homines videatur recte appellari, (sermonem scilicet rationisque communicatio,) & non, ut in jumentis, in eodem loco nasci. Atque hæc breviter de eis *Virtutibus* quæ ad *Justitiam* reducuntur.

15. Magnanimitas earum prima est quæ ad Fortitudinem revocantur, vel, si males, ad Tolerantiam. Magnanimitas vero satis intelligitur ex Magnanimitate caractere qui paulo uberius apud Aristotelem describitur. Summa vero in hisce fere consistit: Ethic. Quod semper querit magna agere & magno- Ni- rum gratia, eaque unde magnus acquiritur com. honor. Hinc est quod μεγαλοκιδου, lib. 4. cap. magis sit quam μικροκιδου, magnis ma- 7. 8. gis immiscens se periculis quam crebris, nec promptus ad agendum, sed ἀργός, πρὸς ἔργα μὲν ἀργός, piger quis & procrastinator. Neque enim magna temere suscipienda sunt, sed magna cum deliberatione & consilio. Nec multo rerum humanarum studio tenetur, cum nihil in his magnum sit magis æstimandum. Præ cæteris vero Honorem æstimat tanquam maximum humanorum, quæ extra sunt, bonorum; utpote quem Divino Numini tribuimus. Supponitur enim Magnanimus perfecta Virtute præditus, unde seipsum, si quem alium, honore dignum putat ob Virtutem, divissimum omnium donum.

Sed nec Honorem magni æstimat vulgique opinionem, sola Virtute contentus sua. Unde etiam insignis evadit Parrhesiastes, Veritatis & officii majorem rationem habens quam fama; sed & φανερόφιλος, ἀνεμίχτος, amicitiam & inimicitiam pectore in aperto gerens, ut inquit Epinius. Quid enim ille latebras querat

aut veritatem detrectet profiteri qui propriae Virtutis conscientia fretus, tantique boni sensu ac voluptate abreptus, omnes res humanas contemnit, vitamque mavult perdere quam vel minimam Virtutis partem.

Hæc sunt ferè *Magnanimi* indicia & notæ apud *Aristotelem*. *Magnanimitas* autem recte ad *Fortitudinem* vel *Tolerantiam* refertur, quoniam magna aggredi non possumus sine labore magno & molestia; quique honores publicaque munera declinant, plerumque id faciunt ut mollius & otiosius vivant.

16. *Lenitas* etiã recte ad *Fortitudinem* *Tolerantiamque* revocatur, quod *Tolerantia* pars sit ferre injurias, magnique animi easdem contemnere. Ex utrisque vero vel alterutro nascitur *Lenitas*, qua injuriis lacerati non facile irascimur, multoque facilius à vindicta abstinemus. Hujus Virtutis egregium specimen est illud ad quod collineat præclarum illud *Marci Antonini* documentum, *Unum hic vide quam plurimi estimandum, cum veritate & justitia benigne versari inter homines mendaces & injustos*. Nihil enim generoso animo bilem æque movere potest, atque injustorum & fraudulentorum hominum mendacia & impostura.

17. *Generositas* à *Magnanimitate* in hoc differt, quod videatur virtus communior, nec ad magna sola facinora, magnosque ho-

Τὸν
sic i-
αὐτόν.
Lib. 6.
sect.
47.

nones restringi, sed in eo ferme consistere, quod quis libero suo arbitrio utatur quam optime potest, eoque solo sit contentus, de fortuna vulgique opinione securus tanquam ad se parum pertinentibus, quamquam interim omnes homines humaniter tractat, deque ipsorum sui arbitrii usu optime præsumit, donec constiterit contrarium.

18. *Constantia* est Virtus qua nobismet-ipsis ubique tam dictis quam factis constamus.

Diligentia est Virtus qua quæ Recta Ratione suscepimus incunctanter & diligenter prosequimur.

Εὐψυχία, sive *Vivacitas*, definitur ab Andr. Rhod. lib. 1. *Firma quaedam viridaque anima aptitudo ad perficienda sua opera.*

Ἀνμυ vero, sive *Animi presentia*, induere videtur promptitudinem quandam animæ ad aggrediendum quæ oportet, in eisque persistendum. Unde parum videtur differre à *Diligentia*. *Ἀρρενωπία* autem, sive *Strenuitas*, apud ipsum est *Habitus sufficientes nos præstans in laboribus Virtutis.*

Ἀνδρεία Sive denique, seu *Virilitas*, ab ipso definitur *Virtus viri qua studiose se gerit circa publica opera.* Officia vero præcipua illius esse statuit, imperterritos nos reddi circa mortem, circaque pericula audaces, malleque per Virtutem mori quam per dedecus vivere. Quæ plane *Fortitudinis partes sunt.*

19. Solæ supersunt Virtutes quæ ad *Temperantiam*, vel, si malles, ad *Continentiam* referuntur: ut *Frugalitas*, quæ est Virtus qua quis, *Temperantiæ* suisque rebus consulens, parvus sumptus facit, ita tamen ut citrà illiberalitatem sit hæc parsimonia. Ex quâ definitione palam est *Frugalitatem* recte ad *Temperantiam* referri, quemadmodum *Liberalitas* ad *Iustitiam*: Hæc enim ad aliorum, illa ad nostram spectat utilitatem.

20. *Humilitas* est Virtus qua facile in nobis supprimimus vel extinguimus omnem inordinatam cupiditatem Honoris, Potentiæ, splendorisque Divitiarum, ut melioribus rebus animos nostros adjungamus. Quod est, juxta Marcum Imperatorem, *In data qualibet occasione justum, prudentem, Deumque simpliciter sequentem, seipsum præbere.*

Τὸν
εἰς ἁ-
γῶν.
lib. 12.
sect.
27.

21. *Αὐστηρία*, sive *Austeritas*, definitur ab *Andronico Rhodio* *Habitus animæ non sustinens voluptatum sermonumve turpiam commercium.* Huic affinis est *Modestia*, ut vulgo sonat: videtur enim esse Virtus animæ qua vel primas præparaciones & præiudicia ad quamlibet turpitudinem mature rejicit & averfatur, ne levissimam quidem mali speciem ferens.

22. *Εὐτελεία*, sive *Vittas facilitas*, videtur strictius quiddam esse & contractius ipsa *Frugalitate*; *Αἰτιότης* vero, vel *Tenacitas virtus*, ipsa *Εὐτελεία*, quæ definitur apud

Cap. 8. Enchiridion Ethicum. 135

apud Andronicum, *Habitus quibuslibet An-*
contentus; Ebricitas vero, vel Virtus faci-
drone.
drone.
Rhod.
lib.
Πρὸ
πρὸς.
drone.
Habitus nihil eximii affectans in sum-
peibus & apparatus; Reousibns autem, id
est, Gestus inculpabilitas; Figura motus-
que corporis decora dispositio vel ordinatio;
quæ igitur pars Modestiae est; Abtâpveia
denique, sive Animus contentus, Habitus
anima quibus oportet contenta, eaque quæ
vita convenient ex facili desinens. Quo
proinde spectabit illud vulgare, Naturam esse
paucis contentam.

23. Atque hæc quam brevissime potui
de *Virtutibus Reductiis*. Neque enim his
immorandum duxi, multo minus in Vitiis
enumerandis, quorum natura satis intelli-
gitur ex doctrina Virtutum quibus contra-
riantur.

Quamquam autem de singulis Vitiis age-
re non statimus, quæ tanquam quædam
Virtutum extrema cogitantur, tamen ope-
ræ pretium fore putavi de *Mediocritate* illa
quam *Aristoteles μεσότητι* appellat, & in
qua Virtutis naturam consistere vulgo con-
tendunt, paulo liberius disceptare. Quod
subsequenti Capite aggrediemur.

C A P. IX.

De Mediocritate illa in qua Virtus
consistit; deque vera hujus Me-
diocritatis mensura.

1. **Q**UOD Virtus in *Mediocritate* consistit,
quæ recte intelligatur, veritate non

caret. Quod vero quidam Virtutem introducunt ab utroque latere oppositis stipatam, Vitiis, & quasi Rosam inter duas urucas (quod à nostratibus proverbialiter dicitur) collocatam, id sane perbelli cujusdam spectaculi speciem præ se fert, sed quæ in omnibus Virtutibus locum habere non potest.

2. Nam illi *Justitiæ* parti qua quis id solum quod sibi jure debetur assumit, *πλεονεξία* ex altero latere plane opponitur, quod est vitium plus sibi arripiendi quam justum est. Quod si quis minus sibi assumit quam quod illi debetur jure, (quæ *μειονεξία* dici potest,) id certe non videtur vitium esse, sed potius species quædam aut *Generositas*, aut *Modestiae*. Ita in tribuenda mercede, si quis minorem reddit quam quæ ex pacto debetur, *Injustitiæ* quædam species est; quæ *μειοροδότης* dici potest; ut parem reddere, *Justitiæ*. Majorem autem reddere, (quam *πλεονοδοτῆς* appellare poteris,) non altera *Injustitiæ* species est, sed potius *Liberalitatis*. Ita in rebus emendis vendendisque Superpondium illud & Mantilla quam quidam superinjicere solent ut gratiam ineant cum emptoribus, quamvis pondus mensuramque excedant quæ sancitur lege, hujusmodi tamen *πλεονοδοτῆς* nihil in se habet *Injustitiæ*.

3. Præterea *Prudentia*, quæ certe moralis Virtus est, sola opponitur *Imprudentiæ*, quæ *Prudentia* est defectus. Ita siince-

ritati unica contrariatur *Insinceritas*, vel late sumpta *Hypocrisis*, quæ à *Sinceritatis* perfectione excidit vel deficit. Porro *Patientiam*, *Continentiam* & *Tolerantiam* solæ, ex uno latere, claudunt *Impatientia*, *Incontinentia*, & *Mollities*: Item *Temperantiam* *Intemperantia*. Quod enim quidam alteri lateri adjungunt tanquam oppositum vitium *Insensibilitatem* quamdam, id contra rationem fit; tum quod hujusmodi *Insensibilitas* vix cadit in humanam naturam, (quemadmodum ex mente *Aristotelis* recte docet illius *Paraphrastes*, *Est enim ferme extra humanam naturam hujusmodi Insensibilitas*;) tum etiam quod si in eam caderet, non tam Animæ vitium esset hæc *Insensibilitas* quam morbus Corporis.

Andronic.
Rhod.
lib. 3.
cap. 11
12.

Quod si vis & dominium Animæ eoque augeri posset, ut, quoties vellet, cuiusvis doloris & voluptatis corporeæ sensum prorsus suppressere & extinguere valeret; id certe nullum Animæ vitium esset, sed mira quædam virtus ac perfectio. Abuti autem hac Animæ perfectione, *Insinceritatis* esset aut *Imprudentiæ*: imo, si quis magnopere contendat *intemperatæ* cuiusdam *Temperantiæ* speciem fore, non multum abnuo

4. Videtur sane *Fortitudo* satis commode collocari inter *Audaciam* & *Timiditatem*; *Liberalitas* inter *Illiberalitatem* & *Prodigalitatem*; *Veritas* inter *Arrogantiam* & *Dis-*

Disimulationem : neque inficias eo quia simile quiddam contingere possit in aliis quibusdam Virtutibus. Interea tamen maximo opere est notandum, quod nec ex hisce ipsis elucet quod Virtus sit secundum ipsam suam essentiam *μεδότης* sive *Mediocritas*, sed potius (quemadmodum eam definiuimus) *Vis quaedam intellectualis* quae est causa illius *Mediocritatis* quam tenemus tam in actionibus nostris quam passionibus. In ipsis enim est illa *Mediocritas*. Virtus vero ipsa major iusto esse non potest.

5. Imo vero non solum *τὸ ἄριστον* est secundum suam bene & optimam Virtutem *ἀρετὴς* est sive *Extremitas*, prout ipse *Aristoteles* agnoscit, sed secundum essentiam & definitionem. Nam secundum ipsam essentiam *Mediocritas* esse non potest; cum illa (ut modo monui) sit in objectis circa quae versatur, nempe in actionibus & passionibus. Cum vero secundum suam naturam optimum sit eorum omnium quae humano generi comperuit, & praestantissima animae nostrae vis & perfectio, rectius definiti non potest quam si quis eam dicat *τὸ ἀσπράγιον* *φύσις ἀρετῆς*, *Humanae naturae summitatem, summumque Bonum*. Nam ad essentiam Virtutis hoc attinet, ut hujusmodi sit.

Videtur igitur temere dictum ab *Aristotele*, quod secundum suam bene & optimam Virtus sit *Extremitas*, sed non secundum essentiam; cum illud *Optimum* sit de ipsa Vir-

Ethi-
c.
Ni-
com.
lib. 2.
c. 6.

Virtutis essentia, utpote quæ naturæ nostræ summa est perfectio, quemadmodum passim inculcant *Pythagorei*,

6. Tutius igitur rectiusque loquitur, ubi ait Virtutis esse τὸ μέσον ἀξιωματικὸν καὶ ἀπειράδ; *Medium invenire & eligere, quam ubi innuit ipsam Virtutem Medium esse vel Mediocritatem.* Perinde enim est ac si quis diceret ipsum *Mesalabium* esse duo illa Media continue proportionalia quæ ipsius ope Inveniuntur; aut *Circinum* esse Centrum mediumve Circuli, quia hoc instrumento Centrum invenitur, primoque defigitur.

7. Postremo, quando dicitur Virtutem *medium* esse, intelligunt duorum hinc medio homogeneorum. Ita enim rem Illustrat *Aristoteles* à proportione *Arithmetica* tam in magnitudinibus quam in numeris; quanquam illis invenisse videtur potius τὸ μέσον ἢ ἀσάχηστον quam τὸ ἄπειρον, *Medium rei quam medium quoad nos.* Sed quod ἐπιγυριέται hanc aliquantulum affectant, ex eo videre est, quod dum Virtutem *medium* quoddam esse volunt, ipsam de extremis participare innuunt. Quod plane facit *Andronicus*, lib. 3. cap. 7. ubi dicit Virtutem *Medietatem esse duorum Vitiatorum, ab hoc quidem deficientem, illud vero superantem.* Ut in *Fortitudine*, quæ *Confidentia* est in certo quodam gradu. Quod si *Confidentia* ut tria Virtus esset, cum Virtus sit quiddam absolute bonum, *Confidentia* ut sex duplo-

melior esset, ac proinde Vitium Virtute melius.

Virtus igitur non est ipsum medium, sed medii inventrix atque electrix. Nec ipsum medium in intensione vel extensione solummodo cernitur, sed & aliis circumstantiis determinatur. Nam quando oportet, & super quibus, & erga quos, & cujus gratia, & quomodo oportet, est medium illud, atque optimam quod est in Virtute, inquit Aristoteles. Unde superfluum videtur planeque superstitiosum hanc metaphoram in singulis sectari.

8. Satis est si Rectum sit quod quærit & eligit Virtus. Quanquam & hoc Rectum, quod Grece ὁρθόν dicitur, iterum medium quiddam videtur; ut linea illa quæ erigitur super aliam rectam καὶ ὁρθὰς una pariter est & media omnium quæ ab eodem puncto duci possunt, & inæqualiter ab ea declinant. Unde illud Pythagoreorum, Uniforme Bonum est, Malum vero multiforme: recteque Andronicus Rectum hoc, quod & κατόρθωμα vocat, ἀπλοῦν ἢ καὶ ἁρμόσιον & Νιδίς, simplex quiddam & uniforme, indicat.

9. Sed & hoc Rectum quod in singulis quærit Virtus τὸ ἴσον æquale etiam dicitur; καὶ τὸ δέον, καὶ τὸ ἁρμόσιον, & quod par est & congruum, quod est rursus τὸ ἴσον. Τὰ γὰρ ἁρμόσιοντα ἴσα ἐσίν, Nam quæ congrua sunt, sunt æqualia, ut satis norunt Geometræ. Hæc autem omnia iterum

Magn. Moral. lib. 1. c. 25. & Nicom. 1. 2. c. 5.

Andronic. Rhod. 1. 5. c. 4.

Me-

Mediocris innuunt. Nam quod aut minus aut majus est altero, non congruit. *Medium* igitur esse oportet quod nec majus nec minus est, quod appellatur etiam *aquale*.

Dicatur igitur tandem *Virtus* in *Mediocritate* consistere, non quod ipsa sit *medium* quoddam, sed quod anima nostra per ipsam id quod *medium* sive congruum est eligat. Sola enim illa sententia videtur vera ac solida.

10. Maxima vero difficultas videtur, statuere quid illud tandem sit cui congruere debet hoc ipsum quod ubique quaerit *Virtus*. *Rectum* vel *Contraion*. Illud *deum Rectum* est, inquit *Aristoteles*, quod *Ethic.* *Rationi rectae* est congruum; vel, quod *Nicom.* idem est, *Id utique revera Medium est quod* *1. 6.* *recta Ratio enunciat*, sic enim ille loquitur. *Et in ipsa Virtutis definitione*, ubi eam in *Mediocritate* consistere dicit, *Mediocris* *Ethic.* seu *μεσότης* indigitat *α ελοπδιν λογα*, *Nicom.* *definitam ratione*. Cui statim hanc subdit *1. 2.* *εξυμειν*, *Et quemadmodum vir prudens de-* *c. 6.* *terminaverit*: ne quis porro quaerat qualis aut quae sit haec *recta Ratio* qua quicquid *rectum* est vel *congruum* definiatur.

Recta igitur *Ratio* est quae est secundum *Prudentiam*, quemadmodum supra etiam *Ethic.* *mo*ui ex *Aristotele*: Apud quem tamen ip- *Nicom.* *sa Prudentia* *definitur*, *Habitus cum ratio-* *1. 6.* *ne verius exercetis* se circa ea quae homini bona *c. 5.* *sunt vel mala*. Qui sane videtur *Circulus* qui-

quidam nugatorius, definire hoc modo rectam Rationem per Prudentiam; & Prudentiam rursus per rectam Rationem.

11. Sed si recurramus ad eam quam nos supra tradidimus *Prudentia* definitionem, nulla potest esse aptior solutio. Nam ex illa definitione intelligitur, quod qui revera *Prudens* est purgato animo est & defecato, & quod Veritatis lumen per nullas Passionum tenebras aliave corporis impedimenta ipsi intercipitur. Unde nemo mirari debet quod illa *Ratio recta* dicatur quæ est secundum *Prudentiam*, cum aut prudens aut nullus ea imbuti possit quatenus vitam spectat atque mores. Cui inidem suffragari videtur Philosophus in *Ethicis ad Nicomachum* lib. 3. cap. 4. *Vir probus*, inquit ille, recte iudicat singula, & in singulis ipsi verum apparet. Nam secundum unumquemque habitum propria sunt bona & jucunda. Multoque præstat fortasse vir probus veritatem videndo in singulis, tanquam ipse eorum existens norma ac mensura. Plebeis vero Error videtur propter voluptatem contingere, utpote quæ, cum non sit, apparet tamen illis bonam.

Quo etiam collineare videntur alia quædam quæ apud ipsam reperiantur. Qualis est illa *σωφροσύνη* Notatio, quam ita appellari dicit quasi *αὐτὸν τὸν σωφρονιστὴν*, quod sartam rectam conservet prudentiam: quo innuere videtur Temperantes solos recte sapere in eis quæ ad vitæ probitatem

rem

rem spectant. Neque enim omnem opinio-
nem corrumpit & pervertit voluptas & dolor,
(ut quod triangulum angulos habet duobus
rectis aequales;) sed eas solummodo qua ad
vitam spectant atque mores. Ita enim oc-
cæcat mentem voluptatis dolorisque sensus,
ut principii videndi facultas ipsis eripiatur
qui huiusmodi passionibus tenentur, quem-
admodum paulo post adhuc planius enun-
ciat, *Ἐστὶ γὰρ ἡ νόσος ἀπὸ τοῦ ἀπορ-
θῆναι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ἀρχαῖον ἐπιπέ-
δον ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ἄνευ νόσου ἀπορ-
θῆναι τὸ ἀρχαῖον ἐπιπέδον ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν*
Vnum enim illud ipsum principium existit
quæ recte de rebus iudicare valeamus.

12. Quæ quidem Aristotelis sententia
omni laude excipienda est, ut quæ multi-
plicem in se continet veritatem, eamque
valde utilem. Ex hac enim plane efficitur,
primo, quod animus doctus vitis passio-
nibusque purgatus & vacuus ita compera-
tus est, ut immediate suæque sponte dis-
cernere possit quid in rebus humanis pul-
brum honestumque est, & quid secus.

Deinde, quod sunt quadam sua natura
honestæ & pulchræ. Mira enim illa esset
vini purgati perspicacitas si ea cerneret
quæ non sunt. Quod tamen accideret, si
nihil esset sua natura pulchrum vel ho-
nestum.

Tertio denique, quod magnæ esset te-
neritatis & dementiæ, quamdiu purgan-
tis animis nullam operam navamus, tem-
pus conterere in disceptationibus an sit
pulchrum sua natura honestum: Nihil au-
tem sua natura honestum esse concludere,
dum

Ethic.
Ni-
com.
l. 6.
c. 5.

dum interim foede turpiterque vivimus, impudentiæ prorsus intolerandæ. Experimenti enim oportet prius quam sententiam ferre. Sed supra hæc attigimus, ac proinde nihil necesse est ut eis hic diutius immoremur.

13. Unicum superest quo præsentî difficultati plene & perfecte satisfaciamus. Nam videmur prudentem nostrum Inspirationibus & Enthusiasmis totum commisisse, dum ex eo solo quod purgato sit animo eum sapere contendimus; quasi quicquid post hanc purgationem ipsi occurrit continuo rectum esset, ex eo solo, quod ipsi occurrit, ipsaque recta Ratio, vel secundum rectam Rationem, haberi deberet, nullaque alia esset mensura vel Principium cui congruere debet omne illud quod rectum dici meretur.

Necesse igitur est ut porro quæramus quæ tandem Norma sit ac Modus huius rectæ Rationis, & quodnam illud congruum rerum agendarum Principium, ut loquitur *Andronicus Rhodius*. Nam sola illa Ratio recta est quæ huic Regulæ, Modo, vel Principio congruit: Quod primum quoddam est simplicissimumque Bonum, addo & præstantissimum, norma & mensura reliquorum.

14. Cælum igitur Terramque testor, latumque ac profundum Mare, nullum in omni Natura Bonum majus reperiri posse quam *Amorem* illum quem nos, ut nul-

lum

lum cum ulla libidinosa spurcitie commercium habere satis intelligatur, semper appellamus *Intellectualem*. Nihil illo sanctius aut divinius, nihil suavius aut jucundius, nihil quod majorem in modum animam nostram implet, irradiat, exhilarat, nihil quod nos ad dispiciendum quid in unaquaque re æquum & decorum sit oculatiores efficit, vel ad prosequendum quod honestum est promptiores. Cum igitur hoc perfectissimum simplicissimumque bonum sit, Norma merito habenda est & mensura reliquorum; nullamque Rationem rectam esse posse statuendum est quæ ex divinissimo hoc fonte ac principio non derivatur.

15. Est autem hic, quem indigitamus, *Intellectualis Amor* nihil aliud nisi intima quædam vita ac sensibilitas in *Boniformi Anima facultate* excitata, qua illud quod simpliciter optimum est sapit, eo gessit, eo triumphat, eoque solo oblectatur. Unde Deum super omnia amat, atque amplectitur tanquam summum perfectissimumque Bonum, tanquam summam perfectissimamque Rationem & Pulchritudinem, tanquam summum perfectissimumque Amorem per quem omnia facta sunt & subsistunt; totamque Creationem, prout unumquodque divinæ perfectionis particeps est, colit ac diligit, & pro ratione defectum vel infortuniorum in quæ incidere possunt, miseretur & sublevar, G quan-

quantumque in se est in eam felicitatis statum ad quem à Natura Deoque destinari videntur restituere conatur. Denique, omnes intendit nervos ut bonis bene sit, malique quam efficacissima fieri potest cura & disciplina boni evadant.

16. Est igitur hic simplicissimus divinis-
simusque in *Boniformi anima facultate* sensus illa Norma vel Mensura qua ipsa Ratio examinatur & probatur. Si quid enim illa statuit contra hunc sensum, iniquum est & inhonestum: si quid huic sensui conformum & congruum, id debitum honestum est & decorum. Adeo ut nihil sit necesse trahere aliquam *externam* Ideam Boni somnare, aliosve somniantes imitari & sequi, cum iustitia hæc vita atque sensus sit pro illa Idea, quæ non externo aliquo animæ obtutu suspicienda est, sed intus in *Boniformi facultate* sentienda percipiendaque. Quæ cum una sit atque simplex, ex hac tamen oriuntur omnes virtutum recteque factorum modi, in eamque certissima analysi iterum resolvuntur. Quemadmodum omnes numeri oriuntur ab unitate, & à sola unitate omnes mensurantur: ita, inquam, *Amore* hoc *Intellectuali*, tanquam Principio omnium simplicissimo maximeque uno, omnes *Iustitia*, *Fortitudinis*, ipsiusque adeo *Temperantia*, modi speciesque mensurantur. Nihil enim hunc Amorem extinguit magis quam voluptatis sensus ac libido.

17. Postremo, ne quis nobis vitio ver-
 tat quasi lubrico cuidam ac fluctuanti Fun-
 damento pulcherrimam Virtutum fabri-
 cam superstruere velimus, Passioni scili-
 cet, qualem Amorem hunc esse quidam
 fingere possint; intelligant illi boni viri
 non magis Passionem esse hunc Amorem
 quam ipsa est Intellectio, qua tamen isti
 nihil habent antiquius aut divinius. Omnis
 enim Intellectio Passio quædam est quate-
 nus est perceptio, ut recte monet *Cartesius*.
 Quemadmodum autem perceptio hæc quæ
 in intellectione est non est à corpore, sed
 ab ipsa Anima seipsam in hunc actum ex-
 citante; ita nec hic Amor à corpore est,
 sed ab Anima ipsa, vel ab ipso eam in hanc
 divinissimam *ἐπέθετο* rapiente & exci-
 tante Deo. Cujus perceptio quamvis passio
 quodammodo appellari possit, nihilo ta-
 men magis illius excellentiæ derogat ac
 divinitati, quam ipsius intellectionis, quæ
 cum perceptio sit pari jure passio appella-
 da est.

18. Præterea, non tam passio fortassis
 dicendus est hic Amor quam perfecta quæ-
 dam animi tranquillitas & serenitas, quam
 nulli motus committantur nisi benigni benefi-
 cique; adeo ut ipse nihil aliud videri possit
 quam firma quædam & constans benignitas
 vel bonitas, qua nihil potest esse perfectius
 aut divinius, aut quod ad Deorum immor-
 talium, id est, beatorum Spirituum, vi-
 tam statumque propius accedit. Absque

hac enim non Dii essent, sed mali statim evaderent Dæmones. Unde manifesto constat hunc Amorem omnium rerum esse perfectissimam divinissimamque, ipsaque Intellectione præstantiorem, rectiusque de hoc intelligenda esse verba illa *Aristotelis* excelsa ac magnifica quam de Intellectu speculativo; Neque vero oportet, juxta istos monitores, humana sapere, cum homines simus, neque mortalia, cum simus mortales; sed, quantum fieri potest, Deorum immortalium vitam affectare, & omnia facere quo vivamus secundum illud quod in nobis est præstantissimum. Quibus statim subdit *Andronicus Rhodius*, juxta mentem *Aristotelis*: Præstantissimum vero eorum quæ in nobis sunt est Intellectus: Ego vero, è contra, Amor intellectualis. Sed in hisce forsân diutius, quam parerat, immorati sumus.

De Virtute igitur deque ejus speciebus, & quomodo ea dicatur in *Mediocritate* consistere, quæque hujus *Mediocritatis* norma sit & mensura, hæc dicta sunt. Ad *Externa Bona* tandem progredimur.

C A P. X.

De Bonis Externis.

1. **B**ona *Externa* voco non ea sola quæ extra hominem sita sunt, sed ea omnino omnia quæ extra Virtutem, hoc est, sine quibus Virtutis perfectio consistere potest,

rest, quantumvis ornamenta quædam illius esse possint, aut necessaria Beatitudinis complementa. Unde ad tria genera recte revocantur, respectu *Anima*, *Corporis*, & *Suppositi*.

Singulorum species aliquot enumerabimus, quantumque vel quam parum unaquæque facit ad Beatitudinem breviter notabimus.

2. Ad *Animum* referuntur *Ingenii subtilitas* & *dexteritas*, *Memoria fidelitas* & *comprehensio*; item *Scientia*, *Ars*, & *Sapientia*. Ad *Corpus* vero, *Robur*, *Agilitas*, *Pulchritudo*, *Sanitas*. Ad *Suppositum*, *Divitia*, *Libertas*, *Nobilitas*, *Principatus*, *Amicitia* denique *hominum* atque *Favor*. De quibus omnibus summam dicendum est, quod bona sunt, magisque expetenda quam quæ ipsis sunt contraria; pleraque tamen eorum tam minuta esse bona, ut ipsorum absentia nihil quicquam lædatur Beatitudinis integritas & perfectio, non magis quam terræ Rotunditas montium protuberantia aut cavitate vallium, quæ, si conferantur cum terræ magnitudine, nullius habentur rationis. Sic istiusmodi bonorum præsentia nihil fere addit, nec detrahit quicquam ipsorum absentia, Beatitudinis perfectioni; quandoquidem cum Virtutis perfectione comparata nullam ad eam proportionem habere plane deprehenduntur.

3. Quid enim magni addit homini *Sub-*
tili-

τῶν
οἷς ἰ-
αυτόν.
lib. 7.
sect.
67.

tilitas ingenii, quando Prudentia adest; firmaque animi constantia, & humani generis amor, propensaque omnibus beneficiendi voluntas? Quo genere argumenti animose & solide se consolatur *Marcus Antoninus*, postquam ingenio paulo tardiori se præditum animadverterat, lib. 7. ubi asserit *Beatam vitam in paucis consistere*; & quamvis quis non sit Dialecticus vel Physicus, quod tamen esse possit *liber, verendus, Boni publici amans, & obediens Deo*. Deesse autem homini quicquam censere ad solidam Beatitudinem, ex eo quod egregia hæc *ingenti subtilitas & dexterioritas* non adsit, perinde est ac si quis progressiva facultate quicquam haud satis instructum existimaret, propterea quod *Funambulus* nondum evaserit vel *Petaurista*.

4. Nee magis opus est viro probo tam fidei omniaque fere retinenti *Memoria*. Nam τὰ κατὰ νόησιν, quæ vocat *Aristoteles*, pulchra illa ac divina in quibus Beatitudo consistit, pauca sunt, (ut modo monebat etiam *Antoninus*), vel potius unum quiddam, quo, veluti oculo colores, omnia honestorum & turpium discrimina clare discernuntur; adeo ut nusquam verius sit illud *Platonis*, quod *Veritas exiguo continetur spatio*. Neque enim ex præceptorum multitudinem *memoria* insculptorum, sed ex intima quadam vita simplicissimoque sensu agere solet vir probus perfecta que *Vir-tute præditus*. Nam uno illo omnes *Offi-*

Cap. 10. *Enchiridion Ethicum.* 156

giorum differentias, ut simplici lumine er-
rones Objectorum varietates, facile distin-
gat. Ex illo enim uno omnis Officiorum
varietas oritur, ut colores Iridis ex lumine
Solis.

Et quod ad exteriora attinet, & quæ in-
divinissimum hunc sensum resolvi non pos-
sunt, satis est si quis hic illa sensu solum-
modo possit memoria, qua quæ ipsi cordi
sunt recte meminisse valeat, reliquis abs-
que ullo magno damno memoria illius ela-
bentibus.

5. Nec certe *Scientia* multum requiritur
ad *Beatitudinem*, neque *Ars*, nec *Sapientia*.
Quamvis enim *Scientia* sit τὸ ἀσυνετόν An-
δρονίσι. τὸ ἀσυνετόν ἔστι τὸ ἄπειρον, quæ ne-
cessaria sunt, quæque eodem modo semper se
habent, definiente *Aristotele*, *Beatitudo* 1. 6.
tamen nostra in istis immutabilibus non c. 8.
consistit, sed in ipsa animi constantia, cer-
roque & immutabili proposito prosequendi
in singulis nostris actionibus illud quod
simpliciter & absolute optimum est. Ac
proinde recte intra secundum Septimum à *Ce-
bræ* cœterorum, nec ad *Concilium Salutis*
admittuntur in miranda illa *Tabula*, vel
Dialectici, vel *Arithmetici*, vel *Geometre*,
vel *Physiologi*, nec *Astrologi* deni-
que, nec *Poëtæ*, nec *Oratores*, nec *Musici*,
sed tanquam infantes inutilesque *Exdicines*,
omnes simul excluduntur foras.

6. Simplicius quiddam est & commu-
nis Bonum *Beatitudo* illa quæ humane de-

betur Naturæ, quam ut solis Philosophis vel solis Opificibus competat. Unde nec *Scientia*, nec *Arts* illa quam *Aristoteles* definit *ἔξιν μὲν λόγῳ ποιητικῶν*, *Habitu* cum *ratione fabricativum*, (ac proinde ad Opifices spectat,) partes *Beatitudinis* habendæ sunt.

Ethic.
Eu-
dem.
l. 5.
c. 4.

7. Multo vero minus *Sapientia*, cujus *Objecta* sunt *singularia quædam* & *strependa difficiliaque*, ac *Dæmonia*, qualia meditati olim dicuntur *Anaxagoras* & *Thales*; quæ *Aristoteles* aperte expositeque vocat *ἄρνητα*, id est, *intelligibilia*, quasi nihil ad humanam felicitatem facientia. Quo autem sensu *dæmonia* appellat, intelligere est ex illis quæ paulo supra ab ipso dicta sunt,

Ethic.
Ni-
com.
lib. 6.
cap. 7.

ubi definit *Sapientiam* *Scientiam* & *intelligentiam eorum quæ natura maxime excellentiunt*. Quæ *Conclusio* continuo infertur ex proxime antecedentibus: Sunt enim alia multo hominibus natura diviniora, ut illusterrima illa maximeque conspicua ex quibus *Mundus* constituitur. Eadem igitur sunt illa *dæmonia* quæ excellentissima hæc & diviniora homine, quæque dicuntur *Objecta Sapientiae*. Quorum tamen scientia tantum abest ut sit necessaria ad *Beatitudinem*, ut ne utilis quidem habeatur ab *Aristotele*.

8. Quamquam vero perfecta *Beatitudo*, quæ in sola voluptate illa consistit quæ ex sensu *Virtutis recteque factorum conscientia* percipitur, *Scientia*, *Arte* & *Sapientia* carere potest; *Intelligentia* tamen illa quam

Andronicus definit $\gamma\omega\sigma\sigma\iota \tau\epsilon \delta\epsilon\chi\omega\iota$, *Principiorum notitiam*, ipsi potest nullo modo deesse. Impossibile enim est ut animus purgatus veraque imbutus prudentia adeo hebes sit ac stupidus ut de primis Scientiarum Principiis usquam dubitet. Lib. 6.
cap. 7.

9. Quod ad *Corporis* bona attinet: *Robur* sanè & *Agilitas* Taurorum & *Sciurorum* felicitas est potius quam *Hominum*. Adde quod robustior corporis habitus ineptior est ad *Virtutem*, rerumque optimarum sensum sæpenumero extinguit suffocatque. Nec magis expectandum est ut omnes qui beati sunt robusti sint atque agiles, quam ut *Cursores* statim fiant atque *Pugiles*.

10. Equidem concinna res est *Pulchritudo* magnamque vim habet ad movendos hominum animos, & ad conciliandam benevolentiam, additque vel ipsi *Virtuti* venustatem quandam atque gratiam, juxta illud *Poëtæ*,

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

Parum tamen habet momenti ad solidam *Beatitudinem*, videturque potius alienum bonum quam nostrum, & quo, sine speculi ope, nunquam frui possumus; cum interna animi nostri *Pulchritudine* perpetuo nos oblectare valeamus absque omni externo adminiculo.

11. Maximum bonorum est corporis *Sanitas*, quæ certe necessaria videtur ad per-

fectam Beatitudinem, aut saltem illius pars tanta quæ ab omni immani cruciatus nos incolumes servare possit; spiritusque ab omni inordinato motu & stupore liberare. Quicquid enim operationem animi vel extinguit, vel necessario avocatur ad deteriora, ibique diutius detinet, ut Beatitudinem nostram itidem tollat multumve diminuatur necesse est.

12. Inter bona *Suppositi Libertas*ne præstet an *Divitiæ* dubium merito videri potest. Ego tamen semper existimavi *Divitias* postponendas *Libertati*, præsertim cum *Divitiæ* affluentiam quandam innuant, qua vir probus citra omnem molestiam carere potest. Unde necesse est ut ipsi major sit Libertatis jactura quam Divitiarum, modo necessaria suppetant unde vivat; quodque clementius laturus sit si ableganda vel amittenda sint quæ ad beatam vitam sunt superflua, quam si ad illius nutum esset vivendum cui tamen parere semper non posset sine aliquo Virtutis detrimento, cum in hac summa fere humanæ felicitatis consistat.

Nec *Inopia* igitur nec ipsa *Servitus* admodum metuendæ sunt, modo coercantur intra eos limites ut mentem non impediant in Virtutis operationibus, nec intercipient aut extinguant perceptionem illius voluptatis quam diviniore illi sensus animæ & cogitationes ipsi afferunt, quibus se Deo totam submittit, tacito interim ac interno perfusa gaudio ex conscientia tam amabilis

atque deo affectu erga Divinam Providen-

12. Quod *Nobilitas* non sit necessaria ad
 Beatitudinem, ex ipsa Nobilitatis natura
 liquet, cum sit umbra tantum Virtutis ma-
 jorum in posteros projecta: Quæ certe si
 quis sit, quanto majoris impio vero quam
 imensa, res est ipsa Virtus, cujus vel
 umbra tantam spargit gloriam in tot per-
 manentibus seculis, totque hominum suc-
 cessiones & propagationes radiis suis deauran-
 tem? Ubi igitur ipsa Virtus adest, cujus
 vel levissimæ quævis exuvie tantum valent,
 quantum virtutes ipsæ, quam ex se solidam
 felicitatem præstabit illi, præsens possessori,
 non magis indigens nobilitate quam Sol
 hauri lumine quod ab ipsa Luna mutuatur?

Param igitur ad Beatitudinem facit nuda
Nobilitas, quam Græci *δύναμις* vocant.
 Quod si Virtus etiam majorum in posteros
 re ipsa derivetur, quæ *δύναμις* est, parem
 habet, vel potius majorem vim ad huma-
 nam felicitatem, quam Virtus nobilitate de-
 stituta.

14. Quod si *Nobilitas* non est ad beatam
 vitam necessaria, multo minus sunt *Impe-
 ria & Principatus*. Nemo enim dixerit solos
 Principes & Magistratus beatos esse, cum
 tam pauci sint numero præ reliquis mortali-
 bus, cumque eam multis rodantur curis,
 tamque infinitis subinde periculis circum-
 vallentur.

15. Denique, quod ad *Amicitiam* atti-
 net,

net, multum sane Hatredinis & securitatis humanæ vitæ afferunt *Amicitia* hominum atque favor. Quibus quidem *Virtus* destitui non potest, præsertim si perfecta eam comiteretur *Simplicitas*, morumque quædam suavitas & benignitas. Præterea, omnes prohi amici sunt sibi invicem, & *Virtutis* nota, tanquam quodam *ἀστυφιλία*, suam affinitatem continuo agnoscunt & necessitudinem; ac proinde quasi quodam *Con-fanguinitatis* jure devincti facile sibi mutuo opitulantur.

Lib. 1.
cap. 2.

Quod si cum solis improbis rem habere contingat, *Virtutis* Patronæ sunt ipsæ *Leges*. Nam eodem collineant *Jura Politica* quo ipsa *Philosophia Moralis*, ut recte monet *Aristoteles*. Idemque bonum queritur & à singulari homine & à Civitate; quemadmodum scite subinfert illius *Interpres Andronicus Rhodius*. Exiguum igitur deerit viro probò vel ad solidissimam felicitatem, si quæ jure saltem naturali illi debentur, rite persolvantur. Nec celebratissimum illud exemplum in *Damone & Pythia* tam ad *Amicitiam* referendum videtur quam ad *Justitiam* atque *Æquitatem*.

Virtus igitur, præsertim inter probos vel in *Republica* bene instituta, non majori videtur hominum favore indigere quam ipsa potest propriis viribus sibi conciliare.

156. Cæterum, ut nihil dissimulem, iniquitas ipsis aliquando intexitur *Legibus*, eis præsertim quæ ad *Religiones* spectant;

&

& ipsius Veritatis ac Virtutis causa non raro in odia hominum atque offensiones incidimus; quandoquidem vitiosi animi non minus Virtutis ac Veritatis læduntur aspectu, quam lippientes oculi admotæ lucis: Quemadmodum cum magno suo malo expertus est olim *Socrates*, & innumeri alii, tum Christiani tum Judæi.

Quo casu cum paucissimis versari eisque probatæ integritatis consultissimum est. Quod si hujusmodi fidi sodales non suppetant, in solitudinem se subducere proximum est, qua tamen nemo gaudere potest, juxta *Aristotelem*, qui non sit ἢ Ἰσχυροῦ ἢ Θεοῦ, *Polit.* *aut Fera aut Deus.* Vir autem probus vel in hoc statu non desinit esse lætus beatusque, ut qui, tametsi Deus non sit, divinum tamen quiddam secum circumgestat, cujus sensu dum fruitur, nihil illi deest vel ad summam Felicitatem, *lib. 1. cap. 2.*

17. Quod si hic non subsistant malevoli, sed consueque ingruat tempestas ut etiam hac quiete ac solitudine per invidiam exturbetur, certe hoc loco non tam amicitia opus est, quæ est inter pares, quam magnis ac potentibus fautoribus & patronis, qui invidiæ ictus deflectere possint, & venenatos illius aculeos obtundere. Quibus si destituatur, Deo fretus bonaque conscientia ad arma se tandem conferat; *Patientiam intelligo, Fortitudinem & Magnanimitatem*; *Enchirid.* *recolatque subinde apud seipsum illud Epi-
steti, Nunc est certamen, jamque adsunt* *cap. 75.*

Olympia; cuiusque fortunis omnibus utique ipsa spoliari se faciat quam victoria privari.

18. Ceterum si quis hic porro interroget quo tandem statu habendus sit vir probus, quantumque sua felicitate excidisse videatur, omni amicorum ope Potentumque patrocínio ad hunc modum destitutus; meminisse eum oportet hanc questionem non tam opportune fieri de amicorum inopia, quam generatim de conflictu cum Infortunis prorsus *Avianicis*; summisque que in hominem cadere solent calamitatibus. Qua de re nemo rectius definire quocquam potest quam ipse *Aristoteles*, interpretante *Rhadio*. Infortunio vero premens quidem Beatum & labefactant; multisque impediens operationibus; transfusget tamen per hanc omnia Virtutis splendor; quandoquidem equo quis animo magnas fert calamitates non propter indolentiam & stupiditatem; sed quod generosus sit inique magnanimus; Nam si Beatus de sitam habeat effusiam in Virtutis operationibus, ipsaque vite viri beati sint Domina, nullus beatus potest fieri miser; nunquam enim committes odiosa & turpia. Et aliquanto post; Non semper res prosperas quaeret Beatus juxtaque suam voluntatem fluentes, sed ex praesenti fortuna id faciet quod optimam est. Et propter hoc nunquam miser esse potest, sed quod Fortunam spectat tantum non beatus, etiamsi in *Priamicis* incidere miserias. Ipse vero

An-
dro-
nici
Rhod.
lib. 1.
cap.
17.

Ar-

Aristoteles paulo suppressius & humilius; Haud tamen beatus dici poterit, si in Priamicas calamitates inciderit: quamvis eum nec in isto statu concedat esse miserum.

Ethic.
Ni-
com.
lib. 1.
cap.
10.

19. Quanquam vero moderatior hæc *Aristotelis* sententia locum habere potest in eis calamitatibus quæ forte fortuna nobis obvenire videntur; in eis tamen quæ ab hominibus improbis ob amorem Virtutis nobis infliguntur, aliæ profus est ratio. Nam si quis in maximis sibi inflictis miseriis Deum Virtutemque non deserat, nec ab ipsis deseratur; tantum abest ut ipse conflictus Beatitudinem minuat, ut eam e contra augere potius existimari possit, & ad altiorem gradum evehere; dum Virtutis operationes, in quibus ipsa Beatitudinis essentia consistit, majorem in modum accendit atque elevat. Necessè est enim perquam decoros ac generosos animi motus planeque divinos tam invictam Tolerantiam comitari. Nec tam ex inani quadam jactantia fastuæ, quam ex vera solidaque animi fortitudine, firmaque rerum experientia ac prælagio certo, censendus est olim *Socrates* magnanimam illam emisisse vocem; Si ita Diis immortalibus visum est, ita utique fiat. Ne vero Anytus & Melitus occidere quidem possunt, ledere vero non possunt. Atque hæc breviter de Bonis externis.

Epic.
En-
rid.
cap.
79.

LIBER. TERTIUS.

C A P. I.

De Libero Arbitrio.

Actenus de *Beatitudinis* *Cognitione, Virtutisque*, quæ *Beatitudinis* pars præcipua est, vel potius *Summa*: Sequitur *Acquisitio*. Qua in parte multo compendiosius agemus, tum quod quæ hæctenus tradita sunt non parum faciant ad *Virtutem* acquirendam, tum etiam ne *Opusculum* hoc nostrum ultra justam *Enchiridii* molem excreseat. Itaque *Meditationum* quarundam *Capita* *Virtutis acquisitioni* inservientia recensebimus potius quam tractabimus.

2. Cæterum priusquam illuc deveniamus, necesse erit de *Libero Arbitrio* pauca præfari, absque quo frustra videri potest omnis ad *Virtutem* adhortatio.

Ethic.
Ni-
com. Cui quidem argumento affinis est cele-
lib. bris illa quæstio quæ aliquoties ab *Aristotele*
10. proponitur, fultusque apud *Platonem* tra-
cap. ctatur in *Menone*, scilicet, *An Virtus ho-*
10. *minibus obveniat consuetudine, an natura,*
Eu- *an divino quodam fato, vel quod idem so-*
dem. *nat, bona divinaque quadam fortuna.* Sunt
lib. 7. enim qui ab altera quæstionis parte valde
cap. ab-
14.

abhorrent, ut qui autumant multum derogaturum humanæ naturæ perfectioni, si quis Natura vel divino quodam Fato bonus esset, propterea quod hoc pacto necessario esset bonus, Liberoque arbitrio privari videretur. Uberiorem enim laudis segetem libere factis deberi existimant, quam quæ à nobis necessario perficiuntur. Quod perinde mihi videtur, ac si quis Deum minus adorandum censeret quod non potest esse malus. Suppono enim eum qui divino quodam Fato vel Natura bonus esse, tam vivo & efficaci sensu Honesti imbutam esse, utæque impossibile sit ipsum contra hunc sensum quicquam committere, ac hominem sanæ mentis, nec ullis oppressum calamitatibus, seipsum pugione transfigere.

3. Siqui igitur essent hujusmodi homines, omnium essent perfectissimi verique Heroes, & tanquam ex stirpe Deorum prognati; quales ille *Homeri* versiculus indigit,

— nec eum esse putares — Ethic.
Mortali genitore satum, ac genitus esse Deorum. Ni-

Quem quidem versum adhibet & *Aristoteles* in describendo eam quam ille appellat *Heroicam Virtutem*: Quæ cœlitus immitti hominibus potius videtur quam humana industria acquiri; quæque *Vis* si tota simul animo insita esset vel infusa, *Virtus* tamen esset nihilominus proprie dicta, juxta nostram *Virtutis* definitionem, qui *vim* defini-

lib. 7.
cap. 1.

vivimus, non *habitu*, ut qui, *vis* est quæ
 exercitatione & consuetudine comparatur;
 quæ circumstantia ad veram Virtutis natu-
 ram nihil prorsus attinet. Modo enim iustæ
 hæc *vis* animabus nostris, nihil refert utrum
 crebris actionibus comparata sit, an divini-
 tus nobis inspirata.

4. Cum vero hæc conditio ad paucissi-
 mos pertineat, si ad ullos, non multum
 præsentis difficultati insudandum est; nec
 tam querendum, quam utilis foret quævis
 ad Virtutem Parænesis huiusmodi homini-
 bus, qui eo vel natura vel divino quodam
 fato necessario ferri videntur, quam desi-
 niendum quam cæteris mortalibus sit ne-
 cessaria; qui, cum *libero suo arbitrio* inter-
 tramque partem uti possunt; optimis quæ-
 busque argumentis excitandi sunt, & urgen-
 di, ut eo se inclinent quo officii sensus eos
 vocat rectaque rerum agendarum ratio.

5. Sed & ante omnia ipsis inculcandum
 est, quam præstanti pæneque divino gau-
 dendi Privilegio, quod, cum cætera ani-
 malia sensus habeant ad solos corporis usus
 ac voluptates defixos, illi tamen *libero suo*
freti arbitrio possint, si velint, omnia ter-
 rarum cupiditatum vincula paulatim di-
 fringere, & (cum bono Deo) in eam cau-
 dem se expedire libertatem quæ homines
 docet ad imaginem Dei creatos, divinæque
 Rationis participes.

6. Quæ quidem persuasio cum verissima
 sit, maximamque vim habeat ad peccan-

hendos homines ad Virtutis studium, & ad ipsorum animos corroborandos contra omnes Vitiarum impetus & insultus; mala profecto eis debetur gratia qui tam sedulo navant operam ut opinionem contrariam mentibus hominum ingenerent. Quod quidem strenue & studiose facit nostras *Hobbius* in Libello suo de Libertate & Necessitate: Cujus tamen præcipua Argumenta solide mihi videor confutasse in Libro de lib. 2. Anima Immortalitate, quo Lectorem re- cap. 3. mitto.

7. Interea loci maximopere notandum esse censeo, quod inter cæteras causas quibus contendit Voluntatem humanam necessario vel ad foedissima quævis flagitia determinari, etiam hanc suam de Necessitate opinionem connumerandam esse agnoscit: Quæ quidem falsissima sententia si tantam vim habet ad Vitium & turpitudinem, necesse est ut æqualem saltem habeat vera illa de Libero arbitrio opinio ad Virtutem vitæque probitatem: Adeo ut omnibus modis fovenda sit tam utilis ad bonos mores efficaxque persuasio.

8. Cujus Opinonis veritas ut clarius innotescat, primo quid sit *Libertum Arbitrium* videbimus; deinde, quod hujusmodi Principium hominibus insit, breviter demonstrabimus. Videtur autem *Libertum arbitrium* idem fere innuere quod Græcorum *αὐτεξουσία* quod idem est quod *in seipso habere potestatem agendi & non agendi.* Quod

An-
dro-
nic.
lib. 3.
c. 1.

autem in seipso sit principium agendi, con-
venit cum illo quod ἐκ' αὐτοῦ sive Sponta-
neum dicitur, quodque definitur apud An-
dronicum, ἢ ἡ δὲ χὴ ἐν τῷ ποιῶντι κἄν,
Cujus principium totum est in Agente. Sed
quod mox in eodem Capite subjungit, Quis
vera quis facit à seipso motus, eorum agendi
Ἔ non agendi est dominus, non est usque
adeo verum.

Potest enim quis à se solo moveri, hoc
est, ab insito Virtutis principio, cum ta-
men aliter agere non possit, nec alio, pro-
pter validum & efficacem Honesti sensum,
voluntatem suam deflectere. Exempla cau-
sa: Potest quidem vir probus per ingenii
corporisque vires hominem innocentem,
& fortean de se bene meritum, ex insidiis
adoriri & occidere: at per vividum illum
Honesti sensum quo animus illius tinctus
est & incoctus, nullo modo potest tam hor-
rendum facinus perpetrare. Quod igitur
hic, quantumvis multis præmiis & polli-
citationibus invitatus, sinit τὴν ἀσθενε-
σίαν, (id est, membrorum per nervos attri-
tionem,) ut loquitur Marcus Antoninus,
nec se ad tam turpe facinus accingit, à se
solo est, nec tamen hujus abstinentiæ ita
dominus est, ut possit non abstinere.

Concedo sane, si vellet, posse quidem
tam foedum & immane facinus committe-
re; quod vero non possit velle, id est quod
vehementer contendo.

9. Strictius igitur quiddam est. *Liberum*

Ar.

Arbitrium quam *Voluntarium* vel *Spontan-
neum*, dum in se etiam complectitur hanc
differentiam, nempe *potestatem agendi &
non agendi*. *Spontanum* vero simpliciter
definitur, *Cujus principium in ipso est co-
gnoscere singula circa quæ est actio*. Unde
tam illud quod *per ignorantiam*, cujus ipsi
causa non sumus, quam quod *per violenti-
am* coacti facimus, recte *ἀνασίου* sive *In-
vitum* dicitur.

Andr.
Rhod.
lib. 3.
cap. 2.

10. *Spontanum* vero quod ita liberum
est ut possimus aliter velle atque agere, il-
lud proprie est *Liberi arbitrii*, quod liberam
in nobis præelectionem supponit; quam
Andronicus, ex mente *Aristotelis*, definit
*Appetitionem deliberativam eorum quæ in
potestate sunt nostra*. *Ea enim sunt* (inquit
ille) *quæ in deliberationem cadunt, quorum
quispiam faciendi & non faciendi est domi-
nus*. Atque hæc ipsa illa sunt quæ vocat
τὰ ἐφ' ἡμῖν, quæ in nostra sunt potestate.

Lib. 3.
cap. 4.

Quæ potestas quando illa quæ turpia sunt
spectat, Perfectio quædam est; quando
vero quæ pulchra & honesta sunt, pessima
quædam Imperfectio. Est enim ab ipsa Im-
probitate gradus proximus, posse deflectere
Voluntatem ad actionem quamlibet tur-
pem. Abstineretamen nos potuisse à rebus
turpibus etiam tum cum de facto non absti-
nuimus, potestas est quædam perfecta,
magnique profecto momenti eam in nobis-
metipsis agnoscere. Quam igitur humano
generi insitam esse brevissimis hæc iudiciis
facile detegemus.

11. Ne-

11. Neque enim opus est alia hic afferre quam quæ supra notavimus in Capitibus de *Passionum Interpretatione*. Nam quod subinde nos mordet Conscientia nostra postquam commisimus aliquid quod ante debitam deliberationem nec sine aliqua animi fluctuatione statueramus, vel ex hoc solo clare liquet aliquando nos ita agere, ut aliter tamen & voluisse & egisse potuissemus. Quod est hoc ipsum quod dicimus *Liberum arbitrium*.

12. Cui consimilis prorsus est ratio de *Pœnitentia*. Nam quæ affectu aliquo abrepti, scientes prudentesque, contra rationem Honesti commisimus, eorum postea dicimur pœnitere, non dolere tanquam *Infortunia*; qualia tamen essent hujusmodi malefacta, si nunquam in nostra potestate fuisset ea effugere, sed divino quodam Fato necessariave *Causarum* serie ad ea destinati semper fuisset, vel irresistibiliter determinari. *Infortuniorum* vero neminem pœnitet, sed *Peccatorum*, quod sua ipsius culpa, cum aliter agere potuisset, commissa sint. Peccatorum autem pœnitere quæ devitare nunquam in nostra fuit potestate, perinde est ac si quis ubertim desisteret improbitatem suam ac malitiam, solennemque ageret pœnitentiam, quod non creatus sit Angelus, aut natus Princeps; quemadmodum & supra insinuavimus.

13. Postremo, quid est quod alios homines ob sua facta reprehendimus, aliis igno-

ignoscimus, aliorum denique miserentur, si humanum genus Libero destituatur arbitrio, nec in nostra potestate situm sit quæ terripia sunt fugere, amplecti vero quæ honesta sunt & pulchra? Nam ex æquo deberetur omnibus venia vel commiseratio, si quicquid dicuntur peccare homines, necessario id facerent, nec aliter agere potuissent. Ex quo cuiusque facinus immanius esset & detestabilius, eo majori commiseratione veniaque morali dignus videretur. Quæ cum intimis animi nostri sensibus communitibusque notitiis repugnent, necesse est agnoscere, quasdam saltem actiones hominum *liberas* esse, id est, ex istiusmodi principio profectas quale nos supra ex *Aristotele* descripsimus, appellavimusque *Libera arbitrium*. Qua de re nomen spero dubitaturum, postquam duabus præcipuis *Objectionibus* satisfecimus, quæ maximo cum strepitu contorqueri solent à fautoribus adversæ sententiæ.

C A P. II.

Objectiones duæ præcipuæ contra Libera Arbitrium proponuntur, & diluuntur.

I. **P**rima *Obiectio* petitur à *Præscientia Divina*, quam omnem *Contingentiam*, ac proinde *Voluntatis humanæ Libertatem*; tollere contendunt. Altera à *natura Boni* etiam *apparentis*; quod quoties

vd

vel quamdiu quid bonum vel optimum alicui videtur in datis circumstantiis, necessario voluntatem ejus determinat ad illud amplectendum, quia nulla subest ratio vel causa quæ eum avocet, vel actum ejus suspendat. Cum enim ita comparata sit Voluntas humana, ut pro rerum momentis alio atque alio deflecti possit; impossibile videtur ut eo non inclinet quo eam momentum aliquod impellit, cum in altera lance nihil sit quod contra ponderet. Quod si sit, majus tamen quod apparet bonum semper præponderabit. Nec ulla ratio reddi potest cur quis minori bono moveretur magis quam nullo: Nam si minus majori in rationis lance præponderat, nihil est quo præponderat, nihiloque ratio nostra & electio movetur; quo tamen nihil potest esse absurdus.

Voluntas igitur semper propendet ad majus bonum apparens, ac proinde necessario ad unum determinatur. Unde plane efficitur, nullum inesse nobis Liberum arbitrium, neque nos aliter unquam agere potuisse quam egimus.

2. Cæterum quod ad primam Objectionem attinet, non est difficilis responsio. Non possumus enim non concipere Divinam Præscientiam Scientiam quandam esse usquequaque perfectam, nec errare posse circa Objectum de quo pronunciat, sed semper pronunciare uti res est, de re contingenti quod sit contingens, de necessaria quod

quod necessaria sit. Unde ea quæ contingenta sunt, & à libero profecta Principio, ita esse etiam divino suffragio comprobantur. Neque enim coërcere debemus Divinam *Omniscientiam* intra angustiores limites quam *Omnipotentia* illius clauditur, quam posse quicquid contradictionem non implicat, omnes uno ore confitentur.

Ut breviter igitur hanc difficultatem expediamus; Effectuum contingentium vel à libero principio profectorum Præscientia aut contradictionem implicat, aut non. Si contradictionem implicat, hujusmodi effecta non sunt Divinæ Omniscientiæ Objecta, nec proinde ab ipsa determinantur, recte determinari censentur. Si non implicat contradictionem, ipso facto agnoscimus Præscientiam Divinam & Liberum arbitrium minime esse *à se invicem*, sed utraque simul commode consistere posse. Utroque igitur modo, efficitur nullum argumentum solidum à Præscientia Divina deduci posse contra humanæ Voluntatis Libertatem.

3. Alterius difficultatis sensus totus fere resolvitur in proverbialem illum versiculum,

Nemo est labens malis, aut beatus invitus;

vel in dictum illud *Socraticum*, *Omnis im-* Ethic.
probus ignorat. Quasi nihil deesse Voluntati- Ni-
 ti humanæ ad Bonum amplectendum præ- com.
 ter ipsius cognitionem, itaque illa compa- lib. 3.
 rata cap. 5.

rata esset, ut Bonum cognitum nullo pacto repudiare posset. Quod quidem si verum esset, non tam esset opus hortationibus ad amorem Virtutis quam ad Sapientie studium; nec humani Arbitri libertas tam quaerenda vel statuenda in praeelectione quam in deliberationibus & consiliis, quae ita semper regi debent, ut nihil concludatur quod praestantissimo omnium Fini repugnet.

4. Quamobrem, cum tam confuso animo nostro obyresceret Idea summi Finitis, qui *Beatitudo* dicitur, maxime & ante omnia unumquemque inquirere oportet in quibus potissimum haec *Beatitudo* consistit, omnesque animi nervos eo intendere. Quod an sit in omnium potestate positum, ardua & difficilis est questio.

Videntur enim plerique mortales non dissimiles hominum ex morbo aliquo decumbentium, qui se nesciunt curare, quique debent ab iis qui sani sunt visitari, rectaque consilia ab ipsis medelaque accipere. Ipsi vero à seipsis parum posse discere videntur, nec, cum toti occupati sint & occaecati falso apparentium bonorum lumine, ad verum illud ultimumque Bonum oculorum aciem dirigere, aut ullo modo perspicere qui sit excellentissimus ille summusque humanae vitae scopus. *Omnis enim appetit*

Et sic. *Ni.* *bonum apparet, neque propria imaginatio- nis sunt domini; sed qualis quisque est, tale sibi summum effugit Bonum.*

5. Hanc

5. Hanc Objectionem proponit quidem *Aristoteles Ethic. lib. 3.* sed non aliter solvit quam concedendo, aliquando in eorum qui nunc cæcutiunt fuisse potestate quid verum sit Bonum perspicere, & non minus sponte homines malos esse quam bonos: sed drecte Objectioni non satisfacit. Quamquam sane placere sibi videtur ornatus solito & copiosius eam proponendo ad hunc modum: Quod nemo scilicet sibi causa est faciendi mala, sed propter stultis ignorantiam ista agit, sperans per ea sibi fore quod Optimum est. Finitis vero appetitio non cadit in electionem; sed ita nasci quæsitum oportet tanquam visum habentem, qui recte iudicabit, illudque quod reuera bonum est eliget. Et cui hoc à nativitate feliciter consistit, probe ingeniatus est, sive bene à natura comparatus. Nam maximum pulcherrimumque, & quod nascitur, nec ab alio quopiam accipi addiscive potest, possidebit Bonum. Atque bene ac feliciter sic gigni, perfecta veraque est Bonitas ingenii.

6. Cum vero & *Phœa* hæc, sive bona ac benigna indoles, Virtutis sensusque rerum optimarum capax, omnem industriam nostram antecedit, (utptæ quæ Naturæ donum est, non humanæ curæ ac diligentis præmium,) si quis hac destituatur, manifestum est vera Virtutis officia in illius potestate non esse, nec eum, nisi *Deus* quasi à *Machina* superveniens ipsum sanatum ierit, vel saluberrantis hominum

monitis & consiliis, absque vi ac verberibus, parere posse. An vero aliqui hac *Advia* omni ex parte destituantur, quo-ve id fiat fato, tam ardua est & perplexa quaestio, ut declinare eam prorsus mallem, quam in tam profundum Providentiæ Arcanum meipsum inducere atque immergere.

7. Quod ad eos vero attinet quibus inest aliquod hujus veri summique Boni præfugium, videtur in eorum potestate situm esse, utrum velint pleniorē clarioremque illius notitiam sibi comparare, an paulatim eam sinere extingui. Quod si fecerint, etiam *sponte vel pessimi* eo sensu aliquando dici poterunt, quo ægrotus ex intemperantia *sponte febricitare. Antequam enim agrotaret, in illius erat potestate sanitatem custodire. Cum vero semel amiserit per vitæ incontinentiam, non est in illius potestate sanitatem recuperare. Quæmadmodum lapidem quispiam potest in fundum maris projicere; quando autem projecit, non potest rursus resumere. Nihilominus tamen sponte projecit lapidem: In ejus enim erat potestate projicere, vel retinere: quemadmodum recte nos docet ex Aristotele peritissimus illius Paraphrastes.*

Lib. 3.
cap. 6.

8. Quibus vero extinctus est omnis sensus honesta discriminans & turpia, solaque apud ipsos viget animalis vita, qua sibi suisque commodis quo jure quave injuria semper consulunt, nec nisi unius generis bona,

ea utriusque quæ ad animalem vitam referuntur; Sapere norunt, vel, si forte alia sapiunt, sibi solum tamen sapiunt, sequentes ipsos quærunt in omnibus; in hisce concedo Voluntatem ad majus quod apparet bonum semper determinari, nec majori eos gaudere libertate quam ipsa Bruta, quorum appetitus ad majus bonum necessario defigitur, cum unicum ipsis insit agendi Principium, & unius generis Objectum eis obversetur. In quo solo casu vim habet secunda Objectio.

9. Cæterum cum hominibus plerisque omnibus duplex insit Principium, *Divinum* unum, alterum *Animale*; cumque *Divini* illius Principii dictamen semper sit illud quod absolute & simpliciter optimum est, quodque vera Virtus semper sibi proponit in singulis actionibus & deliberationibus, utpote quod æternæ illi & immutabili Rationis Legi Deo nobisque communi consonum est, quemadmodum supra clare nos edocuit *Cicero*; è contra vero, *Animale* Principium nihil homini suggerat nisi quod sibi ipsi bonum, jucundum vel utile sit, hoc est, propriæ personæ gratum acceptumque, utcumque interim violetur communis illa Lex & universa rerum Ratio: ex horum duorum Principiorum oppositione & conflictu facile intelligitur Liberi nostri arbitrii natura atque conditio.

10. Hoc enim in seipsis experiri possunt omnes fere mortales, quod aliquando etiam

iam tunc cum satis clare perspiciunt quid absolute & simpliciter melius esset, quidque diviniore illi Legi magis consonum, eo tamen voluntatem suam non inclinant, nec eas vires, quarum tamen ipsi sibi consci sunt, exerunt ad prosequendum tam pulchrum debitumque Objectum, sed eo ferti se sinunt quo propria utilitas corporive voluptas ipsos avocet. Cum tamen interea ipsi sibi satis intime consci sint, in eorum potestate esse sibi *εἶναι τὸν ἀνδρα ἀγναστῶν*, externosque hocce corporis motus coercere, & ab istiusmodi actionibus, sine quibus huiusmodi suspis aut voluptatis aut lucri fructus capi non potest.

Sed & dum bellas huic ignaviae causas protexunt, spem utique veniae obduranam benignitatem, & opportunitatem in posterum emendandi suos mores; dumque illud differunt in aliud tempus, quod & se posse & debere facere in praesens ipsi sibi sunt consci, sed malunt experiri illa gaudia quae in explendis cupiditatibus sibi praesagiunt, ex istis, inquam, omnibus aliter se agere posse plane agnoscunt, & humani Arbitrii libertatem palam profitentur.

§ 2. Ex his igitur manifestum est, quod nihil sit necesse ut Voluntas humana semper feratur ad majus, hoc est, excellentius, Bonum. Potest enim pro libero suo arbitrio illud deferere quod absolute melius

lius est, & adungere se illi quod animali
vires gratius est & salutarius; aut pari sci-
pam conferri, dum non exerit eas vires
quarum ipsa sibi est conficia.

13. Quod si nulla alia nobis inesset vita
veritas quam illa qua quod nobis ipsis, qua
nobis, bonum est, sapimus & quaerimus,
non quod absolute & simpliciter bonum,
(quod divinum quiddam est, & aeternae
Menti, Universi hujus conditrici & con-
servatrici, consonum & cognatum.) inge-
nue fateor quod perdifficilis foret provincia
probare ullum in nobis esse Liberum arbi-
trium, aut Voluntatem nostram ad utrum
aliquid, quod nobis optimum videtur, in-
surgit deliberationibus necessario non de-
terminari.

14. Sed ut nihil dissimulem, tam clare
mihi constat Divinitatem illam Legem no-
bis inesse quam Animalem, rectamque
Rationem illam Legem esse qua nihil ho-
minibus à Deo immortalis datum est aut
dari potest perfectius aut divinius, qua
monemur & obligamur propria commoda
bono publico semper posthabere, nec pri-
vatum cuiusque utilitatem aut voluptatem
mensuram facere humanarum actionum.
Qui vero Sacrosancta hac Legge jure se ex-
soluunt peccat, sed adeo emulio, nullum
animal per totam veram universitatem ist-
hoc hominum reperiri posse turpius, vilius
vel abjectius; nec quonquam esse qui magis
haberi mereatur humani generis commu-
nis

nis pestis & opprobrium.

15. Atque hæc de *Libero Arbitrio* qua-
potuimus brevitæ ac perspicuitate. Præ-
cipua *Hobbi* Sophismata quod attinet,
Lib.2. abunde ea refutavimus in Tractatu de A-
cap.3. *nima immortalitate*, quo Lectorem iterum
remitto, & ad Theoremata interim Vir-
tutis acquisitioni inservientia propero.

C A P. III.

*Theoremata acquirendis Virtutibus in
genere inservientia.*

1. **T**heoremata Præceptive quæ Virtutis
acquisitioni inserviunt *Generalia*
sunt, vel *Specialia*. *Generalia* ad hæc tria
Capita reducuntur. Evincendum enim est
primo, Quod debemus operam navare
Virtuti acquirendæ; deinde, Quod in no-
stra potestate est Virtutem acquirere; Ter-
tio, denique, addemus Monita quædam
sive Præcepta, eaque pauca sane, sed quæ
efficacissima putamus ad Virtutem acqui-
rendam.

2. Quod debemus operam dare Virtuti,
Vitiisque fugere, ex proprio Conscientiæ
sensu nobis clare innotescit. Sed etiam ex
Rationis lege, quam nobis indidit Deus,
manifestum est nos ad Virtutis officia obli-
gari. Est enim ille, qui in nobis Intellectus
est sive recta Ratio superius quiddam, &
cui reliquæ omnes Facultates naturali jure
tenuerunt obtemperare. Virtutis autem Lex
rectæ-

rectæque Rationis profusus est eadem. Virtus enim in singulis actionibus nihil quærit nisi quod simpliciter optimum est, hoc est, rectæ Rationi consonum, ut supra docuimus. Cum vero hæc sive Virtutis sive rectæ Rationis Lex non sit quiddam positivum vel arbitrarium, sed æternæ & immutabilis naturæ, necesse est ut ad obtemperandum institutis illius ac præceptis æterno & inextricabili nexu devinciamur.

3. Præterea, Ex communi lege Naturæ omnia tenentur quæ sua sunt agere, hoc est, quæ propriæ naturæ sunt consona. Homines igitur humanam vitam degere oportet, non belluinam: cum tamen vita hominis belluina profusus esset, si Virtutis fructu careret rectæque Rationis.

Quicquid infra Virtutem isti nobis est rectamque Rationem, id non est nos ipsi, sed *bellua quædam* nobis addita; (*ὁ δὲ τὸ βελούδιον ἄνθρωπος, ut loquitur Plotinus*) quam nos subjugare debemus, veroque homini obsequentem reddere. Nos solummodo id sumus quod in nobis optimum est, quoque reliquis animalibus præstamus. *Nam is unusquisque est, inquit Andronicus Lib. Rhodius, quod in ipso principalissimam est atque optimum; & qui secundum hoc vivit, recte dicitur sibi ipsi vivere, sequeque quam maxime propriam vitam.* Valde autem absurdum esse paulo ante ait, si quis non suam, sed alicujus alterius, sibi vitam eligeret: Hoc *δὲν ἄνθρωπος, ἰνὸν ἄνθρωπον*

dam atque horrendum esse, recte contendit.
 Hoc tamen faciunt illi qui, rejecta Virtute, indulgent cupiditatibus. Nam pro sua vita, hoc est, humana, plane sibi eligunt belluinam.

4. Porro, Si debemus nobismetipsis prospicere nostrisque commodis, & mature cavere ne in maxima incidamus incommoda ac infortunia, debemus certe Virtutem colere, atque amplecti, sine qua nec à presentis vitæ calamitatibus nec ab horrendis illis Inferorum pœnis (quas non solum Religio, sed & ipsa Philosophia apud *Platonem* aliosque, comminatur) unquam securi esse possumus.

5. Postremo, tamen non videremur ex officio teneri ad optime nobismetipsis consulendum, quia volenti (quod ajunt) non fit injuria; tamen cum non temere nati simus, sed à Deo Optimo Maximo facti vel creati, debemus proculdubio creationis jure ipsi subjici, eaque facere quas ille nobis præcipit per Divinam Legem.

Est autem illa Divina Lex æterna & immutabilis Ratio, quæ cum Recta una semper est atque eadem, ut Circuli figura vel Trianguli. Hanc nobis indidit Deus, *Ani-* *maque præfecit* *ὡς ἄν τινα ὁμοιωσὲ θεῶν,* *tanquam domesticum quendam Deum, ut loquitur Hierosies, tanquam Vicarium Legislatorem & Judicem, ex cujus præscripto omnia nobis sunt agenda, cum ea nihil aliud sit nisi divina voluntatis Transcriptum;*

primum; cuius Summa est, ut foveantur Virtutes, Vicia vero Animabus nostris omnium cum studio extirpentur.

6. Quod id ipsum est, quod etiam testatur Hierocles: Quod Deus, & Legislater simul existens & Judex, bona quidem statuit, mala vero à medio tollenda decernit. Et paulo post: Solus vero ille Legis scopus est, qui Deum deceret nobis, quae esset utilis, & amputanda scilicet omnia vitia, animarumque improbitate sua lapsam omnimodis justitiis castigationibus purgare, & in recollectionem revocare rectae Rationis. Itaque cum interna hæc rectæ Rationis lex tam potentem etiam extra nos respiciat Judicem & Legislatorem, cuiusquam Creationis iure subijcitur, nobis non licet esse miseris, sed inviolabili Legi obligamur ad Virtutem, veramque Felicitatem aspirare.

7. Quod vero non solum ad Virtutem aspirare debemus, sed quod possumus etiam illam assequi, ex supra demonstratis manifestum est, nampe ex eo, quod libero potlemus Arbitrio, propriaque testatur Conscientia, ubi in se quolibet propter eam egimus, nos aliter egisse potuisse. Quam quidem Facultatem miram in modum augere possemus & corroborare, si exercere nos vellemus in obstinendo à rebus etiam adia-phoris, si quando persensimus eas nobis nimio opere placere, vel cum nobis ingratae sunt, si vel eo nomine eas acceptare vellemus, illisque obstinato animo nos assue-scere.

In
Com.
in Au-
rea
Py-
thag.
Carm.

Videtur enim plane in nostra potestate positum esse externum hoc *Neurospaston* movere ac sistere prout volumus; quamquam in primos illos & interiores motus, quos *πρῶτοι κίνηται* & *ὄψις ὀψίαι* (primos natura impetus) veteres Philosophi appellarunt, tam absolutum imperium non habemus. Imo vero facile nobis obrepunt variae cupiditates & aversiones; sed penes nosmetipsos est vel subducere nos ab Objectis quæ nimis placent, vel nos admove-
re eis quibus minus oblectamur.

Quod si constanter fecerimus in rebus indifferentibus, quatenus per sanitatem corporis licebit morumque civilitatem, Liberi nostri Arbitrii vires mirandam, quod dixi, in modum augebimus, & nosmetipsos tandem in perfectam vindicabimus libertatem. Nam nisi morem geramus Cupiditatibus & Aversionibus, languescunt tandem facileque Rationi obsequentur.

8 Sed & alia ratione evinci potest penes nosmetipsos esse in viros probos tandem evadere, veraque Virtute præditos. Nam in nostra plane potestate situm est *sinceros* esse: Quippe quod per *Sinceritatem* nihil hic aliud intelligo, nisi constans propositum ea omnia faciendi quæ sunt in nostra potestate, ad veram Virtutem acquirendam. Nos autem ea omnia facere non posse quæ tamen facere in nostra potestate est, enormis quædam est repugnantia & contradictio. Itaque manifestum est, in

nostra potestate esse nos esse *sinceros.*

9. Quamprimum vero quis simplex & sincerus evaserit, intelligat se speciali quadam Providentia cinctum esse ac munitum, Deumque in singulis suis conatibus praesto esse adiutorem & factorem, ut *Hercules aurigæ*, in fabula, admoventi humeros rotæ. Est enim universa Natura Deo plena bonisque Geniis, qui idonea quærent Objecta in quæ *amatorum oculum* defigant, quæque mirifico suo ministerio sublevent, & (quemadmodum decet fideles illibatæ Simplicitatis Satellites) assiduis suis officiis animam sinceram omnibus hujus mundi laqueis & illecebris expediant, extraque sordes cœnumque hujus vitæ in purum tandem tutumque statum transloccent: Leves autem & incertos animos prætereunt, ut periti Artifices materiam ineptam & fatiscentem.

Neque enim solum verum est illud *Hieroclis* de Substantiis, sed & de Qualitatibus: *Commensurabilis enim est Essentiis Universalis etiam Providentia Lex.* Quod si in ^{In Aurea Pythag.} universum accipiendum sit quod idem ^{Carm.} *pau-*lo ante scribit, nempe, *Quod Justitia atque Ordo has rationes res nostras administrandi Diis qui nos antecedunt immortalibus statuit, ea utique machinari circa nos quæ nostram in his terris improbitatem mitigent, quæque possint ad ipsos nos rursus revocare: solliciti enim sunt de nobis tanquam de suis lapsis consanguineis: quanto*

certiores esse possumus, quod simplicibus & sinceris animabus specialiter in modum opitulatur tuta Deus tum immortalis Genii? Quae autem Virtutum mole tantae Potentiae diu resistere potest, quin diruatur funditus & in vagam pulverem dispergatur?

10. Quibus omnibus Insuper addas, etiam interioribus quibusdam modis nobiscum agere Deum. Nam simulatque didicerimus sapere quae Virtutis sunt, *divinoque gaudere sensu*, nobis inus se adjungit vis quaedam humana major: Et quemadmodum illi qui vitae animali se totos dedunt absorbentur quasi à Spiritu Naturae, & caeco quodam impetu ad furiosa quaevis forsidaeque facinora subinde abripiuntur, & haec turpi servitute captivatus vel inveni, fatilibusque quasi quibusdam catenis detinentur; ita qui simplici & sincero affectu ad Virtutem anhelant atolluntur protinus, suffulciuntur & corroborantur à Spiritu illo Intellectuali qui omnia complet, (quod Marcus Antoninus vocat τὸ πᾶσι θεῖον ἔστι, & cumque illa arctissimis amoris vinculis conjunguntur. Uade facillimo negotio ad omne Virtutis opus servatus, tanquam Divino numine afflatus & correptus, ut loquitur Plato

11. Atque hoc illud ipsum est quod supra monuimus ex Antonino, Non solum utique cum ambiente aëre conspirare nos debere, sed ab Intellectuali illa vi quae omnia

nia complectitur in consensum rapi: Neque enim minus hanc Intellectualem vis per omnia perfunditur & pervagatur ei qui novis astra-
here, quam illa Aerea illi qui potest respirare.
 Neque quicquam nobis deest quo hanc vim attrahamus, præter sincerum hunc affectum quo quæ sunt Virtutis sapimus. Hoc enim ipso cum Deo conjungimur, quandoquidem Virtus rerum omnium est divinissima, nosque Deo similes efficiunt, ut recte etiam movet *Hieracles: Sensus enim Earthæus sufficienter stabilitus connectit nos cum Deo: Necessè enim est ut simile feratur ad simile.*

Quid igitur est quod præstare non valemus in Virtutis officiis tam potenti unni Principio; Aut quomodo de Deo ejusve Providentia debitare possumus, dum ipsos vitam & *οὐρανὸν* tam efficaciter in nobismetipsis operantem experimur? Neque enim nostra illa vita est, sed Dei, dum nobismetipsis exuti, hoc est, affectibus animalibus, ad id solum quod simpliciter bonum est, quod solius Dei est, (qui ex æquo totius Universi utilitati consulit,) constantè contendimus & anhelamus.

Non est igitur dissidendum quin ad perfectam tandem perveniamus Virtutem tam potenti Principio & Auxilio freti.

11. Sunt autem (quod ultimo loco occurrit) certi quidam modi ac rationes quibus facilius ad hunc scopum pertingere possumus, ut, *Si serio & frequenter de hujus*

Tōp
 sici-
 autē
 Lib.
 sect.
 54.

InAu
 rea
 Py-
 thag.
 Carn

caduci Corporis morte meditari velimus, de- que Anima nostra Immortalitate. Perma-
 magnam enim vim habet ad extinguendas
 omnes cupiditates quæ in hoc mortale cor-
 pus terminantur, serio considerare, brevis-
 fore quod corporea hæc atque visibilis per-
 sonalitas in vagas disjicienda sit atomos,
 omniaque illa quæ ad hanc compagem per-
 tinent in æternum relinquenda, ut Divi-
 tiæ, Honores, Corporisque voluptates:
 Ac proinde, consultius esse mature nos ab-
 lactare à rebus omnibus caducis, & paula-
 tim nosmetipsos disfluere & divellere à con-
 sensu & societate terrenæ hujus carnis; &
 purioribus diviniis que voluptatibus &
 operationibus, quæ ab illa non pendent,
 Animam nostram assuefacere. Quæ qui-
 dem Summa est Philosophiæ *Platonis*,
 quam ille propterea olim definiit *Medita-
 tionem mortis.*

Hist. 13. Nec morbus est sic per sapientiam
 Nat. *mortis*, prout perperam alieubi subinsinuat
 lib. 7. *Plinius*, sed perfectissima Sapientia. Ille
 cap. enim vere sapit qui prospicit in longitudi-
 50. nem, nec præsentis voluptates infinita ma-
 lorum serie occurrari sinit & opprimi. Unde
 de omnibus nervis incumbendum est Vir-
 tuti, quæ sola, ut ipsa Anima, immor-
 talis est, propriusque illius ornatus & per-
 sectio. Cujus etiam tanta est cum ipsa Ani-
 mæ immortalitate cognatio, ut sensus qui-
 dam ac præceptio Immortalitatis simul cum
 ipsa Virtute Animæ nostræ, ut plurimum,
 ingeneretur.

14. Secundo, *Cogitandum est quam ineffabilis perfecteque Animam implens in Virtute sit voluptas.* Nam cum Animæ lapsus sit à Virtutis statu in Vitium; necesse est ut cum ad Virtutem revocetur, ex hac restitutione mirabiles percipiat voluptates; quandoquidem Philosophi ipsam *Voluptatem definiunt restitutionem ad statum naturalem.*

Status autem naturalissimus illius quod rationis particeps est proculdubio est Virtus, cum eà nihil sit aliud quam constans quædam & perpetua propensio ac promptitudo ad obsequendum rectæ Rationi.

Quibus addas quod occurrit apud *Aristotelem*, hanc voluptatem nobis esse propriam, ac proinde optimam & jucundissimam. *Quod enim maxime proprium est universiæque nature, hoc præstantissimum est unicuique & jucundissimum.* Est autem homini propria recta Ratio; ac proinde voluptatem illam quæ ex constanti hujus obsequio oritur præstantissimam pariter ac jucundissimam esse necesse est.

An-
dre-
nic.
Rhod.
lib. 10.
cap. 9.
Arist.
cap. 7.

15. Neque hoc solum, sed superaddendum est tertio loco, hanc *Virtutis vitam ac voluptatem omnium rerum esse divinissimam*, ita ut nesciat plane Anima quid ultra querat quando huc pervenit, nisi aliquid augere velit ipsa Divinitate perfectius aut beatius. Ipse Deus Creatura esse non potest; quatenus autem potest, per Virtutem fit, quæ Deum ita divinaque quædam

dam natura merito est habenda. Neque enim Creatura quatenus animal est, sed quatenus Dei imago est, prosequi potest id quod simpliciter optimum est, non quod sibi suoque appetitui gratissimum.

Rectissime igitur super hac re pariter atque expositissime philosophatur *Hierocles*, dum vitam voluptatemque quæ ex Virtute est divinam prorsus agnoscit, concludit-

In Aurea Pythag. Carm. que; Cum igitur vita quæ est secundum Virtutem, divinam gerens similitudinem, revera divina sit, quæ vero in Vitiis fita est, Belluina & Athea; manifestum est quod vi-ri probi voluptas letitiam imitentur divinam, mentem Deumque comitant, quodque improbi quæ dicitur voluptas motiui belluina ac stupida sit similis.

In Aurea Pythag. Carm. 16. Quo spectat etiam illud apud eandem quod de *Ratione* ait, quæ Virtutis norma est: Recta vero Rationi obsequi & Deo idem est. Nam Rationalis generis propria illuminationis sufficienter Particeps in vultu quæ Lex statuit Divina: animaque factum dum Deum, disposita ejusdem sententia efficitur Deo, & ad Divinum Numerum Lumenque spectans facit quæ in datis circumstantiis ipse faceret Deus.

17. Multa hujusmodi occurrunt apud Scriptores antiquos, præcipue vero apud *Marcum Antoninum Marcumque Ciceronem*, quæ modo dum abunde constat ex his quæ supra citavimus, Addeam dumtaxat brevis sententia illud à prima de Legibus: *Rectus*

eadem

eadem in homine ac Deo est. Quod cum ita sit, quæ tandem potest esse inter eos prior certiorve cognatio? Ad Virtutis vero vitæque divinæ voluptatem refertur quod alibi habet de præcepta cuique à Deo *Delphico sui ipsius*, hoc est, animæ suæ, *cognitione*; ut ipsa scilicet mens se vitæ exultantem cognoscat, conjunctamque cum divina mente se sentiat, ex quo insatiabili gaudio compleatur.

Tuf-
culan.
Quæ-
lib. 5.

18. Verum nihil necesse est veterum suffragiis tam cumulatum ornare vel confirmare sententiam quæ (quod sæpius inculcavi) ex ipsa natura vel definitione Virtutis factis manifesta est. Nam quod simpliciter est optimum prosequi, non quod animali naturæ gratissimum, divinum quiddam est, supraque animale naturam collocatum. Quamobrem secundum hoc Principium vivere, quod non solum est *profectissimum & divinissimum virtutum quæ in nobis sunt*, sed revera divinissimum quiddam, ac proinde perfectissimum quod in naturam nostram cadere potest, summa illa Voluptas merito censeretur debet, summamve Bonam ac Finis ultimus in quo animam oportet tanquam in summa sua perfectione ac felicitate acquiescere.

19. Atque hæc sunt quæ accendere animos nostros debent atque inflammare ad studium Virtutis. Superfunt pauca quibus nosmetipsos in Virtutis studio dirigamus. Quorum primum est *ut sit virtutis*

Ἐπιτομὴ τῆς Ἐπιφάνειας. Prius Marci Antonini, posterius Epicteti, monitum est. Utraque vero præcipiunt, *Ad nullum opus temere & inconsulto exsilire vel rari nos oportere.*

En-
chi-
rid.
cap.
75.

20. Alterum est, *Nunquam committere quicquam contra propriam Conscientiam, sed eam in minimis juxta ac maximis integram & intemeratam conservare, constanterque observare præstantissimum illud Epicteti præceptum, Quicquid videtur optimum, id Lex esto tibi inviolabilis.* Qui enim semel didicit majus bonum minori (etiam salva Conscientia) posthabere, verendum est ne tandem discat minus illud quod reliquum est bonum pari ratione abjicere, seque totum cæno ac sordibus polluere. Nam pars boni quam prius abjecerat æque bonum erat ac reliquum illud quod mox est abjecturus. Opera igitur diligenter adhibenda est ut ab omni abhorreamus turpitudine. Nam præsens peccatum viam sternit futuro, singulaque nostra Admissa quasi tot annuli sunt ferreæ illius vel adamantinæ Catenæ, qua tandem inextricabili Nequitia æternisque tenebris immodabimur.

21. Tertium est, *Ut in singulis qua nobis occurrant objectis exercitium Virtutis quaeramus.* Quicquid enim fit, recte fieri potest vel perperam, decore vel indecore, juste vel injuste, cum ratione & modo, vel extra rationem modumque. Semper igitur

invi-

invigilandum est ac diligenter dispiciendum, quomodo in unaquaque re id agamus quod maxime deceat.

22. Quartum est, *Ardentissimis precibus apud Deum contendere, ut sufficientes nobis vires infundere dignetur ad Virtutis perfectionem assequendam.* Neminem enim mortalem pudere oportet tam divinum donum ab eo petere & accipere à quo & existentiam suam accepit. Imo vero audacter affirmare possim, eum qui sine sinceris ad Deum precationibus Virtutem sectatur nunquam illam posse assequi, sed evanidam duntaxat aliquam illius umbram & inane imitamentum. *Nemo vir magnus sine aliquo afflatu divino inquam fuit,* inquit *Cicero.* Nihil autem vera vivaque Virtute majus aut excellentius est, quam propterea sine Deo adipisci prorsus est impossibile. De Natura Deorum. l. 2.

23. Neque quisquam mirari debet quod *Preces Morali Philosophiæ adjungo, qui & Pietatem tanquam genuinam illius partem ipsi supra adjunxi.* Sed & Philosophi ipsi eas olim illi adjunxerunt, *Epictetus, Plato, Antoninus,* alique; præter cæteros vero *Hierocles* hisce fere verbis: *Neque enim oportet solummodo prompte aggredi quæ pulchra sunt, tanquam si penes nos esset successus absque divino auxilio; neque nudis petitionibus contentos esse, nihil ferentes ad acquisitionem eorum quæ petuntur.* Sic enim *vel Virtutem atheam, si fas sit ita loqui, reddemus, vel petitionem inefficacem.* In Aurea Pythag. Carm.

rum primum Atheum cum sit, ipsam Virtutis tollit essentiam; alterum vero, quae est ignavia, precum enervat efficaciam.

Sed forsitan & alia quaedam superadjicere non abs re erit: ut illud Socratis apud Xenophontem, *Conari cum bonis Diis unumquodque opus incipere*; nec non illud Ciceronis, *A Diis immortalibus nobis agendi capienda sunt primordia*; etiam Platonis illud in *Timaeo*, *Ad quamcunque rem nos accingimus, sive magnam, sive parvam, oportet primo in loco invocare Deum*; postremoque egregium illud Epicteti de compescendorum affectuum studio, *Certamen quidem magnum est, apusque plane Divinum. Dei igitur memineris, cum invoca opitulatorem & auxiliatorem, quemadmodum Nauta Dioscuros cum in tempestate navigant. Quae enim major tempestas quam quae oritur ex imaginationibus violentis, ipsamque Rationem elidentibus? Quo nihil dici potest ad rem nostram accommodatius.*

Preces igitur fervidae, quibus Virtutis fontem agnoscimus, laboribus nostris ac conatibus per quos ad Virtutem aspiramus, etiam ex Philosophorum sententia semper sunt adjungendae.

24. *Preces autem illae hic non maxime valent quae exteriori quodam modo atque oratorio prolixius effunduntur, sed breviusculae illae ab intimo animo, meditationum vi ac pondere percusso, quae crebro erantur, quasque ab imis praecordiis*

pro-

profunda comitantur suspiria, & vehementissimi erga Deum Virtutemque anhelitus. Hæc enim laboribus atque angoribus ventilamus & expurgamus sanguinem spiritusque, & pleniores in eos haustus puri ætheris transmittimus, quibus corpus Luciferæ (quod & tenuæ ac spirituale vehiculum Hierocles appellat) augemus & corroboramus, a seoque tandem cum his Deum ipsum quodammodo in animam nostram imbibimus & transfundimus.

25. Quintum & ultimum præceptum est illud Pythagoricum, quo noscitur singulis noctibus ante somnum recollere apud nosmetipsos quæ fecimus intendantur quæ recte facta sunt, de eis gratias agamus Deo; quæ vero perperam fecimus, apud conscientiam nostram severiter reprehendamus, firmiterque in dies propositum animo infigamus & inuramus omnia agendi juxta perfectissimam Virtutis normam.

Mollia nec prius obducas tua lumina somnus,

Exacti quam ter reputasti facta dii;

Quid lapsus feci? quid recte: quid bene amisi?

Cujus moniti observatio permagnam vim habet ad accuratissimam morum correctionem, & ad Virtutem omnimodam animis nostris ingenerandam.

C A P. IV.

Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviunt.

1. **H** Actenus istiusmodi documenta tradidimus quæ Virtutum acquisitioni in genere inserviunt; quæ certe tam efficacia sunt, si quis eis uti velit, ut superfluum videri possit ad species descendere. Ac proinde multo brevius hæc agemus, & leviter duntaxat tangemus singula.

De tribus igitur *Virtutibus Primitivis* hoc tantum moneo, vel potius repeto, Nullam omnino Virtutem absque ipsis acquiri posse, nullam exerceri vel consistere. Quod excitare in nobis debet omnem curam ac diligentiam, ut has *Primas* saltem *Virtutes* in solidum possideamus.

2. Quarum prima, *Prudentia*, quomodo acquirenda sit, vel ex ipsius definitione & explicatione Lib. 2. satis liquet. Quæ cum tam late patet quam res agundæ & contemplandæ, ad primas obiter referemus illud *Marci Antonini*, lib. 7. *Præsentem imaginationem curiosius inspectare, neque subinfluat minus recte perceptum.* Quod explicatius indigitat lib. 3. eximio hoc præcepto; *Definitionem quandam & delineationem semper fatere illius quod sub imaginationem cadit, ita ut quale sit secundum essentiam, nudum, integrum, intimeque per partes divisum, dispicias.* Quæ proculdubio

Sect.
54.Sect.
11.

dubio maxima *Prudentia* pars est. Ex hoc enim ut plurimum frustrantur & falluntur homines in rebus aversandis amplectendisve, quod eas nec nudas integrasque, nec per partes omnes perpendunt, sed externam tantum speciem contuentur, partesve illas quæ primo aspectu gratæ sunt vel ingratae, prætermittis reliquis: unde stulta admodum & temeraria sit ipsorum in rebus pensandis comparatio, dum, male subductis calculis, Partes apud eos Integrorum vices obtinent, parentque illis valorem.

Oportet igitur, prout *Epictetus* eum monet qui *Olympia* vincere tam impense cupit, *penitare prius quæ antecedunt quaque consequuntur*, & postea ad opus se accingere; cap. 35. Quo spectat etiam illud quod subsequenti capite occurrit; *Primum, O homo, considera qualis res sit; deinde propriam tui ipsius Naturam perpende, si poteris ferre. Quod nisi fecerimus, fieri vix potest, quin plerumque nos incepti pœniteat, & perpetuis Fortunæ ludificationibus defatigemur.*

Ad hoc *Prudentiæ* genus referri etiam debet præstantissimum illud *Epicharmi* Monitum, *Eto sobrius, & memento diffidere: hi enim ipsi sunt Sapientiæ nervi.* Cui hoc affine est quod de nostra addimus, Non multum credere Fortunæ aut hominibus, sed soli Deo Virtutique confidere, qui mutari nesciunt. Homines vero brevi tempo-

sis intervallo etiam à seipsis diffident, mutanque voluntates & consilia.

3. Ad res autem contemplandas spectant hæc paucula, quæ Sapientiæ studio sum meminisse oportet. Cohibendum scilicet esse assensum donec rem abire & distincte intellexeris. Quod consuevit esse ante dicto Antonini præcepto de rebus agendis.

Qualescunque res in seipsis sint, nulla eas in ratiociniis nostris locum habere debent ultra quam Animi facultatibus immo-tescent.

Nullius rei intimam nudamve essentiam cognosci posse, sed attributa tantum essentialia & essentialia sive habitudines.

Essentialia attributa immediate competere Subjecto, nec rationem ullam Physicam præi debere, darique posse, cur in fine.

Idem cuiusque rei consistere ex attributis quibusdam essentialibus.

Ad perfectam cuiusque rei scientiam requiri ideam, sive notionem, non solum claram & distinctam, sed plenam & adæquatam, quæ omnia attributa in separabilia quæ ei competunt complectatur. Possimus enim vel de indistincta vel per incuriam subjectum concipere sine aliquibus eorum attributorum quæ re ipsa sunt ab ipso inseparabilia. Quod mihi fecisse videtur *Cartesius* in notione *Animæ humanæ*, dum eam sola cogitatione definit.

Postremo, Animo nondum purgato diffidere, nec Magistris ullive Facultati fidem

dem habere præterquam Rationi, Intellectui, (qui communium Notionum penus est,) solidæque Experientiæ.

4. *Sinceritatem* erga homines examina-
bis hac trutinâ; Si eos eodem modo tractes
quo ab eisdem te tractari velis, memor il-
lius dicti apud *Cicero*, Nihil esse unum
uni tam simile, tam par, quam omnes
inter nosmet ipsos sumus. Unde in eisdem cir-
cumstantiis eodem modo nos invicem tra-
ctare oportere manifestum est. De Le-
gibus.
lib. 1.

Erga Deum vero de *Virtutem Sinceritatis*
tua patet, si te tuæque omnia ita ipsis
posthabebas, ut animus cupias te lubenter
posse libertatem, fortunas, vitamque i-
psam, eorum gratiâ perdere. Quod qui-
dem si percipias te ferre posse, agnoscas te
ad perfectam etiam pervenisse *Patientiam*.
Tam horrendum autem atque enorme cri-
men est nosmetipsos, qui tam viles recti-
sumus, Deo Virtutisque præponere, ut ea
sola ratio sufficere videatur ad pertrahen-
dum nos ad huiusmodi *Sinceritatis* studium.

5. Nec minus strenuum suppetit pro
Patientia argumentum. Justorum enim
mortem, quam Virtutis Dei que causâ op-
portune, duplex excipit Immortalitas, A-
nimæ una, altera Gloriæ.

Multum vero ad hanc Virtutem confe-
ret, si quæ de viribus liberi Arbitrii augen-
dis præcepimus, etiam hic observemus;
nempe, si in universum ab eis omnibus
quæ corporeæ atque animali vitæ nimis

grata sunt data opera abſtineamus, rebusque aſperis ipſique ingratis conſtanti firmoque animo nos ingeramus, quatenus fieri poteſt per ſanitatē corporis morumque urbanitatē. Nam ſi in hoc propoſito perſtiterimus, internas vires ſupra quam dici poteſt adaugebimus, eamque hilaritatem animi atque magnitudinem in nobismetipſis excitabimus, ut tandem deprehenderimus nos ad omnia præclara promptos & paratos evaſiſſe, nec tam amiſiſſe voluptatem quam mutaſſe, dum animadvertemus Animam noſtram diſtincte & ſeparatim à corpore ſuis propriis & domeſticis gaudiis, ex huiusmodi Virtutis conſcientia perceptis, perfundi totam & impleri.

C A P. V.

*De tribus Virtutibus Principalibus
Derivativis acquirendis.*

1. **Q**uod ad Virtutes Derivativas Principales attinet, *Juſtitiam*, *Fortitudinem*, *Temperantiam*; *Juſtitia* pars præcipua, quæ *Pietas* dicitur, ingenuis animis facilius ingenerabitur, ſi conſiderent quam rudis & agreſtis res eſt *Impietas*, quamque barbara & à bonis moribus aliena: Tantum ſcilicet Benefactorem præſentes præſentem non agnoſcere, nec honorifice ſalutare, nec de innumeris illis beneficis quibus nos quotidie cumulat ipſi ſo.

solennes gratias agere. Quod igitur quemvis bene moratum hominem adversus homines commisisse puderet, non te pudebit illud committere adversus Deum?

Hoc unicum igitur animos generosiores ad *Pietatem* maximopere stimulare debet: Ceteros vero mortales, quod negligendo huiusmodi erga Deum officia favorem illius atque gratiam perdent, Divinaeque Nemese se reddent obnoxios. Ad universos autem spectat ut meminerint ita inhærendum esse externo Dei cultui, ut interno; qui ipsi omnium gratissimus est, nullo modo negligatur.

2. Internum autem hunc cultum *Dei imitationem* esse * supra insinavi. Quam * Lib. quidem sententiam iustissime ornant atque illustrent *Pythagorica* illa apud *Hieraclem* vere aurea: *Deam optime cales, si mentem tuam Deo similem efficias. Quod enim quis apud id quantum potest imitatur.* Et paulo post: *Oblatorum sumptuositas non est Dei honor nisi divina cum sensu offerantur. Sulsorum enim oblationes & sacrificia, ignis sunt alimentum, sacraque eorum donaria suppeditata sacrilegis præda.* Et quod ad *Templa* atque, breve illud *Oraculum* effundit, *Purgata Anima non est, Deo aptior locus in terris.* Cui & ipsum *Pythium* succinere facit illo versiculo.

Æque animis sanctis atque, ipso ego læter Olympo.

3. Sed nec illud omittemus quod paulo

supra fufius & ornatius depromit : Solus sapiens Sacerdos, folus Deo charus, folus qui fcit precari, Solus enim illo novit rite colere Deum qui divinam nactus eft fcientiam, quiq; feipfum praecepit offerre in facrificium, fuamque Animam in statuam fabricatur divinam, Mentemque pro Templo preparat ad divini luminis fufceptionem. Quem vere hic Hierocles Sapientem, Aristoteles prudentem appellat. Utrorque autem re ipfa idem eft ac *ἡ ἀρετή*, live Virtuti praeiudicis. Vera enim & ad perfectionem perducta Virtus, quae Dei imago eft, optimus illius eft cultus, fed qui cum legitimis Religionis ritibus nunquam digladiatur.

4. Altera pars *ἡ ἀρετή*, quae Probitas, & vulgo *ἡ ἀρετή*, fed strictiori fenfu, appellatur, fummo opere ab hominibus pijs colidebet, cum & ipfa fit Pietatis pars non contemnenda, ut quae Virtutis pars eft praecipua, quem optimum esse Dei cultum * supra demonstravimus. Sed & ab omnibus facrosancta habenda eft, omnique ab eis cura ac diligentia tuenda, quod tam neceffarium fit humanae societatis vinculum, rerumque humanarum, atque adu totius fere mundi, falcrum & columna, fine qua omnia fatifcerent & ruinas agerent.

Ecquem igitur co-vefaniae prorumpere unquam deceret, ut contra tam facrosanctam Virtutem peccet, quo & ipfa mundi fundamenta felfidere, totamque vitam

humanam confundere, merito velle videretur?

5. Ita tamen quatenus justum esse, ut solum modo intra humanarum legum limites se contineat, *Colliditatis* est potius quam veræ *Justitiæ*. Neque enim qui hoc facit tam utilitati publicæ consulit quam suæ, quæ nulla *Justitiæ* pars est, (quod bonum est alienum,) sed propriæ amoris effectus. Cui, demptis legibus, hæc larvata bellua tam effræni impetu indulgeret, ut qui modo ex lege vir bonus videri poterat, statim se proderet nequissimum turpissimumque nebulonem. Qui igitur re vera justus esse velit, non erodat se jam esse, nisi ita se fore etiam remota legibus certo præceperit.

6. De *Fortitudine & Temperantia* hic repeti possint quæ supra attulimus de *Patientia*. Hæc *Hierocles* appellat *adamantium Animæ custodes*, quibus remotis, illa continuo proditur omni turpitudini ac calamitati.

In Aurea Pythag. Carm.

Quam necessaria *Fortitudo* sit, maxime elucefcit ex præclara illa *Andronici* sententia: Quædam nempe ita inhonesta esse, ut omnis sit præcisa agenti excusatio; sed debeat homo totis viribus ea declinare, quamvis ob ipsam mox trucidandus esset gravissima prius omnia perpessus.

Lib. 3. cap. 1.

Nullum igitur argumentum majus excogitari potest quo moveamur ad incumbendum omni studio *Fortitudini* acquirendæ, quam quod, si hac *Virtute* destituamur,

mur,

mur, in aliorum potestate situm erit per
 summarum injuriarum comminationem
 sceleratos nos efficere atque impios. Quâ
 quidem servitute nulla turpior esse potest
 aut miserior, nec quicquam quod inge-
 nuum animum magis aspero atque ingrato
 sensu pungat & lauciuet, quam sibi esse
 conscium, si quando magni alicujus mali
 terror immineat, se Virtutis ac Veritatis
 desertorem futurum esse ac proditorem.

7. Ab *Intemperantia* nos deterere debet
 vel ipsum Voluptatis dedecus. Quam vilis
 enim res est & abjecta, nos, cum homines
 simus, ex amore Voluptatis animalcula
 quasi quaedam *et in ore* fieri, & tam certo
 voluptatum, illecebris, inescari quam hamo
 pisces, atque hisce technis captos, cupidi-
 tatibus nostris, ut feræ catenis, eo pertrahi
 quo impurus quisvis & versutus nebulo nos
 seducere velit? Nam Voluptas qua demul-
 cet sensum, mentem de sua sede & statu
 dimovet, omneque illius lumen extin-
 guit, vires denique animi frangit; fidelem-
 que illam custodem, sine qua nulla Virtus
 tuta esse potest, *Fortitudinem* ipsam, ad in-
 star rabidæ cujusdam ac virosæ meretricis,
 impudenter adoritur misereque trucidat.
 Adeo ut nihil æque verum sit ac tritum illud
 Ciceronis, *In Voluptatis regno nullum om-
 nino esse posse hominibus cum Virtute com-
 mercium.*

8. Imo & ipsius corporis vires labefactat,
 & horrendos superinducit morbos; ita ut

etiam

De Se-
 nectu-
 te.

etiam corporis sanitatis gratia sedulo danda sit opera *Temperantiæ*: quanquam hic non sit legitimus illius modus & mensura, sed tam animi quam corporis valetudo. Nam in robusto & bene saginato corpore animi vires facilius extinguuntur.

9. Ita igitur *Temperantiæ* studendum est, ut non tam excrescat terrena corporis moles, quam perite probeque consulatur spirituum puritati & copiæ; juxta illud *Zoroastris* Oraculum, *Spiritum ne contaminato, nec incrassato superficiem;* quod idem est quod *tenuæ vehiculum & corpus immateriale* apud *Hieroclem*. Hæc igitur *Temperantiæ* Hierocles in Aurea Pythag. Carm. summa est, *Perite servare organum, & ad usus Philosophicos rite adaptare;* quemadmodum monet ille.

10. Hæc est illa perfecta & philosophica *Temperantia*, si ita curentur corporis moles atque vires, ut optimarum rerum sensus ab ipsis interim non extinguatur, nec incrassescat nimis interior Spiritus, quem *Hierocles* *Spirituale vehiculum* appellat; ex quo cum ipsa Anima *Internus* voster homo confieri apud ipsum videtur. De cuius igitur cultu & purificatione eundem ex *Pythagoricis* oraculis paulo uberius disserentem operæ pretium erit audire. *Oportet enim,* inquit ille, *cum Virtutis exercitatione & Veritatis recuperatione atque puritatis, curam earum rerum gerere quæ ad corpus attinent Luciforme;* quod *tenuæ Anima vehiculum* *Oracula* appellitant. *Extenditur au-*

tem hæc purificatio usque ad cibos potasque & ad victum universum corporis nostri mortalis, in quo jacet Luciforme, inspirans in animi corpori vitam, ipsiusque compagem conservans. Est enim corpus immateriale Vita, vitamque ingenerans materiale, per quam mortale nostrum corpus completar ex irrationali vita & materiali corpore consistens, adeoque Simulachrum existens Interni Hominis, qui ex substantia rationali & immateriali corpore constituitur.

11. Quibus innuit, ita nos Externum hominem, hoc est, molem hanc corpoream, curare oportere, ut interim nulla Interno fiat injuria, sed rationem atque modum Cibi & Potus, & reliquorum quæ ad mortale hoc corpus pertinent, peti debere ab incolumitate Interioris hominis, ut tenue illud lucidumque Animæ indumentum non incrassescat nimis nec obscureretur, sed purificetur & liberetur ab omni turpi ac servili consensu cum hac caduca machina. Quemadmodum paulo infra monet; Verum quandoquidem Luciformi nostro corpori agnatum est alterum corpus mortale, purificare illud oportet, & à consensu cum hoc altero quantum possumus liberare.

12. Imo vero huc collineare videtur omnis omnino ipsius animæ purgatio & purificatio, omnisque adeo Virtutis ratio, ut Interioris hominis puritas conservetur ac viget, prout paulo post aliquanto fufius

&

& copiosus nos edocet optimus ille Pythagoricæ Sapientiæ Interpres Hierocles: Rationalis vera Anima purgationes vehiculo etiam laciformi prospiciunt, nempe ut hoc ipse alacris passiferumque factum supernam Anima cursum nullo modo impediatur. Optima vero illius penam rem emissio (supra enim divinum omnem atque humanum animam concreta Potentia alati currus atque Auriga ex Platone comparaverat) est, decessum a rebus terrenis paulatim meditari, & nosmetipsos assuefacere Immaterialitati, omnesque sordes depingere quibus Laciformis corpus inquinari possit ex conjunctione sua cum corpore materiali. Sic enim reviviscit quodammodo, viresque colligit, divinoque vigore impletur, & Intellectuali denique Anima perfectioni connectitur. Tantum illa per Virtutem purificationis potest ad resuscitandam, recolligendam, & divino quodam robore implendam, intimam illud & subtilissimum (quod & ipsam perpetuam immortalitatis consors est) mentis nostræ vehiculum.

13. Magna sane sunt hæc atque præclara Hieroclis documenta, quibus monentur Temperantiæ saltem Philosophicæ quasi aspectum esse, Laciformis curationem puritati animæ congruam præstare. Ut interior homo crassiorum voluptatum sensu non contaminetur, nec in consensum cum caduci hujus corporis falsis & frivolis gaudiis animis impotenter & serviliter rapiatur;

sed ut cognatum suum corpus, sive Luciforme vehiculum, purum & intemeratum conservet ab omni terrena immunditie.

14. Quod id ipsum est quod tandem adjungit ille à me toties laudatus Interpres, super isthoc versiculo Pythagorico,

————— *Tum singula pensa*
Aurigam mentem statuens ex parte superna.

Quem ad hunc modum explicat: *Mentem* quidem, ut quæ rationalis est potentia; *Aurigam* vero, ut quæ corpus apprehendit regitque. *Oculus* vero amatorius super *Aurigam* collocatur. *Anima* enim tametsi una sit, oculo tamen quasi quodam circumspicit per *Veritatis* campum; & facultate altera, manui quidem haud dissimili, cognatum suum corpus (quod est Luciforme) cohibet, & ad seipsam constringit, ut tota ad Deum spectet, divinamque possideat similitudinem. Quæ quidem nulla aptior perfectæ illius & Philosophicæ sive *Temperantiæ* sive *Continentiæ* potest esse descriptio, quæ nullas Corporis voluptates finit in interiorem hominem penetrare, Animamque facit quasi strictis loris cohibere consensum ab omni oblectatione quæ diviniora illa gaudia, quæ ex sensu Dei Virtutisque oriuntur, quovis modo lædat vel obscuret. Qui certe summus & perfectissimus est *Temperantiæ* scopus & mensura.

15. A quo quam longe absunt illi qui secundum ab illicita aut immoderata Venere

fac-

scdave Ebrietate & Ingluvie abstinere, ipsi apud seipos perpendant; serioque eos pudeat, cum deorum immortalium vitam quodammodo adæquare potuissent, in turpissima abjectissimaque pecora degenerasse. An non multo igitur præstaret vel durissimam quamvis vivendi rationem imitari, veteremque ferme *ἀρετήν* denuo imitari, quam ex istiusmodi luxu & mollitie Virtutis rerumque optimarum sensum extinguere, fidissimamque Virtutum omnium custodem, ipsam tandem *animi Fortitudinem*, perdere? Sed de *Primitivarum Virtutum* pariter ac *Derivatarum Principalem* acquisitione hæc breviter dicta sunt.

C A P. VI.

De Virtutibus Reductitiis acquirendis; primoque de eis quæ reducuntur ad Justitiam.

1. **I**NTER *Virtutes Reductitias* præcipue emicant illæ quæ ad *Justitiam* referuntur. Cujusmodi fuerunt *Liberalitas, Magnificencia, Veracitas, Fidelitas, Gratitude, Candor, Urbanitas, Verecundia, Humanitas, Hospitalitas, Amicitia, Comitatus, Affabilitas, & Officiositas.*

Liberalitas aurem non est negligenda, quod ea testamur nos non tam angusti & contracti animi esse quam mirari pecunias, nec tam stupidi, ut nesciamus earum fines atque usus.

Magnificentiam commendant sua opera, quod Publico profunde, Mundumque ornant & Historiam.

2. *Veracitas* autem omni studio amplectenda est, nisi quis videri velit ambulatorium quoddam *Mendacium* larvataeve Impostor; *μυρολογουτος* aliquod & terribilamentum humani generis, à quo merito omnes sibi metuant tanquam ab occulta aliqua subtilive peste ac veneno, vel à cooperata fovea qua insidiae struntur incauto viatori; tanquam à muro Spectro, quod tamen vitam humanam variis miscet turbis & frustrationibus, multisque eam involvit laboribus & ambagibus quibus honesta hominum industria eluditur & defatigatur.

Hanc *Fraudem* & *Calliditatem* *Prudentiam* quidam appellari malunt, speciosam titulum *Vitiorum* pessimo obtinentes, à quo *Virtutum* verarum coetus non minus abhorret quam honestae & pudicae *Matronae* à *putidissima* meretricis consortio. Alii sibi in hoc vitio applaudunt tanquam in selectioni quodam ingenui & acuminis spectamine: Quasi vero quisquam ita natus sit stupidus, ut per mendacia & hypocrisis fallere non possit, si velit. Qui non potest fallere cum velit, oportet eum profecto esse ingenuum omnium candidissimi, qui autem vult cum possit, vilissimi abjectissimi que; qui vero cum possit non vult, is demum magno animo est atque exoelso, veramque solus spirat *Prudentiam* & *Generositate*;

qui

qui & felicissimos ut plerimum rerum suarum exitus invenit, dum Hypocritæ & versipelles homines in summa laude incidunt dedecora & infortunia. Ficta enim omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, nec simulacrum potest quicquam esse durabilem.

Fidelitas summopere colenda est, cum sine ipsa vix stare possit humana societatis, cumque tam conspicua *Iustitia* pars sit servare promissa, & depositum reddere.

Unde etiam dispicere possumus quanto pere obligamur ad colendam *Gratitudinem*; cum omne officium gratuitum sit quasi depositum quoddam, quod qui non reddere cum possit, summæ videtur reus infidelitatis. Imo vero tam præclara *Iustitia* pars est *Gratitudo*, ut qui hanc violare ausit, minime dubitandum sit quin, si per Leges tuto posset, reliquas omnes *Iustitia* partes non incunctanter violaret. Quæ certe ratio quemvis ingenuum animum ita percellere debet, ut à nullo fere flagitio æque abhorrendum esse censeat atque ab hoc turpissimo monstro *Ingratitudinis*.

3. Ad *Candorem* adhibendum in congressu nostro cum hominibus hæc permovere nos debent: Nempe, tam quod plerique omnes, si quid peccent, per ignorantiam peccant; nec tamen ita peccant quin plerumque etiam in his erroribus aliquid verum bonumque parturiat eorum animus; cui proinde nos obsecrante debemus, candidè

dide & benigne excipiendo singula, & in eum sensum interpretando qui maxime laudabilis est, aut saltem tolerabilis: tum etiam quod paci animorumque agglutinationi, qua nihil inter homines optabilius est, hac ratione optime consulimus.

4. Nec ab *Urbanitate* ita nos alienos esse oportet, ut, cum ipsi joculari nesciamus, alios, quantumvis non invenuste jocantes, audire ferreque nolimus. Est enim humanæ vitæ condimentum laborumque pergrata relaxatio jocandi dexteritas. Quanquam enim ita à Natura generati non sumus ut ad ludum & jocum facti esse videamur: uti tamen illis licet, sed sicut somno & quietibus cæteris, tum cum gravibus seriisque rebus satisfecerimus.

Ad hunc sensum *Cicero* in *Officiis*; qui, cum duplex jocandi genus statuit, unum illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum, alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum, de hoc posteriori genere omnino est intelligendus. Cujus tamen sales si quando risum movent & cachinnos, is qui perstringitur, modo probus sit, non tam leviusculis suis vitiis vel defectibus insultari putare debet, quam virtutibus applaudi; juxta ea quæ tradidimus de *Passionum Interpretatione*. Quod si forte quis improbus mordacius uritur, expurgare debet animo materiam cui Joci aculeus infigitur.

5. *Verecundia* in singulis nostris actionibus

Lib. 1.
cap.
11.
sect. 2.
3.

bus servanda est, quod quasi apex & flos sit *Iustitiae*, summaque illius perfectio; quem admodum supra scripsimus, neque Lib. 2. opus est eadem hic repetere. cap. 8.

Humanitas vero præter cæteras *Virtutes* præcipue est colenda. Omnes enim communi cognitionis & æqualitatis quodammodo vinculo continemur; nec censendus est homo homini multo præstare, cum ex æquo universi *Mortis* & *Immortalitatis*, *Passionum* & *Rationis*, participes sumus. Qui igitur alterum despicit, contemnit & negligit, minusve humaniter tractat, *Naturæ* humanæ jura perdidisse videtur & privilegia, palamque contra seipsum sententiam tulisse, parum utique referre, si ipse in eisdem circumstantiis eodem tractaretur modo. Cum enim homo sit, si immunitatem aliquam hic sibi præ cæteris reservari vellet, stolidam profecto hæc esset & ridicula animi elatio & arrogantia.

Nemo igitur, quantumvis tenui sit fortuna, contemni debet aut contumeliose tractari, modo vir probus sit, nec propria culpa humanæ *Naturæ* jura perdidit. *In- troite*, etiam hic dii sunt, inquit *Herac- litus*. Quod de pauperrimi cujusvis pectore, modo probus sit, verissimum esse censendum est: Quem proinde, ex communibus humanæ naturæ privilegiis, tanquam sanctum quoddam ac divinum Animal, debito amore & observantia semper excipere debemus.

6. *Hospitalitati* autem commendandæ multum insudare nihil opus est, cum sit tam manifesta pars *Humanitatis*: eo vero magis necessaria, quo magis sint Incolarum *inopis* expositi peregrini, magisque domesticis commodis & subsidiis destituti. Hosce igitur perquam humaniter tractare debemus, ipsorumque commodis, ubi opus est, diligenter inservire; non immemores quod beati Genii etiam nobis in hac Animarum nostrarum peregrinatione in summis *difficultatibus* & angustiis mature succurrunt, seduloque opitulantur.

7. Porro, quod ad *Amicitias* attinet, petendæ quidem sunt illæ tanquam communia humanæ vitæ ornamenta & præsidia. Quod si forte in eos incidas qui valde diligere mereantur, memineris animum adijcere Virtutibus potius quam personis, quæ mortales sunt & mutabiles; neque tam affectus vehementia aut inerti quodam passionis dulcore (qui miras in te tragedias excitare poterunt) *Amicitia* partes expleri censeas, quam sinecta fide & constantia atque alacri quadam & officiosa benignitate erga eos quos amas.

8. Denique *Comitas*, *Affabilitas* & *Officietas* colendæ sunt tanquam benevolentia conciliatrices optimæ, mutæque pacis & amicitia conservatrices. Unde valde inconsultum esset si quis minores istas Virtutes negligeret; cum favorem hominum, qui maximi tum ad jucunditatem vitæ tum ad

securitatem momenti est, rebus tam parvis levicubi sique possit demereri.

C A P. VII.

De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur.

1. **V**irtutes, quæ ad *Fortitudinem* reducuntur, sunt *Magnanimitas*, *Generositas*, *Lenitas*, *Constantia*, & *Diligentia*; item, *Vivacitas*, *Animi præsentia*, *Ordinatio*, & *Virilitas*.

Magnanimitatem commendat, quod animi in multa ac minuta non distrahatur, sed ad optima maximaque, quæ paucæ sunt, aspirare faciat; quodque humanæ naturæ præstantiam recte testimare norit, nec ea abuti velit ad minima quæque ac vilissima prosequenda. Cum igitur nihil majus sit vel excellentius Deo ac Virtute, in hisce colendis mentem nostram ac voluntatem corroborat & statuminat, nec ad vulgaria objecta diffidere sinit & evagari.

Hoc etiam commune habet hæc Virtus cum *Magnificentia*, quod ipsius præclara facinora Publico præcipue profint, *Mundi* que sæcula ornent & *Historiam*.

2. *Generositatis* vero utilitas & perfectio ex eo elucescit, quod quis per eam sola Virtutis veræque Beatitudinis conscientia contentus sit, absque hominum plausu & suffragiis; quodque nisi non sincere faciat, aut in gloriolarum frange ancupium; nec Veri-

tatem Virtutemque deserere velit, quantumvis omnium mortalium odia & contumelias in se excitaret.

Quanquam enim aliquid possunt ignominiae metus famaeque ac gloriae cupiditas in Virtute acquirenda; cum tamen semel acquisita sit; nihil magis istis opus est quam illa lignorum structura qua in exstruendis aedibus utimur, quae, postquam aedificium exstructum est, diruere solemus, & postmodum comburere.

3. Maximopere igitur colenda est haec Virtus tanquam reliquarum fidelissima custos & conservatrix; praesertim vero ab eis juvenibus quos Natura ad Virtutem propensiores finxit, qui tamen contumeliarum metu à sociis in ipsos intorquendarum ad turpes actiones vel inviti saepe numero pertrahuntur. Nosint itaque illi summam esse *Generositatis*, Virtutis causa quasilibet fortiorum contumelias & dictoria ferre simul & contemnere; nec pudoris esse, sed pusillanimitatis, eis morem gerere qui ea suadent quae ipsi inhonesta illicitave esse suspicantur. *Pythagoraeque* potius audiant hoc in loco;

————— *Summe reverere te ipsum,*
quam tam importunos & impudentes rerum
pessimarum suasores.

4. *Quis* & *Lenitas* vel eo nomine maximi facienda est, quod inexpugnabilis quasi quaedam *Arx* sit contra omnes omnium hominum injurias & opprobria. Quod etiam

ut novis argumentis non sit opus quibus ad eas amplectendas moveamur : Ipsæ enim sunt vel *Diligentia*, vel *Constantia*, vel *Magnanimitatis* quædam quasi propagines.

C A P. VIII.

De acquisitione earum Virtutum que reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione.

I. **A**D *Temperantiam* referuntur *Frugalitas*, *Humilitas*, *Austeritas*, *Moderestia*; item, ex *Andronico*, *Facilitas virtutis* & *Tenuitas*, *Gestus inculpabilitas*, *Animusque contentus*. Quarum *Facilitas virtutis* ac *Tenuitas*, *Animusque contentus*, *Frugalitat*is quidam sunt quasi modi vel species; quemadmodum *Gestus inculpabilitas* *Moderestia*.

2. *Frugalitatem* autem id maxime commendat, quod sit *Sobrietatis* aut mater aut comes, & *Morborum* ac *Paupertatis* fugatrix. Etiam quod maturiorem quandam sibi habet annexam prudentiam atque curam, ne lautius & splendidius vivendo quam facultates ferant, postea ne frugaliter quidem amicos excipere valeamus, aut, quod multo est intolerabilius, absque ipsorum ope nequeamus vivere. Unde veræ *Frugalitati* *Generositatem* etiam quandam honestamque animi *Magnitudinem* subesse posse videmus.

3. Quod etiam videtur in illis cognatis ipsi

ipsi Virtutibus contingere quæ ab *Andronico Rhodio* recensentur. Nam qui tenui facileque parabili victu contentus est, arcem possidet inexpugnabilem, & quæ cedere nescit ullis aut hominum aut Fortune iniuriis, quæque defensorem suum nunquam permittet à quovis mortali in servitutem abduci. Ille enim qui minimis indiget Deo proximus est, cui soli perfecta competit

4. Porro, *Austeritas* sive *Gravitas*, & *Molestia*, cum suis cognatis Virtutibus, diligenter colendæ sunt, tum quod mores vitamque externam ornant, tum etiam quod Animum ipsum puram castumque conservant, primaque Vitiorum tentamenta frangunt & retundunt, & vel levissimas quasvis turpitudinis umbras & simulacra ex imaginatione abigunt fugantque.

5. Nulla autem omnino Virtus majori studio prosequenda est quam *Humilitas*: quandoquidem nec ulle capitaliores pestes rebus humanis se intermiscunt quam *Ambitio* & *Avaritia*. Hinc Patriæ & Anticorum *Proditiones*, hinc *Trucidationes*, *Prisicupum*, hinc *Desertiones Veritatis* & *Religionis*, foedæque erga Deum ac Virtutem *fraudes* & *tergiversationes*, omniaque prorsus *Injustitiæ genera*, oriuntur. Ita ut merito dubitari possit, an tormentorum mortisque metus, majorem vim habeat ad cogendos homines ad impietatem, quam *divitiarum* & *honorum cupiditas*, diraque domi-

dominandi libido ; plusve præsidii sit Virtuti in ipsa *Fertilitate* ; an in *Humilitate* , quæ mundanis cupiditatibus auferri nos non sinit , nec humanarum rerum splendore & strepitu , ut pueri picturis & crepundiis , vehementius oblectari .

6. Quanquam enim ex titulo hæc Virtus despicibilis videri possit , est tamen solidissimæ perfectissimæque Sapientiæ tam conspicua filia , ut nec *Lucretius* quidem , vir sane alias hujusmodi rerum haud ita ignarus , eam mihi visus sit ignorasse , sed & admodum graphice illam depinxisse his versiculis :

De Re-
rum
natura
lib. 2.

Sed nil dulcius est bene quam munita tenere

Edita doctrinæ Sapientium templa serena ;

Despicere unde quærens alios , passimque videre

Errare atque viam palantes querere vita ,

Certare ingenio , contendere nobilitate ,

Noctis atque dios nisi præstante labore

Ad summas emergere opes rerumque potiri

O miseræ hominum mentes ! o pectora caca !

Qualibus in tenebris vitæ quantisque periculis

Deiur hæc vi quodcumque est ! &c.

Qui sic sapiunt , fat scio , à vulgari & idiotico hominum genere contemnantur fere & iridentur , tanquam aërea quædam Animalcula quæ auras captant & inanis vescuntur

tur æthere, hoc est, quæ leuiusculis rerum umbris evanidisque imaginationibus indulgent, sensu vero rerum solidaque substantia prorsus privantur.

7. Sed bonos hosce viros obsecro mihi narrent, qua in re Potentes illi atque Divites Naturæ donis magis solide fruuntur quam isti, qui, tametsi necessaria ad victum ipsis non desint, tenuiori tamen utuntur fortuna. Num sapidius & jucundius edunt vel bibunt quam pauperiores illi qui honestis laboribus diem terunt, & sudoribus addunt temperantiam? Num altius illis profundiusve dormiunt, aut firmiori animi corporisque utuntur valetudine? Quod si nihil horum sit, ut non ipsi Potentes atque Divites æque imaginationibus indulgent ac qui Virtuti veræque Sapientiæ sunt dediti? Qui si recte existimantur, auras captare & inani vesci æthere, magni sane illi viri atque opulenti potiori jure ex superfluis suis divitiis & honoribus nihil præter fumos, vapores, pinguioresque quasdam fuligines, haurire censendi sunt. Utrum vero præstet puriori aëre vesci an crasso & fuliginoso, discutiendum aliis per otium relinquo.

Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil

Divitiæ poterunt regales addere majus.

Quod si corporis functionibus & commoditatibus pares sunt præpotentes illi, & pauperes, quibus tamen interim ad vitam

Horat.
Epist.
lib. 1.
epist.
12.

necessario non desunt ; superest ut solis animi cogitationibus & phantasmatis differant. Utri vero pulchriores habituri sint præstantioresque animi cogitationes sive phantasmata, illine qui superfluis opibus & honoribus inhiant, an hi qui Virtuti veræque Sapientiæ totos se dedunt, nemini, opinor, difficile esse potest augurari.

8. Postremo, ut in nihilo deficiat hæc nostra Parænesis, etiam de *Divino illo Amore atque Intellectuali* superaddimus, quod omnibus nervis eniti debeamus ad eum adipiscendum, tanquam primam & perfectissimam omnium Virtutum mensuram atque normam; quam præsentem semper nos habere oportet & quasi ante oculos positam, ut ab hoc divino exemplari omnium nostrarum actionum modos rationesque deducamus.

Hujus autem divinissimæ perfectionis, & qua nulla major in naturam humanam cadere potest, Procreatrices præcipuæ & Conservatrices sunt *Humilitas & Temperantia*. Voluptates vero corporis divinum hunc animi sensum extinguunt, quemadmodum etiam facit effrænis illa Divitiarum & Honorum cupiditas. Anima enim contracta in sordidos hosce cæcosque ardores, libera illa & cœlestis flamma continuo suffocatur. Unde necesse est hominem obductis hisce tenebris in varia turpitudinis atque injustitiæ genera prolabi.

Si vis igitur *Divinum illum Amorem* ad-

in-

instar ignis cujusdam Vestalis in Templo Cordis tui perpetuo splendere & ardescere, sedulo tibi danda est opera *Temperantia & Humilitati.*

9. Quod si nondum tibi eluxerit, ardentibus ad Deum precibus cœlestem hunc ignem in Anima tua accende: memor interim, quod solis verbis votisque parum proficies; quodque, dum ad hanc internam vitam ferventissimo voto atque affectu anhelas, externis moribus, quantum poteris, eam debes imitari. Quod spero te facturum cum successu, si pauca hæc monita rite observaveris.

A Voluptatum igitur illecebris diligentet tibi caveto. Nihil per odium vel invidiam contra quenquam patrato. Pauperes pro facultatibus tuis sublevato & foveto. Iram contra hominum injurias & contumelias strenue comprimito. Humilis & abjectæ fortunæ homines ne petulanter conculcato; quin & Paupertati probæ aliqualem honorem & observantiam deberi censeo. Malum bono compensato, & amarulentâ dicta blandis & benignis alloquiis diluito. De inimicis tuis ne tum quidem cum secure poteris vindictam sumito: nec tamen ita amicitiam cum quoquam cole, ut Virtutem Veritatemque illius causa deseras, publicamve ei postponas utilitatem, hoc est, Non quod tibi ipsi vel cuivis alteri, quantumvis amicissimo; ex animali sensu adlabescat, sed quod propria Conscientia simplici-

pliciter & absolute optimum judicaverit, summa fide & constantia prosequere.

10. Atque hæc sunt quæ dicenda censuimus *de Virtutum acquisitione* tam in specie quam in genere. Totam jam tandem documentorum seriem brevi illa *Pythagorica* hortatiuncula claudemus: *His operare, hæc meditare, hæc omni studio atque cura complectere: Hæc enim pedes tuos in divinis Virtutis semitis ita demum firmabunt, ut nunquam eos sinant aut vacillare aut labi.* Quæ quidem Virtutis perfectio humanæ Felicitatis pars longe maxima est & principalissima. Solum superest ut de illius tandem partis acquisitione quæ in *Bonis externis* consistit, breviter agamus.

C A P. IX.

De acquisitione Bonorum Externorum.

1. **Q**uantilla pars *Bonorum Externorum* ad humanam Beatitudinem requiritur, satis supra indicavimus. Restat jam ut breviter evincamus, si vel ex illorum omnium quæ diximus *Bonorum Externorum* accumulatione humana Felicitas aliquo modo perfectior videri possit & consummatior, quod *Virtutes morales* non mediocrem vim habeant ad eorundem etiam omnium acquisitionem.

2. Præcipuas igitur eorum species recensetimus denuo, perpetuoque indigita-

bimus

bimus quantam vim habent ex Virtutibus aliquæ; si non omnes, aut ad illa ipsa Bona acquirenda, aut saltem quæ ipsis analogæ sunt, & quæ præstantiora, tamen eis rectius existimare poteris quam succedanea.

3. Cæterum quod ad duas primas ipsorum classes attinet, Bona utique illa *Animæ* atque *Corporis*, manifestum est permagnam vim habere Virtutem ad ea ipsa in specie adipsenda, vel saltem augenda & conservanda. Quod primo liquere potest de Bonis eis externis quæ ad *Animam* referuntur; qualia sunt *Ingenii dexteritas* & *subtilitas*, *Memoria fidelitas* & *comprehensio*, item *Scientia*, & *Sapientia*.

Ecquid enim *Ingenium* acuire magis potest subtiliusve reddere quam *Philosophia* illa quam supra descripsimus *Temperantia* & Cum è contrario vel optimum subtilissimumque ingenium ex *Ebrietate* & *Ingluvie* turpique voluptate obtusum torpidumque evadat.

4. Eademque prorsus ratio est de *Memoria*, ejus vires proculdubio mirum in modum conservat confirmatque *Sobrietas* & *Temperantia*; *Exercitatio* autem adauget, quæ fructus est *Industriæ* & *Diligentiæ*; Cum interim nihil magis illam facultatem labefactet quam *Ebrietas*, Venusque immoderata, quam *Somnolentia* denique, & *Desidia*.

5. *Artes Mechanicæ* Virtus quidem non docet *Moralivæ Philosophiæ*; nec sanè

Scientias Physicas Mathematicasve: verum ne parum contribuere videatur Virtus ad eas omnes ediscendas, ex prædictis satis constat eam conferre & *Ingenii subtilitatem* & *Memoriam*. Quibus *Diligentiam* addas, & quâ Mathematica præsertim studii carere non possunt, *Mansuetudinem* quandam *quædam* & *Patientiam*.

6. Summum verò divinissimumque *Moralis Philosophiæ* donum habenda est illa quam adeo accurate supra descripsimus *Præsentia*, quæ quidem cum ad omnes *Intellectuales* habitus acquirendos permagnam vim habet, tum ad *Sapientiæ* acquisitionem, omnium sane maximam. Cui tamen tanquam individua quædam comes adjuncta semper intelligitur illa quam modo dixi *Philosophica Temperantia*.

Frustra enim ad *rerum Divinarum cognitionem* aspirat, quæ proprie *Sapientiæ* dicitur, qui hisce duabus Virtutibus destituitur. *Impuro enim fas non est quod purum est attingere*, quemadmodum præclare nos docet in *Phædone* *Plato*: Qui curâ inibi contendat, neminem nondum exuto corpore ad puram sinceramque Veritatem venire posse: quid, obsecro, existimandum est de eis qui ne vitissimas quidem corporis sordes & cupiditates exuerunt, adeoque cæcutiunt, ut ne opus quidem esse arbitrentur ad Veritatem percipiendam ut hisce corporeis inquinamentis expurgemur? sola sufficit industria & indomita quædam animi.

animi pervicacia, Qua quidem nulla potest esse vox vesana magis magisque ridicula.

7. Perinde enim est ac si quis oculorum lippitudine laborans, qui tamen velit etiam res longinquas clare & distincte perspicere, nolit tamen oculis medelam adhibere, sed pertinacem tantummodo saepeque repetitam aciei intentionem in objecta quæ adeo gestit cernere: Quo tamen tantum abest ut melius videat, ut potius necesse sit quod intempestiva hac cernendi contentione magis magisque indies cæcutiat. Est autem hæc oculorum medela, illa nimirum supra dicta *Prudentia & Temperantia*.

8. Ecquis enim est qui proprio Marte de Deo, de Animæ nostræ Immortalitate, deque Divina Providentia, solide & constanter philosophari potest, absque aliquali Animæ à suo corpore separatione, hoc est, absque *Platonica* illa mortis meditatione, qua à corporeis omnibus affectibus rescindimur quasi & revellimur, quaque in *amorem illum divinum*, qui solus vera certaque de abditissimis rerum divinarum Mysteriis oracula effundere novit, abripimur toti & absorbemur? Quanto enim magis per *Prudentiam* illam *Temperantiamque Philosophicam* extinguuntur in nobis animales affectus & corporei, tanto magis in consensum cum Intellectuali Mundo, inque Divini Luminis conspectum, emergimus.

Sapientia igitur, sive Divinissimorum Arcanorum *Scientia*, perfectæ Virtutis genui-

quibus fructus merito est habendus.

9. Quod ad ea bona quæ ad *Corpus* referuntur attinet, cujusmodi sunt *Robur*, *Agilitas*, *Sanitas*, & *Pulchritudo*; *Robur* sane non tam *Virtutis* donum quam *Naturæ* videtur; quanquam ipsius *Conservatio* etiam *Virtuti* sit accepta referenda. Imo vero non videtur omnino veri dissimile quin *Corpus*, quod alioqui infirmius futurum erat, ex *Tolerantia* exercitiis multo possit fieri robustius.

Agilitas vero *corporis* non solum *Virtutis* alumna esse potest, sed etiam genuina filia. *Temperantia* enim & *Diligentia* superfluum *corporis* molem ut plurimum diminuunt, fatisque magnam spirituum copiam progignunt. Unde necessario nascitur hæc *corporis Agilitas*.

10. *Virtutis* autem donum maxime omnium conspicuum est *corporis Sanitas*, quæ cum omnibus fere *Virtutibus*, tum præcipue *Temperantia* debetur & *Pietati*, juxta *Chaldaicum* illud, si recte memini, *Oraaculum*;

Ad Pietatis opus vegetum si extenderis ignem

Mentis, & hoc fluxus sanabis corporis artus.

Expurgatus enim *Animus* etiam *corpus* quodammodo purificat & emundat, benignaque sua luce irradiat, viresque ejus corroboret. Dum vero ipsa *Anima* vel accescit odio, vel invidia tabescit, vel cæcitas

buslibet curis marcescit & cupiditatibus, impossibile est quin simul labefactetur corporis etiam sanitas atque robur. Quid igitur tandem fiet de eo corpore cujus vires ebrietate quotidiana & ingluvie obruuntur, aut indomita exhauriuntur libidine?

11. Sunt igitur corporis morbi ut plurimum vitiorum animi effectus. Nam & Majorum peccata sæpenumero luunt infelices posterum, Parentumque inorbi simul cum agris titulisque quasi hæreditario quodam jure in filios derivantur. Quod quidem onus nulla efficaciori ratione objicere à se possunt & excutere, quam si severiter velint Pietatem & Virtutem colere.

Quemadmodum enim omnibus animi Vitiis Justitia antiquior est, ita omnibus corporis Morbis illius Sanitas & Valetudo: Prout etiam innuete videtur vetustum illud carmen apud Maximum Tyrium; *O Deorum antiquissima Sanitas, Utinam tecum habitem Vita quod reliquam est mea.* Cujus voti nemo citius futurus est compos quam qui sincere Pietatem colit & Virtutem.

12. Cum vero Sanitatis corporeæ largitrix Virtus sit & conservatrix, necesse est ut eadem quoque corporeæ Pulchritudinis sit eadem mater pariter atque nutrix: tum quasi Venustas corporis sive Pulchritudo quasi flos & fructus ipsius Sanitatis sit, nec tam re quam mente & cogitatione à corporis valetudine secerni possit; tum etiam quod Virtus sit ipsius Animæ & sanitas &

pulchritudo, quæ dum è spirituum motu, qui tum per oculos præcipue tum per totum vultum tranflucet, emicare cernitur, non potest non mirabilem elegantioribus formarum fpectatoribus venuftatis decorifque fpeciem exhibere: ut omittam ea quæ ad totius corporis geflum attinent atque motum; qui non potest non effe admodum honeftus & venuftus, dum à pulchra probaque Anima gubernatur. Quam amabiles Virtutis indices fint oculi, obfervavit etiam *Marcus Antoninus: Vir bonus & fimplex & benignus etiam in oculis hæc præ fe fert, nec potest fe abfcondere.*

Τὸν
sic i-
αὐτὸν
lib.
10.
feft.
15.

13. In iis vero qui à nativa Innocentia vel ab acquifita Virtute defciscunt, & ad Vitium inclinant & turpitudinem, obfervare fane potest non imperitus fpectator, ipforum etiam vultus paulatim immutari: &, tametsi nec figuræ concinnitas defit, nec vulgari forfan oculo fatis gratus color, florem tamen formæ lucemque animadvertere poterit hebefcere paulatim, & ex finceriori luce in igneam quandam impuritatẽ facemve fpiffefcere; Spirituum etiam motum fubdolum magis, magifve ftupidum factum effe; totumque afpectum aut fictum & artificiofum, aut durum impudentemque, evafiffe. Quæ veræ moraliq; vultus pulchritudini prorfus funt contraria.

14. Qui vero è contrario feculam Virtuti dant operam, & ad purgatam Animæ
sta-

statum serio contendunt, etiam vultus eorum oculosque verecundiores lucidioresque paulatim fieri observare licet. Quin & in eis ipsis quorum facies ex nimio fortasse Virtutis veræque Sapientiæ studio pallor maciesque totas occupaverint, notare tamen poteris amabilem quandam & venerandam venustatem & benignitatem etiam pallori huic & maciei ut plurimum insidere. Adeo ut nemini pulchritudo corporis deesse possit cui pulchra non deest Anima, quæ mundos purosque corporis spiritus venuste & decore moderetur.

15. Quantum igitur Virtus ad acquisitionem *Bonorum animi corporisque* conferat ex prædictis abunde constat. Quantum vero ad ea *Bona* adipiscenda valeat quæ ad *suppositum* referuntur; (qualia sunt *Libertas, Honores, Divitiæ, Nobilitas, Amicitia,* & id genus reliqua,) ex subsequen-
tibus patebit. Quæ quidem cum ea ipsa sint bona quæ *bona Fortune* vulgo dicuntur, non est profecto expectandum, ut tam necessario nexu à Virtute dependeant quam illa bonorum genera quæ præcesserunt. Quod vero de se apta nata sit Virtus ad ea assequenda, equidem credo haud difficile fore perpetuis rationibus evincere.

16. De *Libertate* enim manifestum est quod etiam integræ Gentes eam Virtuti debeant, dum incurstantes hostes à patriæ finibus per *Fortitudinem* strenue amoliantur, sine qua impossibile esset quin in turpem

duramque abducerentur servitutem. Qui vere in bello capiuntur servi que fiunt, haud raro accidit quod postmodum ob fidem, prudentiam & diligentiam, à Dominis suis manumittantur; quemadmodum passim observare licet in *Comœdiis Romanis*. Quod autem in Pace *Justitia* Legumque observatio *Libertatem* nostram conservat; dum Fures, Latrones, Homicidæ, dum Patriæ Principisve Proditores conjiciuntur in vincula, moxque capite plectuntur, ita obviū est ut nihil necesse sit notare.

17. Quod si forte vir probus (quod rarius tamen contingit) etiam Virtutis causa abducatur in carcerem, omnem tamen *Libertatem* suam perdidisse nullo modo est existimandus. Equidem si quo retrudi posset ubi à Deo Virtuteque secluderetur, idemum carceres horreni merito videri deberent valdeque extimescendi: Hujusmodi autem nulli sunt præter solas improborum animas.

Frustra igitur viro probò carceris squalorem, frustra solitudinem minitaris: Si quidem ille non potest non splendide habitare quem præsentia Divina illustrat semper & circumfulget; nec solus esse, quicum universæ tam libere versantur Virtutes bonæque Conscientia.

18. Præterea, cum *Libertas* sit nihil aliud quam *potestas agendi ut velit*, manifestum est quod vir probus *liber* sit etiam in vinculis & carcere; quandoquidem necesse est

est ut ille semper agat ut vult, qui non aliter secum agi velit ac Divino Fato & Providentiæ visum est, utpote qui animum voluntatemque suam Providentiæ Divinæ conformem semper habet & consentientem, *Omne mihi congruit placetque quod tibi gratum est & congruum, O Munde, id est, O pulchra rerum Universitas à sapientissimo Deo condita & gubernata. Quæ divina prorsus vox est Marci Antonini, veroque Philosopho digna.*

Tāv
eis i-
αυτόν.
lib. 4.
cap.

23.

19. Quantum vero ad *Honores*; ecquis inveniri potest ad publica munia obeunda instructus magis magisque idoneus quam vir probus, quem *Iustitia, Magnanimitas, Fides, Constantia, Munificentia, Prudentia, Fortitudo, Vigilantia*, reliquæque id genus Virtutes, tam mirifice muniunt & adornant?

Quin & de facto hujusmodi sunt omnes per totum terrarum orbem qui ad publica eliguntur munera; aut saltem sub hisce titulis commendantur, coluntur, decantur. Quod si revera tales aliqui non essent, essent tamen ad minimum virorum bonorum vicariæ quædam imagines, atque statuarum ipsorum titulis nominibusque ornatarum, quas dum homines colunt, etiam ipsos viros bonos tanquam invisibilia quædam Numina existimandi sunt colere & venerari. Adeo ut nemini certius *Honores* debiti deferri videantur quam viro probo, quem aut ipsum, aut ipsius saltem imaginem,

omnes ubique terrarum homines colere observantur.

20. Sed ne *ditescat* satis vir bonus periculum est, cum fraudes, rapinæ perfidia, adulationes, amicorum proditiones, & id genus reliqua flagitia, ad opes accumulandas via videantur compendiosissima.

Est autem illud stultissimum *ditescendi* genus, quando pretium millecuplo majus valore rei emundæ solvitur. Quod tamen fit, quando quis vel minutissimam Virtutis partem Honoribus commutat vel Divitiis. Honestiores suppetunt *ditescendi* rationes; etiam è Virtutis penu depromptæ. Cujusmodi sunt *Diligentia*, *Fides*; *Frugalitas*, *Temperantia*, & id genus aliæ Virtutes, quæ proculdubio satis magnam vim habent ad honestam quandam opulentiam rerumque copiam. O dii immortales! (inquit Cicero,) non intelligunt homines quam magnum vectigal sit parsimonia.

21. De *Nobilitatis* acquisitione ne minima quidem suboriri potest addubitatio, cum ipsa Virtus verissima sit Nobilitas, & perfectissimus primusque omnis nobilitatis fons atque origo; quemadmodum supra ea de re aliquanto fufius differuimus.

22. Postremo, quod *Amicitias* attinet, quantum ab eis Virtuti debetur, ex eo intelligas, quod nullæ veræ sine Virtute Amicitia esse possunt, nec ullus purus & ingenuus Amor, sed solummodo sordida lucri alicujus vel emolumentî cupiditas, aut

inutilis quidam levium & nugantium animorum lusus & lascivia.

Sola Virtus veras conciliat *Amicitias* & conservat, quæ cum se exulit, (prout præclare ea de re differit apud *Ciceronem Lalius*), lumenque ostendit suum, & idem aspexit agnovitque in alio, ad id se admovet, vicissimque accipit illud quod in altero est, ex quo exardescit *Amor* sive *Amicitia*. Additque insuper, *Amare* nihil aliud esse nisi eum ipsum diligere quem ames; nulla indigentia, nulla utilitate quæsitâ. Ad quem sensum etiam alibi loquitur *Cicero*, pauloque apertius & venustius; *Amicitiam si ad fructum nostrum referamus, non ad illius commoda quem diligimus; non erit ista Amicitia, sed Mercatura quædam utilitatum suarum.*

De Natura Deorum. l. 2.

Unde consequitur, nullum humanæ vitæ præsidium ipsa Virtute majus esse posse cum sola per se tantam vim habeat alliciendi homines ad diligendum & ad conciliandam eorum benevolentiam, quam omnia honesta & opportuna officia comitari necesse est.

23. Est certe è Virtutum choro una *Veritas* quæ *Amicitia* mirus apta videtur, cum odii potius & inimicitiarum parens à plerisque habeatur. Ubi profecto perdidicimus quiddam mihi semper visum est accidere in rebus humanis, quod illius *Judicis* vocem oderunt plerumque homines, ad quam ipsi tamen perpetuo videri volunt provocare.

Cæ-

Cæterum nulla firma constansque *Amicitia* Veritate carere potest, non magis quam fide & simplicitate, quæ necessarium est omnis veræ *Amicitia* fundamentum. *Næque enim fidum esse potest* (inquit *Cicero*) *multiplex ingenium & tortuosum*, addo occultum taciturne: multo minus adulatorium nimisque obsequiosum. Molesta quidem Veritas est, sed Obsequium multo molestius, inquit ille, quod peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinat.

Sed nec molesta Veritas est eis qui serio Virtuti dant operam, quos non potest non mirifice oblectare omnis prudens *Monitio* quæ acerbitate caret & contumelia, tanquam indubitatum perfectissimæ Virtutis sincerissimæque *Amicitia* testimonium.

24. Fateor equidem multo diductius hisce de rebus agi posse multoque copiosius: sed pauca hæc sufficiant ad significandum; quam magnum momentum habeat Virtus ad Externa etiam Bona cujuscunque generis adipiscenda, quamque tutum firmumque contra omnes humanos casus in ea positum sit præsidium.

C A P. X.

*De Bono illo Externo, Summo
Æternoque, ad mentem Philo-
sophorum.*

1. **U**Nicum solummodo superest Bonum externum, quod & æternum est.

est. *Cælum ipsum non stultitia, quod dicitur, sed Virtute petimus, beatorumque geniorum societatem. Qualem describit Oraculi Responsum de Plotini animæ transitu ad felicissimum illum statum:*

————— *Ad cætum jam venis alnum
Heroum blandis spirantem leniter auris,
Heic ubi Amicitia est, ubi molli fronte Cupido*

*Latitia replens liquida pariterque repletus
Semper ab Ambrosiis sæcundo è Numine rivis.*

Unde serena quies castorum & dulcis Amorum

Illecebra, ac placidi suavissima flamina venti.

2. Cui quidem descriptioni affine est pium illud *Catonis* votum & professio; *Non me vixisse pœnitet, (inquit ille) quoniam ita vixi ut non frustra me natum existimem; & ex vita hac discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Commorandi enim Natura diversorium nobis, non habitandi locum, dedit. O præclarum diem cum ad illud Divinum Animorum concilium cætumque proficiscar, & cum ex hac turba & colluvione discedam!*

Cic. de Senectute.

3. Quam opinionem etiam, tanquam de suo, repetit alibi *Marcus Cicero*. *Non enim is ego sum qui Animum simul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen Divina Natura delibatum posse extinguere, sed potius certo tempore emenso ad immor-*

De Consolatione.

mortalitatem redire. Quod ita ab eo dicitur, quasi præsens hæc nostra vita mors quædam Animæ esset. Quod discrete affirmat *Scipio Africanus* percontanti *Cornelio* de suis defunctis an viverent: *Imo vero* (inquit *ii vivunt qui ex corporum vinculis tanquam è carcere evolaverunt: Vestra vero quæ dicitur vita, mors est.* Hujusmodi multa passim apud *Ciceronem* occurrunt, ut de *Plotino* nihil dicam & *Platone*.

4. Quæ quidem Immortalitatis spes, cum etiam Paganis illam antiquitus efful-
sisse atque enotuisse videamus, è Morali Philosophia nullo modo est excludenda; utpote quæ malorum eorum omnium externorum quibus innocua Virtus, sive per arcanum quoddam fatum, sive per nefariorum hominum invidiam & improbitatem, in hac vita vexati possit & affligi, certissima sit justissimaque compensatrix. Hac igitur spe sola fretus vir probus atque magnanimus omnia quæ cadere in hominem possunt subter se habet, eaque despicens casus contemnit humanos, culpaque omni carens, præter Virtutem & immortalitatem nihil censet ad se pertinere. Quemadmodum alicubi de Virtutis robore præclare gloriatur *Cicero*.

5. Erat autem hæc animi spes atque fiducia olim in *Socrate* valde memorabilis, qua tam facile adversarios suos mortemque ipsam contempsit. Qui cum *Apollinis* oraculo sapientissimus est judicatus, in hoc

tamen

tamen solo sapere videri voluit quod, cætera incertus, de Animæ immortalitate nihil dubitarit: neque enim hac de re (ut testatur apud *Ciceronem Lælius*) tum hoc, tum illud, ut in plerisque, sed idem dicebat semper, *Animos hominum esse divinos,isque cum à corpore exissent reditum ad cælum patere, optimoque & justissimo cuique expeditissimi.*

6. Itaque si qua in re quæ ad *Bona* spectat externa videri possit Virtus nobis officere, æquo tamen id animo constantique ferendum est, cum adeo ingens nos maneat post breve hujus vitæ curriculum compensatio. Imo vero in lucro potius ponere debemus quicquid in externis bonis, Corporis puta & Fortunæ, patimur; quandoquidem, si recte atque sapienter, & prout res ipsa nos monet, hujusmodi jacturis uti velimus, quantum Bonis istis externis adimitur, internis Animi bonis tantundem additur & amplius.

Cum vero *Bona* illa externa, sicut Corpus ipsum; mortalia sunt & caduca, *Interna* vero non minus quam ipsa Anima immortalia & sempiterna, equidem ex his multo adhuc confirmatiores esse debemus ea lucra potius, quæ in corpore vel fortunis patimur, appellanda esse quam damna & infortunia, auctioresque & locupletiores nos exinde magis fieri quam mutilatos quavis ratione aut diminutos.

7. Quemadmodum enim perridiculum est

esset, si quis ex eo quod pretium solverit centuplo minus viliusve ea re quam emit, conquereretur tamen se hac ratione factum pauperiorem, fortunaque suas inde esse comminutas: Ita profecto mihi videtur æque absonum atque absurdum si quis contra Divinam Providentiam querelas adhiberet ob ea quæ in externis bonis patitur, cum ex istis damnis & injuriis tanta internis animi bonis fieri possit accessio, quæ maximam sane partem humanæ felicitatis conficiunt, quæ non brevissimo hujus vitæ spatio, sed æternis immortalitatis seculis, mensuratur & clauditur. Ita ut, si quis recte sapere velit, non tam abhorrere debeat à rebus asperis & adversis, quam eas tanquam sapientissimi Dei dona, maximaque & efficacissima Virtutum perficiendarum instrumenta, agnoscere & amplecti.

Hæc enim animæ vires explorant, omneque ejus vitium & rubiginem deterunt & abstergunt; Hæc *Prudentiam*, *Fortitudinem*, *Sinceritatem* nobis ingenerant, omnemque omnino Virtutem; aut saltem nullam in nobis hæctenus sinceram fuisse Virtutem, in opprobrium nostrum, clarissime demonstrant. Cum igitur externa illa mala adeo utilia sint, existimari etiam debent, ut salubria omnia medicamenta, tolerabilia.

8. Atque ea certe mala externa quæ Animum nostrum affligere non possunt nisi per propriam ipsius imaginationem, (jux-

ta illud *Epicteti*, *Perturbant homines non En-*
res ipsa, sed falsæ ipsorum de rebus senten- chi-
tia,) si cui illa intoleranda sunt, parum se rid.
 in Virtute profecisse agnoscat. Virtus illa cap.
 nulla est quæ propriis viribus, nullis ex- 10.
 ternis suffulta admuniculis, omnes imagi-
 narias passiones non valuerit devincere &
 debellare. Iplis vero corporis sensibus mo-
 lestis & dolorificis obniti, eosque compri-
 mere vel demulcere, aut efferatiorcs factos
 constanti tamen animo perferre, id certe
 supra humanæ naturæ vires positum esse
 potiori jure existimetur.

Qua igitur de re præclare, ut de omni-
 bus, *Cicero*: Dolor esse videtur acerrimus Tuf-
 Virtuti adversarius; is ardentcs faces inten- culan.
 tat; is fortitudinem, magnitudinem ani- Quæ.
 mi, patientiam se debilitaturum miniat. 1. 5.
 Quod tamen tam frequenter præstare non
 posset, nisi nosmetipsi in culpa essemus.
 Recte enim instituta probeque imbuta na-
 tura res quædam invincibilis est. Sed nos,
 quod merito ille conqueritur, umbris, de-
 liciis, otio, languore, desidia animum in-
 fecimus, opinionibus maloque more deli-
 nitum mollivimus.

9. Quod vero supra humanæ naturæ vi-
 res non sit vel summos dolores sponte no-
 stra suscipere, ex eo manifestum est, quod
 vel inanis gloriæ cupiditate, vel ex alicujus
 consuetudinis vi aut superstitiones, multi
 permagnos quidem & intolerandos dolores
 pertulerunt.

10. Ni-

Tuf-
culan.
Quæ.
l. 2.

10. Nihil hic attinet dicere de pueris *Spartanis*, qui ad aram verberibus accepti ut multus è visceribus sanguis exiret, nonnunquam etiam ad necem, non modo non exclamaverunt unquam, sed ne ingemuerunt quidem. Nihil de uxoribus *Indorum*, quas cum plures singuli haberent, in certamen iudiciumque venerunt quæ cum defuncto marito viva combereretur. Nihil de *Ægyptiis*, qui quamvis carnificinam subire maluerunt quam ibim, aspidem, felem aut canem violare. Nihil de *Turcis* aut *Americanis*, qui immania spontaneæ Tolerantiæ specimina, aut superstitionis aut ostentationis causa, frequentissime ediderunt. Hujusmodi enim exemplis omnes scitent Historiæ.

Tuf-
culan.
Quæ.
l. 5.

11. Quod si natura rudis, inculta, imperita, barbara, veræque Virtutis rerumque optimarum ignara, tanta polleat animi firmitudine & tolerantia; verane ac genuina Virtus, quæ Divinum quiddam est, cumque Deo ipso conjuncta, splendidaque beatæ Immortalitatis spe armata semper & præmunita, potestne illa tergiversari, iisque malis cedere quibus inermis ipsos barbaros succumbere maximopere pudisset? Minime gentium, vera sinceraque Virtus id non potest. Facile tamen id possunt illius molliusculi quivis & delicatuli proci, qui leviter cum illa deliciari amant & coludere, nomenque suum ex ipsius familiaritatis opinione ornare utcunque & cohes-
nesta-

nestare : Siquid vero duri asperive illius causa subeundum præsentiant, personam exeunt perbelli isti Histrones, seque non Virtutis amatores, sed honorum, opum, corporisque voluptatum, palam aperteque ostendunt.

12. Quamobrem qui serio philosophari velit, cum tam manifestum sit supra illius vires positum non esse, (quod infinitis fere exemplis possemus probare, nisi brevitati studeremus,) oportet eum toto animo eniti ut perfectam assequatur *Patientiam*, qua omnes omnino animales voluptates corporisque dolores subter se habeat, prorsusque contemnat, sola Virtute contentus, certissimoque illo Virtutis fructu beata Immortalitate; nec audere prius aut apud seipsum fingere, aut profiteri apud alios, se ullam habere Virtutem, quam eam quam supra descripsimus *Patientiam* assecutus fuerit. Neque enim rectè habere dicimur vel tenere id quod in cujuslibet potestate est è manu nobis excutere.

13. At vero inquires, An tu, estne sic sapere via ad humanam felicitatem expeditissima? Magnatem me faciet hæc tua Philosophia, aut Familiam meam opulentam? An non potius hæc tua decantata Virtus bonaque Conscientia, nisi fortè ubi benigniori degitur sub climate, rectà perducet hominem ad Ignem vel Patibulum, quemadmodum infinita testantur exempla à primis usque temporibus repetita, perque

que totum terrarum orbem passum edita? Eiusmodi vero Virtutis ratio exponi debet, non quæ aliquibus locis aut temporibus accommodata sit, sed quæ omni loco ac tempore quæ bona sunt nobis conciliet, mala vero aut procul à nobis averruncet, aut saltem eis ferendis, siquando obveniant, nos semper efficiat pares.

Quantum Virtus ad Honores Opesque & ad alia id genus bona conferat, supra jam innui, nec hîc repeto. Solùm addo, honestam paupertatem injustis divitiis esse præferendam, easque divitias esse injustas quæ vel minima Virtutis jactura acquiruntur vel retinentur. Relinque tuis Virtutem tuam in hæreditatem, qua si carent, non merentur tuo tanto cum dispendio ditescere. Si eam habent, superfluis non indigent divitiis.

14. Quod vero Ignem attinet & Patibulum; Si *Patientia* cares, pro certo scias te occultum semper aut Principis, si res tulerit, aut Patriæ, aut Religionis, aut Amicorum, aut horum omnium, tecum circumgestare pro-litorem. Quod si *Patientia* satis sis instructus, dic, feroculis istis, dic istis hominum larvis, Animam humanam nec flammis absumi posse nec aquis extinguï, nec ullis tortorum lanienis distrahi in partes nec discerpi, nec ipsam Virtutem ab invita Anima divelli, nec Deum ipsum à Virtute Animaque.

15. Præterea, Summæ esse & improbitatis

F. H.

tatis & stultitiæ, quando Deus hanc vitam nostram reposcit, non lubentissime reddere depositum tam potenti justoque Petitori. Reposci autem ab eo semper, quoties ejusmodi proponuntur vivendi conditiones quæ consistere non poterunt cum ea observantia quam Deo debemus & Virtuti.

16. Postremo, in extremis angustiis non solere Deum deesse suis, vitamque beatam vix in mediis tormentis interrumpi, modo non remittat se Animus, nec eum incepti poeniteat, sed forti & sincero affectu in mediis doloribus ad Deum perpetuo anhelat beatamque immortalitatem. Animam enim nostram ex omnibus hisce five extinctionibus five laniens ad oras superas, Divinumque illud Animarum concilium cœtumque, integram & indelibatam pervolare, summisque gaudiis & tripudiis, tanquam ex diuturniori aliquo bello victricem exsiliove reducem, in cœlestem patriam excipi.

17. Quæ ibi lætitia! qui triumphus! quam suaves beatorum Geniorum Animorumque congressus & complexus! quam amica colloquia! Quæ congratulationes redeuntis à tantis laboribus Animæ, tamque dira ob Veritatis Virtutisque amorem perpeffæ! Quam solidis plausibus, quam canoris acclamationibus Supernæ illæ sedes reboabunt! vel potius quam solidam & sempiternam felicitatem adipiscetur victrix Anima in supernis illis sedibus! ubi æterna

L

na

na juvena floret impollutus Amor, sinceræque Amicitia; ubi divini discurrunt Splendores, pulcherrimique bonorum Geniorum obversantur vultus & aspectus; ubi purum circumfulget Veritatis lumen, veræque Virtutis candore omnia renident; ubi perpetua rerum pax & tranquillitas quies inconcussa & inexpugnabilis securitas; ubi denique ea est voluptas & felicitas quam alibi humanæ animæ nusquam possunt experiri.

18. Dei enim imago quædam Animus est, ex ipso Deo delibata & profecta: Profecta autem à Deo cælum ipsum appetit, nam in eum locum unde discessit semper optat redire. Terra autem si cui appetenda, Corpori soli est. At vero *Animis* æterna cæli sedes quærenda, eaque propria illorum patria. Siquidem animorum nulla in terris origo inveniri potest, ut præclare de re philosophatur *Cicero*.

De
Con-
solatione.

19. O vitam vere vitalem, quæ intimos Animæ sensus hac crassa Corporis crassoque cortice nudatos jucundissimis cæli voluptatibus lenissimisque Divinæ auræ spiraculis tam mirificè percellit, perflat & permulcet! O beatissimum victricis Virtutis statum omnibus bonis & gaudiis circumfluentem! Sed & beatam illam mortem & carnificinam, quæ fortes & constantes animas ad tanta gaudia tantasque voluptates transmittit!

20. Magna sunt, fateor, quæ hic loquor

quor & per totum hunc libellum: Majora tamen non sunt quam quæ veræ & genuinæ *Moralis Philosophiæ* descriptioni competunt: Neque enim rectæ Rationis limites captumve transcurreunt, nec insigniorum Ethnicorum excedunt professiones & testimonia.

21. Verum nequa fraus fiat Religioni, aperte dicam libereque quod sentio, nempe, Præclara illa fere omnia *de Deo, de Anima, deque Virtute*, quæ in veterum Philosophorum scriptis reperiuntur, vel quæ de præstantiorum Ethnicorum dictis factisve memoriæ produntur, aut antiquissimæ Ecclesiæ Dei doctrinæ vetustæve Cabalæ, aut æterno Dei Filio, *LOGO* accepta esse referenda; qui ab omnibus retro sæculis singulos homines aliquali, quosdam vero pleniori præter cæteros acriorique sensu honestatis imbuit.

Hæc est enim illa lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, prout Christiana testantur oracula. *Pythagoram* vero è fontibus Hebraicis sapientiam suam hausisse Scriptores veteres tum sacrum prophani suis certatim confirmant suffragiis. Hujus autem sapientiæ partem præcipuam *de Deo, de Animæ immortalitate, deque Vita ac moribus*, in *Platonem* derivatam fuisse, mox in *Stoam Peripatumque*, postea vero in totum fere terrarum orbem redundasse, manifestius videtur quàm ut quisquam de eo possit dubitare.

22. Quamobrem ut præclara aliquam-
 multorum Ethnicorum Virtus & Sapientia
 Divinæ Providentiæ vim & benignitatem
 penetrantem ad omnia & longe lateque di-
 manantem non mediocriter illustrant, ita
 sane Ecclesiæ gloriam obscurare non pos-
 sunt; cum quicquid pulchri apud Ethnicos
 occurrit, aut Ecclesiæ Dei doctrinæ debeat-
 ur, aut *Divino Logo*, quem Vetus Ec-
 clesia è Tabernaculo elucentem, Nova vero
 (id est, Christiana) in humana *Messia* na-
 tura tanquam in sanctissimo quodam Tem-
 plo gloriose residentem, sancte, prout par-
 est, religioseque colit ac veneratur.

F I N I S.

Scri-

δειότατον, ἢ τῆς ἐίργεια κατὰ τὴν οἰκίαν ἀ-
ρετῶν εἰς ἀνὴρ τελεία βίβαιμονία.

ἢ καλῶν εἰς δειῶν.

Sect. 8. τὴν ἐλεγκρῆν εἰς ἰλδοθίριον ἡδονῶν.

Αἰμ' οἱ φάσκοντες εἶναι τὴν ἡδονὴν εἰς σπυρδίαν,
πεπρόθεισιν ὅτι οἱ, μὴ εἰδότες τὸ γένηται, οἷοντα
τῶν θεῶν οἶνον πίνειν, εἰς ἐξ ἡ) τῆς ἡδονῆς ἀδῆν.

Sect. 9. Εἰ γέγονας τῦτο, εἰς εἶδος αὐτό.

Δεῖ τ' μαρτυροῦντα πρῶτον.

Sect. 11. Ἐπαινον μὲν τ' εἰς ἀρετῆς, μετὰ χαρισμῶν
ἢ τ' εἰς ἀτυχίας.

Αἰνῶ τῶν ἐκτελεσθέντων ἀγαθῶν ἡ εἰδέχεται βίβαιμονία
ἢ).

Sect. 12. Εἰδέχεται γὰρ μέτρια κεντημῶν πρῶ-
την ἀδῆν.

ἀλλὰ τ' ζῶντα ἀλύπως εἰς καρδίας πρῶς τὸ δῆ-
καιον, καὶ πρῶς θεορίας κοινωνῶντα θείας.

C A P. III. Sect. 3. Ὁ γὰρ μὲν βίας ὀπικρατίων
λογισμῶν θυμῶν εἰς ἐπιθυμίας ἐγκρατίας εἰς χα-
πρῆσαν ποιῆσ' μὲν βίας ἢ παλιν ἐκβιασθεὶς αὐτὸς
ὑπὸ τ' ἀλόγων, ἀκροσῆσαν εἰς μαλακίαν. αἱ ἢ
πρῶτον διαθέσεις τῆς ψυχῆς ἡμῶν εἰς μὲν ἀ-
ρετῆν, ἡμῶν εἰς ἢ κακίαν τυγχάνοντι.

Sect. 4. Τὸ ἀρετῶν, πρῶτον ὄν, εἰ μὴ τῶν
ἀγαθῶν μὴ φαίνεσθαι.

Sect. 5. Ἐξῆν πρῶς τ' δειῶν.

τὸ μῆσον εἰς τὸ ἴσον, τὸ καὶ ἀρετῶν εἰς τὸ
ἀδῆσιν ἀδῆμον, ὅτι αὐτὸ εἰς τὸ δῆ εἰς ἡμῶν.

Τὸ βίαιον φαίνεσθαι νόμῶν εἰς ἀπαράστα.

Sect. 6. Νόμῶν αἰσῶν εἰς ἰσοκλίνας.

ἰσοκλίνας, εἰς τὴν φύσιν ἰσοκλίνας.

Sect. 7. Εἰ μὴ εἶχαι πρῶτον τῶν γ' τοιούτων αἰ-
σῶν, καὶ εἰς.

Ὁμοίως εἶχαι εἰς τὴν ἢ παρῶν τ' γινώσκουσιν. Δεῖ γὰρ
αὐτὸν συμβαλλεσθαι πρῶς αἰσῶν.

τὸ ἀγαθὸν εἰς τ' ψυχῆς.

Sect. 8. Ὁ ἄριστος λόγῶν ὁ κατὰ τὴν οὐκίαν.

Sect. 9. Διῶν ὅσπερ εἰς τοῖς ἀλλοῖς πρῶς τὸ
ἀρχεῖν εἰς πρῶς τὴν εἰς κατὰ τὴν ἐίργεια
τὴν τ' ἀρχοντῶν. Εἰ πρῶς εἰς ἀνθρώπων φύσιν
συνίστηκεν εἰς ἀρχοντῶν εἰς ἀρχοντῶν, εἰς ἡκα-
στὸν δὲ δῆ πρῶς τ' ἑαυτῶν ἀρχὴν εἰς. αὐτῶν ἢ δῆ-
πῶν.

πί. ἄλλως γὰρ ἡ ἰατρικὴ ἐᾷ ἄλλως ἡ ὑγίεια ταύ-
της ἢ ἔνεργα ἐκείνη· ἔτι ἢ ἰχθὺς κατὰ τὸ θεωρητι-
κόν. Ὁ γὰρ ὀπιτακτικῶς ἀρχῶν ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἔ-
ἴνεκα ἡ φρένησις, ὀπιτακτικὸν ἢ τὸ ἔνεργα. διώ-
ρισται δὲ ἐν ἄλλοις, ἐπὶ κείνός γε ἕδινός δ' εἴται.
Ἡ περὶ ἀνὰ ἄριστοις ἐκ τῆσι τ' φύσιν ἀγαθῶν ποιήσῃ
τὴν ἑθικὴν μάριστα θεωρίαν, αὐτὴ ἀρίστη, ἐστὶν
ὁ ὄντος καλῆς. Εἴ περὶ ἢ δι' ἰνδειαὶ ἢ δι'
ὑπερβολῶν καλῶν τ' Θεὸν θεωροῦσιν ἐ θεω-
ρεῖν, αὐτὴ ἢ φαύλη.

Sect. 10. Τοῖς ἀπὸ Θεοῦ πάς ὁ βίβλος μακροῖς,
τοῖς δὲ ἀνθρώποις ἐπ' ἴσον ὁμοίωμα π' τ' τοιαύ-
της ἐνεργείας ὑπάρχει.

Sect. 11. Ἐκ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις διδόνται καλ-
λιστα, τὸ, π' ἀληθῶς ἐν τὸ ἀεργεῖν· ἰοικί-
ναι ἢ τὸ τοῖς Θεῶν ἰσχυρὸς ἐκείνων.

Ἀρχαὶ γὰρ ἐαυτῶν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐπι τῆς ἀνθρώπινος
διδακτικῆς ἀ τ' Θεῶν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐπι τῆς ἀνθρώπινος
ἐπι τῆς ἀνθρώπων ἐπι τῆς ἀνθρώπινος.

C A P. IV. Sect. 1. Ὁ μὲν γὰρ νῦν τῶν ὄντων ἐστὶν ἡ
ἰστορία.

C A P. V. Sect. 1. Ἐστὶ ἢ δι' ἰσχυρὸν ἐκ τῶν ὄντων
ἐκ τῶν ὄντων.

C A P. VI. Sect. 5. τὸ μὲν κυρίως ἐν ἑαυτῶν, τὸ
ἢ ὡς περὶ τ' πατρὸς ἀκρίστον τι.

Τὸ μὲν γὰρ φυσικὸν ἐκείνων κοινῶν λόγῳ· τὸ δὲ
ἐπιθυμητικὸν ἐκείνων ὀρεκτικὸν μετὰ τῆς ψυχῆς, ἢ κα-
τακτικὸν ἐστὶν αὐτῶν ἐκ τῶν πατρῶν.

Sect. 16. Ὅτι ἐκ τῶν ὑπερβολῶν τὰ πάθη τῆς
ψυχῆς ἡδονὰν ἐκλύπαι ἀ ἀρετῆς πέπλοισιν, ἀλλ'
ἐκ τῶν ταῦτα συναρμύζονται.

C A P. XI. Sect. 3. Ἐν ἀγαθῶν γὰρ λόγῳ γίνεται
τὸ ἰλαστικὸν καλόν.

Sect. 4. Ἀδικόν γὰρ τὸ παρὰ τὴν ἀξίαν γινόμε-
νον διὸ ἐ τοῖς Θεοῖς διδοῦσιν ἐκείνων.

Sect. 8. Σωτήρια γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν ἀνθρώπων
ποτὶ τὸ πρῶτον μέρος τῆς ψυχῆς τῆς ἀπὸ ὡς περὶ
ἐκείνων τῆς ἐκείνων τῆς ἐκείνων, τὸ ἐκείνων οἰκονο-
μῶν ἐκείνων τῆς ἀνθρώπων.

Sect. 11. Ὁ γὰρ νόμος λόγος ἐστὶν ὡς περὶ κατὰ
ὁμολογίαν κοινῶν πόλεως μετὰ τῆς ἀπὸ πρῶ-
την ἐκείνων.

Κ. Α. Ρ. ΧΙ. Sect. 1. αὐτοῦ λόγου ἰσχυρῶς ἔχειν φρεῖς
τὸ πρῶτον π.

Sect. 9. Γίγνεται γὰρ ἐκ τῆς παιδείας ἀρεταί, ἔστι γνη-
θεῖσαι παλαιὸν σὺν αὐταῖς συνίσταται.

ὥστε μήτε ἀπαθεία μήτε ἐκπαιδεία ἡδύμ.

Αἱ ἀρεταὶ γὰρ ἀπίθεται ἀπεθόρμητον ἔστι ἀνευθυσίασιν
παρέχει τὴν ψυχὴν κατὰ τὸ καλόν, αἱ δὲ ἐκ-
παιδεῖα συντετακτοῦ ἡδύμ ἔστι ἀνεπιλόγητον.

Sect. 10. Αἰσχυρῶς ἂν πάλιν μετριοπαθείαι ἡδύμ
ὡς τὸ, πὶ ἀνάλητον εἰς ἴσιν τῆς ἐκπαθεί φθι-
γνῶν, μήτε μίξου φούσι τῆς ἀμοτιέως φθι-
γνῶν.

LIBER SECUNDUS.

C A P. I.

Sect. 2. Οἷον ἀμυνηκῶν π καὶ ἰσφ μαχηκῶν
πρῶτα πλησίον.

Αἰσχυρῶς ἀρεταὶ πῶσαν φρεῖα πῶτ' ἔχειν, δύ-
νον, ἔστι δύναμιν, ἔστι φρασίρσιν· λόγον μὲν δ
πρῶτ' ἔστι φρασί, δύναμιν ἔστι ἀντίχρ' ἔστι φρασί,
φρασίρσιν ἔστι φρασί ἔστι ἀρετῶν.

Sect. 3. Τῶ μὲν λογικῶ μίξου τῆς ψυχῆς ἀρε-
ταὶ εἶναι τὴν φρεῖσιν, τῶ ἔστι δημοσιδῶ πῶσι αἰ-
δύμ. ἔστι γὰρ ἐπὶ ἀντιφρεῖσιν ἔστι ἰσχυρῶν
καὶ τῆς φρεῖσιν.

Sect. 4. Αἰσχυρῶς συμπίπτουσι ἀρεταὶ γνῶσις, δύνα-
μιν, φρασίρσιν. Καὶ ἔστι ἀρετῶν γνῶσις ἀ φρα-
σίρσιν ἔστι φρασίρσιν πὶ φρασίρσιν· αἱ δὲ δύναμιν
ἔστι ἀρετῶν πῶσι φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν ἔστι φρα-
σίρσιν τῆς φρασίρσιν· αἱ δὲ φρασίρσιν ἔστι φρα-
σίρσιν φρασίρσιν αἱ φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν
τῆς φρασίρσιν.

Sect. 5. ὡς τῆς φρεῖσιν ἔστι φρασίρσιν φρασίρσιν ἔστι
φρασίρσιν, ἔστι φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν.

μὲν ἔστι φρασίρσιν.

μὲν ἔστι φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν.

Sect. 6. Τὸ φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν φρασίρσιν
τῆς φρασίρσιν ἔστι φρασίρσιν.

ἔστι φρασίρσιν φρασίρσιν φρασίρσιν τῆς φρασίρσιν ἔστι
φρασίρσιν.

Διέτρεν ἧ, τὸ ἀνένδοτον πρὸς τὰς σωματικὰς
πείσεις.

Τρέπεν ἧ, τὸ ἀπρόπιον ἔ ἀνηζαπάτητον.

Sect. 7. τὴν ἐσ' ἡμετέραν διαλυτικῶς ἐπίστασιν.
τὴν ἐκκατὴν ἀποδέξειν τῆν ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως
ἀπονεμομένην.

Οἱ τὰ πάντα διοικῶν Θεὸς νόμῳ ἐστὶ νόμων ὅσα
ἐκείτω ἐπιβάλλει.

Sect. 8. Κέσμῳ τε γὰρ εἰς διὰ πάντων, ἔ Θεὸς
εἰς διὰ πάντων. ἔ ἕσια μία, ἔ νόμῳ εἰς κό-
χῳ κοινὸς πάντων τῆν νεοτῶν ζώων, ἔ ἀλήθεια
μία, εἴγε ἔ τελειότης μία τῆν ὁμοιοτῶν ἔ τ
αὐτῷ λόγῳ μεταχέντωι ζώων.

Sect. 9. ὡς φερόμενοι κτ' ταῦτα Θεῷ, ἔ ὅτι πευ-
τὰ τῆ γνάμν φερόμενοι.

Sect. 10. τὴν ὑπέριστασιν τ' φερόντων μορῆν ὑπερ-
λείπει ἔ τραχίαν κίνησιν τ' σαρκὸς, ἔ τὸ δοξά-
ριον, ἔ τ' δάματα, ἔ τὰ τοιαῦτα.

CAP. II. Sect. 2. Ἡ φρόνησις ὀπτικτικὴ ἐστίν, ἢ
σύνοσις κριτικὴ μόνον.

Ἐ ἐπὶ ὄντιν ἐλήλυθε τέτομα, ἢ σύνοσις κατ' ἑλ
θίσυνοσις, ἐκ τ' ἐπὶ τῷ μανθάνειν.

Sect. 3. Ἡ ὀρθότης βελῆς ἢ τ' ἀγαθῷ τακτικῇ.
Μὴ ἐκθόροισι.

Sect. 4. Ἐστὶ γὰρ ἢ τ' ὀπτικῶς κρείσις ὀρθή.

Ἐξίσι πει σοχαστικῇ τ' μίση ἐπὶ τοῖς πάθεσι ἔ τ'
πραξίσι.

Αἴου τε γὰρ λόγῳ ἔ ταχύ πὲ ἀσοχία.

Ἐστὶ γὰρ ἀσοχία πει.

Sect. 5. Τὰ ἧ τοιαῦτα ἐπὶ τοῖς κατ' ἡμετέραν ἔ ἐπὶ
τῆ αἰδήσει ἢ κρείσις.

Εἰ γὰρ μὴ ἔχεις παρὰ σεαυτῷ τῶν γὰ τοιούτων αἰ-
δήσει, ἐκ ἐστὶ.

Ἐστὶ γὰρ τ' ἐπὶ ἡμῖν πρακτικῆ ἢ οἰονί πει βίαι-
δησία, δι' ἑλ μὲν ἐπὶ οἷς πάσχομεν ἔ παραιθα-
νόμεθα, δι' ἑλ δὲ ἔ οἷς παρὰ πλομεν ἔ παρὰ λογι-
ζόμεθα.

Sect. 6. ὡς ἀνὸ φρένιμῳ ὀρίσειν.

τὸν ὀρθὸν λόγον, τ' κτ' τὴν φρόνησιν.

Sect. 8. ἀλλὰ τὰ πρὸς τὸ δὲ ζῆν ὅλον.

CAP. III. Sect. 1. Ἐξ ἑλῆς τ' ψυχῆς τὰ δίκαια
πείειν ἔ τὰ ληθῆ ἀίγειν.

ἡ δὲ ἰσότης ἐστὶν ἡ ἀποκλιθεὶς ἐν δυνάμει.
Sect. 2. Ὡς φιλία ψυχῶν ποτὶς μία ἴση ἔστι καὶ ἄλλη;

Ἐαυτὸν μὴ τίσασσι, Ἀπλάστοι σκευτόν.

Ὡς ἡ μία ἔστι τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἀγαθῶν.

Ἐπὶ τὸ ἀποκλιθεὶς τῷ Θεῷ.

Sect. 3. Ἐστὶν λόγος διὰ πάντα ἐρχόμενος, ἢ αὐτὸν ἐν τῷ Διὶ καθεστηκόσι ἢ ἢ ὄντων διοικήσεως.

Sect. 4. Μικεῖν μόνον συμπνεῖν τῷ πλείοντι ἀίρει, ἀλλὰ ἕδρα ἔστι συμφορῶν τῷ πλείοντι πάντα νομῶν.

τὸ συμφορῶν τῷ Θεῷ.

Sect. 7. Περὶ γὰρ ἡδονῶν ἔστι λύπας ἔστιν ἢ ἰσοπέδη ἀριστη. Διὰ μὲν γὰρ ἡδονῶν τὰ φαῦλα παρὰ πλείονος, διὰ δὲ τὴν λύπην ἢ κελῶν ἀπιχόμεθα.

Ἀρίστη ἔστι ἀπύχου.

Sect. 8. Ἐξέλειπον τῷ φαινομένῳ, Ἰσῶσι τὴν ἰσορροπίας.

CAP. IV. Sect. 3. Ἐν ἐπιπέδῳ γὰρ ἔστι δίκαιον ἔστι ἔστι ἔστι νόμος τὴν δίκαιον.

Ὁ γὰρ νόμος ἔστι ἡ δίκαιον διακρίσις ἔστι δίκαιον ἔστι ἀδίκον.

Sect. 6. Ἐστὶν παρὰ ἀνθρώποις πάντα καὶ τὰ δίκαια μεταβλητὰ, παρὰ γὰρ τοῖς θεοῖς ἐνάγκη δίκαιον εἶναι ἀμετάβλητον, ὡς εἶναι πνευματικὸν δίκαιον. Νῦν δὲ ἔστι παρὰ ἀνθρώποις τοῖς τοῖς ὄντως ἔστι ὑγιᾶς ἔστι ἔστι δίκαιον ἀκίνητον ὁ φυσικὸν ἀδύνατον. Ἐἰ δὲ νοσοῦσι τὰς φρένας ἔστι διαστροφῶν ἔστι ἔστι δίκαιον, ἔστι διακρίσις. Οὐδὲ γὰρ ὁ λέγων τὸ μέγεθος ἔστι φθύνεται, διὸ π τοῖς νοσοῦσιν ἔστι τοῖς ἐπὶ δοκεῖ.

CAP. V. Sect. 4. Οὐ γὰρ δὲ ὁμοίωσι Θεῷ ἔστι τὸ δίκαιον. Ὁμοίωσι δὲ δίκαιον ἔστι ὅστις ἔστι ἔστι μὴ φρενίστας.

Θεὸς ἔστι ἔστι ἀδίκον, ἀλλ' ὡς οἶν τε δίκαιότητα. Καὶ ἔστι αὐτῷ ὁμοίωσιν ἔστι ἔστι ὅτι ἔστι αὐτῷ ἔστι ἔστι δίκαιότητα.

Sect. 5. Θεὸς ἀνθρώποις σώφρων νόμος, ἔστι ἔστι ἔστι ἔστι.

Ὁ δὲ Θεὸς ἔστι πάντων χρημάτων μέτρον ἔστι ἔστι ἔστι, ἔστι πολύ μᾶλλον ἢ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις.

Ὁ μὲν σώφρων ἔστι Θεῷ φίλος, ὁ μὲν γὰρ ἔστι ἔστι

- μη σφύρον, ἀνόμοιός τε & διάθορος & ἀδικός.
 Sect. 7. Αἰδοῦ ποτὲ ὅτι κρείττονός τε & δαιμονιώτε-
 ρον ἔχεις ἐν σαυτῷ ἢ τὰ παιδιά ποιούντων, &
 καθεσπάζῃ, ἢ τῶν ῥοσπασκόντων σε.
 Ὁ ἕκαστος νῦν Θεός, & ἐκείθεν ἰσχύει.
 Τί πλέον ἔπιζητεῖς ἢ τὸ παρὸν ἔργον ζῶν κοσμεῖν &
 κοινωνικῶς & ἰσιονόμῳ Θεῷ;
 Συζῆ δὲ θεοῖς ὁ ποιῶν ὅσα βύλεται ὁ δαίμων ἐν
 ἕκαστῳ φροσάτην & ἠγμόνα ὁ Ζεὺς ἐδουλεῖ.
 τῷ δὲ ἐστὶν ὁ ἕκαστος νῦν & λόγος.
 Sect. 8. Τὸ μεμνηῖσθαι Θεοῦ, καὶ ὅτι παρ' ἐπὶ προλα-
 κείσθαι τῶν θεῶν, ἀλλὰ ἐξομοιωθῆναι ἑαυτῷ
 πάντα τὰ λογικά.
 Ἐνὶ τέρπεισθαι & φροσάνα παύεσθαι, τῷ ἄλλῳ προ-
 ξίως κοινωνικῶς μεταβάλειν ὅτι προξίως κοινο-
 νικῆν σὺν μνήμῃ Θεοῦ.
 Sect. 10. Μύρον γὰρ δικαίως τὸ ὄσπον.
 Ἐπισήμην παρεχόμενον πρὸς & τρυφῆναι τῷ
 πρὸς τὴν θεῶν δίκην.
 Sect. 13. Κρείττης γὰρ ἀμφοῖν ὁ κενόν.
 CAP. VI. Sect. 3. Μὴ ἐρίζῃ τοῖς γυνώσι καὶ δι-
 κιαλέγῃς.
 Sect. 8. Ἔστι γὰρ οἷς ἀ' ἀδικήσας πρὸς τὸ ἰδικημέ-
 νον ἔτις ὁ δικαστὴς πρὸς τὸ ἀδικήσαντα. Οἷς γὰρ
 ἀποίεσθαι πρὸς τὸν ἰδικημένον ὁ ἀδικήσας, τὰ ἴσα
 πάχῃ παρὰ τὸ δικαστῆ.
 Sect. 9. Τὸ γὰρ ἐπεικὲς καὶ δίκαιόν ἐστι καὶ δικαίως
 πρὸς βέλτιον καὶ ἔχ' οἷς ἐπιροχμῆς τῷ δικαίως
 βέλτιον ἐστὶν αὐτῷ, ἀλλ' οἷς μέρῳ ἄλλῃ μορῆ
 ὁμογενῆς.
 Αὐτῇ δὲ ἐστὶν ἡ ἐπεικεια κατ' ἴσιν τὸ ἐπὶ εἶπον ἀ-
 ναπληρῆται τὸ νόμον & τὸ ἀμάρτημα ἐπανορθῆται,
 & ὁ προσδιορισμὸς, ὃν ἐκείνῳ παρέλιπε διὰ τὸ
 πάντα κατ' ἴσιν ἰσείδῃαι, φροσάτην.
 Sect. 10. Ἀ' & αὐτὸς αὐτὸν εἶπεν ὁ νομοθέτης εἴη πα-
 ρὸν, & εἴ ἢ δὲ ἐνομοθέτησεν αὐτὸν.
 CAP. VII. Sect. 1. Το γὰρ χρῆσθαι πάσαις ἀρε-
 ταῖς πρὸς τὸ συμφέρον τῷ πέλας, τὴν ἔστιν ἡ
 δικαιοσύνη.
 Sect. 3. Ἔστι τῶν ἀνδρείῳ ὁ τὰ μέγιστα μὲν ἢ
 δευτῶν μὴ φοβῆσθαι.
 ὡς οἷς χεῖρα τῶν τιμῶν & ὁρμῆς, ἡ δαίμων σφαιρῶς
 ἐστ.

Ἐξίς αὐτάρκη παρεχόμενη ἐν τοῖς κατ' ἀρετὴν πόνοις.

Ἀνδρὸς ἀρετὴ ὀλιγοδύτικὴ κοινῶν ἔργων.

Sect. 20. τὸ ὅτι τ' ὀφείσης ὕλης ἑαυτὸν δίκαιον, σώφρονα, θεῶ ἰπόμοιον ἀρελῶς παρέχειν.

Sect. 21. Ἐξίς ψυχῆς μὴ ἀνεχόμενη ὁμιλίαν φαύλων ἡδονῶν μηδὲ λόγων.

Sect. 22. Ἐξίς ἀρκυμένη τοῖς τυχεῖσιν.

Ἐξίς ἀνυπέραρτῳ ἐν δαπάναις ἔ παρασκευαῖς.

Εὐταξία πρὸς χῆμα ἔ κίνησιν σώματῳ.

Ἐξίς ἀρκυμένη οἷς δεῖ, ἔ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καθεύκοντα ὀρίζουσα.

CAP. IX. Sect. 3. Σχεδὸν γὰρ ἕξω τ' αἰθεροπίνης φύσεώς ἐστι ἡ τοιαύτη ἀναισθησία.

Sect. 5. Ἐπὶ τὸ ἀρεστον ἔ τὸ βῆ.

ἀλλὰ Ἐπὶ τὴν ἐπίστα ἔ τ' λόγον τ' τί μὴ ἔπὶ λέγοντα.

ἐν τοῖς πάθεσι ἔ ἐν τ' πράξεσι.

Sect. 6. τὸ μῖσον βυρίσκειν ἔ αἰρεῖσθαι.

μῖσον ἔπὶ ἡ μισοσύτητα.

Sect. 7. τὸ μῖσον τ' πραγμάτων, τὸ μῖσον τὸ πρὸς ἡμᾶς.

μισοσύτητα δύο κακιῶν, τ' εἰς ἡλείπουσιν, τὴν ἕ ἑστὸς ἄλλωσαν.

Τὸ γὰρ ὅτι δεῖ, ἔ ἰσ' οἷς, ἔ πρὸς ἕς, ἔ ἔ ἔνικα, ἔ οἷς δεῖ, μῖσον τε ἔ ἀρεστον ὁ πρὸ ὅτι τ' ἀρετῆς.

Sect. 8. Τὸ ἀγαθὸν μονοειδές, τὸ ἕ κακὸν πολυειδές, ἀπλῆν τι καὶ μονοειδές.

Sect. 9. τὸ ἴσον, ἔ τὸ δέον, ἔ τὸ ἀρμόζον.

τὰ γὰρ ἀρμόζονται ἴσα ἔστιν.

Sect. 10. Τὸ ἕ μῖσον ἐστὶν ὡς ὁ λόγῳ ἔ ὁ ὀρθὸς λέγει.

ἔ ὡς αὐτὸ φρόνιμῳ ὀρίσειε.

Ἐξίς μὴ λόγῳ ἀληθείας πρακτικῆ πρὸς τὰ ἀνθρώπων ἀγαθὰ ἔ κακὰ.

Sect. 11. Ὁ γὰρ σπικδαῖῳ ἔκαστα κρίνει ὀρθῶς, ἔ ἐν ἕκαστοις τὰληθές αὐτῷ φαίνεται: καθ' ἕκαστω γὰρ ἕξιν ἔστι ἔστι ἔ καλὰ ἔ ἡδία. ἔ διαφέρῃ πλείστον ἴσως ὁ σπικδαῖῳ, τῷ τὰληθές ἐν ἕκαστοις ὄραν, ὡς πρὸς κανὸν ἔ μέτρον αὐτῶν ὄν.

τοῖς ἕ πολλοῖς ἡ ἀπάτη διὰ τὴν ἡδονὴν ἕκαστα γίνεται: ἔ γὰρ ἕστα ἀγαθὸν φαίνεται.

- Οὐ γὰρ πᾶσαν ὑπόληψιν διαφείρει, ἀλλ' ἐπὶ διασφίρει
 τὸ καλὸν καὶ τὸ λυπηρὸν, ὅς ὅτι τὸ τρίγωνον δύσιν ἁρ-
 δαίς ἴσας ἔχει, ἀλλὰ πᾶς ἀφεί τὸ παρακλίον.
- Sect. 13. Τίς ἐστὶ κενὸν καὶ ὄρθον τέτυκ' ὄρθου λό-
 γου, καὶ τίς ἡ προσήκουσα ἢ παρακλίων ἀρχή.
- Sect. 18. Χρὴς ἔχει τὸν παρακλίων ἀνθρώπων
 φρονεῖν ἀνθρώπων ὄντα, ἐπὶ δὲ θιντα ἢ θιντόκ'
 ἀλλ' ὅσον ἐπὶ χεῖρα ἀπαθανατίζειν, καὶ ἀπακτα
 ποιῶν ὡς τὸ ζῆν καὶ τὸ κρεπίσον ἢ ἐν αὐτῷ.
 Κρεπίσον ἢ ἢ ἐν ἡμῖν ὁ γὰρ ἐστίν.
 ὁ ἔπος ὁ νοερός.
- CAP. X. Sect. 3. ἐπὶ ὀλίγους καὶ ὀλίγα τὸ βίβαιμῶς
 βίβαιμα.
 ἐπὶ βίβαιμα, καὶ αἰδήμων, καὶ κοινωγικῶς, καὶ ἀπαι-
 θῆς ἔπος.
- Sect. 4. τὸ ἀληθὲς ἐν βραχέι καὶ ὀλίγῳ.
 Sect. 5. ἢ ἀνακλίων καὶ αἰ ἀισαύτως ἔχοντων.
 Sect. 6. ἔξιν μὲν λόγου ποιητικῶν.
 Sect. 7. ἀφεί τῶν πᾶσι καὶ θανυρῶν καὶ χαλιπῶν καὶ
 δαιμόνια.
 ὄψιν ἡμῶν καὶ ἔξιν ἢ ἢ τμωτάτων τῆ φύσιν.
 Καὶ γὰρ ἀνθρώπων ἀλλὰ πολὺ θιντότερον ἢ φύσιν,
 ὅς τὸ φαιερότατα γὰρ ἔξιν ἢ ἐν κόσμῳ σω-
 στικῶν.
- Sect. 8. γινώσκον ἢ ἀρχῶν.
 Sect. 15. Καὶ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν ζῆν καὶ παρὰ ἐνὸς
 ἀνθρώπου καὶ παρὰ πόλεως.
 Sect. 17. Νῦν ἐστὶ ὁ ἀγῶν, καὶ ἡδὴ πάρεστι τὰ ὀλίγα
 πᾶσι.
- Sect. 18. Ἀτυχίματα ἢ θλίψεις μὲν καὶ λυμναίνονται
 ἢ μακάριον, καὶ ἐμποδίζει πολλάκις ἐπὶ γίγασκας,
 ὅμως ἢ ἐν τέτοις διαλύμῳ τὸ καλόν, ἐπειδὴ
 φέρη τις δυνάμει πολλὰς καὶ μεγάλας ἀτυχίας ἢ
 ἀδυναμίας καὶ ἀνακλίων, ἀλλὰ γινώσκον
 ἢ ἐν καὶ μακαρόψυχῳ. Εἰ γὰρ ἐν ἢ κατ' ἀρετικῶν
 ἐπὶ γίγασκας ὅμως ἀρετικῶν ἔχει τὸ ἔξιν. Ἐαὐτὰ κα-
 ρεῖα εἰσι τ' ἢ βίβαιμα καὶ ζῶν, ἔξιν ἀνθρώπων
 ἢ μακαρίων ἀφεί, ἐπὶ ποτὶ γὰρ πᾶσι
 μιστὰ καὶ φάλα.
- Οὐκ ἀρετικῶν αἰετὶ ζητήσῃ ὁ μακάριον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς
 πάρεστι τύχης αἰετὶ τὰ καλλίστα παρὰ ἔξιν. ἢ
 τὸ ἀθλῶν μὲν ἐπὶ ποτὶ γινώσκον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς

καὶ μακίρειⓄ τῆς γε τύχης εἶνεκα, ἔστ' Περ-
 μιχαῖς ἀειπίση τύχαις.

ἢ μὴ μακίρειός γε, ἐν Περμιχαῖς τύχαις ἀει-
 πίση.

Sect. 19. Εἰ ταύτη τοῖς θεοῖς φίλον, ταύτη γλυκάτω·
 Εἰ μὲν ἂν ἈνυλⓄ ἔῃ ΜέλιδⓄ ἀποκτείνω μὴ δύ-
 ναται βλάψαι, ἢ ἔ.

LIBER TERTIUS.

C A P. I.

Sect. 2. Εἴθε, ἢ φύση, ἢ θεῶν πρὸ μοίρα.
 θεῶν πρὸ τύχης.

Sect. 3. ————— ἢ γὰρ ἰσότης
 Ἀνθρώπος γε θεῶν τῶ παῖς ἐμύθημα, ἀλλὰ θεός.

Sect. 8. τὸ ἐν αὐτῷ ἔχειν ἐξουσίαν τῷ ἀρεῖταιν, ἔ
 μή.

Ἀδὲ τις ποιῶ ὑπ' αὐτῷ κινέμενⓄ, κύριός ἐστι
 ἢ ποιῶται, ἔ μή.

Sect. 9. τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀρεῖταιν, ἔ μή.
 ἢ ἄρχῃ ἐν αὐτῷ εἶδόν τῃ καθήκοντα ἐν οἷς ἔ
 ἀρεῖται.

Sect. 10. ὁμοῦ βελουπκῶν ἢ ἰσῶν ἡμῖν.
 Βελουπῶν μὲν γὰρ εἰσι κύμαⓄ ὡν ἀνθρώπος ἔστ'
 ποιῶται, ἢ μὴ.

C A P. II. Sect. 3. Οὐδὲν ἰσῶν ποιητός, ἔδ'
 ἀκων μίσηρ.

Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοῖ.

Sect. 4. Πάντες μὲν γὰρ ἰσῶνται, ἢ φαινομένη ἀγα-
 θῆ, ἢ ἢ φαντασίας ἐν εἰσὶ κύριον ἀλλ' ὁπτιός
 ἀπὸ ἐκαστός ἐστι, τοῦτο ἔ τὸ τέλος, φαίνεται
 αὐτῷ.

Sect. 5. Ὅτι μὲν αὐτῷ αἶπος ἢ κακὰ ποιῶν,
 ἀλλὰ δὲ ἀγνοῦντα ἢ τέλος ταῦτα ἀρεῖται, διὰ
 τῶν οἰόμενⓄ αὐτῷ τὸ ἀρεῖται ἰσῶνται. ἢ ἢ
 ἢ τέλος ἴσῶνται ἐκ αὐθαίρετοⓄ, ἀλλὰ φύνη δὲ
 ὡσπερ ὅψιν ἔχοντα, ἢ κερταὶ καλῶς, ἔ τὸ κατ'
 ἀλήθειαν ἀγαθὸν αἰρήσονται. καὶ εἰσι δούνη ἐ
 αὐτο καλῶς πέρουκα. τὸ γὰρ μέγιστον ἔ καλῶν,
 ἔ ὁ παρ' ἡτέρου μὴ εἶον τε λαβεῖν μὴ δὲ μαθεῖν
 ἀλλ' ἢ ἴσῶνται πρᾶτον ἔξῃ. καὶ σάδῃ ἔ τὸ κα-
 λῶς

ἥως αὐτο περιμένα, ἡ τελεία ἔ ἀληθινὴ ἀνεῖν
διφύια.

Sect. 6. Θεὸς ἰσὺς ἀπὸ μηχανῆς.

Sect. 7. Πρὶν μὲν γὰρ ἰσοῦσαι, ἐπ' αὐτῶν ἡμῶν ἡμῶν
ὑγίαιαν φυλάττειν· ἡμεῖς δὲ διὰ τῆς ἀκρατῆς
διαίτης, ἡμῶν ἐστιν ἐπ' αὐτῶν τὴν ὑγίαιαν ἐπαινα-
γῆν. ὡς περ λίθον μὲν τις δυνάσται κατὰ πλά-
γην ἀφείναι, ἀφείν ἢ ἔ δύνασται παλιν ἐπινα-
λαβεῖν· ἀλλ' ὁμοῦς ἐκὼν ἰσῶν ἢ λίθον· ἐπ' αὐτῶν
γὰρ ἡμῶν ἢ μὴ.

CAP. III. Sect. 3. Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐστὶν ἕκαστος τὸ
κυριώτατον ἔ ἀείρειν τῶν ἐν αὐτῶν· ἔ κατὰ τὴν
ζῶν ἑαυτῶν ἀν βίωσιν ἔ τ' οἰκείον μάλιστα βίωσιν.

Sect. 6. Ὁ πὸ Θεὸς, νομοθέτης ἀν ἄμα ἔ δικαστής,
τίθεται μὲν τὰ ἀγαθὰ, ἀναίρει ἢ τὰ κακὰ.

Σκοπὸς ἢ τ' νόμους ἄν εἴη πρὸς τὴν Θεῶν ἔ
ἡμῶν ἐπισημῆς, τὸ κέφαλα τὴν κακίαν, ἢ ἄποκα-
τάξαι τοῖς παντοδαποῖς τῆς δίκης σωτηρισμοῖς
ἔ ἄποκατάξαι τὴν ὑποκοπὴν ἐστὶν τῆς ποινῆς· ἢ ψυχῶν
εἰς ἀνάμνησιν τ' ὀρθοῦ λόγου.

Sect. 9. ἰερωτικὸν ὄμμα.

Σύμμετρον γὰρ τ' ἐστὶν ἢ τὸ ἐκείνου ἔ ὁ τ' ἐπισημῆς
θεσμός.

Ὁ πὸ δίκην ἔ τάξαι τοῖς πρὸς ἡμῶν ἀδανία τοῖς τῶν
ὄψεως τῆς ἀφείν ἡμῶν δικαιοσύνης νομοθετῆ, ταῦ-
τα μηχανῶνται ἀφείν ἡμῶν ἀ πῶν τῶν ἐπισημῆς
κακίαν ἡμῶν ἐλαττοῖ, ἔ πρὸς αὐτῶν ἄποκατάξαι
ἡμῶν δύνανται, κἀδόνται γὰρ ἡμῶν ὡς συλῆμῶν
ἐπισημῆς.

Sect. 10. ἔ ἄποκατάξαι χαίρεινται φρονήματα.

ὡς περ ὄπτηνοι ἔ κατεχόμενοι ὑπὸ τ' Θεῶν.

Sect. 11. Οὐ γὰρ ἡμῶν ἢ τοῖς δυνάμεις πάντα κί-
χουτα ἔ διαπεροῖται τῶν σπᾶσαι δυνάμεις,
ἢ περ ἢ ἀφείν τῶν ἀναπνέουσα δυνάμεις.

Τὸ ἢ ἡμῶν φρονήματα διαρκῶς ἢ ἀφείν τῶν συ-
ἀπῆς Θεῶν. Χαίρειν γὰρ ἀνάγκη τὸ ὄμμα πρὸς τὸ
ὄμμα.

Sect. 12. Μιλέτην διαίτην.

Sect. 14. ἄποκατάξαι εἰς τὸ κατὰ φύσιν.

Τὸ γὰρ οἰκείον τῶν φύσιν ἢ ἀφείν, αὐτο κατεπίσειν ἔ
ἢ ἀφείν ἐστὶν ἢ ἀφείν.

Sect. 15. Ἐπὶ οὐκ ἔ κατ' ἀφείν Βίῶν· ἢ ἀφείν
ὄμμα.

ὁμοιωσιν ἀντιχόρῳ τῷ ὄντι θεῖός ἐστι, ὃ ἔ-
 σαι κακία θηριώδης καὶ ἀδύ- δύνει ὡς ἡ κη-
 ρ τῆς πικρίας ἠδονῆ τὴν θείαν διδρασεύω μμεϊ-
 τῶ καὶ Ἐθεῖ συνεπομένη, ἢ ἔφ φαύλε ἠδονῆ
 λεγομένη πρὸς τὴν θηριώδη ἔμπληκτον ὁμοιῶ-
 ται κένησιν.

Sect. 16. Λόγῳ ἰορθῶ πείθεσθαι ἔθεῖ ταυτὸν ἐστὶ.
 Τὸ γὰρ λογικὸν γῆθῶ ἀμοιρῶσαν τ' οἰκίας ἑλ-
 λάμψως ταῦτα βέλεται ἃ ὁ θεῖος ὀρίζῃ νόμῳ.
 ἔ γίνεται σύμφωθῶ θεῖῳ ἢ κατὰ θεῖον διακει-
 μένη ψυχῇ, ἔ πρὸς τὸ θεῖον ἔ τὸ λαμπερὸν ὀπο-
 βλάπτει πρὸς τῆς ἃ ἂν πρὸς τὴν ὁ θεῖος.

Sect. 18. τὸ κατὰ πρὸς ἔ τὸ θεῖοτατον τῆς ἐν ἡμῖν.

Sect. 20. Πᾶν τὸ βέλπει φαυλόμορον νόμῳ ἔστω
 σοι ἃ παρὰ ἔστω.

Sect. 23. Οὐτὶ γὰρ μόνον φερθεῖσθαι δεῖ τῆ
 καλῶ, ὡς ἐφ' ἑαυτοῖς ὄντα κατορθῶσαι ἔ χω-
 ρεῖς τῷ θεῷ συνεργίας, ἔτε ψιλῶς τῆς διχῆς τῆς
 λογισμοῖς ἀρκείσθαι, μηδὲν πρὸς τὴν κλῆσιν τῆ
 αἰτιθίνται προσθίρονται. ἔτω γὰρ ἢ ἀδύον ἀρε-
 τὴν, εἰ οἷον τε τῷ το εἰπεῖν, ἔπιτηδ' ὀποβλά, ἢ
 ἀκινέργητον διχῶ. ὡν τὸ ἀδύ ἀδύον ὄν πρὸς αἰταιρεῖ
 τ' ἀρετῆς τὴν ἔστω, τὸ ἔ ἀργὸν ἐκλύσθ τῆς δι-
 χῆς τὸ δρασθῆριον.

Περὶ ἄσθαι σὺν τοῖς θεῖς ἀρχῶσαι πάντας ἔργα.

Ἐπὶ πάσῃ ὀρμῇ ἔ σμικρῶ ἔ μεγάλε πρᾶγμα-
 γῶ θεῖον αἰεὶ κε δεῖ κελεῖν.

Μέγας ὁ ἀγὼν, θεῖον τὸ ἔργον. τῷ θεῷ μέμνησθ
 ἐκείνοι ὀπκαλῶ βοηθῶν ἔ παρὰ σάτιω, ὡς ἐπὶ
 Διόσκυρος εἰ χειμῶνι πλείοντες. Ποῖθῶ γὰρ μοί-
 ζωι χειμῶν ἢ ὀκ φαυλοσῶν, ἔχουσθ ἔ ἐκκρη-
 στωῖν τ' λόγῳ.

Sect. 24. τὸ λεπτὸν ἔ πῶδματικὸν ὀχρημα.

Sect. 25. Μηδὲ ὑπὸν μαλακοσιν ἔτ. ὀμμασθ
 φερθεῖσθαι.

Πρὶν τῆ ἡμερῶν ἔργων τρεῖς ἔχουσθ ἔπελθεῖν

Πῆ παρὰ βίω; τί δὲ ἔρεξα; τί μοι θεῖοι ἐκ ἔτε-
 λῆσθ.

C. A. P. IV. Sect. 2. Τῆ παρὰ σθ φαυλοσῶ ἔμμελο-
 τεχνεῖν, ἔνα μὴ π' ἀκατὰ ληπὸν παρὰ σθ.

Τὸν ὀροῖ ἢ ὑπογεφῶ αἰεὶ ποιεῖσθαι τ' ὑποπίπτον-
 τῶ φαυλοσῶ, ὡς ἐκ αὐτὸ ὀπρῶν ἐστὶ κατ' ἔστω.

νητικόν, δι' ὅτι τὸ θνητὸν ἡμῶν σῶμα συμπληρω-
τικῶς, ἐκ τ' ἀλόγου ζῴης & τ' ὑλικῆς σῶματι & συγ-
κείμενον, εἶδωλον ὄν τ' ἀνθρώπου, ὅς ἐκ λογικῆς
ἐστίαις & σῶματι & αὐτὸ συνίστηται.

Sect. 11. Ἀλλ' ἐπειδὴ & τῷ αὐθριθεῖ ἡμῶν σῶ-
ματι ποσίου σῶμα θνητὸν ὄν, καθαρόσαφ
δεῖ καὶ τῆτο, καὶ τ' ἑσὺς αὐτὸ συμπαθείας ἀ-
παλλαγῆσαι.

Sect. 12. Αἱ γὰρ τῆς λογικῆς ψυχῆς καθαίσεις & τ'
αὐθριθεῖς ὀχήματα & πορευόμενται, ὅπως ἀν αὐ-
ταῖς ὑπόπτερον & τῆτο γινόμενοι μὴ ἐμποδῶν
ἴσθηται ἑσὺς τῶν αἰῶν περὶ αὐτῶν. Πτεροφυία ἢ αὐ-
τῶ ἀρίστη ἢ καὶ μικρὸν μελέτη τῆς τ' πτεροφυίας
ἄποσάσεως, & ὁ ἑσὺς τὴν αὐτίαν ἐπισμῶς, & ἢ
ἀπὸ θεοῦ ὡς ἀν ἐπλήθει μοιλουσῶν ἐκ τῆς πρὸς
τὸ ὑλικὸν σῶμα συζέξεως. Διὰ τῆτο γὰρ ἀναβιβά-
σεως τρέπον πια, & συλλέγει, & δεῖς πληρῶτα
τόνε, & τῆτοσά τελειότητι τ' ψυχῆς συνάπτεται.

Sect. 13. τῶν τ' αὐθριθεῖς διαπραξίαι τῆ καθαρό-
τητι τ' ψυχῆς σύμφωνον ἀποδέξαι.

Sect. 14. ————— Καὶ φραζέσθαι ἔχαστα.
Ἡ νύχον γνώμῳ σήσας καθύπερθε ἀρίστῳ.

Γνώμῳ μὲν οὖν λογικῆ δυνάμει. Ἡ νύχον ἢ, ὅτι
ἐραπτομῶν & ὅπως ἄσα τ' σῶματι &. Τὸ ἢ ἐρα-
πικὸν ὄμμα ὑπὲρ νύχον τέτακται. Εἰ γὰρ & μία
ψυχῆ, ἀλλ' ὄμματι μὲν ἢ θεωρεῖ το τ' ἀληθείας
περὶ τῆ ἢ ἀναλόγου πρὸς χεῖρα δυνάμει τὸ
συμευθεῖ σῶμα κατέχει, καὶ πρὸς αὐτὴν ὅπως
εἶ, ἢ ὅλη πρὸς τὸ θεῖον ἴδῃ, καὶ τὴν θεῖαν ὀ-
μοιωσιν κτήσῃ).

CAP. VII. Sect. 3. ————— Πάντωι ἢ μάλιστα
αἰχύνει σαυτόν.

Sect. 4. Τὸ γὰρ βλεπόμεν ἀντικτὸν, ἰὰν γήσιοι ἢ, &
μὴ σισπρὸς μὲν ὑπόκεισιν.

Εἰ δὲξεν αὐτῶ. Πᾶς ὁ μοχθηρὸς ἀγνοεῖ.
Sect. 5. ————— Αἰεὶ ὡγαθὸς ἐς ὄγαθός.

CAP. VIII. Sect. 10. Ταῦτα πόνῃ, ταῦτ' ἐκ-
μελέται, τῆτων χεῖ ἐρᾶν σι.

Ταῦτά σι τ' θεῖας ἀρετῆς εἰς ἰχθια θήσῃ.

CAP. IX. Sect. 6. Μὴ καθαροῖ γὰρ καθαροῖ
ἐσὺς πλεῖστα ἰὰ ἴσθ θεῖας.

Sect. 10. ————— Ἐπείνας περὶ τὸν γῆν.

- Ἔργον ἐπ' ἄσπετον, ῥύσθον ἔσθμα σαύσις.
 Sect. 11. Ὑγία πρὸς ἴσα μακρόν, Μετὰ σὺ
 ναίοιμι τὸ λειπόρμον βιοτᾶς.
 Sect. 12. Ὁ ἀγαθὸς ἔ ἀπλῆς ἔ θιέδης ἐν τοῖς
 ἔμμασιν ἰχθ ταῦτα, καὶ ἔ λανθάνει.
 Sect 18. Πάν μοι συναρμόζῃ ὅ σοι διάρμος ἔστιν,
 ἢ κόσμῳ.
 C A P X Sect. 1. ——— Μεθ' ὁμύγειν ἔρχαυ ἢ δὴ
 Δαιμονίω ἔρα τοῖσιν ἀναπνεύσασαν ἀήταις.
 Ἐνθ' ἔνε μὲν φιλότης, ἔνε δ' ἔμορος ἀβρὸς ἰδέσθαι
 Εὐθροσιώης πλείων καθαρῆς, πληροῦ μὲν αἰὲν
 Ἀμβροσίαν ὀρετῶν θεόθεν ὄθεν ἔστιν ἔροτων
 Πείσματα, ἔ γλυκερὴ πνοῆ, ἔ νήνεμος αἰθήρ.
 Sect. 20. Ταρά ἢ τῶν ἀνθρώπων ἔ τὰ πρᾶγματα,
 ἀλλὰ τὰ πρὸ τῶν πρᾶγμάτων ὄγματα.

EPISTOLA
H. MORI ad V. C.

QUÆ

Apologiam complectitur pro CAR-
TESIO, quæque Introductionis
loco esse poterit ad universam

PHILOSOPHIAM
CARTESIANAM.

Πάντα ἐν τῷ παντὶ μηχανικῶς γίνεσθαι
παντελῶς ἀμήχανόν ἐστιν.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several horizontal lines across the page.

EPISTOLA

H. MORI ad V. C.

QUÆ

Apologiam complectitur pro CARTESIO, quæque Introductionis loco esse poterit ad universam Philosophiam Cartesianam.

I.

EM magnam à me postulastulas, V. C. nempe ut de Philosophorum Triumviratu hujus seculi maxime insignium sententiam feram. Quorum quidem de duobus nihil plane statuere possum, utpote quos nondum perlegi; nec è re credo fore mea eos unquam perlegere. Miror equidem quod ex me quæras quid de tertio illo sentiam, cum præclaram illam opinionem quam de eo concepi plus semel publice testatus sim. Sed dum porro sciscitaris, quas potissimum ob causas illius Philosophiam tam avide sim amplexus, uberioris Responsi argumentum mihi suppeditat importunior illa interrogatio. Neque enim quæstio est una atque simplex, sed accusatiunculæ cujusdam aculeo præarmata, quasi Cartesianæ omnia sine delectu admitterem & foverem.

M. 6.

Verum.

Verum multo aliter se res habet ac suspicaris. Quamvis enim incomparabilis Philosophus in Inventis suis ac Ratiociniis ple-
 risque omnibus adeo supra humanam sortem felix sit ac ingeniosus, ut, quod ubique fere præstat, id nullibi eum non præstitisse credere cogi videamur; me tamen Natura tam tardo ac hæsitabundo ingenio finxit, ut nullius mortalis autoritas mentis aciem ita potuerit unquam perstringere, ut hoc fascino devinctus eis Theorematis fidem haberem quorum veritas satis solidis argumentis non sit suffulta, multo minus eis quæ propriis animi sensibus ac rationi repugnant. Itaque breviter dicam; Tantum abest ut tam avide Cartesiana omnia cruda cocta perinde devorem, ut libere apud te profitendum censuerim, me in illius Scriptis observasse nonnulla quæ nullo pacto deglutire possum. Quæ operæ præmium fore existimo tibi recensere, ut, postquam Cartesium perlegeris, quod brevi te facturum scribis, iudicium tuum experiri possim, an de eisdem Theorematis juxta mecum sentias.

2. Ad tria causarum genera revocare possumus quicquid uspiam lapsus est Cartesius. Nimirum vel ad simplicem nudamve inadvertentiam, qualis in omnes fere mortales cadere solet: Vel ad nimium sive prudentiæ sive honestæ cujusdam astutiæ studium, cujus haud adeo multi rei sunt: Vel denique ad enormem quandam Mathematicæ

ticæ certitudinis ac necessitatis in singulis ^{piam} suis conclusionibus affectationem; quo ^{lapsus} certe perpauci adhuc aspirarunt in rebus na- ^{est} turalibus, nemo profus eousque pervenit, ^{Carte-} nec fortassis unquam est perventurus. ^{sus.}

3. Ad primum genus referri potest mo- ^{3.} dus ille quem explicat Refractionis, Dio- ^{Primi} ptric. cap. 2. & ratio situs imaginum in Re- ^{gene-} flexione, cap. 6. cum paucis aliis, de qui- ^{ris ex-} bus forsitan mox plura dicemus. ^{em-} ^{pla.}

4. Secundi generis duo insignia occur- ^{4.} runt exempla. Primum est, explicatio na- ^{Ex-} turæ Motus, quem dicit semper esse reci- ^{em-} procum. Quæ quidem notio manifestis ^{pla se-} contradictionibus mihi semper visa est in- ^{cundi.} volvi. Maluit tamen hoc modo *obscurare* *verbis scientiam*, quam non videri minus motus tribuere terræ quam aut Copernicus tribuit aut Tycho; imo omnem motum illi adimere, ut majorem gratiam Philo- sophiæ suæ conciliaret, sibi que melius ca- veret ab eis hominibus apud quos invetera- ta consuetudo cæcaque authoritas plus valet quam luculentissima quævis demonstratio. Manebat enim proculdubio altæ menti in- fixum durum illud Galilæi fatum, qui tam liberos circuitus terræ tribuendo circa So- lem, libertatem sibi ademit suam, gres- susque proprios intra carceris limites cir- cumscripsit.

Alterum exemplum est de brutis ani- mantibus, quæ inanimes Machinas insen- sataque Automata esse fingit. Quod lepi- dum

dum commentum necesse erat comminisci, ne brutorum animas pariter ac nostras ex sua philosophandi ratione concluderet immortales. Cum enim firmiter teneret, ne vilissimum quidem cogitandi actum cadere in Materiam qualitercunque modificatam, si agnovisset sensum inesse brutis, debuisset etiam concedere substantiam ipsis inesse realiter à materia distinctam, hoc est, animam immortalem. Sensu igitur ma-
huit bruta privare, quam se finire insensatorum & captiosorum hominum odiosis quæstiunculis de brutorum statu post mortem irretiri & torqueri.

Huic generi accenseri debet quod obiter profert Princip. part. 3. Art. 2. de non investigandis finibus earum rerum quas in Naturæ complexu videmus. Quo monito proculdubio sibi præcavit ab importunis illis sciscitationibus quas male ferri homines urgere possent de universo genere tam Cometarum quam Planetarum, uti etiam de Stellis, quas totidem quasi Soles esse ipse plane agnoscit. Admodum enim proclive erat porro interrogare, in quem finem tot Soles creasset Deus, quibusve lucerent? Et, cum in Planetis omnibus (utpote qui eandem fere originem, ab incrustatis scilicet solibus, eundemque productionis modum, habuerint) sit terra, mare, aër, magnes, aurifodinæ, &c. quærere insuper, annon etiam tum bruta animalia, tum mobiliores illi incolæ, homines, singulis

inescent. Transcurrentes denique Cometas hospitiumque sibi in aliquo Vortice quaerentes, annon incredibile sit novorum ipsos Terrarum orbium esse jacta rudimenta. E quibus spinosis quaestionibus facillime se expedire posse sperabat Cartesius, mature praemonendo tam profundum esse Dei consilium in Naturae operibus, ut summæ sit temeritatis fines eorum investigare. Novit enim homo nasutissimus, potiore multo esse ignorantiae simulationem, quam in-tempestivæ venditationem scientiæ.

5. Ad tertium genus spectat id quod ad-
hibet ad demonstrandum Rarefactionem ^{5.} Tertii
& Condensationem fieri ad modum spon- ^{exem-}
giæ: nempe Distantiam, sive Spatium, ^{pla.}
ac Corpus idem esse realiter, nec ullam ul-
lubi fingi posse Extensionem quæ non sit
realis affectio alicujus corporis. Quod fun-
damentum magnopere Cartesio placuit,
quoniam certitudine, si fieri potest, plus-
quam Mathematica suum Rarefactionis &
Condensationis modum confirmat; ac
praeterea totam doctrinam de inmensis
numero ac magnitudine Vorticibus, deque
particulis primi elementi in infinitum divi-
sis, mirifice suffulcit. Mihi vero Funda-
mentum illud non arridet ullo modo. Tum
quod rationes illæ quas pro eo adducit Car-
tesius non satis validæ sunt, prout fuse in
litteris meis probavi; tum quod innuit ma-
teriam aut per se independentem existere,
aut saltem ab omni æternitate simul cum
Deo

Deo exstitisse, necessario ab ipso produ-
 ctam eique coævam. Quorum prius cum
 vera Dei notione plane *ἀσυστάτοι* est, poste-
 rius durum ac temerarium. Quamvis non
 sit diffidendum fuisse semper, atque etiam-
 num esse, qui utramvis opinionem cum Dei
 Existentia cultuque religioso serio conjun-
 gunt.

Porro, ad morbum hunc Mathemat-
 icam summæque certitudinis pruriginem
 reducenda est & illa Cartesii de conclusio-
 nibus ex Mechanica Motus necessitate, per
 universam suam Philosophiam, perpetuo
 deducendis magna pollicitatio. Neque
 enim putabat Vir sagacissimus se satis secu-
 rum de certitudine eorum modorum qui-
 bus Naturæ Phænomena fieri asserit, si
 Divina consilia (quæ variis modis eadem
 Phænomena exhibere possint) cum Mate-
 riæ Motusque legibus miscerentur. Sed in-
 gens hic ardor atque studium deducendi sin-
 gula ex certa hac atque inevitabili Materiæ
 lege, Motusque ejusdem mensura in uni-
 verso Mundo semper permanentis, gene-
 rosam Cartesii ingenium ita effascinavit,
 ut non raro præpropere nimis imaginatus
 sit se id præstitisse, quod tam efflictim ubi-
 que præstare desiderat. Omissis aliis, unum
 duntaxat, sed præfulgidum maximique
 momenti, produciam exemplum, nempe de
 efformatione particularum striatarum, ea-
 rundemque motu. Tantum enim abest ut
 necessario frant eo modo quo ille rem expli-
 cat,

cat, ut valde improbabile videatur, imo forsan impossibile, eas ita efformari, aut formatas ejusmodi legibus moveri.

Intorsionem enim particularum striatarum ex motu globulorum Vorticis, per quem transeunt, oriri asserit, magisque vel minus intortas esse pro celeritate motus globulorum circa axem Vorticis circumvolutorum; eas nempe quæ longius, magis, quæ vero propius absunt, ab Axe, minus intorqueri; quemadmodum constat ex

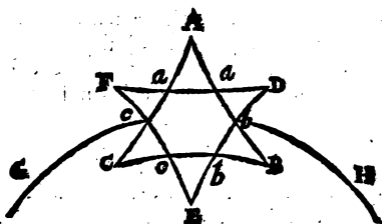
* Artic. 90, & 91. tertiæ part. Princip. * Vide
Philosophiæ. Sed nulla prorsus videtur Me- *Trans.*
chanica necessitas ut columellæ illæ triangu- *Galic.*
lares communi Vorticis raptu in gyrum ver- *Et que*
tantur circa proprios axes. Idem enim hic *ces*
experiri possemus in qualibet materia, præ- *trois*
sertim in rotunda pariter ac longa, posita *canaux*
que in tubo vel canali aliquo Telluris axi *sont*
parallelo. Hanc enim nemo somniaverit *plus ou*
ex raptu terræ in circuitum, circa pro- *moins*
prium itidem axem in canali suo gyratum *tour-*
iri. Pari igitur, si non potiori, ratione *nez, à*
intelligamus triangulares illas particulas in *proportion*
columellæ formam productas communi *de ce*
Vorticis motu circumagi, nec tamen inte- *qu'el-*
rim sibi ullos proprios gyros acquirere ex *les pas-*
hac circumactione. Nam æque certum est *sont*
(idque certitudine prorsus Mechanica) o- *par des*
mnes globulos ab axe Vorticis illa circum- *en-*
droits
qui
sont
plus ou
IO- moins

*éloignez de cet essieu, à cause que les parties du second ele-
ment tournent plus vite en ces endroits plus éloignez qu'au-
autres plus proches.*

rotationis vi repelli, quam gravia omnia
 crassaque corpora versus centrum terræ re-
 mitti; ita ut omne subterfugium hinc præ-
 cludi videatur inania responsa commin-
 scenti. Quibus addas vel ipsam figuram ha-
 rum columnarum triangularium magno
 fore impedimento istis propriis ipsarum gy-
 rationibus quas fingit Cartesius. Nam simul-
 ac lentor ille materię satis sit induratus ad
 retinendam hanc formam triangularem,
 anguli columellarum adeo erunt robusti ob
 crassitiem suam ut haud facile siverint se in-
 torqueri. Recto igitur, sed celerrimo, cur-
 su pergent triangulares hæc columnulæ per
 spatia illa triangularia sine ulla sui intorsio-
 ne, modo continua serie spatiorum anguli-
 in eisdem fere reperiantur lineis.

Quod si anguli horum spatiorum trian-
 gularium in eisdem lineis non reperiantur,
 sed anguli & latera alternatim se mutuo se-
 cent, (quod sane factu facilius videtur,
 globulis eo situ in formam stabiliorem ma-
 gisque compactam relabentibus;) videa-
 mus tandem, an hoc modo res feliciter suc-
 cedet, existetque ulla Mechanica necessi-
 tas, ut dictæ columnulæ in formam cochlea-
 rem torqueantur. Supponamus igitur ma-
 teriam primi Elementi transeundo per spa-
 tium triangulare *ABC* sibi acquisivisse fi-
 guram triangularem, ipsi vero hoc modo
 formatæ proxime occurrere,

alte-

alteram spatium triangulare DEF, angulis suis prioris latera secans, si eo nempe situ committerentur. Profecto longe abest ut intorqueantur hæ particulæ eis legibus quibus intorqueri contendit Cartesius. Nam tametsi Materia subtilissima, simul ac satislentuerit, formam necessario acquirat triangularem transeundo, puta per ABC; præ teneritudine tamen consistentiæ suæ motusque celeritate vix credibile est, quindum impingit hæc columnula in DE, EF, FD, latera trianguli DEF, abradat prorsus & deperdat omnem illam materiam quæ continetur angulis aAa, bBb, cCc, fiatque inde non triangularis, sed sexangularis, peneque rotunda; unde & contorsionis necessitas illa Mechanica plane periret. Et certe si daremus productos illos angulos columnulæ triangularis alhisione illa non abradi, sed protuberantia globulorum, qui succedens triangulare spatium claudunt, inverti duntaxat & intorqueri, (quod tamen,

men, ut dixi, ob celeritatem transitus recensque formatæ particulæ teneritudinem nullo modo est probabile,) sequeretur tamen nihilominus rem admodum esse fortuitam quas in partesthæ columnulæ intorqueantur, nempe an secundum ordinem Vorticis G H, an vero contra. Nam cum globuli ætheri proxime sibi adjacentes sint ejusdem magnitudinis, triangularia illa spatia æqualia erunt æqualiterque se interfecabunt, ita ut angulus A, dum impingit in latus F D, in ipsum medium lateris necessario cadat; & sic de reliquis. Unde nulla suppetit ratio quare columnæ illæ triangulares intorqueantur versus H magis quam versus G, & vice versa: Ac proinde merito concludi possit, particulas striatas nunc hac nunc illac in efformatione sua torqueri, nec omnes ab eodem polo venientes in easdem partes esse intortas. Quo quidem pacto everterentur penitus notissimæ illæ Magnetismi leges, Mundique Phænomena mutarentur. Quamobrem necesse est altiorrem aliquam causam & diviniorem quam Materiam Motumque pure Mechanicum ad hoc opus adsciscere, si tam affabre, tam constanti artificio, inque tam utiles fines destinato, cochlearem in formam columnulæ illæ triangulares sint torquendæ.

Idemque statuendum est de cursu & tendentia ipsarum hoc modo jam intortarum. Nam ad certas partes lege certa pergere

sup-

supponuntur, quæ tamen Mechanica esse non potest. Ut quando transeunt per Materiam subtilem sideris jam cortice incrustari incipientis, aut jam ferme incrustati; nisi hic vis aliqua directrix Mechanica divinior striatarum cursum regat ac moderetur, impossibile est quin ab axe sideris latera versus rejiciantur; alteraque extremitate eo porrecta corticem feriant linea ad axem sideris non parallela, sed ad angulos saltem obliquos eum secanti: Incredible enim est alteram extremitatem striatarum particularum alterut plurimum non præponderare magisve solidam esse. Hec saltem manifestum est, cum hæ striatæ simul cum sidere circumrotentur, necesse fore, ob rapidissimos materiæ subtilissimæ gyros, ut ab axe recedant, confestimque versus eas sideris partes quæ propius abluunt ab Ecliptica retrudantur; unde maxima vis Magnetismi versus Telluris Æquatorent, nulla fere versus Polos, reperiretur. Quod si minus pura jam evaserit Elementi primi Materia, contractisque sordibus aliquantulum lentuerit, particule striatæ tam longo itinere motum suum perdorent, viam sibi findendo per hunc Materiæ lentorem crassioremq; consistentiam.

Sed concedamus recte hic omnia intus peragi ac feliciter, videamus quid fiat de his striatis particulis cum integro impetu exsiluerint foras. Certe mihi credibile non est, si nullam aliam vim haberent modera-

tri-

tricem præter legem pure Mechanicam, eas tam prospero exitu redituque cursus suos repetere posse. Nam ut omittam quam facile sit particulas Australes in foramina Borealia & Boreales in Australia impingere, illisque impactationibus meatus magneticos (præsertim dum teneri sunt recensque formati) turpiter deformare; id certe mihi videtur supra omnem Mechanicæ legem positum, quod factis quasi agminibus tam constanti cursu revertantur à Polo ad Polum, & in liberum ætherem non recta proficiscantur, ut jacta spicula vel sagittæ. Mechanicis enim legibus magis consonum esset ut viam sibi perforarent per aërem, (etiamsi cum fingeremus aliquanto crassiorum,) motumque suum ac vim hisce conatibus impendendo perderent, quam ut, data quasi opera, reditum molirentur, cursumque ad alterum polum tam longe distantem dirigerent. Nam cum semel è partibus Terræ magneticis in aërem se projecerint, clauduntur protinus aëris partibus omnimode consimilibus, ut quæ proxime sibi invicem adjacent. Unde manifestum est, nihil corporei in causa esse posse cur hæ particule, homogeneis undique aëris partibus isthoc modo involutæ, hac potius crumperent quam illac, aut quod reverti mallent quam rectà viam conficere, vel in sublime ferri; sed subesse altius aliquod Principium & divinius quod errantes revocet, quodque motus cursusque earum

in fines certos & destinatos ubique moderetur & gubernet.

Postremo, ad *κυματισίας* hanc sive *μαθηματικῆς* Mathematicam referre poteris, cautum illud ac scrupulosum Principium, videlicet, Quod ne tantillo quidem plus minusve motus sit in rerum Universitate uno tempore quam alio. Quod nullis, quod sciam, rationibus defendi potest nisi precariis vel fictis. Cujus generis duæ mihi occurrunt. Prima est, nec Genios nec Animas humanas materiam posse movere, sed motus ejus duntaxat versus hanc vel illam partem determinare; cum plane gratis dictum sit Essentiam ullam activam ac operativam, qualis ab omnibus æstimatur substantia spiritualis, habere vim coërcendi, sistendi ac gubernandi materiam motam, & tamen ne minimam quidem vim unquam habere posse eandem ullatenus movendi. Altera est, Corpus quod alteri corpori motum imprimit, quantum illi motus imprimit, tantumdem de suo semper perdere, partemque quam perdit eandem numero in alterum corpus transire: quod credo me, si vacaret, ex speculatione Potentiarum, quas vocant, Mechanicarum facillime posse refutare. Sed cum hæc de eodem porsus, tam numero quam mensura, motu in Mundo semper permanente opinio ad quosdam Cartesii sequaces magis quam ad ipsum Pertineat, illis potius quam ipsi impingenda est hæc temeritatis culpa.

Vi-

Vides tandem, quam non omnes illas dapes, quibus tam laute amicos suos excipit Cartesius, promiscua ingluvie devoro.

6. Cur tantopere sibi indulget lectio-
Philo-
so-
phiæ
Carte-
sianæ:
Prima
Ratio.

6. Postquam igitur hanc suspicionem dilui, libenter quæstioni responderem, si verba sensumque paulum mutaveris. Uti-que si mihi non exprobraveris tam avidos Inventorum Cartesianorum arctosque amplexus, sed interrogaveris solummodo quare profitear me tanto cum studio & voluptate Philosophiam evolvere Cartesianam. Habeo enim in promptu multa quæ respondere possum.

Primo enim, nullus dubito quin omne id quod appellit ad sensus nostros à Mundo sensibili (hoc est, ab externis Objectis, quæ *Phænomena* vulgo vocantur, quibusque sensus nostri afficiuntur) nihil omnino sit aliud quam motus corporeus aliter atque aliter ex magnitudine, figura, situque partium Materiæ modificatus. Quod manifesto patebit omnes sensus ipsorumque objecta percurrenti.

De tactu palam est, qui non afficitur nisi alicujus corporis pressione, adfrictione, impactione sive illusione, & similibus. Porro, quod id quod admovetur corpori nostro videatur molle vel durum, calidum vel frigidum, & id genus reliqua, motui tribuendum esse æque manifestum est. Saccharum enim, saxa & ferrum, attritione confracta & in tenues pulvisculos comminuta, mollia fiunt; Aqua vero, ex

mo.

motus privatione partiumque unione ac quiete in glaciem compacta, dura. Unde constat duritiem consistere in firma unione quiescentium partium, mollitiem in earum disjunctione, modo satis tenues sint, majoremque fore mollitiem si motus tenuitati accesserit: quod fuse, si opus esset, demonstrari posset. Eandem etiam esse rationem de calido & frigido ex eo liquet, quod motu ad hunc vel illum gradum adsurgente calor excitatur, & remisso illo motus gradu vel diminuitur vel tollitur: Quemadmodum clare videmus in aqua bulliente super ignem in vase posita. Quin & ipsius ignis naturam in vehementissima particularum agitatione consistere ex eo planeprehendimus, quod maximam partem pabuli sui in flammam, quæ vehementi motu agilique vibratione sursum fertur, absorbit, ipsosque cineres in minutissimas partes disjungit, unde & ipsi molles aliquatenus evadunt. Pari ratione reliquæ qualitates tactiles ex natura motus explicari possent: sed id justis Voluminis, non unius Epistolii, opus esset.

Cum autem de tactu constet, quod nihil id sit aliud quam motus corporeus quod ipsum afficit; securi esse possumus idem contingere in gustu, cum & ipse sit tactus quidam, (etiam astipulante * Aristotele) al. * De
 liusque perceptiones fiant ex Objecti atque Ani-
 Organi contactu corporeo, varienturque ma, l.
 ex variis motus effectis in objecto. Omnes 2. c. 9.

• N

enim

quim cibi ex aliis atque aliis ignis ministris (cujus naturam in vehementiori particularum agitatione consistere modo probatum est) alios atque alios saporibus sibi adsciscunt, variisque modis gustum afficiunt. Quod atque verum est de Medicamentorum saporibus quam viribus. Utraque enim ignis arte (qui, ut sæpius dixi, nihil aliud est quam motus quidam Materie modificatus,) augentur, minuuntur, variantur. Est autem & ipse Sol ignis, cuius iidem calore fructus terræ omnes maturitatis gradus subeunt.

Et quod ad odorem attinet, quamvis non videatur hic esse idem ille Organi Objectique contactus, sensationem tamen motu corporeo fieri ex eo constat, quod odores vento feruntur ad nates, & subinde diveruntur. Unde palam est eos esse particulas quasdam aëri innatantes, & odoratus organo impingentes. Quod adhuc manifestius apparet in suffumigationibus, ubi agitatione ignis odores majori copia excitantur, fortiusque nares feriunt.

Soni etiam ab aëre transvehuntur, defleuntur corporum obstaculis, & ab adversis ventis impediuntur. Unde plane suam produnt naturam, indicantque se esse certos quosdam motus per aërem transmisos. Quod etiam planius apparet ex ipsorum generatione. Nunquam enim auditur sonus nisi ex aliquorum corporum collisione: Quemadmodum palam est tam in Animalium

hunc vocibus, & in pulsandis inflandisve instrumentis Musicis, quam in inconditis quibuslibet strepitibus & fragoribus. Ipsa etiam Echo huic veritati accinit, quæ nihil aliud est nisi sonus à corpore aliquo concavo percussus, sive reflexus. Quid autem, quæso, à corpore reflecti potest quod ipsummet non sit corpus? Sonus igitur nihil aliud est quam motus quidam aëris, Echo autem nihil præter motus hujus reverberationem.

Quemadmodum vero ex Echo deprehendimus sonum motum esse quendam corporeum; ita pari ratione concludere possumus id quod ad oculos nostros appellit ab Objectis visibilibus nihil esse aliud præter hujusmodi motum distinctis quibusdam legibus modificatum. Nam species illas visibiles, quas vocant, à corporibus reflecti apud omnes est in confesso. Nihil autem à corpore reverberari posse nisi corpus, jam monuimus ex se satis esse manifestum. Universum igitur verum est, Sensationem nihil esse aliud nisi motus corporei perceptionem, aut saltem sine istiusmodi motu nunquam excitari.

Cujus quidem Theorematis (quod obiter moneo) insignis est utilitas ad eos refutandos qui specificas nescio quas somniant Materiarum differentias, finguntque certas particularum congeries, omni figuræ, motus, soliditatis situsque vi seposita, ex sola specifica sua natura immediata & im-

mirabili varia illa Mundi Phænomena sensibus nostris exhibere. Nam plane constat ex prædictis, aliisque id genus quamplurimis quæ adjici possint, tum species hujusmodi materiales omnes subinde mutari, tum sensus nostros non aliter ab ipsis affici quam per certas figuræ, motus, magnitudinis si-
rusque leges in ipsis particulis.

Et certe quod ad prius attinet; Nemo qui hujusmodi específicas differentias in Materia fingit, nisi temere & absque omni ratione philosophari velit, negare potest, quin quæ, sensu judice, maxime discrepant, specie etiam eadem oporteat differre. Jam vero, quæ major, obsecro, differentia sensibus nostris unquam occurrit, quam quæ Stellam inter & opacam hanc Terram, quam calcamus, intercedit? Quod præclarum esset argumentum demonstrandi eandem numero materiam species quam maxime oppositas subire, ac proinde Materiam nullibi specie differre, si Hypothesis Cartesiana de mutatione Stellarum in Planetas nuda Hypothesis non esset, sed agnita veritas. Hoc enim pacto constaret, quodlibet corpus terrestre, quantumvis durum & crassum, ex subtilissima omnium materia (quæ ex ramentis globulorum æthereorum, ubique, uti patet ex uniformi luminis perceptione, homogeneorum, originem duxit) conflatum esse, & si arte quidem non possit, saltem Natura & Temporum Factorumque serie in easdem minu-

rias

rias deteri posse ac dissolvi. Cæterum ut Hypotheses missas faciamus, succedaneam sane ac ferme æqualem vim habet solida illa macularum Solis observatio, quæ proculdubio ex subtilissimis illis particulis fiunt ipso æthere tenuioribus. Quin & quæ cœminus conspiciuntur idem testantur, ut crassorum corporum, puta sebi, ceræ, ligni in tenues splendentesque flammæ transmutatio; quemadmodum & graminum herbarumque in sanguinem, carnem, ossa, pellesque bovinas vel ovinas conversio. Gramina enim, si sensus nostros consulamus, ab istis animalium partibus immane quantum differunt, ac proinde, juxta supra dictum postularum, specificæ.

Quod vero ad alterum illud spectat, de particulis Materię specie distinctis, quasi sola hac specifica virtute Phænomenon varietatem sensibus exhiberent, motu, situ, quiete, figura, cæterisque Materię modificationibus seclusis; abunde mihi refutatum videtur ex prædictis observationibus, quibus clare constabat, Omne id, quod ad sensus nostros appellit, motum esse corporeum, aliter atque aliter ex magnitudine, figura, & similibus partium Materię affectionibus modificatum. Nec opus est quicquam huic adicere; postquam animadvertitis quam manifesta hujus veritatis instantia è natura luminis & colorum elucescat. Lumen enim oriri ex motu inde patet, quod, si vehemens sit aut propinquum,

calor.

calor sensibilis ipsum comiteretur. Colores autem non esse specificas quaedam qualitates, sed motum certis legibus modificatum, constat ex Iride & Prismate; quandoquidem nec in roscidis illis nubium guttis, nec in ipso prismate, utpote diaphanis, ullus insit color, sed lumen certis modis refractum reflexumve in istam colorum varietatem degenerat. Quod manifestum est indicium nec ullos específicos colores corporibus opacis inesse, sed lumen ab eorum superficie aliter atque aliter, pro sita exteriorum particularum, reflecti, quo mutato colores protinus mutantur: uti constat in ære, ferro, aliisque metallis, quorum superficies colorem mutant aquis corrodentibus vel salinis æris particulis impetite & fodicatae. Quippe quod necesse sit, quod particularum situs saltem, si non figura, in superficie æris ferive hac insultura atque impetu mutantur, globulique ætherei aliter ab ære, putra, nitenti, ab æruginoso aliter, reflectantur.

Quamobrem cum tam clare constet, omnia mundi Phænomena, quatenus sensibus nostris patefcunt motu perfici, certe ille mihi verissimas Philosophiæ leges observare videtur qui tam accurate causas horum Phænomenorum & tam profunde scrutatur, ut præcise nobis enarret quo sita, qua rennitate, quibusque particularum figuris, motus illi omnes qui variis sensus nostros afficiunt modificantur. Hoc autem stupendum

dum in modum nobis præstitit à me nunquam satis laudatus Cartesius.

7. Præterea, nemo quisquam est qui Materię Motusque naturam vel mediocriter intellexerit, qui non plane viderit ex eo solo quod Deus certum Motus gradum (eundem puta quem in Mundo jam experimur) Materię impresserit, quod varia inde Phænomena sint emensura. Fieri enim non potest quin ea motus mensura materiam ita diffingat & in exiles minutias conterat ut, quanquam quædam dura, (id enim ex minori motus gradu alicubi contingeret), alia tamen mollia, quædam sensui frigida, alia calida, alia plane ignea apparerent. Credoque Deum ex destinato duobus hisce simplicissimis rerum Principiis liberos suos vagosque gyros semper permisisse, quamdiu intra illos limites continerentur qui æque commodi rerum Naturæ forent, atque si ipsorum impetus diviniore quadam vi ac lege compescerentur; ut eo magis adblandiretur ingenio humano rerum naturalium contemplatio.

Physicum enim puto esse neminem qui, si mentem propositumque suum probe noverit, non agnoscat se causas rimari effectrices rerum corporeas, easque, si fieri potest, longiori serie deductas, nexuque necessario concatenatas. Quales certe nullæ reperirentur, si naturalibus & in se necessariis motus corporei legibus Deus, intermediente superiori aliqua virtute, ubique sedulo

dulo obfisteret: Nulliusque causæ efficien-
tis investigatio esse posset nisi immaterialis,
nobisque minime omnium intelligibilis,
qualis est Peripateticorum forma substan-
tialis, quæ eâdem fere notione pariter ac
nomine per res singulas pervagatur, nihil-
que nobis indicat præter ignorantiam no-
stram ac nugacitatem, quos non puderet
interroganti de Aqua, Igni & similibus,
quid & unde sint, elatis superciliis respon-
dere, Ignem & Aquam Aquam esse & I-
gnem, ex eo quod formæ quædam sub-
stantiales, quæ Ignem & Aquam consti-
tuunt, è gremio Materiæ in, nescio, quas Ma-
teriæ partes proreperint, eoque pacto duo
illa elementa Mundo exhibuerint. Apage
frivolas istas ac otiosas nœnias, quibus o-
mnis humani ingenii industria consopitur
& sufflaminatur, omnisque ejus sagacitas
& acumen retunditur & inutile redditur!
Non tam torpidum naturalis Contempla-
tionis objectum nobis proposuit Deus: sed
tantum necessariis Motus ac Materiæ legi-
bus prudenter permisit quantum ad perscru-
tandas rerum naturalium causas nos excita-
re, & inventarum voluptate delinire, pos-
sit. Adeo ut non sit ubique necesse ad cæcum
illud ignaviæ & ignorantiaæ asylum confu-
gere, *internas scilicet formas substantiales.*
Quis enim qui inter Philosophos nomen
suum profiteretur rogatus de Lunæ phasibus,
de eclipsibus utriusque Luminaris, si, o-
missis apertis illis ac necessariis Matheseos

ac Naturæ rationibus, responderet ea omnia proficisci ex internis Lunæ Solisque principiis formisque essentialibus, quæ faciunt ut certis temporibus Sol juxta ac Luna lumine privetur, Lunaque stasis vicibus sub hac vel illa phasi videatur; quis, inquam, est à Philosophorum grege qui tam frigide & jejune respondens non altis cachinnis ab omnibus exciperetur?

Quid autem faceret misellus hic homuncio, si de Planetarum stationibus, directionibus & retrogradationibus fieret questio? Neque enim recipere se potest ad Hypothesin Ptolemæicam, utpote quæ manifestissimis scætet contradictionibus, uti omnes jam nosunt qui vel primoribus labiis rem Astronomicam delibarunt. Succedat igitur Tychoñica, ubi in libero æthere Planetæ omnes gyros suos perficiunt; & rogemus hunc nostrum, quid in causa sit, cur Mars, Jupiter & Saturnus, postquam festinantius perrexerint secundum ordinem Signorum, mox tanquam obtutu tacito defixi derepente subsistant, posteaque, quasi jam in memoriam revocassent rem aliquam cujus oblitæ fuerant, inopinato recurrant. Proculdubio eadem semper oberraret chorda, diceretque id fieri ex internis horum Planetarum formis quas ipsis à prima creatione indiderat Deus, omnesque eorum lusus, progressus, regressus & stationes eis naturales esse ex principiis suis constitutivis, quemadmodum motus deorsum lapidis

di motusque sursum igni connatus est. Præclarum quidem Responsum, talisque Responsoris ignavia & inscitia nequaquam indignum. Dimisso igitur nugatore hoc nugacissimo, experiamur quomodo huic questionis satisfieri possit ex apertis & confessis Materię Motusque legibus, quales Naturę Artique Mechanicę plane communes esse merito statuit Cartesius.

Venerem circa ultraque Solem circuitus suos peragere ex ipsius phasibus constat; eademque ratio est de Mercurio. Martem autem, Jovem & Saturnum circa Solem ferri nemo adhuc dubitavit. Hos igitur quinque Planetas circa Solem ire & redire manifestum est. Quærendum est deinceps an moveantur viam sibi secundo per materiam ætheris, an motu ipsius ætheris circumvehantur. Primum autem non fieri ex eo liquet, quod tam celeres Planetarum transitus materię cœlestis resistentia impediret, perderentque pauxillo tempore motum suum fluído ipsi ætheri communicando. Reliquum est igitur, ut circumvehantur ipsius ætheris motu, totaque materia cœlestis, cui innatant, Vorticis instar circa ipsam Solem torqueatur. Investigemus tandem quid de Terra fiat, quæ proculdubio intra limites hujus Vorticis invenitur. Stabitne illa in rapido hoc flumine, an movebitur? Quibus autem ancis, quibus funibus & anchoris, in profundo hoc mari detinebitur? Sed fingamus eam vi aliqua supernaturali

turali & immateriali stabilem & defixam. Deus bone ! quantas procellas excitabit hoc contra sanctissimas Naturæ leges Admissum ! Cœlestis enim Materia rapidissimi Torrentis instar Telluris faciem tanto insultu impetuque affligeret, ut animalia, arbores, turres, omniaque prorsus ædificia dirueret, secumque abriperet, imo universam terram decorticaret, & saltem ad metallicas usque regiones penitus diffringeret, abruptasque partes, ad modum infandi naufragii, secum in vasto hoc ætheris pelago transportaret. Terram igitur oportet permittere, juxta Naturæ Motusque leges, cum reliquis Planetis æthere quiete innatantibus circa Solem circumduci.

Et ne forte interim de Luna sis sollicitus; cum certum sit eam circa Terram perpetuo singulis mensibus tanquam assiduam illius pedissequam circumcurrere, nec id fieri posse nisi ope Vorticis, quemadmodum jam demonstratum est; necesse est ut Luna peculiari Vortice circa Tellurem circumferatur. Cujus in medio cum sit ipsa Tellus, omnesque illius poros materia cœlestis, quæ in hunc particularem Vorticem torquetur, pervadat, fieri non potest per leges Naturæ quin ipsa Tellus hujus Vorticis vi in gyros circa proprium axem rapiatur. Ut summatim igitur dicam Impossibile est, si motus corporei leges consulamus, quin Terra diutino illo motu annuoque feratur quibus eam ferri olim docuit Ethnicorum sapientissimus

mus Pythagoras, cujusque doctrinam ante seculum unum & alterum Nicolaus Copernicus in lucem revocavit.

Vides ex quam perspicuis simplicibusque Principiis vel inveni ducimur ad eam Hypothesin, (si modo Hypothesis illa dicenda sit quæ reali Naturæ compage necessario continetur,) qua posita rationes & causæ non possibiles vel probabiles, sed necessariæ & ineluctabiles, omnium fere Phænomenon quæ Astronomorum ingenia per tam multa secula torserant manifesto deteguntur. Non enim magis necessario corpus nostrum in Sole umbram projicit, quam ex hoc rerum quod demonstravimus systemate Pythagorico nota illa Planetarum Phænomena omnia, quæ mox ordine breviter recensebimus, consequuntur.

Cujusmodi sunt, Motus Saturni, Jovis, Martis, Mercurii, Veneris in Epicyclis suis; qua tamen interim supellectile Sol destituitur.

Quod dicti illi quinque Planetæ sint directi, stationarii, & retrogradi in Epicyclis suis; cum tamen Luna in suo Epicyclo nec stationaria videbitur, nec retrograda.

Quod circuitus Epicyclorum Saturni, Jovis & Martis eam habeant ad motum Solis rationem, ut semper perficiantur eo temporis spatio quod elabitur ab una singulorum conjunctione cum Sole ad alteram; quodque in singulis istis conjunctionibus cum Sole reperiantur in Apogeis Epicyclorum, oppo-

atio-

fritionibus vero in eorundem Perigeis.

Præterea, Periodos Epicycli Saturni celeriores fore quam Jovis, & Jovis quam Martis; Martis vero Retrogressiones majores fore quam Jovis, Jovisque quam Saturni.

Porro, quod Venus ac Mercurius nunquam procul distent à Sole, centraque Epicyclorum utriusque Soli videantur *ισοδύμωα*.

Postremo, hisce omnibus addas Phænomena ex motu Terræ diurno emergentia; Stellam nempe Planetasque omnes, quamvis immensis spatii & à Terra & à se invicem distantes, viginti tamen quatuor horarum spatio circa terram ineffabili celeritate impetuque contrario retorqueri.

Quorum Phænomenon omnium, nec non aliorum quorundam, simplex hæc Pythagoræ Hypothesis (quam veram esse tam certi esse possumus, quam quod folia quæ ab arbore in fluvium decidunt secundo, non adverso, flumine feruntur) tam evidentes & necessarias causas exhibet, ut nemo nisi plane stupidus & delirus de eis possit dubitare, nisi Deum data opera Naturæ leges turbare, cum non opus sit, fingere vellet. Quod quam sit insulsissimum figmentum satis supra demonstravimus.

Tandem perspicis, V. C. quam pulchra sit & apprime grata humano ingenio hæc philosophandi ex immutabilibus & necessariis Naturæ legibus petita ratio: Quo in genere cum Cartesius cæteros mortales in-

finitis parasangis antecelluerit ,

Qui genus humanum ingenio superavit ,

Omnes

Præstinxit stellas , exortus uti æthereus

Sol ,

ib. 3. minime mirari debes si aliquanto frequentiore scriptorum ipsius lectionem mihi soleo indulgere.

8. *Tertia Ratio.* Veruntamen quamvis admodum certus sim aliquam multa Naturæ Phænomena ex Mechanicis legibus demonstrari posse ; nihil tamen æque persuasum habeo quam , non omnia , imo ne millesimam quidem eorum partem , eo modo posse explicari. Primo enim , si ex eo solo , quod Deus ad certum aliquem gradum Materiam agitaverit & in motum civerit , totius Mundi fabrica facta fuerit , plantis brutorumque corporibus , imo & hominum non exceptis ; creatio Universi Benignitati solummodo Divinæ ac Omnipotentia , exclusa illius Sipientia , esset tribuenda. Nisi quis forte putaret , non minoris esse sapientia ex consilio talem Mundi Materiam creasse quæ ex solis Mechanicæ legibus necessariis in hanc rerum formam pulcherrimam emergeret , quam aliam aliquam quæ innumeris aberrantium motuum correctionibus & castigationibus indigeret.

Deinde , hæc motuum leges adeo simplices sunt , idemque fere ubique præstantes , ut incredibile profus videatur miram hanc rerum varietatem inde posse oriri. Quid e-

DIM

nim præstat motus ullubi nisi quod recta
pergat, aut saltem recta pergere conetur?
quod pars materiæ ab altera parte reflecta-
tur, aut eam secum auferat, partemque
sui motus ipsi communicet? quod denique
in varias minutias diffringatur magnitudi-
ne, figura, situ distinctas? Diffringe igitur,
si lubet, corpus quodvis durum, &
pistillo in pulverem contunde; mox adhi-
bito microscopio singulos pulvisculos con-
templare. Videbis, proculdubio, pulvis-
culorum figuras à rudum fragmentis ni-
hilo differentes, nisi quod minores sint; nec
primi tertiique elementi particulas à pulvis-
culis hisce differre, nisi quod ipsis adhuc
multo sint minores. In nunc & judica quam
bellæ rerum formæ ex cæcis confusorum
horum fragminum concursibus, allisioni-
bus & coalitionibus orientur, quali artifi-
cio illa depingent aut papilionum alas aut
caudas pavonum. Ut nihil dicam de stupen-
do Divinæ Mentis consilio in formando in-
ternas omnium animalium partes: ubi ni-
hil inepte admissum est, sed singula tam
accurata arte perfecta, ut necesse sit agno-
scere Principium aliquod Materiae motive
corporeo longe sanctius ac divitius huic
provinciæ invigilare. Quamvis enim con-
cederemus (quod tamen ego nullo modo
concedam) viliora quædam animalcula hoc
modo produci posse; tamen omnes anima-
lium species sic esse productas, nullasque
interim à tam cæco & fortuito principio in-
epte

epte esse formatas, omnino est impossibile; quemadmodum copiose demonstravi in Tractatu adversus Atheos.

Quamobrem ex eo, quod quædam Phænomena exhibere possit simplex Materiæ motus, omnia hoc pacto præstari posse confidere, abjectissima quædam *ὕλη ἀνοήτως*, id est, ridicula & superstitiosa quædam Materiæ cæcæ adoratio & cultus. mihi videtur, non legitima philosophandi ratio. Qua de re cum semper fuerim satis persuasus, certe ex lectione Cartesii jam evasi omnium persuasissimus. Neque enim dubito, quantum ingenium humanum præstare possit ex Mechanicis rerum rationibus, incomparabilem hunc Philosophum præstitisse. Deprehendo tamen eum magnis illis pollicitis de perpetua conclusionum certitudine ex necessariis Mechanicæ legibus deducendarum sæpiusculè excidisse, idque in reddenda ratione rudiorum generaliorumque Naturæ Phænomenon, neque enim ultra illos limites adhuc processerat. Quid igitur eum fuisse facturum putemus, si tentasset humani corporis vel alius alicujus Animalis generationem ex eis solis principiis demonstrare?

Sive vacillet igitur *Cartesius*, sive firmiter figat pedem, utrumque sane mihi per-jucundum est Spectaculum. Nam si incedit firmiter, speculationem hoc pacto necessariam pureque naturalem nactus sum: Si ritubatur, id etiam in lucro pono. Hoc enim

non

non parum facit ad veritatum Metaphysicarum certitudinem, & ad demonstrationem Essentiæ à Materia prorsus distinctæ. Nam si istiusmodi in Mundo inveniuntur Phænomena quorum generatio Materiæ leges excedit, necesse est ut introducamus Principium immateriale & incorporeum, quem vulgo Spiritum appellitant. Ad quam vocem quam exhorrescunt; tanquam pueri ad spectrum, barbati quidam ac grandævi hujus seculi Philosophastri, nemo est qui ignorat.

9. Sed nequa fiat injuria mirando Cartesii ingenio, quamvis omnia per universam illius Philosophiam nexu hoc Mechanico planeque necessario non cohæreant, ita ut unam perpetuam ac congenerem catenam exhibere possint; fatendum est tamen, non paucas hujusmodi inveniri catenulas vere aureas affabreque factas; ex quibus omnibus, non nudis quidem Materiæ legibus, sed diviniore aliqua vi coarctatis & ligatis, pulchra sane satisque firma conclusionum omnium fit concatenatio. Verbi causa, Quamvis certi esse non possimus ex legibus Mechanicis striatas illas particulas sola Vorticis contorsione formari, quemadmodum jam diximus; facile tamen supponere possumus, (nisi *ὀλομανία* quadam correpti eousque insanire velimus, ut audacter affirmemus omnia prorsus Universi Phænomena, ne stirpibus quidem, necdum animalibus, ea conditione exemptis, solo motu cor-

9.
Quar-
ta.

corporeo fieri,) facile, inquam, possumus supponere vim aliquam virtuti illi analogam, qua animales foetus (sive matrum in utero, sive in Telluris communis omnium parentis matrice) tam admirabili artificio efformantur, in cœlo juxta ac in terra regnare, id est, divinam Providentiam nullis locis aut spatiis excludi, sed ubique præsto esse paratamque ad attenuatæ subactæque Materiæ motus ita moderandos, ut nihil ullubi omittatur aut fiat quod non cedat aut in utilitatem aut in ornatum Universi: atque ex hac vi (sive Animam, cum Cartesio, illam appellare mallet, sive Spiritum) ubique & omnibus sedulo prospiciente, effectusque suos præcipuos in subtilissimis & fluidissimis Materiæ partibus exhibente, cochleares illas particulas (sine quibus Axis terrestris parallelismus, Tempestatum cardines, Magnes, Navigatio, Gentium commercia stare non possunt) mature fuisse efformatas.

Evieta autem earum efformatione, vel supposita, cætera omnia quæ tradit egregius Philosophus, usque ad locupletissimas illas de virtutibus magneticis demonstrationes, mirifice inter se consentiunt. Quamvis nollem vel hic fidem dare Universa Mechanica plane necessitate ubique concatenari, prout supra monui. Sed è contra, ut dicam summatim, suspicor potius in Phænomenis plerisque omnibus producendis, ubi conspicitur satis magna partium multifor-

formitas conspirans in insignem aliquam utilitatem aut pulchritudinem ; rudes Materiarum impetus cæcasque propensiones & tentamina à divina illa virtute semper gubernari ac perfici. Nam quod ad Halones Iridesque spectat, & id genus reliqua quæ suam habent pulchritudinem, à causis simplicissimis fiunt ; nec ea partium varietas, quam diximus, ullo modo in eis reperitur. Multo plus meretur admirationis illa quæ vel oculum vel ardentem lampadem referte videtur, Pavonis pluma. Cujus artificium tot distinctis filis, tot & tam amœnis coloribus, nunc intermissis nunc resumptis, tamque scite attemperatis ad efformandam diversicolorem illam Ellipsin, consistit ; ut tam operosum effectum bruto Materiarum motui vel casui, non consilio, tribuere extremi mihi videatur stuporis aut dementiæ.

Eadem igitur rerum series quæ reperitur apud Cartesium tuto agnosci potest, sed non eadem ubique hujus seriei connexio. Necessè enim est ut subinde se intermiscetæ divina illa Mundi rerumque generandarum Gubernatrix Providentia.

10. Quamvis autem id à Cartesio non sit præstitum quod à nullo mortali præstari posse pro certissimo habeo ; nempe ut causæ rerum omnium naturalium uno tenore congenerique serie à capite ad calcem deducantur, nulla alia interposita vi præter mechanicam illam profusque corpoream, cu-

10.
Quinta Ratio.

jus

ius effectus cognoscere proculdubio pura
 puta illa Naturæ scientia habenda est: ta-
 men in immensam Gentis philosophicæ vo-
 luptatem pariter ac commodum hoc saltem
 accurate perfecit, ut clare scilicet intelligen-
 mus immediatas causas effectrices, easque
 congeneres semper pureque corporeas, o-
 manium fere rerum sensibilibium quas tractat.
 Quæ certe difficilis est provincia, & quam
 nulli præter eum suscipere quos non merito
 præniteret eam unquam suscepisse. Perfen-
 tiscis tandem ob quam multas gravesque
 causas tanti facio Cartesium.

11. Ratio
 ulti-
 ma.

11. Sed ut nihil te celem, una adhuc mi-
 hi superest peculiaris ratio, quæ, quamvis
 forsan aliis admodum paradoxa videri pos-
 sit, apud me tamen non parum gratiæ con-
 ciliat Philosophiæ Cartesianæ. Est autem
 illius cum Mosaica Mundi creatione confor-
 mitas. Rem miram, inquires, narras. Sed,
 mihi crede, valde verisimilem. Nam,
 quod nosti, Pythagoram suam sapientiam
 à Judæis mutuatum fuisse constans susti-
 nuit fama. Præterea, exstiterunt per sin-
 gula fere secula qui operam dabant appli-
 candis nunc his nunc illis Philosophiæ prin-
 cipiis textui Mosaito. Quo autem successu
 mallet alii judicent quam ego. Commu-
 nibus igitur omnium suffragiis expectan-
 dus est illic sensus aliquis Philosophicus; ad-
 do, Mose Deoque dignus. Neque enim vi-
 lia ac puerilia sanctissimo illo Literæ vela-
 mine abscondisse credendum est. intimum
 illum.

illum Dei sapientissimi Amicum, sed tam ampla, tam augusta & tam fulgida, ut merito verendum esset vulgi oculos ea ferre non potuisse. Mosem tamen ejusque posteros, Prophetas intelligo & Sacerdotes, cum probatissimis quibusque maximeque cordatis tum suæ tum aliarum gentium hominibus ea libere communicasse.

Hanc Cabbalam à Judæis acceptam, numerisque singulorum dierum opera adumbrantibus involutam, magni fecit Pythagoras, nec sivit Arcanum in vulgus emanare, quamvis forte de eo discipuli ejus symbolicis istis numeris sensum regentibus vel apud imperitos aliquando garrere non recusarent. Nucleum igitur sibi servantes, putaminis fragmina à nostris populo projecerunt; quæ alii risu, stomachatione alii, alii suspicaci quadam veneratione exceperunt; indeque quamplurimas numerorum & appellationes & virtutes vere Pythagoricas literis mandarunt. Quorsum autem ista omnia? inquires. Breviter tibi dicam. Equidem mihi videor horum corticis fragminum ope nucleum ipsum invenisse ac recuperasse. Dum enim Mosaicæ creationis sensum Philosophicum serio meditabar; oculis hinc inde, nunc in verissima quælibet, quod judicare potui, Philosophiæ principia, nunc in Textum ipsum conjectis, revera nulla invenire potui quæ tam examussim Mosaicæ paginæ congruerent quam illa Cartesiana.

Tria ejus Elementa, non numero solum sed

sed & naturis eorum haud obscure indigita-
tis, ibidem contineri deprehendi. Tellu-
rem etiam observavi circa Solem circum-
volvi, imo vero eam cum reliquis Planeris
ejus esse naturas tanquam si ipsi olim fuif-
sent Soles. Ex materia denique caelesti Ter-
ram, Lunam, caeteraque astra universa ge-
nerari. Quae omnia, pro tenui illa qua
polleo vocum Hebraicarum peritia, in De-
fensione *Cabbalae* mex *Philosophica* Mosaicò
Textui ita convenire demonstravi, ut nemo
sit, modo tam certus esset de Philosophiae
Cartesianae veritate quam plures se profiten-
tur de Principiis Aristotelicis, quin statim
agnoscat me verissimum fidissimumque e-
gisse Interpretem. Quod si postea animad-
verterit quam exacte Pythagoricorum il-
lorum numerorum & nominibus & virtuti-
bus res illae congruant, quas singulis diebus
adjudicavi, novum certe argumentum,
neque id levissimum, ad philosophiae Car-
tesianae fidem faciendam se reperisse exsul-
tanter gaudebit, mirabiturque operosissi-
mum hoc ingenii humani inventum divino
calculo tam clare esse comprobatum. Ipse
tamen hujusmodi demonstrationibus non
audeo nimium confidere. *Conjecturam* ma-
lui appellari, nihilque prorsus statui, sed
maturis sapientissimorum virorum judiciis
rem totam permisi.

12.
 Car-
 te-
 sium

12. Quod ad vagos illos susurros ac ru-
 mores spectat quos spargi ais de Cartesio,
 quasi de Deo non recte sentiret, nihil eos
 moror.

motor. Novi enim maximorum ac liberrimorum ingeniorum perpetuum fere fuisse fatum à semidocto vulgo Atheismi esse suspecta. Nec tamen diffiteor in illius scriptis paucula reperiri quæ vel ab invidis vel imperitis in eam partem nimis facile possint torqueri: qualia sunt tria illa præcipue. videlicet,

1. Primum, Implicare contradictionem Spatium vel Extensionem dari quæ revera non sit corporæ; quo tamen morbido dogmate ipsas etiam Scholas laborare memini me observasse.

Alterum, Ex Mechanicis motus Materie legibus omnia Naturæ Phænomena esse demonstranda.

Postremum, Fines Phænomenon ab ingenio humano non esse indagandos.

Quæ tria tam pravo aspectu subdoloque nictu sese mutuo contuentur, ac si Deum ac Providentiam è Mundo exturbare serio conspirarent. Sed nihil prorsus ab eorum aut consiliis aut viribus est metuendum. Primam enim illam opinionem ipse satis copiose ac solide refutasse mihi videor in Literis meis ad Cartesium. Alterius vero, Tractatus mei adversus Atheos pars secunda perpetua est & inepugnabilis Confutatio. Sed aliter respondi atque restitui. Dico igitur eum non ex morbo aliquo Atheistico, sed, prout * supra monui, solummodo ex effræni quodam pruritu omnia concludendi certitudine plane Mathematica, priores il-

injuste ab imperito vulgo Atheismi insimulari.

13. Quæ sunt quæ possitum hujus criminis eum suspectum reddunt.

* Sect. 2 & 5.

las duas, ex nimio autem prudentiæ studio, opinionem tertiam tenuisse: neque opus esse hisce diutius immorari, cum ex * supra 2 & 3. dictis ipse tibi possis plenissimum colligere Responsum.

14. Quod porro addis, quosdam submiserare, eum causam istam quam suscepit, Existentiæ Dei Animæque immortalitatis demonstrandæ, data opera prodidisse, suspicio est omnium injustissima & contumeliosissima. Nam quod ad Dei Existentiæ attinet, primum illud argumentum quod adhibet non solum omnium optimum est quæ ratio humana excogitare potest, sed revera absoluta perfectaque demonstratio, & cui maxime confusus est Cartesius, prout videre est alicubi in Responsonibus suis Metaphysicis. Unde palam est eum, duo illa altera (quæ minus firmiter concludunt, nec tamen sua probabilitate carent atque acumine) primo huic, ne solum in campo stare videretur, in pompam potissimum succenturiasse.

15. In demonstranda autem Animæ immortalitate vix latum quidem pilum aberravit; cumque tam prope scopum attigerit, nullo modo dubitare possum quin constanter crediderit se revera eum attigisse. Cui confidentiæ vim insuper addidit illud ingenii sui fatum, quo ita addictus erat virtutibus Materiæ Mechanicis contemplandis, ut nihil in ea somniare quidem potuerit præter motum localem, situm, figuram & similia: unde securus erat cogitationem toto celo

coelo ab eis differentem alii alicui substantiæ attri-
 esse tribuendam.

16. Porro, piæ ac generosæ illæ ad Ani-
 mam suam hortationes ac gratulationes
 paulo ante ejus exitum, quibus eam mo-
 nebat de ferendo morbo cum patientia, & firmi-
 de expectando liberationem ex hoc corpo-
 ris ergastulo cum gaudio, abunde restantur
 eum serio de Animæ immortalitate fuisse
 philosophatum.

17. Quibus omnibus adjici potest, tam
 de Dei existentia quam de conditione Ani-
 mæ (nisi Illum existere, Hanc vero sub-
 stantiam esse crediderit à Materia plane di-
 stinctam) quam plurima in illius scriptis
 occurrere, (ubi tamen absque omni astu
 fucove eum agere ipsæ circumstantiæ satis
 arguunt,) quibus ipsi sibi pugnare manife-
 sto deprehendatur: Cujusmodi sunt,

1. Materiam ubique unam esse perfecte-
 que homogeneam.

2. Ex eo nos certos esse quod non falli-
 mur ubi clarè ac distinctè rem percipimus,
 quod non fortuito nati sumus, sed à beni-
 gnissimo Deo creati.

3. Substantiam esse quæ sua vi existit,
 ac proinde Deo ac creaturæ non univoce
 competere, materiæ tamen mentique no-
 stræ competere univoce.

4. Cogitationem substantiam intelligen-
 tem, Extensionem corpus constituere. Et
 quemadmodum motus localis, situs, fi-
 gura, sunt modi corporis; ita imaginatio-
 nem,

git, ut

cer-
 tum

sit il-
 lum

firmi-
 ter

eam
 credi-

disse
 im-

mor-
 talem.

16.

Huic
 conso-

nare
 dicta

ejus
 pia ac

gene-
 rosa

supre-
 mo in-

stanti
 fato.

17.

Multa
 occur-

rere in
 ejus

Philo-
 sophia

quæ
 Dei

exi-
 sten-

tiam
 Ani-

mique

m-
nor-
alita-
tem
neces-
sario
infe-
runt.

nem, memoriam, voluntatem, esse mo-
dos substantiæ cogitantis.

5. Imaginationem esse duplicem, cor-
poream & incorpoream; illam ope cerebri
mentem nostram exserere, hanc absque il-
lius ope.

6. Libero nos pollere arbitrio, in ejus-
que usu legitimo veram consistere generosi-
tatem.

7. Per imaginem quandam non magnam
sane, sed tamen in varias partes extensam,
Conarioque impressam, objectorum nos
visibilium perceptionem habere.

8. Menti nostræ inesse quasdam non à
sensibus haustas, sed ipsi plane connatas,
notiones communes rerumque ideas.

9. Denique, quod alio prorsus modo
concipimus magnitudines, figuras, alio
dolores, colores, & similia.

Quæ omnia partim cum Dei existentia,
partim cum Animæ à corpore distinctione
reali, tam intime conjuncta sunt, ut nisi
plane deliraverit Cartesius, impossibile sit
quin utramque ex animo tenuerit.

Nam quod ad primum attinet, manife-
stum est ex lumine Naturæ, simplicibus e-
jusdem speciei substantiis easdem prorsus
genere ac gradu proprietates competere.
Quemadmodum igitur certi sumus cuilibet
circulo cujuscunque magnitudinis eandem
ubique esse rationem diametri ad periphe-
riam; ita easdem esse in qualibet Materiæ
particula proprietates securi esse possumus.

Quam-

Quamobrem, si Materia immediate ex sua natura moveretur, continuo sequeretur, Omnem Materiam, saltem si nulla vi detineretur, eodem motus gradu agitari. Unde necesse esset ut Terra reliquique Planetæ liquescerent in materiam subtilitate & fluiditate aëri saltem, si non ætheri, parem; vel potius, ut nunquam in tam crassam consistentiam coaluissent. Palam est igitur Materiam ex se quiescere; quod & aperte mihi professus est perspicacissimus Philosophus in suis ad me Literis. Unde impossibile est quin animitus agnoscat omnipotentem aliquem Materiam motorem Deum: Imo & Animæ nostræ à corpore realem distinctionem, nisi & omnem profus Materiam sentire vellet; quod valde ridiculum esset, tantoque Philosopho indignum.

Deinde, alterum illud principium sanctificat, ut serio agnoscat ipsum certitudinis illius, quam credit se habere de omnibus suis naturalium rerum demonstrationibus, præcipuum esse fundamentum; prout videre poteris Princ. Philos. part. 4 Art. 206.

Hæc autem si recte pensaveris, modumque scribendi distinctum & sobrium quem adhibet (Part. 1. Art. 51, 52, 53, 54.) debite observaveris, non suspicaberis eum Theorema tertium quartumque lusu vel joco, sed bona fide, descripsisse; præsertim si insuper cogitaveris, minime esse probabile eum Metaphysicæ suæ compendium Philosophiæ principijs præartexere voluisse,

se, nisi sensisset hoc pacto universa uno quasi filo, eoque tenacissimo firmissimoque, cohæsurâ.

Quinta conclusio plane Platonica est, quæ est Philosophia omnium religiosissima. Atque reliquæ quatuor ejusdem fere generis sunt, clareque arguunt aliquid Materia longe præstantius longeque divinius in nobis habitare.

18. Plurima huc possim accumulare quæ passim in Epistolis ejus occurrunt, quorum nonnulla operæ esse pretium duco tibi recensere, ut inde perspicere possis quam ubique sibi constans unusque sit Cartesius. Hujusmodi sunt,

1. Animam videre, non oculos.

2. Animam ex unione cum corpore quædam bona majora sibi repræsentare quam revera sunt.

3. Liberum nostrum arbitrium nos Deo quodammodo æquiparare. Ad Reginam Sueciæ Epist. 1.

4. Quod minus sit damni vitam perdere quam usum Rationis; quoniam ipsa Philosophia sola, etiam sine Fidei documentis, spem nobis ingenerat melioris status post mortem, facitque ut Anima nostra nihil æque onerosum fore præagiat quam tali corpori alligari quod suam prorsus adimat libertatem.

5. Duo esse voluptatum genera; unum quod ad Animam solam, alterum ad Hominem, id est, ad animam quatenus corpori

pori unitam, spectat. Has fluxas esse & caducas; illas, quemadmodum ipsa Anima, immortales.

6. Quod tria potissimum cognitū necessaria sunt ad beatam vitam; Existentia Dei, Animarum nostrarum Immortalitas & Immensitas Universi. Ad Elizab. Princip. Epist. 6.

7. Animam, quando data opera cogitat de rebus imaginabilibus pariter ac intelligibilibus, nova signare cerebrum impressione; eamque respectu animæ actionem esse, non passionem, proprieque hanc dici Imaginationem.

8. Providentiam Dei omnia complecti, tam minima quam maxima. Ad eandem, Epist. 8.

9. Amorem duplicem esse, vel Intellectualein, vel Corporeum: hunc proprie passionem esse, illum Animæ etiam à corpore separatæ competere.

10. Deum esse Spiritum, sive Rem cogitantem infinitæ perfectionis; nostramque Animam illius esse quasi subobscuram quandam imaginem. Ad D. Chanutum, Epist. 35.

11. Hominem Corpore non intelligere. Mentem enim, etsi impediatur à Corpore, ab illo tamen ad intellectionem rerum immaterialium juvari plane non posse, sed tantummodo impediri. Ad Hen. Regium, Epist. 81.

12. In rebus corporeis omnem actionem

& passionem in solo motu locali consistere; nomina autem illa ad res immateriales extendi posse, quando aliquid motui analogum in ipsis consideratur: atque ita volitionem in mente Actionem dici posse, intellectionem vero & visionem passionem. Ad eundem, *Epist.* 83.

13. Perceptionem Universalium ad imaginationem non pertinere, sed ad intellectum solum, qui Ideam ex seipsa singularem ad multa refert. Ad eundem, *Epist.* 88.

Superfunt multa alia quæ huc faciunt tum in *Epistolis* tum in *Tractatu de Affectibus*; quæ tamen lubens prætereo, ne sim infinitus. Adde duntaxat, nullatenus esse verisimile tam purum & defæcatum ingenium, tanta modestia, humanitate morumque integritate stipatum, in tam sordidam foveam fetidumque barathrum incidere potuisse.

19. Nihil igitur restat, quod sciam, ob quod Cartesius Atheismi suspectus esse possit, nisi quod merito audiat omnium Philosophorum præcellentissimus. Est enim fanaticum quoddam genus hominum, qui quanto quis sapientior sit Naturæque consultior, tanto eum semper autumant ab omni Religione alieniorem: quasi quanto quis imperitior sit & stolidior, tanto magis ad Dei cultum foret idoneus.

Gentes olim Judæos statum quandam asini-

asinino capite colere finxerunt, magnoque se hoc pacto sperabant eos opprobrio afficere. Pari equidem contumelia mihi videntur illi Deum ipsum onerare, qui imaginantur à nullis eum rite coli posse nisi Onoccephalis. Ignorantiam sane rerumque inscitiam nihil necesse est ad cultum divinum adhibere; sed Innocentiam omni nive ac luce candidiorem.

20. Cætera quæ sæpenumero objici scribis magis toleranda sunt, sed non minus ridicula. Mente utique emotum fuisse incomparabilem Philosophum ac vertigine correptum. Allusisse ineptulos illos credo ad doctrinam de Vorticibus. Præclaram quidem jocum; & Cartesii obtrectatoribus dignum! Sed urgent serio, tam inopinata, tam vaga, tamquæ longe petita commenta in Scriptis ejus reperiri, ut in neminem hominem nisi mente captum possint ullo modo cadere. Ecquis enim est, inquit, homo sobrius & consideratus qui unquam suscipere ausit rationem condendi Solem, Stellæ Planetasque demonstrare? quibusque Materię figuris motibusque lux singulique colores fiunt particulatim definire? duram hanc denique opacamque Terram, quam calcamus, lucidam aliquando fuisse Stellam aperte statuere? Verum nihil diffido quin facile evincere possim Democritum non insanire, sed populum; nec tam ulli Cartesii dementiæ tribuendum esse quod tam mira Paradoxa invenerit, quam

20. Ridicula quorundam obtreccatio qui cum tantam quam vertiginosum mentisque malecompotentiam deserant.

aliorum socordiae & stupori quod in consimiles cogitationes non incidissent.

21. Nihil enim in hisce omnibus excogitavit Cartesius nisi quod partim ex obviis quibusdam experimentis, partim ex novis & accuratis tam praesentis quam proximorum seculorum observationibus & conclusionibus, sagaci animo admodum proclive esset cogitare. Varii enim tum Philosophi tum Astronomi, tanquam inferioris ordinis Operarii, rudera jam sustulerant, materiamque praeparaverant sublimi huic ingenio vereque Architectonico.

Tycho Planetarum orbes solidos è caelo deturbaverat, totumque eorum spatium in fluidum reduxerat aetherem. Astronomi & Philosophi nobiliores plerique omnes doctrinam veterem de Telluris motu à Copernico renovatam uno ore comprobaverant, ipsamque Terram (quippe quam non solum circa Solem se gyrantem, sed etiam, Lunæ instar, Solis lumen, idque in ipsam Lunam, Eclipsibus & Noviluniis reflectentem, deprehenderunt) in Planetarum album communi consensu conscripserant. Galilæus Solem stellam fixam, stellasque fixas tot Soles esse statuerat, Jovemque quatuor Satellitibus eum circumcursantibus, tanquam tot Lunulis, circumstipatum, Tubo suo optico detexerat. Scheinerus immenso volumine Doctrinam de Solis maculis, earumque generatione, dissipatione, motuque circa Solem, Solisque cir-

circa proprium Axem, plenam perfectamque tradiderat. E stellis fixis quasdam nunc majores, nunc minores videri, imo novas prorsus apparere aliquando, mox evanescere, multi observaverant. Cometas magnitudine terræ pares, vel majores, in Planetarum regione discurrere ipse iterum Tycho aliæque certissimis indicis demonstraverant. Gilbertus denique non solum virtutes Magnetis summa arte & industria explicaverat; sed, quod caput rei est, ipsam Terram ingentem quendam esse Magnetem argumentis evidentissimis confirmaverat.

22. Dispiciamus, quæso, jam sedulo 22-
 quam nec vagas nec longe peritas conclusio- Quo-
 nes hinc deduxerit Cartesius, sed obvias & modo-
 cum dictis probatissimorum Philosopho- ex Ty-
 rum Observationibus arctissime conjunctas. cho-
 Præcipuum vero Fundamentum ejus Phi- coli
 losophiæ in eo jactum videbimus quod Pe- fluidi-
 rigeum Martis Phasesque Venus invito pri-
 Tycho extorserant, in colorum nempe mum
 Fluiditate. Quid enim sit esse fluidum o- suum
 ptime intellexit Cartesius, fierique non secun-
 posse nisi materia, vehementi motu per o- dum-
 mnes ejus partes pervadente, easque qua- que E-
 quaversum agitante & disjungente, in mi- men-
 nutissimas particulas diffringeretur: quarum tum.
 pars maxima (quicquid in eis existat assiduis colle-
 agitationibus & allisionibus detricto) non gerit.
 possunt tempore procedente non rotundæ
 evadere, nec earum triangulatia intervalla

non longe minutioribus materiae particulis, rotundarum formatione abrahis, impleri; nec denique ramenta hæc tam commensurata esse triangularibus rotundarum intervallis, quin eorum major sit copia quam quæ ad spatia illa implenda suffecerit, ita ut sphaericæ illæ particulae, quas globulos vocat; huic subtilissimæ omnium materiae laxius possint innatare.

23. Porro, cum in confesso sit apud omnes Cælum non solum esse fluidum, sed Tellurem cum Planetis circa Solem in liquido hoc cælo circumferri; eumque legibus Naturæ * repugnet ut aliter vel Tellus vel Planetæ circa Solem ferrentur quam ipso motu materiae cœlestis deVecti, plane constabat Cartesio, ingentem hanc cœlestis Materie molem, in qua Planetæ Tellusque inveniuntur, necessario circa Solem in gyrum rapi. Cujus adhuc ulterius indicium esse potuit ipsius Solis circa suum axem circumrotatio; quemadmodum & aquarum Vortex festucas & folia suo margine circumvehentium familiare quoddam illius exemplum leveque documentum.

24. Postremo, ex hoc raptu Materie cœlestis quem jam fieri deprehendimus circa Solem, ipsum Solem olim fuisse generatum, ab obvio illo plumbi fundæ circumacti experimento non potuit non moneri. Oportebat igitur eum concludere, solidioribus cœli particulis, globulis nempe æthereis, à centro Vorticis recedentibus, subtilif-

23.
Quo-
modo
ex Hy-
po-
thesi
Cos-
perni-
cana
deter-
xerie
Materiam
cœlestem
circa
Solem,
ad
modum
Vorticis,
circumrotari.
* Vide
Sect.
7:

tilissimam materiam, quam aliquantulum
 redundasse diximus, eorum locum occu-
 pavisse, utrumque illud implevisse spa-
 tium ubi Solem nunc conspicimus; vel,
 si malles, spatium illud subtilissima hac
 materia isthœ modo repletum nihil aliud
 esse nisi eum ipsum quem contuemur So-
 lem. Cum vero observasset tantam affini-
 tatem Soli intercedere cum stellis fixis, ut
 utrique in se lucem habeant, neutri loco
 dimoveantur, primum erat facileque opus,
 ad exemplum Galilæi; Solem hunc no-
 strum inter fixas stellas numerare, eun-
 demque productionis modum utrisque pa-
 riter attribuere, adeoque universam Mu-
 di visibilis materiam, pro Stellarum nu-
 mero, in infinitos fere Vortices dispe-
 scere.

25. Quibus evictis, continuo illi eno-
 tuit intima lucis luminisque natura Stellis
 Solique communis: in eo utique illam con-
 sistere, quod globuli cœlestes partim suo,
 partim materiæ subtilissimæ, motu pro-
 trusi, versus oculos nostros premerentur.
 Cujus rei certissimus esse potuit ex eo, quod
 Sensum nihil esse aliud nisi * motus corpo-
 rei, certis legibus modificati & in organum
 ab objecto transmissi, perceptionem ipsi
 clare constabat, aliisque omnibus, nisi
 qui plane stupent, facile potest constare.
 Luminis autem natura penitus perspecta,
 colotes ipsi se ultro prodiderunt. Admo-
 dum enim illi proclive erat cogitare, si mo-

24.
 Quo-
 modo
 ex ra-
 ptu
 hujus
 Vorti-
 cis So-
 lis
 Stel-
 la-
 rum-
 que
 gene-
 ratio-
 nem
 intel-
 lexe-
 rit.

25.
 Quo-
 modo
 hinc
 Lumi-
 nis ac
 Colo-
 rum
 inti-
 ma
 natu-
 ra illi
 eno-
 tuerit.
 * Vide

Sect.
 6.

rus per hos globulos transmissi perceptio sit Lux, variato motu hoc ipsam perceptionem variatum iri. Variatio autem nulla occurrebat tam facilis atque obvia quam rationum circularis motus globulorum ad rectilineum: seque hac in re probe divinasse ex prismatis experimento ingeniose concludebat.

26. Et quod ultimum illud spectat, maximumque omnium paradoxon, Terram scilicet hanc, quam pedibus calcamus tractamusque manibus, Solem aliquando fuisse Stellamve fixam; certe non pauca sunt quæ eum non modo invitaverint, sed fere coegerint, ita cogitare. Nam etiamnum eam Planetam esse omnes, nisi qui forte infimi subsellii sint Philosophi, audacter profitentur. Satellites autem Jovis non obscure indigitabant eum ad instar Solis, qui tot Planetis jam cingitur, lucido solio olim regnavisse; quemque fulgentem circumluserant, fideles comites hunc luce cassum lapsumque non deseruisse. Unde non levis eum suspicio occupare poterat, Soles Stellasve fixas in Planetas procedentibus seculis mutari posse.

Modum autem quo id possit fieri facile intelligebat è maculis Solis, quæ illius faciem aliquando ita obtexerunt, ut calor ejus maturandis frugibus vix suffecerit, pavidi que mortales supremum mundi fatum imminere putaverint. Cujus tristissimi casus etiam Virgilius meminit in Georgicis;

Cum

Cum caput obscura nitidum ferrugine tinxit,

Impiaque æternam timerunt secula notam.

Sed & de facto stellas solève aliquando ita obduci & incrustari maculis ut omni luce priventur, multiplicique cortice indurescant, facillimum illi erat augurari ex stellis illis novis in Cassiopea, Cygno, alibi que ex improvise apparentibus, & evanescentibus denuo post aliquem temporis lapsum.

Quid autem postea hujusmodi incrustatis opacisque globis accidere posset, ex natura Vorticum, quam callebat perfectissime, pari facilitate conjiciebat. Probe enim novit, extincta stella languere Vorticem multumque debilitari, indeque necesse esse eum spoliari & diripi à vicinis Vorticibus ad centrum ejus usque mundantibus, incrustatumque sidus ab ipsorum fortissimo mox abreptum iri: pro soliditate autem sua vel è raptoris manu elapsurum, vel tam prope ad centrum descensurum ut circa Stellam Solemve Vorticis circumcurrere cogatur.

Huic autem conjecturæ fidem faciebant tum Planetæ pro diversa sua soliditate intervallis diversis circa Solem circumrotati, præsertim Jupiter, Saturnus, atque Tellus, (quos olim Soles Stellæve fuisse Lunarum suarum subindicabat satellitium,) tum Cometarum discursus in summo Solis nostri Vortice oberrantium. In promptu enim il-

li erat divinare ex Comætarum mole ac distantia, eos esse fixas incrustatas, sive Planetas itinerantes, certamque sedem in Vortice aliquo sibi quærentes, & ad nostram Planetarum regionem descendere tentantes. Quid igitur hic faceret homo ingenio sagaci pariter ac libero? quomodo se tot adblandientibus & verisimilibus indiciis pellectum ab assensu cohiberet?

27. Nec tamen adhuc ad rei apicem pervenimus. E longinquo tantum hæctenus eum monebant illa Phænomena, fieri posse quod Planetæ omnes olim fuissent Soles: Cum vero Planetam hunc nostrum (Tellurem intelligo) cominus contemplatus fuerit, eumque Magnetem, juxta Gilberti doctrinam, revera esse deprehenderit, nec tamen eum esse posse nisi ferreis ferrove durioribus corticibus obvolutum; præcipuam vero Magnetis vim in eo consistere, quod particulae quædam insensibiles tali figura fuerint formatæ, ut quæ per unum Magnetis polum intrant per alterum intrare non possint, (quod tum ex mutuo Magnetum repulsu polis eorum cognominibus ad invicem admotis, tum ex Magnetici Vorticis vestigiis in ferri limatura signatis, certo illi liquebat;) dictas porro particulas tam subtiles esse, ut lignum, vitrum, aurum, & quodlibet aliud corpus quantumvis solidum, penetrarent; cumque de cælo etiam illas desfluere Polorum Telluris directio ipsi indicavit, maximam vero illarum vim

ac copiam circa celestium Vorticum axes reperiri, tum formatarum magnitudo tum formandarum ratio persuaserit; formari enim debent ubi materia elementi primi, jam lentorem incipit contrahere ob minorem Vorticis motum, (quod proculdubio contingit prope axes Vorticum, maximeque versus polos,) formatæ vero, si quando ab axibus Vorticum multum divagantur, (cum majores sint ac segniore reliquis primi elementi particulis,) versus Vorticum axes iterum retrudi: Cum hæc omnia, inquam, tam clare perspexerit Cartesius, res mira fuisset, nisi non tam pellectus quam coactus apud se agnovisset Tellurem olim in axe alicujus Vorticis positam fuisse, ibique tanquam in loco omnium maxime opportuno magnetismum suum acquisivisse.

28. Sed ut ad reliqua argumentorum capita recurramus: Etiam major adhuc illi ita concludendi incumberebat necessitas, quod universam Mundi aspectabilis materiam, idque summo cum judicio, in tot Vortices distinguerat, qui duobus tantummodo elementis constarent, materia scilicet subtilissima & globulis. Globulos autem nullo modo coalescere posse demonstrabat ipsorum figura & glabrities: Materiam vero subtilissimam id posse facillime, luculenter ostendebant illæ toties in Sole observatæ maculæ. Hujus autem materię tantam copiam, quæ ingentem Telluris molem com-

olim
sitam
esse
opor-
tuerit.

Vide
Sect.

5.

28.

Ea-
dem
con-
clusio
parti-
cula-
tim
tum è
Duri-
tie
Terræ
Ma-
gneti-
ca.

po-

poneret, præterquam in alicujus Vorticis centro reperiri, ipsi singula ad Naturæ leges expendenti videbatur prorsus impossibile.

Neque enim hujus argumenti vim eludere poterat, fingendo durissimos istos terræ eortices magneticos revera non esse obductos cortices, sed terram interiorem jam esse, fuisseque semper, partem materiæ ex se solidam & duram, id est, nondum in minutas particulas ab universo illo motu, qui tentat omnia, diffractam. Quippe huic commento repugnat tum Telluris mora circa Solem, tum ipse Magnetismus. Si enim tam solida esset, ex hoc Vortice erumperet protinus, & in alterum injecta ab illo continuo evaderet; & ita in æternum à Vortice ad Vorticem erraret, nec intraret illum, nisi Catonis lege, ut statim exiret. Sed neque Magnes ullo modo esse posset. Quomodo enim exiles illæ partiçulæ magneticæ in tam solido corpore foramina sibi excavarent?

29. *Tum è subtilitate particula- rum & foraminum magneti-* 29. Molles igitur aliquando fuisse vel interiores Terræ crustas clarissime illi constabat, id est, ex minutis quibusdam particulis coactis; neque id solum, sed omnium minutissimis. Eam enim particularum magneticarum subtilitatem esse ab experimentis ante oculos factis intelligebat, ut plane deprehenderet nullum corpus particulis quam primi elementi majoribus coagmentatum, capax esse foraminum tam

tenui & delicato artificio efformandorum. ^{co-}
 Intervals enim nimis laxa esse, particulas ^{rum,}
 autem ipsas nimis duras, nec satis fortasse ^{illata.}
 latas ut in tortilem illam formam terebra-
 rentur; omnemque materiam crassiori filo
 ac textura consistentem quam sit illa o-
 mnium subtilissima, multo ineptiorem esse
 ad recipiendum minutissima hæc, & di-
 stinctissimo tamen artificio excavanda, fo-
 ramina, quam rudem quercum vel fra-
 xinum ad imagines Cæsarum pari spatii an-
 gustia qua in gemmis pretiosissimis insculpi
 solent. Quo pacto iterum magneticos Ter-
 ræ cortices ex elementi primi materia con-
 stare manifesto sibi demonstrabat. Cujus
 cum tantam copiam quæ Terræ condendæ
 sufficeret extra centra Vorticum invenire
 non posset, necesse erat ut primam Tellu-
 ris materiam in ipso alicujus Vorticis axe
 collocaret, ut hoc modo Planeta Terra vel
 Magnes esse posset, postquam Sol vel Stel-
 la esse desiisset.

30. Si igitur insaniit Cartesius, summa ^{30.}
 sane cum ratione eum insaniisse dicendum ^{Carte-}
 est. Sed nec eousque insanivit ipse, nec ^{sii in-}
 quisquam quod sciam ex ejus sectatoribus, ^{doles}
 ut quicquam amplius ex tam luculentis in- ^{mo-}
 dicationibus statueret, quam quod ita Na- ^{desta}
 tura rerum comparata sit, ac si Terra hæc, ^{ac so-}
 cujus incolæ sumus, olim fuisset Sol vel ^{bria.}
 Stella fixa. Vides Cartesii indolem, quam
 cauta ac modesta sit, quam undequaque so-
 lida ac sobria.

31. Sed

31. *N^o mium tamen illum indul- fuisse suo Genio Me- chanico, sed in im- men- sum Rei- publi- cæ li- tera- riæ com- mo- dum.*

31. Sed si ullubi magnopere culpandus sit nobilissimus Philosophus, ob illud potissimum eum reprehendendum censeo, quod Mathematico suo Genio ac Mechanico in Phænomenis Naturæ explicandis nimium quantum indulserit. Eam tamen interim agnosco summorum Ingeniorum felicitatem, ut vel vitia eorum & errores aliquam virtutis speciem habeant atque fructum. Et profecto mihi plane incredibile videtur, nisi ingentem illam spem concepisset demonstrandi omnia fere Mundi Phænomena ex necessariis Mechanicæ legibus, eum unquam tot tantaque tentare voluisse, aut tentata potuisse perficere. Jam vero tam prospere res successit, ut non possim non suspicari eum Antiquorum illam scientiam, quæ ad Naturam spectat, maxima ex parte restaurasse. Qua in re si recte me conjectasse judicaverit perspicax & pacifica Posteritas, reliquæ meæ *Cabbalæ* majorem adjungent fidem. Ubi tamen, uti in parte illa altera Physica, deprehendent paucas me tantummodo sive conclusiones, sive principia rerum Metaphysicarum, indigitasse; vastas autem & hiantes interjacere lacunas, & è scriptis Platonice potissimum implendas, aut saltem ab aliquo quem ingenio plusquam Platónico sera Fata Mundo exhibuerint: qui Dei rerumque aliarum incorporearum naturas penitus rimando, quique status earundem innumeros prorsum retrorsumque spectando, immensosque il-

larum circuitus metiendo, qui denique tum ex summi Numinis attributis, tum ex propriis immaterialium Ordinum facultatibus, omnia pensitando, singulos illos griphos nexusque, quibus nefarii & male ferriati homines devotos Religionis cultores irretire solent, tam facili opera solverit, ut nihil in posterum nisi misera quædam animi angustia, nisi despicabilis stoliditas, aut impotens quædam & deplorabilis ad omnia flagitia perpetranda proclivitas, & ex perpetratis futuri supplicii anxia & discrucians formido, obicem mortalibus ponere possit, quo minus præcipua Religionis Fundamenta sincero & inconcusso assensu amplectantur. Quam quidem spem non dissimulasse, sed eis de rebus verba fecisse quas ipsi fortasse nulla ex parte præstare valemus, agnosco quidem non adeo gloriosum quibusdam videri posse: nihil tamen interim dubito quin sit honestum, ardorem suum ac studium promovendi publicum humani generis commodum obiter monstrasse, & aliquo saltem modo succedentibus seculis facem prætulisse.

32. Quod ad eos attinet quos ob Aristotelis nugas universam Philosophiam vilipendere ais, quique nihil earum rerum de quibus scribunt Philosophi sciri posse secure præsumunt, aut, si scirentur, parum ad communem vitæ usum conferre, non habeo quicquam quod illis reponam aptius, aut accommodatius, quam quod olim hu-
32. Qui nihil sciri posse con- que- run- tur, non jus-

tam
op-
pro-
brio
Phi-
loso-
phiam
affice-
re,
quam
suam
excus-
sare
igna-
viam.

justmodi farinae hominibus regessit Scaliger, *Nullam utique majorem ignavis inscitiam parere solere voluptatem, quam expeditum fastidiosumque contemptum.* Quanquam profecto ea non tam voluptas censenda videtur, quam consolatio quaedam ac lenitio doloris quem capere possint ex sensu damni proprii rerumque optimarum jacturae. Est enim à Natura nobis omnibus inditum satis magnum sciendi desiderium, nec minimam naturalis conscientiae partem completitur, nos ad pecudum instar stupidos rerumque ignaros esse non debere; nec tamen ad impossibilem vel inutilem scientiam teneri. Unde manifestum est eos qui nihil sciri posse tam stridula voce conqueruntur, non tam opprobrio afficere Philosophiae speculationes, quam sibi honestum quære prætextum, seseque excusare quod luxui, avaritiae aut ambitioni totam fere vitam impendant.

33.
Ali-
quid
sciri
posse
in re-
bus
natu-
rali-
bus
Carte-
sium
clare
edo-
cuisse.

33. Aliquid autem in rebus naturalibus sciri posse tam clare edocuit Cartesius, ut nemo sit qui de eo dubitet quin de Mathematicis demonstrationibus eundem necesse sit dubitare. Imo vero, ut liberius dicam, excussa hac injuriosa modestia ac seposita, si intra communes utriusque Philosophiae limites nos contineamus, tantundem scivisse Cartesium statuere oportet in investigandis Naturæ causis quantum ignoravit Aristoteles. Neque enim judicandum est quid in Philosophia fieri possit à severo ac sagaci ingenio,

Librorum Capita sive Argumenta.

LIBRI PRIM I.

- Cap. I. **Q**uid Ethica: Pag. 1
II. De Partibus Ethica, deque
Beatitudine. 3
III. De Virtute in genere, deque Recta Ra-
tione. 10
IV. Noëmata quadam sive Principia Intel-
lectualia, in qua omnis fere Ratio
moralis resolvitur. 18
V. Quod datur aliquid simpliciter & sita na-
tura Bonum, quibusque id demum
Facultatibus deprehenditur & perci-
pitur. 25
VI. De Passionibus in genere, deque earum
Utilitate. 30
VII. De Passionibus, in specie, proprie di-
ctis. 40
VIII. Passionum Usus & interpretatio;
primoque Admirationis cum sua
Classe, & reliquarum quinque Pri-
mitivarum Passionum. 50
IX. Usus & Interpretatio Passionum quas
secunda Classis complectitur, Amo-
ris scilicet & Odii. 56
X. Passionum tertiæ Classis, quas Cupidi-
tas ducit, Usus & Interpretatio. 59
XI. Interpretatio & Usus Passionum quar-
tæ Classis, quam constituunt Gau-
dium & Tristitia. 62
XII. Quod proprie dictæ Passiones omnes in
se bonæ sunt, quotque ex ipsarum
In-

*Interpretatione constat aliquid esse
sua natura Bonum & Malum ; &
qua tandem fit illa natura sive es-
sencia Boni Malique.* 71

XIII. *De reliquis Passionibus, sive Im-
pressionibus corporeis.* 76

LIBRI SECUNDI.

Cap. I. **D**E Virtutum Primitivarum nu-
mero. 84

II. *De prima Virtute Primitiva, Pruden-
tia.* 90

III. *De reliquis duabus Primitivis Virtuti-
bus, Sinceritate & Patientia.* 95

IV. *De prima trium Principalium Virtutum
Derivatarum, Justitia, idque in
genere.* 103

V. *De Pietate.* 107

VI. *De Probitate, sive de Justitia proprie
dicta.* 114

VII. *De reliquis duabus Principalibus Vir-
tutibus Derivativis, Fortitudine &
Temperantia.* 119

VIII. *De Virtutibus Reductivis.* 123

IX. *De Mediocritate illa in qua Virtus con-
sistit ; deque vera hujus Mediocrita-
tis mensura.* 135

X. *De Bonis Externis.* 148

MUSEUM
LII
MUSEUM
LII

LIBRI TERTII.

Cap. I.	D E <i>Libero Arbitrio.</i>	160
II.	<i>Objectiones dua præcipua contra Liberum Arbitrium proponuntur, & diluuntur.</i>	167
III.	<i>Theoremata acquirendis Virtutibus in genere inservientia.</i>	176
IV.	<i>Quæ Virtutum Primitivarum acquisitioni inserviunt.</i>	192
V.	<i>De tribus Virtutibus Principalibus Derivativis acquirendis.</i>	196
VI.	<i>De Virtutibus Reductitiis acquirendis; primoque de eis quæ reducuntur ad Justitiam.</i>	205
VII.	<i>De Virtutum acquisitione quæ ad Fortitudinem reducuntur.</i>	211
VIII.	<i>De acquisitione earum Virtutum quæ reducuntur ad Temperantiam; deque Divini Amoris excitatione.</i>	214
IX.	<i>De acquisitione Bonorum Externorum.</i>	220
X.	<i>De Bono illo Externo, Summo Æternoque, ad mentem Philosophorum.</i>	232

F I N I S.

B.M. 19

